

GÜVENLİK
ÇALIŞMALARI DERGİSİ
Turkish Journal of Security Studies

ISSN: 2148-6166 | Cilt/Volume: 26 | Sayı/Issue: 1 | Haziran/June: 2024

GÜVENLİK

ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Turkish Journal of Security Studies

ISSN: 2148-6166 • Yıl/Year: 26 • Cilt/Volume: 26 • Sayı/Issue: 1 • Haziran/June 2024

Yayın Sahibi / Owned by

Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü adına

İmtiyaz Sahibi / Published by

Prof. Dr. Yılmaz ÇOLAK, Polis Akademisi Başkanı

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor

Murat GÜNAY, 2. Sınıf Emniyet Müdürü

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Ahmet Kemal BAYRAM, Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet UYSAL, İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Ali BALCI, Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Resul USUL, Medipol Üniversitesi

Prof. Dr. Alim YILMAZ, Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Bayram Ali SONER, Polis Akademisi

Prof. Dr. Birol AKGÜN, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Hamit Emrah BERİŞ, Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim DURSUN, Polis Akademisi

Prof. Dr. Mehmet Akif KİREÇCİ, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Mesut ÖZCAN, Diploması Akademisi

Prof. Dr. Murat OKÇU, Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Murat ÖNDER, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Orçun İMGA, Polis Akademisi

Prof. Dr. Sıtkı YILDIZ, Polis Akademisi

Prof. Dr. Şule TOKTAŞ, Polis Akademisi

Prof. Dr. Coşkun TAŞTAN, Polis Akademisi

Doç. Dr. Ufuk AYHAN, Polis Akademisi

Dr. Anselmo del Moral TORRES, Centro Universitario de la Guardia Civil

Dr. Vince VARI, Macaristan Ulusal Kamu Üniversitesi

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Ahmet İÇDUYGU, Koç Üniversitesi

Prof. Dr. Ali BİRİNCİ, Polis Akademisi, Emekli

Prof. Dr. Eyüp G. İSPİR, Emeritus, Ankara

Prof. Dr. Martha CRENSHAW, Stanford University

Prof. Dr. Musa Mohammed MAHMOUD, National Ribat University

Prof. Dr. Nigel FIELDING, University of Surrey

Prof. Dr. Omar ASHOUR, University of Exeter

Prof. Dr. Onur Ender ASLAN, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ, Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Jaishankar GANAPATHY, Norwegian Police University

Dr. Szabolcs MATYAS, Macaristan Ulusal Kamu Üniversitesi

Baş Editör	: Doç. Dr. Oğuzhan YANARIŞIK
Alan Editörleri	: Dr. Orhan ÇİFÇİ, Dr. Merve Reyhan BAYGELDİ, Dr. Hande BİLGİN
Yayın Asistanları	: Arş. Gör. Emre ÖZTÜRK, Arş. Gör. Onur AÇIRDİL
Türkçe Dil Editörü	: Öğr. Gör. Durmuş BEYAZIT
İngilizce Dil Editörü	: Öğr. Gör. Zehra Aysun TÜMER
Sekreteryaya	: Barış ZAFRAK - Yusuf DENİZ
Tasarım	: Muhammed DELİBAŞ

Her hakkı saklıdır. © Güvenlik Çalışmaları Dergisi yılda iki kez yayınlanan yaygın süreli bir yayındır. Hakemli akademik bir dergi olan Güvenlik Çalışmaları Dergisi'nde yayınlanan makalelerdeki görüş ve düşünceler yazarların kendi kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Polis Akademisinin veya Emniyet Genel Müdürlüğü'nün görüşlerini ifade etmez. Makaleler sadece dergiye referans verilerek akademik amaçla kullanılabilir.

Güvenlik Çalışmaları Dergisi, **ULAKBİM TR Dizin**, Index Copernicus, Akademia Sosyal Bilimler İndeksi (ASOS Index) ve Eurasian Scientific Journal Index'te yer almaktadır.

Yönetim Yeri Adresi / For Correspondence: Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü, Necatibey Cad: 108, 06580 Anıttepe - Çankaya - Ankara / TÜRKİYE Tel: +90 (312) 462 90 43 E-posta: guvenlikcalismalari@pa.edu.tr

Baskı: Polis Akademisi Başkanlığı Matbaa-Basım ve Yayım Şube Müdürlüğü Fatih Sultan Mehmet Bulvarı No:218, 06200 Yenimahalle, Ankara Sertifika No: 45724

www.guvenlikcalismalari.pa.edu.tr

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Editörden 1

Makaleler

İsmet Nacaroğlu, Buğra Sarı

İstihbarat Kurumlarının Faaliyetlerinde Ulusal Güvenlik

Kültürünün Rolü: ABD Örneği 4

*The Role of National Security Culture in the Activities of
Intelligence Institutions: The Case of the USA*

(*Araştırma Makalesi/Research Article*)

Şeref Çetinkaya, Sami Terzi

Analysing The Effects of Cyber Security on National Security

From A Realist Perspective: “Stuxnet” Example..... 38

*Siber Güvenliğin Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkilerinin Realist Perspektif
Üzerinden İncelenmesi: “Stuxnet” Örneği*

(*Araştırma Makalesi/Research Article*)

Hakkı Bahadır Öztürk

Çevresel Güvenliğin Ekokırım Yorumu Üzerinden Ormansızlaşma

Olgusu: Kolombiya’daki Silahlı Çatışmalar Örneği 52

*Deforestation Phenomenon Through Ecocide Interpretation of
Environmental Security: Colombian Armed Conflict Case*

(*Araştırma Makalesi/Research Article*)

Doğukan Tuncal

Ayaklanmaya Karşı Koyma ve Terörle Mücadele İstihbaratının

Konvansiyonel İstihbarat Faaliyetlerinden Farkı..... 76

*The Difference of Counterinsurgency and Counter-Terrorism Intelligence
Compared to Conventional Intelligence Activities*

(*Araştırma Makalesi/Research Article*)

Arif Akbaş

Suç Sosyolojisi: Türkiye’deki Hapishanelerin Mekânsal ve

Zamansal Bağlamı 104

Sociology of Crime: Spatial and Temporal Context of Prisons in Turkey
(*Derleme/Review*)

Editörden

Güvenlik Çalışmaları Dergisi'nin 26. Cilt 1. Sayısını kapsamlı bir içerikle okuyucuya sunuyoruz. Derginin bu sayısında, toplam beş makale yer almaktadır.

Sayının ilk makalesi olan “İstihbarat Kurumlarının Faaliyetlerinde Ulusal Güvenlik Kültürünün Rolü: ABD Örneği” başlıklı yazı İsmet Nacaroğlu ve Doç. Dr. Buğra Sarı tarafından kaleme alınmıştır. Bahse konu makalede yazarlar, istihbarat kurumlarının faaliyetlerinde ulusal güvenlik kültürünün rolünü ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu kapsamda öncelikle ulusal güvenlik kültürünü tespit etmek için nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini tartışarak araştırmaya konu devletin siyasi, askeri ve ekonomi kültürlerine bakılması gerektiği çıkarımına ulaşmıştır. Bu yöntemin işlevselliğini irdelemek amacıyla ise Amerika Birleşik Devletleri'nin ulusal güvenlik kültürünü incelemiştir. Bu doğrultuda kıtanın keşfedildiği 1492 yılından 2020 yılına kadar olan süreç içerisindeki gelişmeleri ele almış ve neticesi itibariyle bağımsızlıktan Soğuk Savaş dönemine kadar özgürlük ve ekonomik çıkar arayışı; Soğuk Savaş dönemi boyunca çevreleme politikası; Soğuk Savaş sonrası dönemde 11 Eylül saldırılarına kadar işbirliğine açık, bütünleştirici ve sistemin lideri olarak otoriter özelliklerini barındıran yeni dünya düzeni ve 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizmle mücadele olmak üzere ABD'nin dört farklı ulusal güvenlik kültürü karakteristiğinin olduğunu tespit etmiştir. Bu noktadan sonra ise söz konusu ulusal güvenlik kültürü karakteristiklerinin ABD'nin istihbarat raporlarındaki yansımalarını inceleyerek istihbarat faaliyetleri üzerindeki etkisini görmüştür.

Sayının ikinci makalesi Dr. Şeref Çetinkaya ve Sami Terzi tarafından yazılan “Analysing The Effects of Cyber Security on National Security From A Realist Perspective: “Stuxnet” Example” başlıklı yazıdır. Bahse konu yazıda, siber güvenliğin sağlanmasının ulusal güvenlik üzerindeki etkilerini, realist bakış açısıyla ve Stuxnet virüsü örneği kullanılarak incelenmiştir. Siber tehditlerin, teknolojik ilerlemelere bağlı olarak giderek karmaşık hale gelmesi, devletlerin ulusal güvenliği açısından ciddi riskler barındırdığı ifade edilmiştir. Çalışmada, Stuxnet saldırısı üzerinden, ulusal güvenliğin korunabilmesinde siber güvenliğin kritik rolüne vurgu yapılmıştır. Bu çalışmada, siber alanın güç mücadeleleri açısından çok önemli bir arena haline geldiği bu çağda, siber güvenlik ve ulusal güvenlik arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisi ortaya konmuştur. Bu nedenler ışığında; realistlerin uluslararası sistemde ana aktör olarak ele aldıkları devletlerin, ulusal güvenliklerini korumak amacıyla, siber güvenliklerini sağlamalarına destek olacak yatırımları yapmaları gerektiği tavsiye edilmiştir.

Bu sayıda yer alan üçüncü makale, Dr. Hakkı Bahadır Öztürk tarafından kaleme alınmıştır. “Çevresel Güvenliğin Ekokırım Yorumu Üzerinden Ormansızlaşma Olgusu: Kolombiya’daki Silahlı Çatışmalar Örneği” başlıklı çalışmanın amacı, çevresel güvenliği ekokırım üzerinden yorumlayarak bu alanda eksik bırakılan bir boşluğu doldurmaktır. Antropojenik bir tehdit olarak silahlı şiddetin çevre üzerindeki etkileri bu çalışmada belirlenen amaç doğrultusunda; Kolombiya’da yarım asırdan fazla süredir devam eden çatışmalar ve ormansızlaşma örneğinde incelenmektedir. Günümüzde karşılaşılan çevresel tehditlerin kaynaklarının çoğunlukla belirsiz olduğu, etkilerinin ülke sınırlarının dışına taşıdığı ve sonuçlarıyla uzun vadede yüzleşildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla devletlerin tek başlarına güvenleştiren aktör rolünü üstlenerek ulusal güvenliklerini de tehdit eden çevresel bozulmalara karşı mücadele etmekte güçlük çektiklerine şahit olunmaktadır. Bu çalışmada bireysel, ulusal ve küresel sonuçları olan çevresel bozulmaların üstesinden gelebilmek üzere yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin, devletlerin ve uluslararası örgütlerin iş birliğine olanak sağlayan küresel yönetim süreci işletilerek sürdürülen güvenleştirme politikalarının bir çözüm sunabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Sayının dördüncü çalışması, Araştırma Görevlisi Doğukan Tuncal tarafından kaleme alınan “Ayaklanmaya Karşı Koyma ve Terörle Mücadele İstihbaratının Konvansiyonel İstihbarat Faaliyetlerinden Farkı” başlıklı yazıdır. Bahse konu çalışmada istihbarat faaliyetlerinin, ayaklanmaya karşı koyma ve terörle mücadele süreçlerinin başarısına ve etkinliğine dair ayırt edici rolünün çeşitli çalışmalarda dile getirildiği; ancak bu rolün kapsamı ve icra edilen faaliyetlerin konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasla farklılık arz ettiği noktaların kapsamlı bir şekilde ele alınmadığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte, gerek ayaklanma süreçlerinde isyancıların benimsemiş olduğu spesifik yöntemler gerekse de terörizmden kaynaklanan tehdidin nev’i şahsına münhasır doğası, istihbarat faaliyetlerinin icrasında da çeşitli değişiklikleri ve hedef odaklı belirli düzenlemeleri zorunlu kıldığı belirtilmektedir. Terörizmin kolay hedeflere yönelik saldırı gerçekleştirme eğilimi, terörizmden kaynaklı tehdidin ivedilik arz eden doğası ve toplama faaliyetlerinin meşakkatli yapısının operasyon-istihbarat füzyonunu gerekli kılarak istihbarat çarkı nezdinde sebep olduğu çeşitli değişikliklerin konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasla farklılık arz ettiği vurgulanmaktadır. Bu çalışma, bahse konu farklılıklara ve bu farklılıklar karşısında istihbarat bağlamında geliştirebilecek cevaplara dair bir perspektif sunarak literatüre ve pratiğe katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Sayının son makalesi olan “Suç Sosyolojisi: Türkiye’deki Hapishanelerin Mekânsal ve Zamansal Bağlamı” başlıklı yazı Dr. Arif Akbaş tarafından kaleme alınmıştır. Bahse konu makale, özellikle Türkiye’deki hapishanelerin mekânsal ve zamansal bağlamını inceleyerek suç sosyolojisi disiplininde önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Başlangıç kısmında, suçun sosyolojik boyutunu anlamak adına suç sosyolojisinin genel çerçevesine odaklanılmaktadır. Bu

bağlamda, suçun bireylerarası, toplumsal ve kültürel etkenlere nasıl bağlı olduğunu anlamak için temel kavramlar ile teoriler ele alınmaktadır. Ayrıca, suçun toplum üzerindeki etkileri incelenerek, suçla mücadelede kullanılan cezalandırma sistemlerinin ve hapisane gibi kurumların toplumun sosyal dokusundaki rolü irdelenmektedir. Türkiye'deki hapisanelerin tarihçesi/ değişimi ele alınmakta ve bu kurumların mekânsal boyutu detaylı bir şekilde incelenmektedir. Bu analiz, hapisane sistemlerinin toplumdaki değişen dinamiklere nasıl tepki gösterdiğini ve suçun zamansal olarak nasıl dönüştüğünü anlamamıza yardımcı olmaktadır. Elde edilen bulguların suç sosyolojisi teorileriyle nasıl ilişkilendirilebileceği ve bu analizlerin Türkiye'deki ceza sistemi üzerindeki pratik etkileri tartışılmaktadır.

Bu vesileyle şunu yeniden hatırlatmak isteriz ki önümüzdeki sayı için değerlendirilmek üzere makaleler dergimize Dergipark sayfamız üzerinden (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gcd>) iletilebilir. Güvenlik Çalışmaları Dergisi'nin bu sayısına katkı sunan yazarlara ve hakemlere teşekkür ediyor; mevcut sayıda yer alan çalışmaların akademik literatüre katkı sunmasını temenni ediyoruz. Gelecek sayımızda yeniden buluşmak dileğiyle; iyi okumalar dileriz.

Oğuzhan Yanarışık

İstihbarat Kurumlarının Faaliyetlerinde Ulusal Güvenlik Kültürünün Rolü: ABD Örneği*

İsmet Nacaroğlu**, Buğra Sarı***

Öz: Bu çalışmada istihbarat kurumlarının faaliyetlerinde ulusal güvenlik kültürünün rolünü ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle ulusal güvenlik kültürünü tespit etmek için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği tartışılarak araştırmaya konu devletin siyasi, askeri ve ekonomi kültürlerine bakılması gerektiği çıkarımına ulaşılmıştır. Bu yöntemin işlevselliğini irdelemek amacıyla ise Amerika Birleşik Devletleri'nin ulusal güvenlik kültürü incelenmiştir. Bu doğrultuda kıtanın keşfedildiği 1492 yılından 2020 yılına kadar olan süreç içerisindeki gelişmeler ele alınmış ve neticesi itibarıyla (1)Bağımsızlıktan Soğuk Savaş dönemine kadar özgürlük ve ekonomik çıkar arayışı, (2)Soğuk Savaş dönemi boyunca çevreleme politikası, (3)Soğuk Savaş sonrası dönemde 11 Eylül saldırılarına kadar işbirliğine açık, bütünlüştürücü ve sistemin lideri olarak otoriter özelliklerini barındıran yeni dünya düzeni ve (4)11 Eylül saldırıları sonrasında terörizmle mücadele olmak üzere ABD'nin dört farklı ulusal güvenlik kültürü karakteristiğinin olduğu tespit edilmiştir. Bu noktadan sonra ise söz konusu ulusal güvenlik kültürü karakteristiklerinin ABD'nin istihbarat raporlarındaki yansımaları incelenerek istihbarat faaliyetleri üzerindeki etkisi görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Güvenlik Kültürü, İstihbarat, ABD'nin Ulusal Güvenlik Kültürü, İstihbarat Analizi

* Bu makale İsmet Nacaroğlu'nun "İstihbarat Kurumlarının Faaliyetlerinde Ulusal Güvenlik Kültürünün Rolü: ABD Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, ismetnacaroglu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8745-6224.

*** Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, bugrasari1988@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6428-1292. Sorumlu Yazar

The Role of National Security Culture in the Activities of Intelligence Institutions: The Case of the USA

İsmet Nacaroğlu, Buğra Sari

Abstract: This study seeks to shed light on the importance of national security culture in influencing the activities carried out by intelligence organizations. In this particular context, the initial deliberation revolves around the appropriate approach to ascertain the national security culture. Subsequently, it is deduced that a comprehensive examination of the political, military, and economic cultures of the state under investigation is imperative. To assess the effectiveness of this approach, an analysis is conducted on the national security culture of the United States. In this regard, developments in the period from 1492, when the continent was discovered, to 2020 are discussed. The findings reveals that the USA exhibits four distinct characteristics in its national security culture. Firstly, from the time of its independence until the Cold War era, the nation prioritized freedom and economic interests. Secondly, during the Cold War, the containment policy was adopted, aligning with the concept of the new world order. Thirdly, in the post-Cold War period leading up to the September 11 attacks, the USA embraced a cooperative and integrative approach, assuming a leadership role within the system while also displaying authoritarian features. Lastly, after the September 11 attacks, the focus has shifted towards combating terrorism. Based on these characteristics, this study analyzes the manifestations of national security culture in the intelligence activities of the US. This methodical investigation yields a conclusive outcome, affirming that the national security culture of a state is a defining factor in determining the course of its intelligence activities.

Key Words: National Security Culture, Intelligence, The National Security Culture of the U.S.A., Intelligence Analysis

Giriş

Günümüzde küreselleşme olgusunun etkisiyle devletlerin karşılaştığı tehditler siyasi, askeri, ekonomik, toplumsal ve çevresel alanları içeren geniş bir kapsama ulaşmıştır. Bununla birlikte özellikle internet kullanımının yaygınlaştığı günümüz şartlarında siber güvenlik gibi yeni tehdit alanları da oluşmuştur. Bu şekilde çok boyutlu tehditlerle karşı karşıya olan modern devlet için bir nevi erken uyarı ya da erken müdahale işlevi üstlenen istihbarat kurumları daha önemli hale gelmiştir.

İstihbarat kurumlarının faaliyetlerini ve bu faaliyetler doğrultusundaki önemlerini anlamlandırabilmek için istihbarat kavramına bakıldığında, Türkçe sözlük anlamıyla “yeni öğrenilen bilgiler, haberler, duyumlar” olarak tanımlandığı görülmektedir (Türk Dil Kurumu, 2020). Bu alan yazınında baskın bir çalışma dili olan İngilizcedeki karşılığı olan ‘intelligence’ kelimesi ise “başta düşman ülkelerin hükümetleri olmak üzere diğer ülkelerin hükümetleri hakkındaki gizli bilgiyi ya da bu bilgileri toplamak için uğraşan bir grup insanı” ifade etmek için kullanılmaktadır (Cambridge Dictionary, 2020). Bu şekilde dilbilimsel açıdan kavramsal bir ayrışmanın olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra farklı devletlerin istihbarat kurumlarından beklentisini ifade eden açıklamalar incelendiğinde yine ayrışan tanımlanmalar yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda örnek mahiyetinde Central Intelligence Agency (CIA-Amerika Birleşik Devletleri), Secret Intelligence Service (MI6- İngiltere) ve Rus Dış İstihbarat Servisi (SVR)’nin tanımları öne çıkmaktadır.

CIA, esasta devlet başkanının yönlendirmeleriyle istihbarat toplayıp, analiz etmekte ve örtülü operasyonlar gerçekleştirmektedir. CIA bu faaliyetleriyle, ABD’nin ulusal güvenliğine yönelmiş olan tehditleri engellemeye ve ulusal güvenliğini sağlamaya yardımcı olacak sırları korumaya çalışmaktadır (Central Intelligence Agency, 2020). MI6’in, görev ve yetkileri ise kanunlarla belirlenmiştir. Bu kanunların belirlediği sınırlar içerisinde ve başbakanın belirlediği öncelikler doğrultusunda İngiltere halkını, ekonomisini ve çıkarlarını ülke dışından gelecek tehditlere karşı korumakla sorumludur (Secret Intelligence Service, 2020). SVR ise, üst düzey Rus yetkililere siyasi, ekonomik, askeri, bilimsel ve çevresel konularda karar verebilmeleri için gerekli istihbaratın sağlanması ve devletin güvenlik politikalarının başarılı bir şekilde uygulanmasına elverişli koşulların oluşturulması kapsamında görevlidir (Rusya Federasyonu Dış İstihbarat Servisi, 2020). Diğer taraftan, istihbarat kavramı dillere ve devletlerin bakış açılarına göre farklı şekillerde tanımlanmasına rağmen literatürde istihbarat çarkı olarak adlandırılan ve genel olarak her istihbarat kurumu tarafından benimsenen bir çalışma sistemi üzerinden benzeşmektedir. Bu kapsamda istihbarat çarkı; devlet başkanı tarafından ihtiyaçların belirlenmesi, belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli veri ve bilgilerin açık ya da kapalı kaynaklardan toplanması, toplananların analiz edilmesi ve analiz sonuçlarının gerekli kişi ve kurumlara ulaştırıldığı yayım

aşaması olmak üzere süreklilik arz eden dört aşamalı bir döngüden oluşmaktadır (Milli İstihbarat Teşkilatı, 2020).

İstihbarat kavramının tanımlanmasında dillerdeki ve devletlerin yaklaşımlarındaki farklılıklardan ve istihbarat kurumlarının çalışma prensiplerindeki benzerliği ifade eden istihbarat çarkından yola çıkılarak istihbarat kavramını, yetki ve sorumlulukları kanunlarla belirlenen kurumlar tarafından, devlet ya da hükümet başkanının yönlendirmeleriyle ihtiyaç duyulan alanlarda toplanan, analiz edilen ve yayımlanan bilgiler doğrultusunda ulusal güvenliği ve ulusal çıkarları sağlamak amacıyla sahada yürütülen faaliyetlerin bütünü şeklinde tanımlamak mümkündür.

Bu tanım çerçevesinde doğaları gereği çok geniş bir alanda faaliyet yürüten istihbarat kurumları, teknolojik gelişmelerin getirdiği kabiliyetler doğrultusunda toplama aşamasında ihtiyaç duyulan istihbaratı geçmiş yıllara nispeten daha kolay sağlar hale gelmiştir. Ancak söz konusu toplama yöntemleri marifetiyle büyük miktarda istihbari veri ve bilgi akışı sağlanması analiz aşamasında işleme sürecini güçleştirmiştir. Bu çalışmada hem doğası gereği çok geniş bir alanda faaliyet göstermesi hem de teknolojik gelişmelerin sağladığı kabiliyetle büyük miktarda istihbari veri ve bilgiye ulaşması nedeniyle kaotik bir zeminde faaliyet yürüten istihbarat kurumlarının özüne odaklanılmakta ve böylece analiz aşamasında karşılaşılan güçlüklerin aşılmasına katkı sunulması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda karar alıcılar tarafından belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda hedef olarak toplama yapan istihbarat kurumlarının faaliyetleriyle ilgili veri ve bilgilerin analizinde söz konusu devletin ulusal güvenlik kültürünün de dahil edilmesinin yanlıgı olasılığını azaltacak önemli bir değişken olduğu ön kabulünden yola çıkılmaktadır. Diğer deyişle; bir devletin ulusal güvenlik kültürünün o devletin istihbarat faaliyetlerini şekillendirebileceği üzerinde durulmaktadır. Bu değişkenin tercih edilmesinde ulusal güvenlik kültürünün, bir devletin tarihi boyunca güvenliğini sağlama amacıyla göstermiş olduğu fiil ve tutumlarının siyasal, askeri, ekonomi kültürleri bağlamında incelenmesiyle gelecekteki fiil ve tutumlarının tahmin edilebilmesini sağlayan hem bir veri hem de bir çalışma şekli olması etkili olmuştur.

Literatürde kabul gören bir değişken olan ulusal güvenlik kültürü, üç farklı şekilde ele alınmaktadır. Bunlardan ilki ulusal güvenlik kültürünü bağımsız bir değişken olarak kabul etmekte ve ulusal güvenlik kültürünün ülkelerin dış ve güvenlik politikalarına etkisini incelemektedir. İkinci tür çalışmalarda ulusal güvenlik kültürü, uluslararası ilişkilerdeki sebep sonuç ilişkilerinin anlaşılmasına yardımcı olacak bir ara değişken olarak kullanılmaktadır. Üçüncü çalışma şeklinde ise güvenlik kültürü bağımlı bir değişken olarak kabul edilmekte ve güvenlik kültürünün nasıl oluşturulduğu incelenmektedir (Oğuzlu, 2015, s.225-227). Bu çalışmada ise istihbarat kurumlarının faaliyetlerinde ulusal güvenlik kültürünün rolü nedir sorusu ele alınacaktır. Bu sorudan hareketle birinci tür çalışma kategorisinde bir inceleme yapılacak olup, ulusal güvenlik kültürü bağımsız değişken,

istihbarat faaliyetleri bağımlı değişken olarak incelenecektir. Bu incelemeyi yaparken ortaya konulan düşünceyi somutlaştırabilmek için istihbarat raporlarını belirli periyotlarla kamuoyuna açıklayarak nispeten şeffaf bir yönetim anlayışı benimseyen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) üzerinden bir inceleme yapılacaktır. Bu kapsamda ‘geçmişte ne oldu?’ ve ‘nasıl oldu?’ sorularının cevabını olayların tarihsel bağlamında ele alan tarihsel analiz, birincil kaynak niteliğindeki yazılı belgeleri titizlikle ve sistematik olarak inceleme prensibiyle çalışan doküman analizi (Kıral, 2020, s.173) yöntemleriyle elde edilen bulgular yorumlayıcı yaklaşımla işlenecektir.

Ulusal Güvenlik Kültürü Nedir?

Ulusal güvenlik kültürü ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde hem tanım olarak hem de içerik olarak çalışmaların ortak bir payda da keşilemedikleri görülmektedir. Bu nedenle ulusal güvenlik kültürü kavramının çalışma açısından ifade ettiği anlamı tam olarak ortaya koyabilmek amacıyla terminolojik olarak etkili olan bileşenler dahilinde ele almak fayda sağlayıcı bir girişimdir.

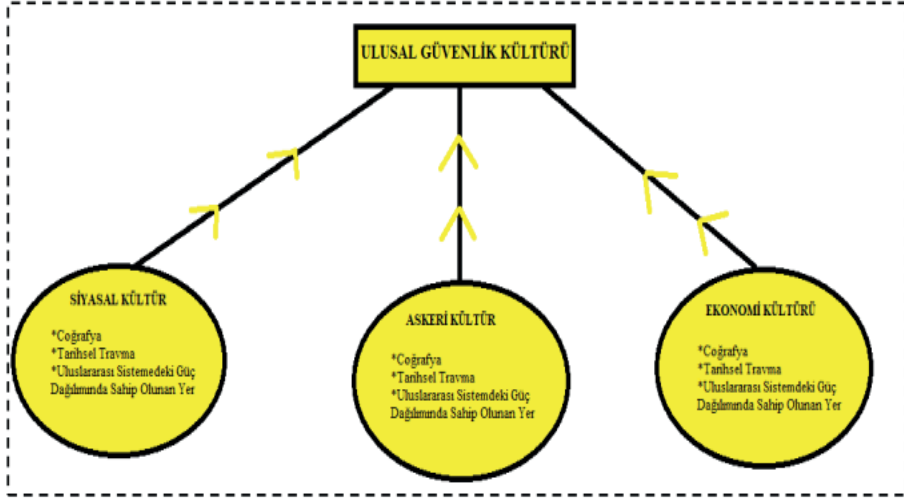
Ulusal güvenlik kültürü kavramı terminolojik olarak ulus, güvenlik ve kültür olmak üzere üç ayrı kavramı içerisinde barındırmaktadır. Bir yapının devlet olarak nitelenebilmesi için egemenlik ve toprak unsurlarını tamamlayan üçüncü bileşen olan ulus (Gözler, 2004, s.42), insanların kendilerine özgü farklılıklarını koruyarak ortak değerler veya bir ortak kimlik çerçevesinde bir araya gelmelerini ifade etmektedir (Arı, 2009, s.52-53). Ulus kavramı bu özellikleriyle ulusal güvenlik kültürü kavramının hem ortak değerler ya da ortak kimliğe odaklandığı hem de devlet düzeyinde bir çalışma olduğunu ortaya koymaktadır.

Güvenlik kavramıyla ilgili literatür incelendiğinde doğası gereği çok geniş bir alanı kapsadığı için üzerinde uzlaşılmış bir tanımının olmadığı görülmektedir (Buzan, 2015, s.35). Bu nedenle kısaca söz konusu özne için tehlike halinin olmaması olarak tanımlanabilir. Ancak tehlike halinin de göreceli olması nedeniyle Arnold Wolfers’ın belirsizlik olarak ifade ettiği bir durumla karşılaşılmaktadır (Wolfers, 1952, s.481). Böylesine belirsiz bir ortamda devletlerin güvenliklerinin en çok etkilendiği alanların belirlenmesine ihtiyaç duyulmuş ve bu doğrultuda Buzan tarafından askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel sektör olmak üzere beş alan belirlenmiştir (Buzan, 2015, s.38). Bu sektörlerin detaylarına baktığımızda askeri sektör materyal güç temelli ilişkileri; siyasi sektör otorite, yönetimin statüsü ve tanınmaya dair ilişkileri; ekonomi sektörü ticaret, üretim ve finansla ilgili ilişkileri; toplumsal sektör kimlikle ilgili ilişkileri; çevresel sektör ise beşeri faaliyetleri ve gezegendeki çevre konularıyla ilgili ilişkileri temsil ettiği görülmektedir (Buzan, Waever ve Wilde, 1988). Bu şekilde güvenlik sektörlerinin çok geniş bir alanı kapsamaması nedeniyle ulusal güvenlik kültürü çalışmalarına işlerlik kazandırabilmek amacıyla diğer sektörlerden izlerde barındıran askeri, si-

yasi ve ekonomi sektörlerine odaklanması yerinde olacaktır. Bu nedenle ulusal güvenlik kültürünün temel bileşenleri olarak eldeki bu çalışmada siyasi kültür, askeri kültür ve ekonomi kültürü olmak üzere üç alan belirlenmiştir.

Kültür kavramına bakıldığında ise genel olarak geniş ve dar anlamda olmak üzere iki farklı tanımlamanın yapıldığı görülmektedir. Geniş anlamda “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” (Türk Dil Kurumu, 2020) olarak tanımlanırken dar anlamda “...yaşayan ve yaygın olan inanç, gelenek, tutum ve semboller...” (Latham, 1998, s.130) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlar bütünleştirici bir açıdan değerlendirildiğinde kültürün toplumlara özgü olarak zaman içerisinde ve inanç, gelenek, tutum, sembol gibi olguların sınırlarını ifade eden coğrafya üzerinde oluştukları görülmektedir. Bu nedenle bir devletin ulusal güvenlik kültürünü belirleyebilmek için geçmişten günümüze doğru tarihsel bir süreçte ve söz konusu devletin hüküm sürdüğü coğrafya göz önüne alınarak bir inceleme yapılması gerektiği çıkarımına ulaşılmıştır.

Ulusal güvenlik kültürü kavramına terminolojik bakımdan şekillenmesinde etkili olan bileşenleri incelemenin sağladığı perspektif doğrultusunda bakıldığında çok geniş bir alanı kapsadığı görülmektedir. Bu nedenle tam anlamıyla bir tanımlamanın yapılabilmesi oldukça zordur. Ancak toparlayıcı mahiyette bu çalışma açısından ifade ettiği anlamı ortaya koyabilmek açısından ulusal güvenlik kültürü bir devletin tarihi boyunca güvenliğini sağlama amacıyla göstermiş olduğu fiil ve tutumlarının siyasi, askeri, ekonomi kültürleri bağlamında incelenmesiyle gelecekteki fiil ve tutumlarının tahmin edilebilmesini sağlayan hem bir veri hem de bir çalışma şekli olarak tanımlanabilir. Bu tanım üzerine yapılan düşünsel süreç neticesinde ise siyasi, askeri ve ekonomi kültürü bileşenlerini etkilemek suretiyle ulusal güvenlik kültürünün şekillenmesinde etkili olan üç temel unsur olduğu çıkarımına ulaşmak mümkündür. Bunlar; devletin etkileşim içerisinde olduğu alanları kapsayan coğrafya, ulusun önemli bir kısmını etkisi altına almış olayları ifade eden tarihsel travmalar ve devletin uluslararası sistemdeki güç dağılımında sahip olduğu yerdir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1: Ulusal Güvenlik Kültürü Diyagramı

Şekil 1’de paylaşılan ulusal güvenlik kültürü diyagramında görüldüğü gibi coğrafya, tarihsel travma ve uluslararası sistemdeki güç dağılımında sahip olunan yer unsurları siyasi, askeri ve ekonomi kültürü bileşenlerini şekillendirmekte ve bu bileşenler bir devletin ulusal güvenlik kültürünü oluşturmaktadır. Böylece ulusal güvenlik kültürünün kavramsal çerçevesi belirlendikten sonra literatürdeki ilgili çalışmalara bakıldığında Türkçe literatürde sınırlı olmasına rağmen İngilizce literatürde görece daha çok çalışılan bir değişken olduğu görülmektedir. Bunlardan örnek mahiyetinde bazılarının incelenmesi ulusal güvenlik kültürünün bir değişken olarak nasıl kullanıldığının ortaya konulması açısından yerinde olacaktır. Bu kapsamda ulaşılabilen kaynaklara geçmişten günümüze doğru kronolojik olarak bakıldığında ilki olan, Ali Karaosmanoğlu’nun “The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey” eseridir. Karaosmanoğlu, bu çalışmasında ulusal güvenlik kültürünü bağımsız bir değişken olarak alarak Türkiye’nin askeri yaklaşımındaki değişimi incelemiştir (Karaosmanoğlu, 2000, s.199-216). İkinci olarak ise Özlem Savaş, “The Role of National Security Culture in Crisis Management: The Case of Kardak Crisis” eserinde ulusal güvenlik kültürünü bağımsız değişken, kriz yönetimini de bağımlı değişken olarak incelemiştir (Savaş, 2008). Son örnek olarak ise Koji Haraguchi’nin “National Security Culture and Alliance: The U.S.- Japan Alliance After the Cold War”, adlı eserine bakıldığında ulusal güvenlik kültürünü bağımsız değişken, müttefikliği bağımlı değişken olarak incelemiştir (Haraguchi, 2016). Bu örnek çalışmalar doğrultusunda ulusal güvenlik kültürünün literatürde kabul gören bir değişken olduğunu söylemek mümkündür.

ABD'nin Ulusal Güvenlik Kültürü

ABD'nin siyasi, askeri ve ekonomi kültürleri üzerinden ulusal güvenlik kültürü tespit edilmeye çalışıldığında uluslararası sistemde güç dağılımındaki konumunun değişimi de dikkate alınarak dört ana dönemde inceleyebilmek mümkündür. Bunlar; bir devlet olarak şekillendiği keşfedilmesinden bağımsızlığına kadar olan dönem (1492- 1783), uluslararası yapıda önemli bir güç olarak var olmaya başladığı bağımsızlıktan Soğuk Savaşa kadar olan dönem (1783-1945), Batı bloğu liderliğinin yapıldığı Soğuk Savaş dönemi (1945-1991) ve süper güç olarak konumlandığı Soğuk Savaş sonrası dönemdir (1991-2020). Bu dönemlerin sırasıyla incelenmesi konunun anlaşılabilirliği açısından yerinde olacaktır.

Keşfedilmesinden Bağımsızlığına Kadar Olan Dönem (1492- 1783)

Bir kıta olarak Amerika, İspanya Kralı adına yeni yerler keşfetmek ve buralardaki zenginlikleri İspanya'ya götürmek için desteklenen Cenevizli Denizci Kristof Kolomb tarafından 12 Ekim 1492 tarihinde keşfedilmiştir (Maurois, 1945, s.18-19). Bu keşif sonrasında kıtanın zenginliklerini elde etmek için birçok devlet benzer girişimlerde bulunmuştur. Ancak sahip oldukları gücün etkisiyle 1524 yılında kaptan Giovanni da Verrazzano'nun öncülüğünde Fransa ve 1607 yılında Virginia şirketi adına sefere çıkan Cristopher Newport'un kıtaya ulaşmasıyla İngiltere, kurmaya başladıkları koloniler sayesinde kıtanın en belirgin varlık gösteren ülkeleri haline gelmişlerdir. Bu durumun oluşturduğu rekabet İngiltere ve Fransa'yı 1756-1763 yılları arasında gerçekleşen yedi yıl savaşlarında karşı karşıya getirmiştir (Maurois ve Schweizer, 2008). Bu savaştan galip çıkan İngiltere olmuş ve savaş süresince yıpranan ekonomisini düzeltebilmek için yönetimi altında bulunan kolonilerden şeker yasası-1764 (Trethewey, 1969, s.64), para yasası -1764 (Greene ve Jellison, 1961), damga yasası-1765 (Kunze, 2009), konaklama yasası-1765 (Lee, 2008, s.2), Townshend yasası-1767 (Yale Law School, 2020), Çay yasası-1773 (Farrand, 1898, s.269) gibi vergi düzenlemeleriyle ekstra gelirler elde etmeye çalışmıştır. İngiltere'nin söz konusu vergileri toplamak için uyguladığı baskıcı politikalar neticesinde siyasi, ekonomik ve sosyal yapısı birbirinden farklı olan New York, New Jersey, New Hampshire, Massachusetts, Maryland, Delaware, Connecticut, North Carolina, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, Virginia ve Georgia olmak üzere on üç koloni kolektif bir direnişe geçmiştir. 4 Temmuz 1776 tarihinde yayınlanan bildiriyle tam anlamıyla bir bağımsızlık savaşına dönüşen bu direniş, kolonilerin zaferiyle 1783 yılında imzalanan Paris antlaşmasıyla sonuçlanmıştır (McCullough, 2016, s.59).

ABD'nin ulusal güvenlik kültürünün temellerini oluşturan söz konusu koloniler her ne kadar ekonomik bir baskı karşısında direnişe geçmiş olsa da içerilerinde farklı amaçlarla kıtaya gelenler de vardır. Bu kapsamda bakıldığında İngiltere'de inançlarını istedikleri gibi yaşamadıkları için Amerika'ya gelen püritenlerin kurduğu Massachusetts kolonisi örnek olarak verilebilir (Davidson, 2017 s.

55-67). Bu açıdan söz konusu olan on üç koloni incelendiğinde; Virginia, New Hampshire, Delaware, Georgia, New York, North Carolina, South Carolina, New Jersey'nin ekonomik amaçlarla kurulan koloniler olduğu, Massachusetts, Maryland, Rhode Island, Connecticut, Pennsylvania'nın ise din ve düşünce özgürlüğü amaçlarıyla kurulan koloniler olduğu görülmektedir. Bu nedenle ABD'nin kültürel kökenlerinde özgürlük ve ekonomik çıkar arayışı olmak üzere iki temel özelliğin olduğu söylenebilir.

Bağımsızlıktan Soğuk Savaşa Kadar Olan Dönem (1783-1945)

Bu dönem içerisinde ABD'nin kültürel kökenlerinde bulunan özgürlük ve ekonomik çıkar arayışının olgunlaşarak ulusal güvenlik kültürü haline geldiği görülmektedir. Bu tespiti somutlaştırabilmek için dönemin siyasi, askeri ve ekonomi kültürü bağlamında incelenmesi yerinde olacaktır. Bu kapsamda siyasi kültür açısından bakıldığında kurucu kolonilerin gerçekleştirdiği toplantı neticesinde federal bir cumhuriyet biçiminde ABD'nin anayasa metninin (1788) oluşturulduğu görülmektedir (United State Senate, 2020). Bu anayasa metni doğrultusunda yapılan seçimler neticesinde bağımsızlık savaşı döneminde başarılı bir asker olarak adını duyuran George Washington 1789 yılında ABD'nin ilk başkanı olmuştur. Washington'un kabinesinde hazine bakanı olarak görev yapan Alexander Hamilton tarafından 1791 yılında merkezîyetçiliği ön plana alan ve ekonomik çıkar için eyaletlerin sınırlandırılabilceğini savunan federalist parti kurulmuştur (Eyal, 2007, s.17). Washington'ın kabinesinde yer alan bir diğer isim olan Dışişleri Bakanı Thomas Jefferson tarafından ise özgürlüğün önemli olduğunu savunan Demokratik-Cumhuriyetçi Parti 1799 yılında kurulmuştur (Miller, 2018, s.8). Bu partiler kısa bir süre sonra kapatılmış ama genel hatlarıyla aynı çizgide olan hallefleri kurulmuştur. Bu anlamda Demokratik-Cumhuriyetçi Parti ile aynı çizgide olan Demokrat Parti-1848 (Democratic Party, 2020) ve federalist parti ile aynı çizgide olan Cumhuriyetçi Partinin-1854 (Gustafson, 2001, s.1) kurulmasıyla söz konusu düşüncelerin siyasi temsili devam etmiştir. Bu nedenle ABD'nin siyasi kültürünün özgürlük ve ekonomik çıkar arayışıyla şekillendiğini söylemek mümkündür.

Ekonomi kültürü bağlamında bakıldığında ise bağımsızlıktan Soğuk Savaşa kadar olan dönemin çok sayıda ekonomik krizin yaşandığı bir dönem olduğu görülmektedir. Bu krizlerin gelişim süreçleriyle ilgili detaylar aşağıda maddeler halinde değerlendirilmektedir. Bunlar;

- Ülkenin ilk ulusal bankası 1791 yılında Bank of United State adıyla kurulmuştur. Bu bankanın piyasaya sağladığı likidite akışının istikrarlı olmaması borsa da balon etkisi oluşturarak 1792 yılında ilk ekonomik krizin meydana gelmesine yol açmıştır (Cowen, 2000, s.1042).
- 1812 yılında İngiltere ve ABD arasında Beyaz Saray'ın yakılmasına kadar giden bir savaş yaşanmıştır (United State Senate, 2020). Bu savaş sürecinde ban-

kacılık sisteminin olumsuz etkilenmesi ve gümrük vergilerinin düşürülmesi nedeniyle iç piyasadaki üreticiler zarar görmüştür. Bununla birlikte dış borcun da artmasıyla 1819 krizi meydana gelmiştir (Blackson, 1989, s.335-336).

- 1819 krizinin etkilerini silerek istikrarı sağlamak için uygulanan para politikası ve mali düzenlemelerin bankacılık sisteminde kaynak krizine neden olmasıyla 1837 krizi yaşanmıştır (Quinn, 2012, s.15-19). ABD krizden sonra yeni pazarlar bulabilmek için daha saldırgan politikalar benimsemiştir. Bu amaçla 1853 yılında Komodor Matthew Perry komutasındaki bir filo ile Japonya'ya sefer düzenleyerek İmparatora, ABD ile ticari ilişkiler kurmayı reddetmeye devam etmesi halinde savaş açılacağına dair bir mektup iletilmesi örnek olarak verilebilir (Özdal ve Karaca, 2018).
- ABD'nin saldırgan politikalarla yeni pazarlar bulma arayışları ve Kaliforniya (1849) ile Avustralya'da (1851) altın rezervlerinin bulunması, 1837 krizinin izlerinin silinmesine katkı sunarken altın rezervlerinin piyasada balon etkisi oluşturması nedeniyle 1857 yılında yeni bir ekonomik kriz yaşanmıştır (Quinn, 2012, s. 31-33).
- Kuzey ve Güney Eyaletleri arasında 1861-1865 yılları arasında yaşanan iç savaşın neden olduğu istikrarsızlık 1873 yılında bir ekonomik krize daha neden olmuştur (Dove, 2014, s.74-75). Bu krizin bankacılık sistemine yansımaları 1893 krizine yol açmıştır (Noyes, 1894, s.12). Bu krizin etkileriyle mücadele edilirken tröst şirketlerinin faaliyetleri nedeniyle 1907 yılında bankacılık sistemi kaynaklı bir kriz daha yaşanmıştır. Bu krizler silsilesi 1913 yılında FED'in kurulmasıyla görece önlenmeye başlanmıştır (Moen ve Tallman, 2020). Ancak 1929 Ekonomik Buhranı gibi acı bir tecrübenin yaşanmasının önüne geçilememiştir.

Burada ele alınan gelişmeler göstermektedir ki bağımsızlıktan Soğuk Savaşa kadar olan dönemde ülke bir ekonomik krizler silsilesi yaşamış ve çözüm için saldırgan politikalara kadar giden arayışa girilmiştir. Bu nedenle ABD ulusunda ekonomi kültürü açısından istikrarı önemseyen ve çıkar odaklı finansal gelişmeyi hedefleyen bir hassasiyetin oluştuğu tespiti mümkündür.

Askeri kültür açısından ise ordunun bir devlet anlayışına kavuştuğu iç savaş sonrası baz alındığında incelenen dönem içerisinde Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı olmak üzere iki büyük askeri mücadele yaşandığı görülmektedir. ABD, Birinci Dünya Savaşının başlangıcında, taraf olan ülkelerle ekonomik ilişkilerini devam ettirmek ve çıkarlarına zarar verilmemesi şartıyla tarafsız kalacağını ilan etmiştir (Wilson, 1915, s.110-114). Ancak bu süreçte ürünlerinin lojistiği için önemli bir alan olan açık denizlerin emniyetli halini kaybetmeye başlaması ve Almanya'nın Meksika'yı ABD'ye karşı kışkırtma politikaları nedeniyle dönemin başkanı Woodrow Wilson savaşa girme kararı almıştır. Wilson bu kararını mecliste açıklarken Almanya tarafından; ticaret gemilerinin, toprak bütünlüğünün

ve tarafsızlığını ilan eden Belçika'ya götürülen insani yardım gemilerinin hedef alındığını belirtmiştir (Yockelson, 2017). Böylece ABD, ekonomik çıkarının zarar görmesi ve söylem olarak masum insanların özgürlüğüne katkı sunmak için Birinci Dünya Savaşına girmiştir. Burada alınan galibiyet ile savaşın merkezinde olmaları nedeniyle Avrupa ülkeleri üretim kapasitelerini kaybederken bu boşluğu dolduran ABD ekonomik anlamda dünyada baskın bir konuma gelmiştir. Bu durum Avrupa'nın önde gelen ülkelerinden olan İngiltere, Fransa ve Almanya'nın ABD ekonomisine göre konumlarını gösteren aşağıdaki tabloda net bir şekilde görülmektedir.

Tablo 1: 1929 Yılında Başlıca Sanayileşmiş Ülkelerin Ekonomik Göstergeleri

Ülke	Ülke GSYİH/ ABD GSYİH(%)	İhracat/Ülke GSYİH(%)	İthalat/Ülke GSYİH(%)	İthalat/ Altın Rezervi(%)
ABD	100	5	4	102,5
İngiltere	23,6	14,7	22,4	12
Fransa	17,3	11,1	12,8	82
Almanya	18,5	17	16,9	21,3

Kaynak: Kaykusuz, (2014:160)

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından avantajlı bir konuma gelen ABD, İkinci Dünya Savaşının başlangıcında ise yine tarafsız olduğunu açıklamış (Güney, 2019, s.13) ve İngiltere ile ortak olarak yayımladığı Atlantik Bildirisiyle savaş sonrası düzenin nasıl olması gerektiğine dair görüşlerini paylaşmıştır. İngiltere ile birlikte yayımlaması nedeniyle ABD'nin tam anlamıyla tarafsız olmadığını ortaya koyan bildirisinin maddelerinde vurgulanan temel hususları şu şekilde özetlemek mümkündür (Birleşmiş Milletler, 1947):

- Hiçbir devletin topraklarında genişleme olmamalı,
- Devletlerin mevcut sınırları ancak ilgili ulusların özgür düşünceleri doğrultusunda değiştirilmeli,
- Bütün devletlerin yönetim şekli ulus egemenliği anlayışı üzerine kurulmalı,
- Devletler arasında ekonomik kalkınmayı sağlayacak iş birliği sağlanmalı,
- İki taraf açısından da kabul edilebilecek bir barış ortamı oluşturulmalı,
- Barış ortamının sürdürülebilirliğini sağlayacak kurumsal düzenlemeler yapılmalı,

Böylece ABD, statükocu ifadelerle kendi lehine olan mevcut şartların korunması gerektiğini ilan ederek ekonomik çıkarlarını öncelediğini ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra egemenliği altında olmayan ve deniz ticaretinin önemli bir bağ-

lantısı konumundaki pasifik hakimiyeti için Hawaii adalarına askeri üs kurması ise ABD'nin düzen değişecekse bile kendi ekonomik çıkarlarını pekiştirecek doğrultuda değişmesi gerektiği anlayışına sahip olduğunu göstermektedir(<https://governor.hawaii.gov/>). Bu şekilde yayılcı politikalarının bir göstergesi olan söz konusu askeri üsse 7 Aralık 1941 tarihinde Japonya tarafından kamikaze yönemiyle saldırılması sonucu ABD İkinci Dünya Savaşı'na girmiştir. Bu durum ABD'nin hem tarafsız kalmasında hem de İkinci Dünya Savaşı'na giriş sürecinde Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi ekonomik çıkar arayışının etkili olduğunun bir göstergesi şeklinde yorumlanabilir.

Bağımsızlıktan Soğuk Savaşa kadar olan dönemde siyasal, ekonomi ve askeri kültür çıktıklarına bütünleştirici bir açıdan bakıldığında ortak noktasının ekonomik çıkar ve söylem düzeyinde özgürlük arayışı olduğu görülmektedir. Bu nedenle kültürel kökenlerinde olan ekonomik çıkar ve özgürlük arayışının dönemin ulusal güvenlik kültürü haline geldiği söylenebilir.

Soğuk Savaş Dönemi (1945-1991)

Batı bloğu lideri olarak ABD'nin Sovyetler Birliği'ni (SSCB) çevreleme politikası doğrultusunda hareket ettiği görülmektedir. Bu politikanın temelleri ABD'nin Moskova Maslahatgüzarı George Frost Kennan tarafından 22 Şubat 1946 tarihinde gizli koduyla gönderilen bir telgrafla oluşturulmuştur. Bu telgrafta Kennan, nüfuzu hızla yayılan SSCB'nin ABD'nin çıkarları için büyük bir tehdit olduğunu belirtmiş ve bazı önerilerde bulunmuştur. Bunlar;

- ABD ulusunun iç uyumunun ve mevcut yaşam tarzının korunması
- SSCB'nin nüfuzu dışındaki ulusların SSCB'nin faaliyetleri konusunda eğitilmesi (Medyanın tek başına yeterli olmayacağını da belirtmiştir.)
- Batı dünyasının uyumlu çalışarak güçlü bir yapı oluşturması
- SSCB'nin nüfuzunun istikrarsız yönetimlerde daha kolay yayılması nedeniyle ülkelerin mevcut rejimlerinin korunması

şeklinde özetlenebilir (George Washington University, 2020). Böylece oluşturulmaya başlanan çevreleme politikasında temel amaç SSCB'nin nüfuzunun yayılmasını durdurmak ve zaman içerisinde çökmesini sağlamaktır (Brinck-Johnsen, 1995, s.60). Soğuk Savaşın neticeleri itibarıyla başarılı olan bu politikanın ABD'nin ulusal güvenlik kültürü içerisindeki konumunu görebilmek için döneme ait gelişmelerin siyasal, askeri ve ekonomi kültürü bağlamında incelenmesi yerinde olacaktır. Bu kapsamda siyasal kültür açısından bakıldığında Kennan'ın önerilerinde olduğu gibi öncelikle ABD ulusunun iç uyumunu sağlamaya yönelik faaliyetler yapılmıştır. Bu amaçla 1946 yılında geçici olarak Çalışan Sadakatini İnceleme Komisyonu (Temporary Commission on Employee Loyalty) kurulmuştur. Devlet çalışanlarının komünizm etkisine girip girmediğini araştıran bu ko-

misyon 13.5 milyon kişiyi sorgulanmış ve yapılan tespitler neticesinde 11 binden fazla kişi işsiz kalmıştır (David, 1998, s.150-153).

Çalışan Sadakatini İnceleme Komisyonu ile muhalif kişiler temizlendikten sonra SSCB'nin nüfuz alanının düşünsel olarak yayılmasının önüne geçmek için Kennan'ın belirttiği şekilde eğitim çalışmaları başlatılmıştır. Bu eğitimlerde temel motivasyon; Batı bloğu içerisindeki uluslara iyi ve doğru olanın kendi konumları olduğunu aşılarken Doğu bloğu uluslarını da birlik duyguları zayıflayacak şekilde yönlendirmektir. Bu amaçla Amerika'nın Sesi Radyosu (Voice of America-1942) ile Özgür Avrupa Radyosu (Radio Free Europe-1951) gibi kuruluşlarla Batı bloğunda yaşayanların refahından, Doğu bloğu içerisinde yaşayanların ise çıktıkları sıkıntılar üzerinden yayınlar yapılmış (Özgür, 2019, s.39-40), Batı bloğu içerisinde kültürel ve akademik bir birlik oluşturmak için 1946 yılında başlatılan Fulbright Bursları verilmiş (Özgür, 2019, s.46), SSCB vatandaşlarına yönelik olarak Rusça yayımlanan genellikle Batının özgürlüğünü konu alan Amerika dergisi çıkarılmış (Özgür, 2019, s.42) ve Soğuk Savaşın sonuna doğru kullanılmaya başlanılan Hollywood sinemasıyla algı yönetimi teknikleri uygulanmıştır (Çelikiz, 2011, s.76-79).

Eğitim çalışmalarından sonra Kennan'ın önerilerinde yer alan bir diğer alana geçilerek hem SSCB'nin nüfuzunun yayılmasını engellemek için hem de müttefik kazanabilmek amacıyla ülkelerin istikrarını destekleyici programlar hazırlanmıştır. Türkiye ile Yunanistan'ın askeri yapılanmalarını desteklemek için Truman doktrini-1947, Avrupa ülkelerinin ekonomik olarak kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla Marshall Planı-1948 (Borchard, 1947, s.885) ve Orta Doğu ülkelerini hem ekonomik hem de askeri anlamda desteklemek amacıyla Eisenhower Doktrini-1957 uygulanmıştır (Hahn, 2006, s.38).

Kennan'ın önerileri doğrultusunda son odaklanılan alan Batı bloğunun Doğu bloğuna karşı güçlü bir varlık oluşturabilmesi için bölgesel ve uluslararası örgütler oluşturabilme çalışmaları olmuştur. Bu kapsamda Avrupa ülkelerini askeri amaçlar etrafında birleştiren Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)-1949 (<https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>), Asya'daki varlığını güçlendirmek için Avustralya ve Yeni Zelanda ile yaptığı güvenlik antlaşması neticesinde ANZUS Paktı-1951 (Tabar, 2016, s.19), Kore Savaşı sonrasında SSCB'nin bölgedeki varlığına karşı daha güçlü bir yapı oluşturabilmek için Avustralya, İngiltere, Fransa, Yeni Zelanda, Pakistan, Filipinler ve Tayland ile 8 Eylül 1954 tarihinde yaptığı savunma antlaşmasıyla Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı-SEATO (Temiz, 2019, s.286), Orta Doğu için Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve İngiltere arasında yapılan görüşmeler neticesinde Merkezi Antlaşma Teşkilatı (CENTO-1955) kurulmuştur (Duffy, 1967, s.34). Böylece Kennan'ın önerileri doğrultusunda yapılan girişimlerle siyasi kültür açısından çevreleme politikası tamamlanmıştır. Askeri kültür açısından bakıldığında ise bu anlamda ABD yönetiminin en somut tutumlarının görülebileceği Kore Savaşı, Musaddık Darbesi, Küba Füze Krizi, Vietnam Savaşı, İran-İrak savaşı ve Körfez Savaşı süreçlerinin öne çıkmaktadır.

Kore Savaşı, 25 Haziran 1950 tarihinde komünizmle yönetilmeyi tercih eden Kuzey tarafının Güney tarafına saldırmasıyla başlamıştır. ABD liderliğindeki Batı bloğu Birleşmiş Milletler kimliğiyle Güney Kore'yi desteklerken, SSCB liderliğindeki Doğu bloğu ise Kuzey Kore'yi desteklemiştir. Tarafların birbirlerine üstünlük kuramaması sonrasında Birleşmiş Milletler, Kuzey Kore ve Çin arasında imzalanan Panmunjom Ateşkes Antlaşmasıyla(1953) savaş son bulmuştur.

Diğer taraftan, İran Başbakanı Musaddık'ın İngilizlerin himayesinde çıkarılan petrolü millileştirmesiyle iki ülke arasındaki ilişkiler gerilmiş ve İngiltere ile ABD'nin ortaklaşa yürüttüğü örtülü operasyonla 1953 yılında darbe yapılmıştır. Bu darbeden sonra İran'ın petrol kaynakları tekrar paylaşılmış ve ABD yönetimi % 40 oranında pay elde etmiştir (Arslan, 2012).

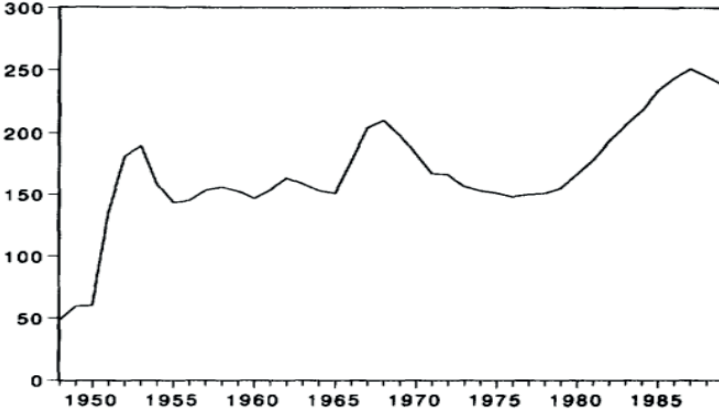
Küba Krizi ise her ne kadar bir nükleer kriz olarak tanımlanıyor olsa da aslında kriz olmasının nedeni ABD'nin sahip olduğu özgür dünyanın ya da batının lideri kimliğinin zarar görmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Weldes, 1999, s.37-39). Bu yönüyle kimliksel bir kriz olan sorunun kısa sürede çözülmesi Batı bloğu içerisinde ABD'nin imajının yeniden inşa edilmesinde ve güvenlik kültürünün ana karakteristiği olan çevreleme politikasına bağlılığın artmasında etkili olmuştur.

Vietnam Savaşı'na bakıldığında, Batı ve Doğu bloğu ülkelerinin katılımıyla gerçekleştirilen Cenevre Konferansında (1954) ülkenin Kuzey ve Güney olarak ikiye ayrılmasından kısa bir süre sonra tarafların kendi görüşünü dayatmasıyla başlamıştır. Bu savaş süreci isteği gibi gitmeyen ABD, komünist cepheyi destekledikleri gerekçesiyle My Lai köylülerinin katledilmesi (Özübek, 2018, s.56), İkinci Dünya Savaşında Avrupa kıtasına atılan bombaların toplamından daha fazla bombardımanı ifade eden Rolling Thunder saldırısı (Özübek, 2018, s.34) ve atıldığı bölgede yaydığı yüksek ısı nedeniyle her şeyi yok eden Napalm bombardımanı gibi şiddetli saldırılar gerçekleştirmiştir. Ancak sonuçta kaybeden ABD'nin güvenlik kültüründeki söylemsel açıdan olsa var olan özgürlük arayışının aksine gerçekleşen olaylarda insan haklarını dahi görmezden gelecek bir tutuma sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Öte yandan, İran-İrak Savaşıyla (1980) birlikte bloklar arasındaki çatışmalar Orta Doğu'ya taşınmıştır. Mezhep temelinde başlayan bu savaşta 1979 Devriminden sonra ilişkileri artan SSCB İran'ı, ABD ise Irak'ı arka planda desteklemiştir (Çakırtaş, 2018, s.54-55). Ancak taraflar birbirine üstünlük sağlayamamıştır. Körfez Savaşı ise İran ile girdiği mücadele neticesinde olumsuz etkilenen ülke ekonomisini düzeltmek için Irak lideri Saddam Hüseyin'in petrol yönünden zengin olan Kuveyt'i işgal etmesiyle başlamıştır. ABD liderliğindeki koalisyon kuvvetleri Çöl Fırtınası Harekâtıyla (Körfez Savaşı) Irak ordusunu bölgeden uzaklaştırmıştır (Acar, 2017, s.58-59).

Kore Savaşı, Musaddık Darbesi, Küba Füze Krizi, Vietnam Savaşı, İran-İrak savaşı ve Körfez Savaşı süreçleri bütünleştirici bir açıdan değerlendirildiğinde ABD'nin Soğuk Savaş dönemi askeri kültürünün çevreleme politikası etrafında

şekillendiği görülmektedir. Bu döneme ekonomi kültürü açısından bakıldığında ise çevreleme politikası kapsamında yapılan faaliyetlerin doğrudan ya da dolaylı olarak ekonomik kaynaklarla alakalı olduğu aşikardır. Bununla birlikte aşağıdaki grafikte olduğu gibi SSCB'nin yayılmasını tehdit olarak gören ABD'nin savunma harcamalarında ani artış eğilimi Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan ulusal güvenlik kültürü açısından dikkat çekicidir.

Kaynak: Higgs, (1994:288)

Şekil 2: ABD'nin Savunma Harcamalarının GSYH Göre Değişimi(1948-1989)

Şekil 2'de görüldüğü gibi ABD'nin savunma harcamalarında çevreleme politikasının uygulandığı 1950 yılında ani bir artış gerçekleşmiştir. Bu durum ekonomi kültürünün de çevreleme politikasıyla şekillendiğini ortaya çıkarmaktadır. Soğuk Savaş dönemiyle ilgili siyasal, ekonomi ve askeri kültür çıktularına bütünlüştürücü bir açıdan bakıldığında ortak noktasının çevreleme politikası olduğu görülmektedir. Bu nedenle dönemin ulusal güvenlik kültürünün çevreleme politikası doğrultusunda şekillendiği söylenebilir.

Soğuk Savaş Sonrası Dönem (1991-2020)

Bu dönemle ilgili yapılan okumalar neticesinde ABD ulusal güvenlik kültürünün Yeni Dünya Düzeni (1991-2001) ve Terörizmle Mücadele (2001- 2020) olmak üzere iki farklı karakteristiğe sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle 11 Eylül Saldırıları öncesi ve sonrası şeklinde tarihsel bir ayrımla incelenmesi yerinde olacaktır.

11 Eylül Saldırıları Öncesi (1991-2001)

Bu dönem içerisinde ABD'nin süper güç olduğu tek kutuplu bir sistemik yapının ortaya çıktığını gözlemlemek mümkündür. Bu yeni yapı dönemin ABD başkanı George H. W. Bush tarafından, özgürlük ve adaletle bütün ülkelerin uyum içerisinde yaşadığı yeni bir dünya düzeni olarak tanımlanmıştır (C-SPAN, 1990).

Bu süreçle ilgili popüler çalışmalardan biri olan Fukuyama'nın Tarihın Sonu çalışmasında ise "Şu anda tanık olduğumuz sadece soğuk savaşın sonu veya savaş sonrası tarihin kısmen geçen bir dönemi değil fakat tarihin sonudur: O da şudur, insanlığın ideolojik evriminin son noktası ve insanın yönetiminin son bir şekli olarak Batı liberal demokrasisinin evrenselleştirilmesi" ifadesiyle söz konusu dönem tanımlanmıştır (Fukuyama, 1989, s.4). Bu açıdan ABD'nin dönem içerisindeki ulusal güvenlik kültürü sistemin lideri olması yönüyle otoriter ve George H. W. Bush ile Fukuyama'nın ifadelerindeki liberalizm vurgusuyla da iş birliğine açık ve bütünleştirici özelliklerine sahip olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Toparlayıcı mahiyette; iş birliğine açık, bütünleştirici ve otorite özelliklere sahip olan dönemin ulusal güvenlik kültürü karakteristiğine Bush'a atıfla Yeni Dünya Düzeni kavramının kullanılmasına karar verilmiştir.

Yeni Dünya Düzeni karakteristiği bağlamında dönemin siyasal kültürüne bakıldığında SSCB'nin dağılmasıyla kurulan ülkelerle yakın ilişkiler kurmayı ve bu ülkeleri serbest piyasa ekonomisine dâhil etmeyi hedefleyen Özgürlüğü Destekleme Yasanın-1992 çıkarıldığı görülmüştür (US. Congress, 1992). Askeri kültür açısından ise SSCB'ye karşı askeri bir birlik olarak kurulan NATO 1991 yılında yayımladığı 'Yeni Stratejik Konsept' belgesiyle yeni güvenlik gereksinimleri olduğunu belirtmiş (NATO, 1991) ve 1994 yılında 'Barış İçin Ortaklık' programı kapsamında Varşova Paktının eski üyeleriyle iletişim kurmaya başlamıştır (Ereker, 2019, s.3). Bu şekilde kendi liderliğinde barışçıl bir ortam oluşturmaya çalışan ABD yönetimi, askeri personel sayısını da 2.1 milyondan 1.3 milyona indirmiştir (Asch, Hosek ve Warner, 2007). Ancak Yugoslavya iç savaşının çıkması gibi barış ortamını bozan gelişmeler olmuştur. Bir insanlık suçuna dönüşmeye başlayan savaş 1995 yılında ABD'nin liderliğinde NATO müdahalesiyle durdurulmuştur (Kaya, 2020, s.163-164). Böylece ABD, sistemin lideri olarak oluşturulmaya çalışılan barış ortamını korumadaki kararlılığını fiili olarak göstermiştir. Bu haliyle dönemin askeri kültürü barışçıl olmasının yanı sıra otoriter özellikler barındırmaktadır. Bu nedenle ABD'nin askeri kültürünün de Yeni Dünya Düzeni karakteristiği ile yeniden şekillendiği söylenebilir.

Ekonomi Kültürü açısından literatüre bakıldığında ise bu alandaki değişimin en somut göstergelerinden biri olan ABD'nin bir Doğu bloğu ülkesi olan Çin ile ticari ilişkilerindeki değişimin görülebileceği aşağıdaki tabloya ulaşılmıştır.

Tablo 2: Çin'in Asya-Pasifik Ekonomileriyle Ticaretindeki Değişim (1978-1986-1992)

	1978		1986		1992	
	X	M	X	M	X	M
Total (US\$ millions)	9,745	10,915	31,367	43,247	86,220	81,739
	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Industrial Countries	36.4	68.8	40.2	66.9	35.6	46.5
USA	2.8	6.6	8.4	10.9	10.0	10.9
Asia-Pacific	49.4	32.1	53.4	45.1	64.9	51.0
Japan	17.6	28.4	16.2	28.8	13.6	16.7
NIEs	26.0	0.7	31.2	12.9	46.3	28.2
S. Korea	*	*	*	*	2.8	3.2
Taiwan	*	*	*	*	*	*
Hong Kong	26.0	0.7	31.2	12.9	43.5	25.0
ASEAN	5.8	4.7	6.0	3.4	5.0	6.1
Brunei	*	*	#	*	#	#
Indonesia	*	*	0.5	0.7	0.5	1.9
Malaysia	1.7	1.0	0.6	0.4	0.7	1.0
Philippines	0.9	0.5	0.5	0.3	0.3	0.2
Singapore	2.5	0.4	3.9	1.3	2.4	1.5
Thailand	0.7	0.7	0.5	0.7	1.1	0.5

NOTES

X: Exports

M: Imports

* No direct trade with China.

Amounts negligible.

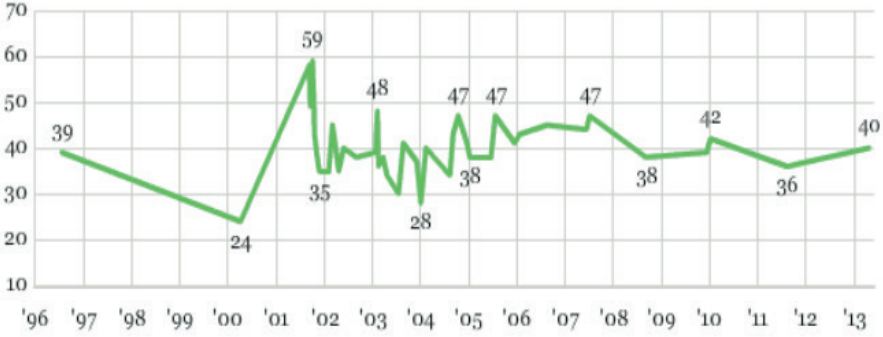
SOURCE: IMF, *Direction of Trade Statistics Yearbook (1993 and early years)*.**Kaynak:** Wong, (1995:273)

Tablo 2'ye bakıldığında Soğuk Savaşın devam ettiği bir yıl olan 1978'de, ABD'nin Çin ile olan ihracat-ithalat hacminin %2.8-6.6 iken Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte 1992 yılında %10-10.9 gibi önemli bir artış olduğu görülmektedir. Böylece ekonomi alanındaki bloklarında ortadan kalkmaya başlaması nedeniyle ABD'nin ekonomi kültürünün Yeni Dünya Düzeni karakteristiğine büründüğü çıkarımını yapmak mümkündür.

11 Eylül öncesi dönemle ilgili siyasal, askeri ve ekonomi kültürü açısından ulaşılan çıktılar ABD'nin ulusal güvenlik kültürünün iş birliğine açık, bütünleştirici ve otoriter özelliklerini içeren Yeni Dünya Düzeni karakteristiğiyle oluştuğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

11 Eylül Saldırıları Sonrası (2001-2020)

ABD'nin sınırları içerisinde yaşadığı en yıkıcı etkiye sahip terör saldırısıyla Yeni Dünya Düzeni karakteristiği dönüşüme uğramıştır (Salahlı, 2017, s.60- 65). Yaklaşık 3000 kişinin hayatını kaybettiği saldırı sonrasında terör mağduru olma korkusundaki değişimi ele alan aşağıdaki grafik terör konusunun ulusal bir travma oluşturduğunu net bir şekilde göstermektedir.

Kaynak: GALLUP, (2010)

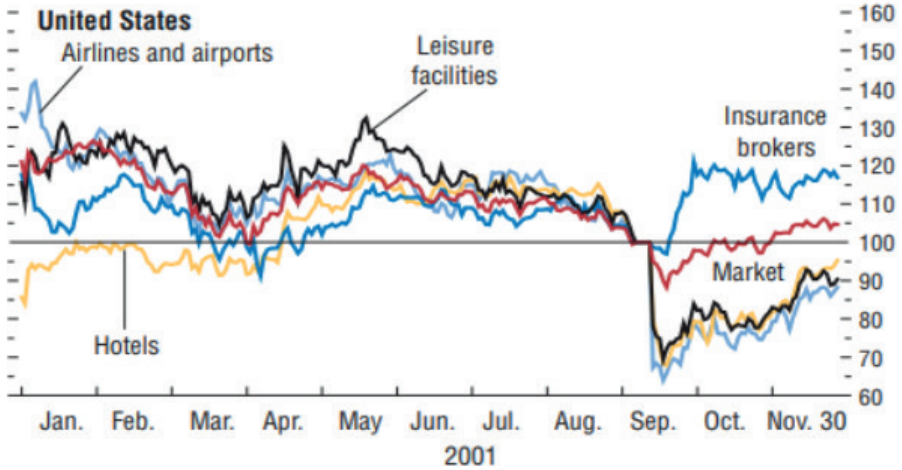
Şekil 3: ABD’de Terör Mağduru Olma Korkusu (1996-2013)

Bu ulusal travma neticesinde ise ABD’nin ulusal güvenlik kültürünün terörle mücadele karakteristiğine doğru bir dönüşüm meydana gelmiştir. Döneme ait gelişmelerin siyasal, askeri ve ekonomi kültürleri bağlamında incelenmesi bu dönüşümün somutlaştırılması için yardımcı olacaktır. Bu kapsamda siyasal kültür açısından bakıldığında ABD başkanına saldırıları yapan teröristlere yardım eden kişi, kurum ve devletlere uygun düzeyde askeri karşılık verme yetkisi tanıyan Askeri Güç Kullanma Yetkisi Verme Yasası (U.S Congress, 2001); terör unsurlarını finanse eden küresel çapta tüm kişi ve kurumları hedef alan Terörizmi Finanse Eden Güçlerle Mücadele Emri (The White House, 2001); terörizme karşı kolluk kuvvetleri arasındaki işbirliğini, yetki ve kabiliyetlerini arttırmaya yönelik genel kapsamlı düzenlemeleri içeren Vatanseverlik Yasası (Department of Justice, 2001); istihbarat başarısızlığını ortadan kaldırmak için yapılan düzenlemeler olan İstihbarat Reformu ve Terörizmi Engelleme yasalarının yürürlüğe konulduğu görülmektedir (U.S Congress, 2004). Böylece ABD’nin 11 Eylül sonrası dönemdeki siyasal kültürü terörle mücadele etrafından şekillenmiştir.

Askeri kültür açısından ise Afganistan Müdahalesi, Irak Müdahalesi ve Suriye İç Savaşı olmak üzere üç önemli gelişme olmuştur. Bunlara sırasıyla bakıldığında Afganistan Müdahalesinin terörizmle mücadele yol haritasını belirleyen yasal düzenlemelerden sonra El Kaide varlığına yönelik yapılan ilk askeri operasyon olduğu görülmektedir. 2011 yılında örgüt lideri Usame Bin Ladin, etkisiz hale getirilmiş olmasına rağmen NATO kimliğiyle ABD’nin askeri devriyeleri devam etmektedir (Hayworth, 2018). Irak Müdahalesi ise dönemin lideri Saddam Hüseyin’in kitle imha silahları ürettiği ve terörist grupları desteklediği gerekçesiyle 2003 yılında başlamıştır (Korkmaz, 2019, s.38). 2011 yılında ABD askerlerinin büyük bir kısmının çekilmesiyle şiddetli çatışmalar süreci geride bırakılmıştır. Suriye İç Savaşında ise oluşan istikrarsız ortamdan faydalanarak ABD özellikle petrol sahalarını ve transfer yollarını ele geçiren DAESH terör örgütüyle müca-

dele söylemiyle bölgeye müdahale etmiştir. Bu kapsamda oluşturulan koalisyon kuvvetleriyle hava saldırıları yapılmış ve PKK terör örgütünün Suriye uzantısı olan PYD/YPG'ye destek verilmiştir (Demir, 2018, s.97). Bu üç askeri mücadele sürecinde alınan pozisyon doğrultusunda ABD'nin 11 Eylül sonrası dönemde askeri kültüründe terörle mücadelenin öne çıkan unsurların başında geldiğini ortaya koymak mümkündür.

Ekonomi kültürü açısından ise terörizmle mücadele kapsamında yapılan kurumsal düzenlemeler ve askeri operasyonların ekonomik kaynaklarda bu yönde bir artışa neden olacağı aşikardır. Bununla birlikte ABD borsalarındaki sektörel olarak hisse değerlerindeki değişimi gösteren aşağıdaki grafikte ekonomideki değişimin yönünü net bir şekilde göstermektedir.

Kaynak: *International Monetary Fund, (2016).*

Şekil 4: 11 Eylül Saldırılarının ABD Borsalarına Sektörel Etkisi

Şekil 4'e bakıldığında 11 Eylül saldırılarından sonra ekonomik anlamda güvenlik sağlayan sigorta şirketlerinin hisseleri değer kazanırken diğer sektörlerin tamamı büyük değer kayıpları yaşamıştır. Bu nedenle ekonomi kültürünün de terör mücadele karakteristiği tarafından şekillendirildiği söylenebilir. 11 Eylül sonrası gelişmeler bütünleştirici bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde siyasal, askeri ve ekonomi kültürü çıktılarının doğrultusunda dönemin ulusal güvenlik kültürünün terörle mücadele karakteristiği olduğu görülmüştür.

ABD'nin ulusal güvenlik kültürüne toparlayıcı mahiyette bakıldığında ise tarihsel süreç içerisinde dört farklı ulusal güvenlik kültürü karakteristiğinin olduğu tespit edilmiştir. Bunlar; (1) Bağımsızlıktan Soğuk Savaş Dönemine kadar özgürlük ve ekonomik çıkar arayışı, (2) Soğuk Savaş Dönemi boyunca çevreleme politikası, (3) Soğuk Savaş sonrası dönemde 11 Eylül saldırılarına kadar iş birliğine

açık, bütünleştirici ve sistemin lideri olarak otoriter özelliklerini barındıran yeni dünya düzeni, (4)11 Eylül saldırıları sonrasında ise terörizmle mücadeledir.

ABD'nin Ulusal Güvenlik Kültürünün İstihbarat Faaliyetlerine Etkisi

ABD'nin istihbarat tarihine bakıldığında hem modern anlamda kurumsal yapılanmanın başladığı hem de istihbarat raporlarına ulaşılabilen sürecin 1945 yılından sonrası olduğu görülmektedir. Bu sınırlılıklar nedeniyle eldeki bu çalışmada söz konusu süreçte yer alan çevreleme politikası karakteristiği üzerinden Soğuk Savaş dönemi, yeni dünya düzeni karakteristiği üzerinden 11 Eylül saldırıları öncesi dönem ve terörle mücadele karakteristiği üzerinden de 11 Eylül saldırıları sonrası dönem incelenerek ABD'nin ulusal güvenlik kültürlerinin istihbarat faaliyetlerine etkisi ayrı başlıklarda ele alınmıştır.

Çevreleme Politikası

Çevreleme politikasının ABD istihbaratı üzerindeki ilk yansımalarına istihbarat raporlarından ziyade literatürdeki çalışmalar üzerinden ulaşılabilmektedir. Bu kaynaklara bakıldığında vatandaşlarını komünizm ideolojisinden korumak için Federal Araştırma Bürosuna bağlı Karşı İstihbarat Birimi sahada takip faaliyetleri yürütmüş (Ramirez, 1990, s.399) ve CIA bünyesinde oluşturulan HTLINGUAL programı kapsamında Sovyetler Birliğine giden ya da gelen postalar incelenmiştir (Rollins, 2016, s.180-182). Çevreleme politikasının istihbarat raporlarına ilk yansımaları ise 26 Mart 1946 tarihli İngiliz Ortak Çalışma Grubu raporunda görülmektedir. Bu raporda Azerbaycan, İran ve Irak hattının öneminden bahsedildikten sonra SSCB'nin söz konusu ülkeler üzerinde etkili olması halinde Bakü petrol sahasının kontrolünü sağlayabileceği, İranlı Kürtlerle, Irak ve Türkiye ile iyi ilişkiler kurabileceği ifade edilmiştir (British Joint Staff Mission, 1946). CIA'nın 17 Ekim 1947 tarihli Orta Doğu raporuyla ise çevreleme politikası daha somutlaşmıştır. Bu kapsamda Basra Körfezinin petrol kaynaklarına ulaşmak ve Akdeniz bölgesinde etkili bir aktör olmanın bölgedeki stratejik hedef olduğu belirtilmiş ve bu hedefler doğrultusunda en büyük engelin SSCB olduğunun altı çizilmiştir. Bu engeli karşı çözüm önerisi olarak da Türkiye, Yunanistan, Fransa, İtalya, İspanya, İran gibi ülkelerle iyi ilişkiler kurmak ve bölgedeki mevcut rejimleri korumak gerektiği ifade edilmiştir (Central Intelligence Agency, 1947). Bu raporun diplomasi alanına yansımaları Truman Doktrini ve Marshall Planı olarak bilinen destekleme programlarıyla olurken, istihbarat kurumlarının ise Filistin meselesine ve Kuzey Afrika'nın Avrupa kıtasına yakın kesimlerine odaklanması neticesini doğurmuştur. Bu şekilde Orta Doğu'daki istikrarı gözeten ABD istihbaratı; Filistin'deki Arap, İngiliz, Yahudi askerlerinin kapasitelerini (Central Intelligence Agency, 1948) Arap Birliği ülkelerindeki komünist parti faaliyetlerini (Central Intelligence Agency, 1948), İsrail'deki siyasi partilerin durumu gibi konuları içeren raporlar hazırlamıştır (Central Intelligence Agency, 1948).

Kuzey Afrika özelinde ise Fas, Cezayir ve Tunus'a odaklanılmıştır. Bu kapsamda hazırlanan 18 Aralık 1947 tarihli CIA raporunda söz konusu ülkelerin zengin maden kaynakları ve tarım potansiyeli olması nedeniyle SSCB'nin buralarda etkin olmasının önlenmesi gerektiği, aksi takdirde bu ülkelerden faydalanan Avrupalı müttefiklerin zor durumda kalacağı belirtilmiştir (Central Intelligence Agency, 1947). Bu şekilde Orta Doğu'da geniş bir yelpaze de çevreleme politikası çalışmalarını yürüten ABD istihbaratı kullanabileceği yeni aktörler arayışına girmiştir. Bu doğrultuda Kürtlerle ilgili hazırlanan 8 Aralık 1948 tarihli raporda genel olarak bölgedeki varlıkları ve etki kapasiteleri değerlendirilmekte ve SSCB tarafından kullanılan bu etnik grubun ABD tarafından da kullanılabilirliği açıkça belirtilmektedir (Central Intelligence Agency, 1948).

1950 yılına gelindiğinde istihbarat kurumlarının faaliyetlerinin Kore ve İran olmak üzere iki ülke üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kore savaşında, Çin'in savaştaki stratejisinin ne olacağını bir buçuk ay önceden tahmin etmek gibi istihbarat toplamaya yönelik faaliyetler başarıyla yerine getirilmiştir (Poteat, 1973, s.126). İran'da ise SSCB lehine dengelerin değişmeye başladığı 27 Haziran 1949 tarihinden beri yakın takip süreci başlamıştır (Central Intelligence Agency, 1949). Bu şekilde çevreleme politikası doğrultusunda hareket eden ABD'nin istihbarat kurumları SSCB yönetimi ile yakınlaşan İran Başbakanı Musaddık'a 19 Ağustos 1953 tarihinde gerçekleşen bir askeri darbe organize etmişlerdir. Bu başarılı örtülü operasyon sonrasında ikinci hedef ABD'nin çıkarları aksine kararlar alan ve komünist blokla yakın ilişkiler kurmaya başlayan Guatemala Başkanı Jacobo Arbenz olmuştur (Scott, 1999 s.106-107). CIA liderliğinde yapılan örtülü operasyonda muhalifleri temsil eden Teğmen Carlos Castillo Armas ile adamları desteklenmiş ve Arbenz yönetiminin devam etmesi halinde ülkenin zor duruma düşeceğine dair propaganda faaliyetleri yapılmıştır (Scott, 1999 s.130-132). Bu faaliyetler neticesinde 27 Haziran 1954 tarihinde Arbenz yönetimi hükümetten çekilmiştir.

İran ve Guatemala darbeleriyle Komünizm ideolojisine kurulan barikatsayesinde SSCB'ye karşı ilgili bölgelerde Amerikan yanlısı bir set çekilmiştir. Ancak Mısır yönetiminin Süveyş kanalını 1956 yılında millileştirmesiyle Ortadoğu'da SSCB lehine karşı hamle imkânı sağlayan bir güç boşluğu oluşmuştur (Atmaca, 2008, s.33). Bu süreçle ilgili hazırlanan istihbarat raporlarının tavsiyesiyle ABD yönetimi bölgeye diplomatik olarak yaklaşmaya başlamış ve bir destekleme programı olan Eisenhower doktrinini yürürlüğe koymuştur (CIA, 1957). Bunun devamında 1961 yılına gelindiğinde ise İngiltere'nin yönetimi altındaki Kuveyt'e bağımsızlığı verilmiş ve Kuveyt'in öz kaynaklarıyla Arap ülkelerini destekleme fonu kurulması teşvik edilmiştir. Böylece ABD'nin çevreleme politikası kapsamında uyguladığı bölge ülkelerini destekleme programları için ihtiyaç duyulan finansman dolaylı bir şekilde Kuveyt'ten sağlanmaya başlamıştır (CIA, 1963).

ABD yönetimi çevreleme politikasını siyasi, askeri ve ekonomi alanlarında sürdürürken Küba Füze Krizi meydana gelmiştir. Bu süreçte istihbarat kurumları gelişmeleri yakından takip ederek krizin kısa bir sürede çözülmesine katkı sağla-

maya çalışmışlardır (Top Secret Codeword Supplement to Report of Ad Hoc Committee of the U.S. Intelligence Board, 1961). ABD istihbaratı söz konusu krizle eş zamanlı olarak Vietnam savaşında da çalışmalarını yürütmüştür. Bu kapsamda yapılan faaliyetler daha çok bilgi toplama amaçlı olmakla birlikte CIA liderliğinde başlatılan Phoenix Programıyla Komünizm yanlısı Viet Kong üyelerinin çeşitli işkence yöntemleriyle sorgulandığı (Maxey, 2018, s.30) ve bu ideoloji etrafındaki insanların dağılması için örtülü operasyonlarında yapıldığı görülmektedir (CIA, 2007). Böylece şiddetli bir mücadelenin yürütüldüğü günlerde ABD'nin sınırları içerisinde savaş karşıtı, insan/kadın hakları ve konuşma özgürlüğü temalı toplumsal eylemlerin sayısında ani bir artış olmuştur. Bu eylemlerde SSCB gibi ülkelerin etkisinin olup olmadığını araştırmak amacıyla CIA bünyesinde CHAOS (1967-1974) adıyla bir inceleme programı başlatılmıştır. Bu programa sonradan Federal Bureau of Investigation (FBI)'da dâhil olmuş ve söz konusu kurumların süreç içerisinde en fazla rapor hazırladığı konu olmuştur (Rollins, 2016, s.182-186).

ABD bir yandan kendi iç güvenliğine odaklanırken sınırları ötesinde ulusal çıkarlarına zarar veren gelişmelere de duyarsız kalmamıştır. Komünizm yanlısı olan Salvador Alende'nin 1970 yılında Şili başkanı olarak seçilmesiyle, bu ülke ABD istihbarat faaliyetlerini yoğunlaştırdığı alanlardan biri haline gelmiştir. Bu konunun önemi dönemin ulusal güvenlik danışmanı Henry Kissinger tarafından komünizmin en büyük meydan okumalarından biri olarak ifade edilmiştir (Filazi, 2020, s.81). Bu doğrultuda gerçekleştirilen örtülü operasyonlarda Şili'nin ekonomisi hedef alınmış ve muhalif grupların desteklenmesi neticesinde General Augusto Pinochet liderliğindeki bir grup tarafından Alende hükümetine 11 Eylül 1973'te darbe yapılmıştır (Filazi, 2020, s.82-85).

Guatemala ve Şili darbeleriyle SSCB'nin Latin Amerika'daki yayılımı engellenmiştir. Ancak çevreleme politikasının yayıldığı geniş coğrafya düşünüldüğünde söz konusu darbe süreçlerinde yapılan örtülü operasyonlar ABD'nin istihbarat kurumlarını iş yükü anlamında zorlamıştır. Bu soruna çözüm arayışları neticesinde ise Condor Planı yürürlüğe girmiştir. Bu planla birlikte CIA ve FBI'nin destekleriyle Şili, Arjantin, Bolivya, Brezilya, Paraguay ve Uruguay yaptıkları işbirliği sayesinde kendi güvenlik birimleri vasıtasıyla komünizmin Latin Amerika'da yayılmasını önleyecek faaliyetler yapmaya başlanmıştır (Patrice, 1999, s.149-151).

1980 yılına gelindiğinde ise istihbarat kurumlarının faaliyetlerinin Ortadoğu bölgesinde yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir. Afganistan'da SSCB'ye karşı radikal İslami gruplar desteklenirken (Linnington, 2012, s.91-92), İran- Irak savaşında ise 1979 devriminden sonra SSCB ile yakın ilişkiler içerisinde olan İran'a karşı Irak desteklenmiştir (CIA, 1982).

Buraya kadar yapılan istihbarat faaliyetlerine bütüncül bir açıdan bakıldığında hepsinin ortak noktasının SSCB'nin yayılmasını engellemek olduğu görülmektedir. Bu nedenle ABD'nin Soğuk Savaş dönemi ulusal güvenlik kültürü olan çevreleme politikasının istihbarat faaliyetlerini yönlendirdiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Yeni Dünya Düzeni

ABD'nin ulusal güvenlik kültüründe 11 Eylül saldırılarına kadar iş birliğine açık, bütünlleştirici ve sistemin lideri olarak otoriter özelliklerini barındıran Yeni Dünya Düzeni karakteristiğinin baskın olduğu çıkarımına ulaşılmıştır. Bu doğrultuda bakıldığında iki kutuplu dünya düzeni sonrasında ABD'nin (1) istihbarat kurumlarına artık ihtiyacı olmadığını savunan ve (2) istihbarat kurumlarının hala hayati öneme sahip olduğunu ileri süren iki farklı görüşün ortaya çıktığı görülmektedir. Bu görüşlerden ikincisi kendi içerisinde küçülmeyi önerenler ve yeniden yapılandırmayı önerenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu tartışmaların uygulamaya yansımaları ise küçülmeyi öneren görüş doğrultusunda olmuştur. Soğuk Savaş dönemine göre daha barışçıl bir istihbarat yöntemi benimsenmesi anlamına gelen bu görüş neticesinde personel sayısında yaklaşık %25'lik (Weinrod, 1996, s.8) ve bütçede ise %23 bir azaltmaya gidilmiştir (Campbell, 2013, s.46).

Soğuk Savaş sonrasında ABD yönetimi bir taraftan istihbarat kurumlarında küçülmeye giderken diğer taraftan da odaklandığı alan olarak ekonomi ön plana çıkmıştır (Turner, 1991, s.151). Bu durumu dönemin CIA başkanı Robert Gates, yeni gereksinimlerin yaklaşık %40'nun ekonomik alanlarda olduğu ve hızla arttığını belirtmiştir (CATO Institute, 1992). Bu doğrultuda ABD'li şirketlerin yurtdışındaki faaliyetlerini kolaylaştırmakla görevli Savunuculuk Merkezi-1993 (<https://www.trade.gov/advocacycenter-services>) ABD'li şirketlerin üretimle alakalı bilgi ve belgelerini korumak amacıyla teknoloji geliştirmekle sorumlu IN-Q-TEL şirketi-1999 (In-Q-Tel, 2021) ve hükümet hizmetlerinin daha verimli hale gelmesi amacıyla kurulan FirstGov.gov (2000) gibi düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler dönemin ulusal güvenlik kültürü olan yeni dünya düzeni karakteristiğinin barışçıl ve iş birliğine açık özellikleri nedeniyle liberal düzenin getirdiği ekonomik ihtiyaçların artmasının bir neticesi olmuştur. Bu durumda doğal olarak istihbarat kurumları faaliyetlerini ekonomik istihbarat alanına doğru yönlendirmiştir.

11 Eylül saldırıları öncesi dönemde ABD istihbaratının ekonomi alanı dışındaki faaliyetlerine bakıldığında ise barışçıl ve iş birliğine açık olmasının yanı sıra düzeni korumaya yönelik otoriter izlerde barındırmaktadır. Bu kapsamda Bosna'daki gelişmeleri yakından takip etmek için özel istihbarat biriminin oluşturulması (CIA,1992), terör örgütlerinin eylemlerinin takip edilmesi (CIA, 1991) Türkiye ve Irak'ın PKK ile birlikte hareket edilmesine vereceği muhtemel tepkilerin araştırılması (CIA, 1992), Saddam Hüseyin'in Irak halkı üzerindeki etkisinin tespit edilmeye çalışılması (CIA, 1993) ve Irak'ın askeri kapasitesinin takip edilmesi yapılan istihbarat faaliyetlerine örnek olarak verilebilir (CIA, 1994). Bu şekilde istikrarı hedefleyen ve otoritesini hissettiren tutuma karşın Soğuk Savaş dönemindeki hükümet darbeleri, örtülü faaliyetler göz önüne alındığında nispeten daha barışçıl bir yaklaşım ortaya konulmuştur.

Bu dönemdeki gelişmelere bütüncül bir açıdan bakıldığında ise dönemin ulusal güvenlik kültürü olan Yeni Dünya Düzeni karakteristiğinin barındırdığı iş birliğine açık, bütünleştirici ve uluslararası sistemin tek kutbu ve yahut lideri olarak otoriter özelliklerinin istihbarat faaliyetlerini yönlendirdiği söylenebilir.

Terörle Mücadele

ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrası döneme denk gelen ulusal güvenlik kültürü karakteristiğinin terörle mücadele olduğu çıkarımına ulaştık. Bu doğrultuda bakıldığında ABD istihbaratının odaklandığı temel alanında terörle mücadele olduğu net bir şekilde görülmektedir. Bu kapsamda ilk olarak söz konusu saldırıdan on beş gün sonra CIA'ya bağlı istihbarat toplama uzmanları ve küçük bir operasyonel tim Afganistan'a girmiştir (CIA, 2010). Bu istihbarat personellerinin faaliyetlerinden kısa bir süre sonra olan 7 Ekim 2001 tarihinde askeri müdahale süreci başlamıştır. CIA personelleri aynı zamanda El Kaide terör örgütüne karşı olan iki Afgan aşiretini de desteklemiştir (CIA, 2015). Bu şekilde terörizmle mücadele faaliyetlerine aktif olarak başlayan ABD'nin istihbarat kurumları Soğuk Savaş süresince tecrübe edinilen devlete karşı (SSCB) mücadele yöntemlerine göre hareket kabiliyetleri farklı olan terör örgütlerini daha yakından tanımıştır. Bu süreçte edinilen bilgiler ise CIA tarafından personelleri eğitici mahiyette El Kaide terör örgütünün saldırı yöntemlerini anlatan bir rapor haline getirilmiştir (CIA, 2003).

İstihbarat kurumlarının Afganistan'dan sonra yoğunlaştığı ülke Irak olmuştur. Burada yapılan istihbarat faaliyetleri neticesinde nükleer silah üretimi yapıldığı (CIA, 2002) ve Saddam yönetiminin El Kaide ile iş birliği yaptığı bilgilerine ulaşılmıştır (CIA, 2002). Bu istihbari bilgiler ise ABD yönetiminin 2003 yılında Irak'a açtığı savaşta gerekçe olarak gösterilmiştir. Bu iki odak ülkenin dışında da terörizmin; örgüt elemanı, ekonomik kaynak ve silah olmak üzere üç temel kaynağını hedefleyen faaliyetler yapılmıştır. Bu kapsamda yapılanlar; (1) etkin mücadele için iş birliği girişimleri, (2) ekonomik mücadele ve (3) kitle imha silahlarının kontrolünü sağlama girişimleri şeklinde özetlenebilir. Bu doğrultuda istihbarat kurumları arasındaki uyumu sağlamak için Ulusal Terörle Mücadele Merkezi (2003) oluşturulmuş (<https://www.dni.gov/index.php/nctc-who-we-are>), NATO ve BM gibi uluslararası örgütler bünyesinde yapılan düzenlemelerin yanı sıra, 2016 yılında Hindistan ile 2019 yılında Kazakistan ile anlaşmalar yapılmış ve Arjantin, Brezilya, Paraguay ortaklığında Bölgesel Güç Mekanizması (2019) oluşturulmuştur (U.S Department of State, 2019).

Bunlarla birlikte terör örgütlerinin finans kaynaklarına yönelik düzenlemeler de yapılmıştır. Bu doğrultuda kara paranın aklanmasını önlemek amacıyla kurulan Egmont Grubunun finansal istihbarat birimlerinin görev tanımına terörizmle mücadelenin eklenmiş-2004 (<https://www.hmb.gov.tr/egmont-grubu>) ve Uyuşturucu ile Mücadele Yönetimi kurumu 2006 yılından itibaren istihbarat topluluğuna katılmıştır (<https://www.dni.gov/index.php/what-we-do/members-of-the-ic#doj>).

Kitle imha silahları açısından öncelikle kurumsal düzenlemeler yapılarak Ulusal Yayılmayı Önleme Merkezi (2005) kurulmuştur. Başkan Bush tarafından haydut devletler olarak adlandırılan İran ve Kuzey Kore üzerinde yoğunlaşmıştır (DW, 2008). İstihbarat faaliyetleri neticesinde nükleer tesis kapasitelerinin arttığı ve bu durum önlenmezse hem ülke yönetimlerince hem de terör örgütleri tarafından kullanılabilceği raporlanmıştır (Department of Defense, 2006). Bu istihbarat raporundan sonra ABD ve AB ülkeleri tarafından İran ile Kuzey Kore'ye uygulanan yaptırımların kapsamı genişletilmiştir (Anadolu Ajansı, 2020). Haydut devletler dışında ise DAES terör örgütü üzerine yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda yayımlanan 5 Ocak 2008 tarihli raporda Irak ve çevresinde DAES'in güçlenmeye başladığı ifade edilmektedir (Defense Intelligence Agency, 2008).

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD istihbaratının yasadışı bazı faaliyetleri de olmuştur. Bu doğrultuda bir finans ve iletişim şirketi olan Western Union ile bir lojistik şirketi olan FedEx'in müşteri verilerinin izinsiz olarak kullanılması (Michaels, 2008, s.914-915) ve CIA bünyesinde Black Site adı verilen gizli hapisaneler oluşturularak terör şüphelileri üzerinde işkence olarak adlandırılacak yeni sorgu yöntemlerinin denenmesi örnek olarak verilebilir (The Guardian, 2017).

Buraya kadar ele alınan 11 Eylül Saldırıları sonrasında yaşanan gelişmelere bütüncül bir açıdan bakıldığında ise hepsinin ortak noktasının terörizmle mücadele olduğu görülmektedir. Bu nedenle ABD'nin söz konusu dönemdeki ulusal güvenlik kültürü olan terörizmle mücadele karakteristiğinin istihbarat faaliyetlerini yönlendirdiği söylenebilir.

Sonuç

Günümüzde istihbarat kurumları teknolojik gelişmelerin etkisiyle toplama aşamasında geçmişe nazaran daha çok bilgiye ulaşabilirken analiz aşamasında elde edilen bilgilerin çokluğu nedeniyle güçlükler yaşadığı bilinen bir olgudur. Bu sorun doğrultusunda üzerine istihbarat toplanan devletlerin faaliyet yönünü etkileyen ya da söz konusu devletin istihbarat faaliyetlerini şekillendiren bir değişken arayışına girilmiştir. Bu kapsamda eldeki bu çalışma ulusal güvenlik kültürünü bağımsız değişken, istihbarat faaliyetleri bağımlı değişken olarak ele almış ve ulaşılan bulguları somutlaştırmak için ABD üzerinden bir inceleme yapmıştır.

Bu kapsamda, ulusal güvenlik kültürünün literatürde kabul gören bir değişken olmasına rağmen, nasıl ele alınacağı hususunda belirsizliklerin olduğu görülmüştür. Bu nedenle eldeki bu çalışmada coğrafya, tarihsel travmalar ve uluslararası sistemdeki güç dağılımında bulunulan konum olmak üzere üç unsur tarafından şekillendirilen siyasi, askeri ve ekonomi kültür bileşenlerine bakılarak bir devletin ulusal güvenlik kültürünün tespit edilebileceği ortaya konulmuştur. Bu yöntemle yapılan inceleme neticesinde ABD'nin tarihsel süreç içerisinde dört farklı ulusal güvenlik kültürü karakteristiğinin olduğu tespit edilmiştir. Bunlar; (1)Ba-

ğimsızlıktan Soğuk Savaş Dönemine kadar özgürlük ve ekonomik çıkar arayışı, (2)Soğuk Savaş Dönemi boyunca çevreleme politikası, (3)Soğuk Savaş Sonrası dönemde 11 Eylül saldırılarına kadar işbirliğine açık, bütünleştirici ve sistemin lideri olarak otoriter özelliklerini barındıran Yeni Dünya Düzeni, (4)11 Eylül Saldırıları sonrasında ise terörizmle mücadele karakteristiğidir.

ABD'nin ulusal güvenlik kùltürünün istihbarat faaliyetlerine etkisine bakıldığında ise eldeki bu çalışmada hem modern anlamda kurumsal yapılanmanın başladığı hem de istihbarat raporlarına ulaşılabilen sürecin 1945 yılından sonrası olması nedeniyle ilgili dönemler üzerinden bir inceleme yapılmıştır. Bu inceleme neticesinde Soğuk Savaş dönemi boyunca çevreleme politikası, 11 Eylül saldırıları öncesinde yeni dünya düzeni karakteristiğı, 11 Eylül sonrasında ise terörizmle mücadele karakteristiğinin ABD istihbaratının faaliyetlerini şekillendirdiğı görülmüştür. Böylece bir devletin ulusal güvenlik kùltürü tespit edilerek istihbarat faaliyetlerinin yönünün büyük oranda öngörülebilir olduğı ve bu nedenle analiz aşamasında yardımcı bir kaynak olarak kullanılabileceğı çıkarımına ulaşılmasının mümkün olduğı sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Acar, Anıl. (2017) I. Körfez Savaşının Türk Dış Politikasına Etkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Anadolu Ajansı. (2020). AB Kuzey Kore'ye yönelik yaptırımları uzattı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-kuzey-koreye-yonelik-yaptirimleri-uzatti/1927433> (E.T. 6 Kasım 2020)
- Arı, Tayyar. (2009). Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Mkm Yayıncılık, Bursa.
- Arslan, Kemalettin. (2012). 1953 İran Darbesinin ABD ve İngiltere'nin Petrol Odaklı İstihbarat Faaliyetleri Çerçevesinde İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Atmaca, Mustafa. (2008). Süveyş Kanalı'nın Stratejik Önemi ve Mısır Ekonomisine Katkısı. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Beth J. Asch, James R. Hosen ve John T. Warner. (2007). New Economics of Manpower in the Post-Cold War Era. Handbook of Defense Economics, C.2, s.1075–1138.
- Birleşmiş Milletler, “The Yearbook United Nations 1946-1947”, https://cdn.un.org/unyearbook/yun/chapter_pdf/1946-47YUN/1946-47_P1_SEC1.pdf (E.T. 01 Mayıs 2020).
- Blackson, Robert M. (1989) “Pennsylvania Banks and the Panic of 1819: A Reinterpretation”, Journal of the Early Republic, C.9, S.3, s.335-358.
- Borchard, Edwin. (1947). “Intervention—the Truman Doctrine and the Marshall Plan”, American Journal of International Law, C.41, S.4, s.885-888.
- Brinck-Johnsen, Kim. (1995). Sources of American Conduct: George Kennan and the Containment Policy. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). American University.
- British Joint Staff Mission, Memorandum, untitled re Iran, March 26, 1946, Top Secret, NARA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/british-joint-staffmission-memorandum-untitled-re-iran-march-26-1946-top-secret-nara;umeoumeob01039> Erişim: 20.11.2019
- Buzan, Barry, Waever, Ole ve Wilde, Jaap de. (1988) Security: A New Framework for Analysis, Londra.
- Buzan, Barry. (2015). İnsanlar, Devletler & Korku, (Çev. Emre Çıtak), İstanbul. Cambridge Dictionary, “intelligence” <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/intelligence> E.T. 30.08.2022
- Chambell, David. (1998). Writing security : United States Foreign Policy and The Politics of İdentity, University of Minnesota Press, Minnesota.
- Campbell, Stephen H. (2013). Intelligence in the Post-Cold War Period. Journal of U.S. Intelligence Studies C.19, S.3. s.45-52.
- CATO Institute, The CIA as Economic Spy: The Misuse of U.S Intelligence After the Cold War, 1992 <https://www.cato.org/publications/policy-analysis/cia-economic-spy-misuse-us-intelligence-aftercold-war> Erişim:10.01.2021
- Central Intelligence Agency, Intelligence Estimate, The Current Situation in the Mediterranean and the Near East, October 17, 1947, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/usintelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-intelligence-estimate-the-currentsituation-in-the-mediterranean-and-the-near-east-october-17-1947-secret-cia;umeoumeob01089> Erişim:20.11.2019

- Central Intelligence Agency, Intelligence Estimate, The Current Situation in French North Africa, December 18, 1947, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligenceagency-intelligence-estimate-the-current-situation-in-french-north-africa-december-18-1947-secretcia;umeoumeob01094> Erişim: 20.11.2019
- Central Intelligence Agency, Intelligence Estimate, The Current Situation in Iran, June 27, 1949, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/centralintelligence-agency-intelligence-estimate-the-current-situation-in-iran-june-27-1949-secretcia;umeoumeob01261> Erişim: 26.11.2
- Central Intelligence Agency, Intelligence Estimate, The Kurdish Minority Problem, December 8, 1948, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-intelligence-estimate-the-kurdish-minority-problem-december-8-1948-secret-cia;umeoumeob01226> Erişim: 20.11.2019
- Central Intelligence Agency, Memorandum, Political Parties in Israel, December 28, 1948, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/centralintelligence-agency-memorandum-political-parties-in-israel-december-28-1948-secretcia;umeoumeob01232> Erişim: 20.11.2019
- Central Intelligence Agency, Report, Meetings Between Representatives of Arab Communist Parties, November 9, 1948, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligenceon-the-middle-east/central-intelligence-agency-report-meetings-between-representatives-of-arabcommunist-parties-november-9-1948-secret-cia;umeoumeob01213> Erişim: 20.11.2019
- Central Intelligence Agency, Report, The Palestine Situation, May 5, 1948, Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligenceagency-report-the-palestine-situation-may-5-1948-secret-crest;umeoumeob01137> Erişim: 20.11.2019
- Central Intelligence Agency, "About CIA" <https://www.cia.gov/about-cia/cia-vision-mission-values> Erişim: 29.04.2020
- CIA, 88 Days to Kandahar: A CIA Diary, 2015, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol-59-no-2/pdfs/Peake-Review-88-Days-to-Kandahar-CIA-Diary.pdf> Erişim:06.11.2020
- CIA, A Retrospective on Counterinsurgency Operations <https://www.cia.gov/library/center-for-thestudy-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol51no2/a-retrospective-oncounterinsurgency-operations.html#pgfId> Erişim: 21.11.2019
- CIA, Bosnia, Intelligence and the Clinton Presidency, 1992 https://www.cia.gov/library/publications/international-relations/bosnia-intelligence-and-the-clintonpresidency/Clinton_Bosnia_Booklet.pdf Erişim:06.11.2020
- CIA, Briefing, Present Suez Issues, February 6, 1957, [Top Secret], CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-briefing-presentsuez-issues-february-6-1957-top-secret-crest;umeoumeob02341> Erişim: 20.11.2019
- CIA, Devotion to Duty, 2010, <https://www.cia.gov/static/c40e6e16c1183e0bed3777f048f41d98/Devotion-to-Duty.pdf> Erişim:04.01.2021

- CIA, Intelligence Estimate, Iraqi Military Capabilities Through 1999, July 1994, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-intelligenceestimate-iraqi-military-capabilities-through-1999-july-1994-secret-cia;umeoumeob09108> Erişim:24.11.2019
- CIA, Intelligence Estimate, Prospects for Iraq ::Saddam and Beyond, December 1993, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-intelligenceestimate-prospects-for-iraq-saddam-and-beyond-december-1993-secret-cia;umeoumeob09105> Erişim:24.11.2019
- CIA, Memorandum, Dangers in the Suez Situation, March 13, 1957, Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-memorandumdangers-in-the-suez-situation-march-13-1957-secret-crest;umeoumeob02345> Erişim: 20.11.2019
- CIA, Memorandum, Dangers of the Israeli-Egyptian Crisis, March 19, 1957, Top Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-memorandumdangers-of-the-israeliegyptian-crisis-march-19-1957-top-secret-crest;umeoumeob02347> Erişim: 20.11.2019
- CIA, Report, Iran ::A Handbook, May 1982, Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-iran-ahandbook-may-1982-secret-crest;umeoumeob07072> Erişim:23.11.2019
- CIA, Report, Iraq and al-Qaida ::Interpreting a Murky Relationship, June 21, 2002, Top Secret [codewords not declassified], U.S. Senate. <http://primarysources.brillonline.com/browse/usintelligence-on-the-middle-east/cia-report-iraq-and-alqaida-interpreting-a-murky-relationship-june-21-2002-top-secret-codewords-not-declassified-us-senate;umeoumeob09146> Erişim:26.11.2019.
- CIA, Report, Iraqs Weapons of Mass Destruction Programs, July 2002, Unclassified, Feith. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-iraqsweapons-of-mass-destruction-programs-july-2002-unclassified-feith;umeoumeob09149> Erişim:26.11.2019.
- CIA, Report, Kuwaits Oil Money Flows Into Foreign Aid, October 3, 1963, Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-kuwaitoil-money-flows-into-foreign-aid-october-3-1963-secret-crest;umeoumeob03057> Erişim: 21.11.2019
- CIA, Report, Terrorism Review, August 8, 1991, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-terrorismreview-august-8-1991-secret-cia;umeoumeob09091> Erişim:24.11.20
- CIA, Report, Terrorism Review, June 27, 1991, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-terrorismreview-june-27-1991-secret-cia;umeoumeob09088> Erişim:24.11.2019
- CIA, Report, The Kurds ::Rising Expectations, Old Frustrations, September 1992, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-the-kurdsrising-expectations-old-frustrations-september-1992-secret-cia;umeoumeob09102> Erişim:24.11.2019
- CIA, Terrorist CBRN: Materials and Effects, 2003, https://www.cia.gov/library/reports/general-reports1/CBRN_threat.pdf Erişim:06.
- Cowen, David J. (2000). The First Bank of the United State and the Securities Market Crash of 1792. *The Journal of Economic History*, C.60, S.4, s. 1041-1060.

- C-SPAN, “George Bush defines the New World Order”, <https://www.cspan.org/video/?c4528359/user-clip-george-bush-defines-world-order> Erişim:27.08.2020
- Çakırtaş, Hüseyin. (2018). *İran-İrak Savaşı(1980-1988)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Çelikiz, Ekrem. (2011). *Soğuk Savaş Sonrası Hollywood Filmlerinde İdeolojik-Politik Sunum*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Davidson, James West. (2017). *Kısa Amerika Birleşik Devletleri Tarihi, (Çev.Can Evren Topaktaş), Say Yayınları, İstanbul.*
- Demir, Can. (2018). *Suriye’de Kara Kışa Dönen Arap Baharı: Küresel ve Bölgesel Güçlerin Yönetimindeki Vekalet Savaşı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Democratic Party. “About the Democratic Party”, <https://democrats.org/who-we-are/about-the-democratic-party/> Erişim:16.05.202
- Department of Defense, Memorandum, Declaratory Policy and the Nuclear Programs of North Korea and Iran, October 5, 2006, Secret, DOD. <http://primarysources.brillonline.com/browse/usintelligence-on-the-middle-east/department-of-defense-memorandum-declaratory-policy-and-thenuclear-programs-of-north-korea-and-iran-october-5-2006-secret-dod;umeoumeob10042> Erişim:26.11.2019.
- Department of Justice, “Highlights of the USA PATRIOT Act”, <https://www.justice.gov/archive/ll/highlights.htm> Erişim:01.11.2020
- Dove, John A. (2014). Financial markets, fiscal constraints, and municipal debt: lessons and evidence from the panic of 1873. *Journal of Institutional Economics* ,C.10, S.1, s.71-106.
- Duffy, A. E. P. (1967). The Present Viability of NATO, SEATO, and CENTO. *American Academy of Political and Social Science*, C.372, S.1, s.33-39.
- DW, ABD ‘Haydut Devletler’ listesini gözden geçiriyor, 2008, <https://www.dw.com/tr/abd-haydut-devletler-listesini-g%C3%B6zden-ge%C3%A7iriyor/a-3442792> Erişim:06.11.2020
- Ereker, Fulya Aksu. (2019). NATO’nun Güvenlik Anlayışı ve Stratejik Konseptleri. *Güvenlik Yazıları*, S.23, s.1-9.
- Eyal, Yonatan. (2007). *The Young America Movement and the Transformation of Democratic Party 1828-1861*, Cambridge.
- Farrand, Max. (1898). The Taxation of Tea 1767-1773. *The American Historical Review*, C.3, S.2, s. 266-269.
- Filazi, Ebru. (2020). *Küreselleşen Dünyada Çok uluslu şirketlerin Artan Rolü ve Latin Amerika’daki Darbelere Etkileri: Guatemala, Şili, Bolivya Örnekleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fukuyama, Francis. (1989) “The End of History?” *The National Interest*, S.16 s.3-18.
- GALLUP, Post-Boston, Half in U.S. Anticipate More Terrorism Soon, <https://news.gallup.com/poll/162074/post-boston-half-anticipate-terrorism-soon.aspx> (E.T.31 Ekim 2020)
- George Washington University, The National Security Archive-Long Telegram, <https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm> Erişim:28.10.2020
- Gözler, Kemal. (2004) *Anayasa Hukukuna Giriş*, Bursa.
- Greene, Jack P. ve Jellison, Richard M. (1961). The Currency Act of 1764 in Imperial-Colonial Relations. *The William and Mary Quarterly*, C.18, S.4, s. 485-488.

- Gustafson, Melanie Susan. (2001). *Women and the Republican Party 1854-1924*, Illinois.
- Güney, Burak. (2019). *2. Dünya Savaşında Türkiye'nin Aldığı Pasif Savunma Tedbirleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi İstanbul.
- Hahn, Peter L. (2006). *Securing the Middle East: The Eisenhower Doctrine of 1957*. *Presidential Studies Quarterly* C.36, S. 1, s. 38-47.
- Haraguchi, Koji, (2016). *National Security Culture and Alliance: The U.S.- Japan Alliance After the Cold War*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Utah Üniversitesi.
- Hayworth, Robert. (2018). *American National Security Strategy as it Pertains to the Afghanistan War*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Walden Üniversitesi, Minnesota.
- Higgs, Robert. (1994) "The Cold War Economy: Opportunity Costs, Ideology and the Politics of Crisis", *Explorations in Economic History*, S.31, s.283-312.
- International Trade Administration, Advocacy Center Services, <https://www.trade.gov/advocacycenter-services> Erişim:10.01.2021
- International Monetary Fund, *World Economic Outlook- The Global Economy After September 11*, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2016/12/31/The-Global-Economy-After-September-11> Erişim: 01.11.2020
- In-Q-Tel, About, <https://www.iqt.org/> , Erişim:01.01.2021
- Karaosmanoğlu, Ali. (2000). *The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey*. *Journal of International Affairs*, C.54, S.1, s.199-216.
- Kaya, Emirhan. (2020). *Karar Alma Yaklaşımı Çerçevesinde ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Askeri Müdahaleleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Kaykusuz, Murat. (2014) *Geçmişten Günümüze Finansal Krizler (1619-2014)*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Kıral, Bilge. (2020). *Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi*. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.15, s. 170-189.
- Korkmaz, Ezgi Aydeniz. (2019). *Klasik Jeopolitik Teorilerinin 2000-2016 Yılları Arasında Ortadoğu'ya Yansımaları: Irak, Suriye, Libya ve Türkiye Örnekleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Kunze, Stefani, "Stamp Act of 1765, The First Amendment Encyclopedia", <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/1035/stamp-act-of-1765> Erişim:15.04.2020
- Latham, Andrew. (1998). *Constructing National Security: Culture and identity in Indian Arms Control and Disarmament Practice*. *Contemporary Security Policy*, C.19, S.1, s.129-158.
- Lee, Hyun Wu. (2008). *Living with the Redcoats: Anglo-American Opposition to the Quartering Act 1756- 1776*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Virginia Üniversitesi Polytechnic Entitüsü, Virginia.
- Linnington, Abigail T. (2012) *Unconventional Warfare in U.S. Foreign Policy: U.S. Support of Insurgencies in Afghanistan, Nicaragua, And Iraq From 1979-2001*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Tufts Üniversitesi, Hukuk ve Diplomasi Enstitüsü.
- Maurois, Andre. (1945). *Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*, (Çev.Fuat Gökbudak), İstanbul.
- Maxey, Mike. (2018). *The Phoenix Program: From Vietnam to Black Sites- A Legacy of Torture*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Central Oklahoma Üniversitesi.

- McCullough, Stephen. (2016). "Imperial and Expansionism in American History", A Social, Political and Cultural Encyclopedia and Document Collection, Chris J. Magoc ve David Bernstein(Ed.) California.
- McSherry, J. Patrice. (1999). "Operation Condor: Clandestine Inter-American System." Social Justice, C.26 S.4, s.149-151.
- Michaels, Jon D. (2008). All the President's Spies: Private-Public Intelligence Partnerships in the War on Terror, California Law Review C.96, S.901, s.914-915
- Miller, Scott Christopher. (2018). "Never Did I see So Universal a Frenzy:The Panic of 1791 and the Republicanization of Philadelphia", The Pennsylvania Magazine of History and Biography, C.142, S. 1, s.7-48.
- Milli İstihbarat Teşkilatı, Tarihçe, <https://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html> Erişim: 30.08.2022
- Moen, Jon R. ve Tallman, Ellis W. "The Panic of 1907", https://www.federalreservehistory.org/essays/panic_of_1907 Erişim:15.05.2020
- NATO, "Towards the New Strategic Concept", https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120412_Towards_the_new_strategic_concept-eng.pdf Erişim:30.10.2020
- NATO, "Üye Ülkeler", <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> Erişim:29.10.2020
- Noyes, Alexander D. (1894). The Banks and the Panic of 1893. Political Science Quarterly, C. 9, S.1, s.12-30.
- Oğuzlu, Tanık. (2015). Güvenlik Kültürü ve Türk Dış Politikası. bilig, S.72 s.223-250.
- Özdemir, Barış, ve Karaca, Kutay. (2018). Diplomasi Tarihi 1, Bursa.
- Özgür, Gizem. (2019) Soğuk Savaş Dönemi Doğu-Batı Blokları Arasındaki Mücadelede Propaganda. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İzmir.
- Özübek, Emre. (2018). Türk Basınında Vietnam Savaşı Tartışmaları(1960-1975). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Karabük.
- Poteat, George Howard. (1973). Strategic Intelligence and National Security: A Case Study of the Korean Crisis (June 25-November 24, 1950). (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Washington Üniversitesi, Missouri,
- Quinn, John C. (2012). Panics:A History of American Financial Crises 1837-1907, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), South Dakota Üniversitesi, South Dakota.
- Ramirez, Marie Antoinette Merrill. (1990). The Other Side of Colonialism: COINTELPRO Activities in Puerto Rico in the 1960's. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Teksas Üniversitesi, Austin.
- Rollins, Tyler Russell. (2016). Domestic Surveillance in the United States: World War II to Vietnam. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kolorado Üniversitesi.
- Rusya Federasyonu Dış İstihbarat Servisi, "Today SVR" http://svr.gov.ru/svr_today/celi.htm Erişim:29.04.2020
- Salahlı, Şefiğehanım. (2017). 11 Eylül Saldırıları Sonrasında ABD'nin Terörizmle Mücadele Politikası. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Ankara.
- Savaş, Özlem. (2008). The Role of National Security Culture in Crisis Management: The Case of Kardak Crisis. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Schumann, Matt ve Schweizer, Karl W. (2008). The Seven Years War:A Transatlantic History, New York.

- Scott, Harold Asbury. (1999). *Covert Operations as an Instrument of Foreign Policy: U.S. Intervention in Iran and Guatemala*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Carnegie Mellon Üniversitesi.
- Secret Intelligence Service, “About Us” <https://www.sis.gov.uk/about-us.html> Erişim:29.04.2020
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Egmont Grubu, <https://www.hmb.gov.tr/egmont-grubu> Erişim:11.01.2021
- Tabar, Ümit. (2016). *Soğuk Savaş Sonrası Kolektif Savunmadan Küresel Güvenliğe Geçiş Kapsamında Anzus Paktının Yeri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi.
- Temiz, Süleyman. (2019). *Kağıt Kaplan-Zayıf Bir Pakt Olarak Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı(SEATO) ve Bölgesel Siyasi Etkileri*. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, s.285-302.
- The Guardian, “Inside the CIA’s Black Site Torture Room”, 2017, <https://www.theguardian.com/usnews/ng-interactive/2017/oct/09/cia-torture-black-site-enhanced-interrogation> Erişim: 06.11.2020
- The National Counterterrorism Center, Who We Are, <https://www.dni.gov/index.php/nctc-home> Erişim:11.01.2021
- The White House, “Fact Sheet on Terrorist Financing Executive Order”,<https://georgewbushwhitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010924-2.html> Erişim: 01.11.2020
- Top Secret Codeword Supplement to Report of Ad Hoc Committee of the U.S. Intelligence Board, *The Military Buildup in Cuba: A Chronology of Significant Events Since January 20, 1961 and Major Bloc Arms Shipments to Cuba, July 11, 1961*, Top Secret Dinar. <http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/top-secret-codeword-supplementto-report-of-ad-hoc-committee-of-the-us-intelligence-board-the-military-buildup-in-cuba-a-chronology-of-significant-events-since-january-20-1961-and-major-bloc-arms-shipments-to-cubajuly-11-1961-top-secret-dinar;b05162> Erişim: 21.11.2019
- Trethewey, Richard J. (1969). *The Economic Burden of the Sugar Act*, SAGE journals, C.13, S.1, s.63-71.
- Turner, Stansfield. (1991). *Intelligence for a New World Order*. Foreign Affairs, C.70, S.4, s.150-166.
- Türk Dil Kurumu, “istihbarat” <https://sozluk.gov.tr/> Erişim: 30.08.2022
- Türk Dil Kurumu, Kültür, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=k%C3%BClt%C3%BCr> Erişim Tarihi:13.02.2020
- U.S Congress, “Authorization for Use of Military Force”, <https://www.congress.gov/107/plaws/publ40/PLAW-107publ40.pdf> Erişim:31.10.2020
- U.S Congress, “Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act”, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-108publ458/pdf/PLAW-108publ458.pdf> Erişim:01.11.2020
- U.S Department of State, *Country Report on Terrorism 2019*, <https://www.state.gov/wpcontent/uploads/2020/06/Country-Reports-on-Terrorism-2019-2.pdf> Erişim: 04.01.2021
- United State Senate, “Burning of Washington, 1814” https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/generic/August_Burning_Washington.htm Erişim:19.05.2020

- United State Senate, “Constitution of United State”, https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm Erişim Tarihi:15.05.2020
- US. Congress, “Freedom Support Act”, <https://www.congress.gov/bill/102nd-congress/senatebill/2532/text> Erişim:30.10.202
- Usa Gov, About the Website USA.gov, <https://www.usa.gov/history-of-website> Erişim:10.01.2021
- Weinrod, W. Bruce. (1996). U.S. intelligence priorities in the post-cold war era. *World Affairs*, C.159 S.1, s.3-11.
- Weldes, Jutta. (1999). *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, Minnesota.
- Wilson, Woodrow. (1915). Proclamation of Neutrality by the President of the United States of America, *The American Journal of International Law*, C.9, S.1, s. 110-114.
- Wolfers. Arnold. (1952). National Security’ as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, C. 67, S. 4, s. 481-502.
- Wong, John, “China’s Economic Reform and Open-Door Policy Viewed from Southeast Asia”, *ASEAN Economic Bulletin*, C. 11, S. 3, 1995, s.269-279.
- Yale Law School, “Great Britain:Parliament-The Townshend Act”, https://avalon.law.yale.edu/18th_century/townsend_act_1767.asp Erişim:15.05.2020
- Yockelson, Mitchell, “America Enters the Great War” <https://www.archives.gov/publications/prologue/2017/spring/wwi-america-enters> Erişim 20.05.2020

Analysing The Effects of Cyber Security on National Security From A Realist Perspective: “Stuxnet” Example

Şeref Çetinkaya*, Sami Terzi**

Abstract: In this study, the effects of providing cyber security on national security are examined from a realistic perspective using the example of the Stuxnet virus. It has been stated that the increasing complexity of cyber threats due to technological advances poses serious risks to states' national security. In the study, the critical role of cyber security in protecting national security is emphasized through the Stuxnet attack. The Stuxnet attack is a cyber-attack on the facilities where Iran carried out its nuclear enrichment program in 2010. As a result of this attack, it was revealed that Iran had both interruptions in its nuclear program and a weakness in cyber security. As such, it is underlined that cyber security can affect the international balance of power and the strategic interests of states. From a realist perspective, since ensuring national security requires a resilient defense against cyber threats and vulnerabilities, it has become necessary to consider cyber security as an important parameter in determining national security policies. This study reveals the interdependent relationship between cyber security and national security in this age when cyberspace has become a very important arena for power struggles. Considering these reasons, it has been recommended that states, which realists consider the main actor in the international system, should make investments that will support their cyber security to protect their national security.

Keywords: security, cyber security, national security, stuxnet, realism.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Avrasya Çalışmaları ABD, serref.cetinkaya@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6446-2322.

** Bilişim Uzmanı, İstanbul Emniyet Müdürlüğü, sterzi@protonmail.com, ORCID: 0009-0004-1316-3324.

Siber Güvenliğin Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkilerinin Realist Perspektif Üzerinden İncelenmesi: “Stuxnet” Örneği

Şeref Çetinkaya, Sami Terzi

Öz: Bu çalışmada, siber güvenliğin sağlanmasının ulusal güvenlik üzerindeki etkilerini, realist bakış açısıyla ve Stuxnet virüsü örneği kullanılarak incelenmiştir. Siber tehditlerin, teknolojik ilerlemelere bağlı olarak giderek karmaşık hale gelmesi, devletlerin ulusal güvenliği açısından ciddi riskler barındırdığı ifade edilmiştir. Çalışmada, Stuxnet saldırısı üzerinden, ulusal güvenliğin korunabilmesinde siber güvenliğin kritik rolüne vurgu yapılmıştır. Stuxnet saldırısı, 2010 yılında İran’ın nükleer zenginleştirme programını yürüttüğü tesislere yönelik yapılan bir siber saldırıdır. Bu saldırı sonucunda, İran’ın hem nükleer programında kesintiler yaşanmış hem de siber güvenlik konusunda zafiyet yaşadığı ortaya çıkmıştır. Bu haliyle siber güvenliğin, uluslararası güç dengesini ve devletlerin stratejik çıkarlarını etkileyebileceğinin altı çizilmiştir. Realist bir bakış açısıyla; ulusal güvenliğin sağlanması, siber tehditlere ve zafiyetlere karşı dirençli bir savunma gerektirdiğinden, siber güvenlik konusunun ulusal güvenlik ile ilgili politikaların belirlenmesi sürecinde önemli bir parametre olarak ele alınması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu çalışmada, siber alanın güç mücadeleleri açısından çok önemli bir arena haline geldiği bu çağda, siber güvenlik ve ulusal güvenlik arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisi ortaya konmuştur. Bu nedenler ışığında; realistlerin uluslararası sistemde ana aktör olarak ele aldıkları devletlerin, ulusal güvenliklerini korumak amacıyla, siber güvenliklerini sağlamalarına destek olacak yatırımları yapmaları gerektiği tavsiye edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: güvenlik, siber güvenlik, ulusal güvenlik, stuxnet, realizm.

Introduction

In the 21st century, scientific and technological developments have led to a rapid digital transformation. The concept of cyber, encountered in this period, has become one of the important and studied concepts of today. Especially with the increasing integration of the internet into daily life at various levels, awareness regarding the cyber domain has grown, leading to the emergence of security issues in this field. The internet, which spans a wide range of areas from personal use at home to use in the infrastructure of very complex facilities, is one of the most important actors in the emergence of the concept of cyber security. Attacks ranging from unauthorized access to bank accounts using the internet to interventions against states' critical infrastructures can occur at different scales and in a very short time. These attacks have reached levels that threaten security both at the individual and state levels (Öğün and Kaya, 2013, p. 145). Considering that there are approximately 5.38 billion internet users worldwide, and this figure corresponds to about 67.9% of the world population (Internet World Stats, 2022), the importance of the cyber domain and its security becomes more evident.

Advancements in the cyber domain bring along serious cyber threats. Increasingly complicated cyber attacks have become a direct threat to national security. In order to make this claim more concrete, this study analyses the cyber-attack carried out by the software/virus/worm named Stuxnet, whose existence was revealed in 2010 and targeted Iran's nuclear facilities, and tries to analyse how a country's national security is affected by this software.

The Stuxnet attack has been a frequently discussed topic since its emergence. This attack, which is still unclear by whom, is evaluated by both cyber security experts and state administrators. This study will examine the importance and impact of ensuring cyber security on national security from a realist perspective.

The study first presents a comprehensive conceptual framework. Then, by analyzing the Stuxnet attack, it is attempted to explain how cybersecurity can play a vital role in national security. In addition, the effects of the Stuxnet attack are discussed from a realist perspective. Emphasis has been placed on how cyber attacks can quickly change the distribution of power in international networks due to their different characteristics and targeted critical infrastructures. In this study, it is also mentioned that cyber security measures have become an important parameter during the formation of national security policies and the importance of countering cyber threats in issues such as ensuring national security, power struggle and protection of interests.

In this study, literature review, case study and data analysis methods were used. A literature review was made through academic publications on national security, cyber security and realism theory, and the Stuxnet attack was taken as a case study. The data obtained from the Stuxnet attack was used to make the link between national security and cyber security concrete and meaningful.

The main purpose of this study is to determine how important the issue of cyber security is in terms of ensuring national security and contributing to the construction of a strong international community in order to combat cyber attacks that may arise in the future. Since ensuring cyber security may lead to a change in the balance of power and strategic interests in the international system, it is recommended that governments, which are the main actors of the realist theory, invest in cyberspace.

Cyber Security and National Security: Definitions and Scope

The concept of security appears as a concept that harbours ambiguity in its definition. Among the most important reasons for this situation are the many variables that emerge during the definition of the concept and the fact that these variables may vary over time. For this reason, it is difficult to make a definition of security that is accepted by everyone and that can be valid for every period (Sancak, 2013, p. 124). Another debate on the concept is related to whether the main focus of the analyses is on “individual”, “national” or “international” level (Baylis, 2008, p. 73). Moreover, there are also common approaches such as “protection from dangers and threats, and continuing to exist” that come to the fore in many definitions of the concept of security (Özcan, 2011, p. 447). Until the last quarter of the 20th century, the concept of security was analyzed in terms of being safe from threats and dangers primarily in the military dimension. However, Buzan emphasized the inadequacy of this approach and extended the analysis to include economic, social, political, and environmental dimensions in addition to the military dimension (Buzan, 1983, pp. 214-242). Following this brief introduction to the concept of security, this study analyses the concepts of cyber security and national security, which have become prominent in recent years.

The concept of cyber can be expressed as “electronic environment”, but it covers a much wider set of elements in terms of content. The data in the environment where these elements are located and processed consists of sub-elements such as software, system, algorithm (Sağıroğlu, 2018, p. 24). The elements that constitute cyberspace can be counted as internet, mobile phones, computers, energy transmission lines, drone systems, electromagnetic systems, satellite and robot systems (Çıfci, 2013, p. 5). In this context, maintaining cyber security goes beyond the internet and becomes more complex, including closed systems.

When the issue of cyber security is considered, it is appropriate to make brief definitions about cybercrime and cyber terrorism, which are among the concepts we encounter, in terms of the integrity of the subject. Cybercrime covers illegal acts committed by using computer systems and/or networks, where the systems used or different systems can be selected as targets (Yazıcıoğlu, 2002, p. 460). According to another definition, cybercrime is defined as the use of computer

systems or networks for the purpose of committing an illegal act (Turhan, 2006, p. 31). On the other hand, cyber terrorism refers to planned attacks on any kind of data and information in the cyber domain for political reasons. According to a different definition, the concept of cyber terrorism corresponds to the attacks against the people and institutions of the government in the cyber domain for terrorism or political purposes (Çolak, 2011, p. 81).

One of the indispensable components of cyberspace is - as mentioned before - the internet. The widespread use of the internet has made the control of cyberspace very difficult. Reasons such as the insufficient level of controls on the internet and the low cost of internet use have led to the variety and increase of threats in cyberspace (Çakmak and Demir, 2009, p. 38). When the security problems of other closed circuit systems that make up the cyberspace are added to this increase in Internet-based threats, the issue becomes more complex. In short, cyber security, which can be described as the security of cyberspace, has become more complex. It would not be wrong to state that existential issues such as the security and survival of the government cannot be considered independent of cyber security when the point of digitalisation in today's world is taken into consideration. At this point, the process of identifying and eliminating threats to national security in the cyber area gets more important.

The concept of national security, which is directly related to the issue of continuity, can be defined as the protection of the government against all kinds of political, economic and cultural threats to the indivisible integrity of the state with its country and nation (Ateş, 1996, p. 25). In other words, national security, which includes taking the necessary security measures for the government to sustain its life, to perform its functions and to make this process continuous, should be minimally affected by attacks that may come from the cyberspace. Otherwise, national security vulnerability will be inevitable. At this point, it would be fitting to analyse what a virus software called "Stuxnet", which appeared in Iran in 2010, can cause in order to see at what level the failures in the provision of cyber security can affect national security.

Differentiating Battlefield

Wars are generally fought on land, sea and air. In this context, the fact that the United States established the Air Force Space Command and later replaced it with the United States Space Force on December 20, 2019, as a separate branch of service, reveals the extent of the change (USSF, 2020). It is calculated that the total economic cost of the operations and wars waged by the USA within the borders of Afghanistan, Pakistan and Iraq after the 11 September attacks is 8 trillion dollars (Kimball, 2021). When the losses of soldiers, diplomats and other personnel are taken into account, it is more clearly understood how high the cost of conventio-

nal wars is. Furthermore, it should not be ignored that there is no standing army in the regions where these wars and operations are fought.

Iran is another country with which the United States has had problems for many years. Although Iran started nuclear energy studies between 1950 and 1979 as part of a programme called “Atoms for Peace” with the support of various countries, especially the United States, the revolution in Iran and subsequent developments caused the end of support for Iran (Malus, 2018). However, even though Western support was stopped, Iran continued its nuclear work and established its own programme. Certainly, this situation is perceived as a threat by both the United States and Israel. In a possible war, it is clear that the cost of a war against a country that, unlike Iraq and Afghanistan, has a strong and regular army, can make a great number of technological developments and, most importantly, can produce weapons, can be very high both in terms of economic and human losses. Although the studies on nuclear technology often bring the US, Israel and Iran into confrontation, countries can work on alternative ways and operations due to the consequences of possible conflicts. Considering the possible surgical strike; the use of a large number of cruise missiles such as BGM-109 Tomahawk with a unit cost of 2 million dollars (La Grone, 2021) or sending a fleet of fully armed aircraft such as Lockheed Martin F-35 Lightning II with a cost of approximately 200 million dollars (Reuters, 2014) at a cost of more than a billion dollars and conducting operations with uncertain results also carries great risks. It is difficult to conceal the source of such surgical strikes and therefore it becomes almost impossible to deny the operation. For this reason, a surgical strike can also mean a declaration of war. In addition, a 2011 report on Iran’s Natanz Nuclear Fuel Enrichment Plant indicated that it was located approximately 90 metres underground (Albright et al, 2022). Therefore, given that cruise missiles or bunker-busting missiles may be ineffective in penetrating such deep facilities, which are likely to be protected by steel-alloy reinforced concrete, it is inevitable that different solutions to the threat will be on the agenda. It is precisely at this point that the use of cyberspace comes to the fore in terms of both low cost and accessibility to the target.

Stuxnet Virus

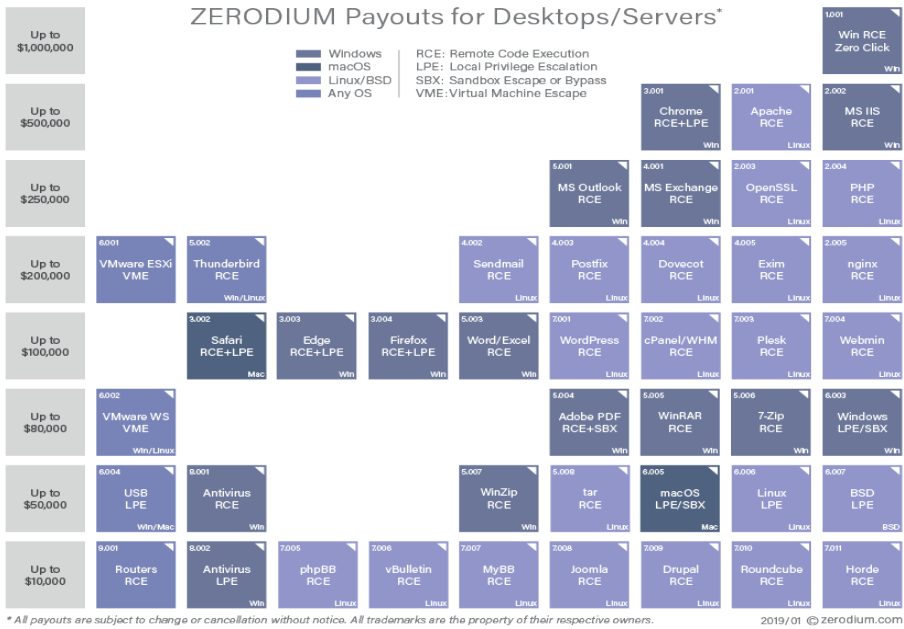
Sergey Ulasen, a Belarusian antivirus expert, discovered the most complex and unique worm virus ever discovered on 17 June 2010. This worm virus, later known as Stuxnet, was named by combining the words “.stux” and “mrxnet.sys” in its code. This virus was considered as an international cyber-attack element by infiltrating the targeted systems, especially targeting centrifuges in Iranian nuclear facilities (Baezner and Robin, 2017, pp. 4-5).

Stuxnet is recognized as a highly sophisticated piece of software by experts worldwide. There are several reasons for this, but the most important ones are that

it was designed for a specific target by performing a comprehensive analysis of the system being attacked, while an expert team can roughly understand the general purpose of an average malicious software within a few minutes, it takes months to understand the target of the Stuxnet virus, and it targets some special industrial equipment that is not accessible to everyone in the market. In the final analysis, it was determined that Stuxnet was designed to decelerate or disrupt centrifuges in Iranian nuclear facilities. It was also found that the virus could infect the target system in different ways. According to this, the virus can infiltrate the target system through various ways such as USB sticks, e-mail attachments, online files and network traffic (Langner, 2011, p. 49). Once the worm virus infects the target system, it scans the system to target specific components and manipulates them. The goal of the Stuxnet attack was to weaken and delay Iran's nuclear programme. Stuxnet used weaknesses in the speed control systems of centrifuges to manipulate their speed. Thus, the normal functioning of the centrifuges was disrupted and they became dysfunctional. With this attack, an important part of the Iranian nuclear programme was neutralised (Falliere et al., 2011, p.3). In addition, Hamid Alipour, deputy head of Iran's Information Technology Company, declared: "Although the main objective of the Stuxnet virus is to destroy industrial systems, its threat to home computer users is serious" (The Sydney Morning Herald, 2010).

As mentioned earlier, Stuxnet was designed using highly sophisticated software engineering. This engineering was specifically designed to analyse the target system, identify the target components and carry out the manipulation (Zetter, 2014, p. 12). Its target is industrial control systems (ICS) and their subset SCADA (Supervisory Control and Data Acquisition), which are used to manage devices in industry (Langner, 2011, p. 50). Even though it has more than 20 times more code than the average malware, almost no bugs have been found. In its current state, the virus greatly shocks cybersecurity and antivirus researchers. Every code to be used in the Stuxnet attack has a task and its planning is close to perfect. The 4 zero-day vulnerabilities in its code are another sophisticated situation. A zero-day vulnerability is the name given to the first day it is discovered that any software can be exploited by exploiting its weakness through manipulation or by making the code non-functional. Since the discovery is new, there is no patch or protection, and this shows how dangerous zero-day vulnerabilities are. In the year 2010, while a total of 12 zero-day vulnerabilities were discovered, Stuxnet alone accounted for 4 (Zerodium, 2016). To understand this unique situation more accurately, it is useful to know that a company called Zerodium pays between \$500,000-\$1,000,000 (see Figure-1) to those who find and report zero-day vulnerabilities for desktop computers. The same company promises to pay \$2,500,000 for mobile zero-day vulnerabilities. In other words, the value of only these 4 zero-day vulnerabilities of Stuxnet has a price between 2 and 4 million dollars (Zerodium, 2023).

Figure-1: The amount of money Zerodium paid for computer vulnerabilities

Source: ZERODIUM, “How to Sell Your Zero-Day (0day) Exploit to ZERODIUM”, Zerodium, online <https://zerodium.com/program.html> (access: 21.11.2023).

On the other hand, Stuxnet has root certificates obtained illegally from trusted companies in order to hide itself and install kernel drivers easily. Considering that these certificates are protected in highly secure and internet-free facilities, it should be noted that there is a physical access operation. When all this is considered, it would not be wrong to talk about a cyber weapon designed by a large team spending millions of dollars and taking years to develop. While there are many allegations that the US and Israel are behind the attacks, these have not been officially confirmed. However, it is quite likely that a cyber attack of this level of sophistication was carried out with government power. It is even rare to find a date in Stuxnet when the virus will become invalid. The fact that this was a few days before the change of president after the US elections is considered to be a precaution against the possibility that an attack order approved by the previous US president might not be approved by the next president (Sanger, 2013).

When we look at how the Stuxnet worm works; the Stuxnet worm infects computers via USB drives. The worm first collects information about the operating system and other features of the target computer, then infects the ICS software of the target computer and installs a special virus that affects ICS devices (Moos,

2015, p. 32). This virus disrupts the normal functionality of the SCADA (Supervisory Control and Data Acquisition) software used to control physical components such as rotary axles and other devices, and the same virus generally consists of two different components: an installer and an attacker module. The installer infects computers with Windows operating systems, while the attacker module targets programmable logic controllers (PLCs), which in the case of Stuxnet were Siemens PLCs (Cherry and Langner, 2010). In order to understand the use of this brand of PLCs, it is believed that intelligence was gathered through open-source methods from the images published by Iranian state channels and newspapers to show the nuclear facility to the Iranian people and the world, including images of PLCs and SCADA screens on the computers used to manage these PLCs. The installer spreads via USB sticks, exploiting a vulnerability in Windows related to LNK files. This vulnerability exists in file paths stored in Windows shortcut files. Stuxnet exploited this vulnerability to infect a computer through a shortcut file path in a USB stick. The attacker module is designed to target Siemens PLCs (Al-Rabiaah, 2018). This module consists of two separate components: a kernel module and a user module. The kernel module installs the drivers required for the attack, while the user module installs the code required to manipulate the control systems. This virus, which operates centrifuges in Iranian nuclear facilities at frequencies both faster and slower than normal at intervals, has caused disruptions in nuclear research. It achieves this by inducing the components inside these centrifuges to break apart, forcing them to make contact with each other along with the generated pressures. As a result, there has been a temporary interruption in nuclear studies. During this process, in order to make the SCADA data appear normal, it displayed the normal data it had previously recorded on the operators' computers and disabled the emergency shutdown procedures so that the system could not be shut down when it was understood that there was a mistake in the system (Kaspersky, 2010). With these features, this worm is considered to be the first worm in the world to attack industrial control systems. This worm has caused serious concerns about cyber security by showing the potential impact of cyber attacks. It also demonstrated the ability of governments to use cyber weapons as tools of cyber warfare, which later resulted in many countries establishing cyber warfare budgets and demonstrated a new dimension for warfare. This situation has also led to serious debates in the international community on how to control cyber weapons (Pool, 2013; Hatch, 2018).

Effects of the Stuxnet Virus from a Realism Perspective

Realist theory states that the international system has an anarchic structure and positions the state as the main actor within this structure. States have to ensure their own security in order to maintain their existence in an anarchic structure and

for that reason, they determine strategies to protect their interests at the highest level (Stone, 1994, p. 449). In other words, the state will behave in the way that its own interests require. Another prominent concept in realist theory is the concept of power. While it is expressed that the international system is a balance of power, military and political power is emphasised and other elements are ignored. Again, the solution of problems in the international arena will be achieved through the use of force. National security issues occupy the agenda of this theory and, as mentioned before, the way to ensure national security is through the use of force (Votti and Kauppi, 1993; Collins, 2007). To summarise; in the realist theory, ensuring the security of the state is the most important matter and the threats that may arise against this issue can be eliminated through the use of force.

The Stuxnet attack has many effects, especially for Iran. First of all, Iran, which faced the fact that it had difficulty in protecting its nuclear facilities, where it carried out its nuclear work in great secrecy, could not retaliate against this situation. Because the identity of the attackers is unknown (Rosenbaum, 2012). In political terms, Iran has experienced both a credibility problem and a loss of power in the eyes of its own society and the international community. In a sense, the balance of power has been disturbed in an anarchic system. Iran was unable to prevent the cyber-attack on the facility, which it secured militarily, and considered this situation as a serious threat to its national security.

The attack also had effects on the Iranian economy. Especially due to international embargoes causing supply shortages, Iran's loss of centrifuges has constituted a significant cost in this regard. In order to prevent a similar attack, it has become a necessity to take new security measures, which has also caused a separate investment cost. As a result, a new cyber unit was established within the Revolutionary Guards in Iran in November 2011 (Baezner and Robin, 2017, p. 10). Later on, some cyber-attacks against some US companies were associated with Iran's cyber unit, but the accusations could not be fully proven.

The Stuxnet virus was designed directly against the centrifuges at Natanz. The function of the virus was to decrease and increase the speed of the centrifuges to create tension and, with time, to cause the centrifuges to malfunction in such a way that they could not be used (Farwell and Rohozinski, 2011, pp. 24-25). The time between the virus infiltrating the centrifuges and becoming active and causing malfunctioning was almost a year. This shows that Stuxnet was probably a virus "designed to remain hidden for a certain period of time, damage centrifuges and then disappear" (Nakashima and Warrick, 2012). The rapid advancement of technology and the fact that software that can be used for malicious purposes has reached dimensions that can damage the strategic infrastructures of countries has also been an indicator of the diversification of threats to national security. In the face of the diversification of risks and threats, it is a natural consequence that the concept of power also differentiates.

In a sense, the balance of power was restored regardless of the outcome of a military or political action. Another important impact of Stuxnet was in the field of terrorism. The possibility of terrorist groups using such malware to attack countries seems to be very worrying. For this reason, countries that want to protect themselves against threats and survive have to develop a new security paradigm. It has become inevitable for the country, whose security strategies and policies are changing, to invest in different fields in addition to military and political fields.

Conclusion

This cyberattack, executed using the Stuxnet virus, is considered one of the most effective attacks witnessed to date. The attack targeting the facilities in Natanz, where Iran conducts its nuclear enrichment program, rendered thousands of centrifuges unusable and significantly sabotaged the processes related to Iran's nuclear program.

When evaluated from a realist perspective, it becomes possible to observe the contributions of measures taken in the field of cybersecurity to national security. Considering that the digital environment is developing and expanding day by day, it can be stated that managing digital risks and threats is of critical importance in ensuring national security. The Stuxnet incident also revealed weaknesses in the field of cyber security and how a computer virus can pose a great threat to a country. The fact that a country's critical institutions, organisations and infrastructures are exposed to similar cyber-attacks means that its national security may also be at risk. States whose national security is threatened by cyber-attacks and who are helpless against them may not only lose prestige in the international arena in terms of other states and actors, but may also move away from being a deterrent power.

The Stuxnet attack that Iran faced in 2010 also indicates the existence of a potential cyberspace within the international system that could influence the balance of power. Attacks executed by a state with ensuring robust capabilities in the cyber domain, targeting the critical infrastructures of other states, can provide it with strategic and political advantages. This situation underscores that the capacity for cybersecurity has become an exceptionally crucial element in the power struggle within international relations.

The Stuxnet attack and similar cyber threats/incidents demonstrate a close relationship between national security and cybersecurity. Ensuring cybersecurity is crucial for preserving national security and for a state to be strong and deterrent in the international system. Therefore, it is vital to make investments in developing cyber capabilities, stay updated on current scientific and technological advancements, and formulate effective national security strategies to combat cyber threats. Consequently, it is important for states to pursue a dynamic cybersecurity policy and collaborate with relevant parties to protect their interests internationally and mitigate cyber threats.

References

- Albright, D., Burkhard, S. ve Hannah, J. (2022). "Iran's Natanz Tunnel Complex: Deeper, Larger than Expected", *Institute For Science and International Security Report*, <https://isis-online.org/isis-reports/detail/irans-natanz-tunnel-complex-deeper-larger-than-expected/8>
- Al-Rabiaah, S. (2018). *The "Stuxnet" Virus of 2010 As an Example of A "APT" and Its "Recent" Variances*, 21st Saudi Computer Society National Computer Conference (NCC).
- Ateş, A. (1996). *Milli Güvenlik Siyaseti ve Stratejisi*, İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi.
- Baezner, M. ve Robin, P. (2017). *Hotspot Analysis: Stuxnet*, Zürich: Center for Security Studies (CSS).
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı, *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 69-85. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/539876>
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*, Brighton, Harvester Books, Chapel Hill, University of North Carolina Press.
- Cherry, S. ve Langner, R. (2010). How Stuxnet Is Rewriting the Cyberterrorism Playbook, *IEEE Spectrum*, <https://spectrum.ieee.org/podcast/telecom/security/how-stuxnet-is-rewriting-the-cyberterrorism-playbook>
- Collins, A. (2007). *Contemporary Security Studies*, New York: Oxford University Press.
- Çakmak, H. ve Demir, C. K. (2009). Siber Dünyadaki Tehdit ve Kavramlar, Haydar Çakmak ve Taner Altunok (Ed.), *Suç, Terör ve Savaş Üçgeninde Siber Dünya* içinde (s. 23-55), Ankara: Barış Platin Kitabevi.
- Çifçi, H. (2013). *Her Yönüyle Siber Savaş*, İstanbul: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Çolak, H. (2011). Siber Terör, Yargılama Usulü ve Önleyici Tedbirler, *Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, S. 79-80, 62-142.
- Falliere, N., Murchu, L. O. ve Chien, E. (2011). *W32.Stuxnet Dossier*, Symantec Corporation. Erişim adresi: https://www.wired.com/images_blogs/threatlevel/2011/02/Symantec-Stuxnet-Update-Feb-2011.pdf
- Farwell, J. P. ve Rohozinski R. (2011). Stuxnet and the Future of Cyber War, *Survival*, 53, 23-40. doi: 10.1080/00396338.2011.555586
- Hatch, B. B. (2018). Defining a Class of Cyber Weapons as WMD: An Examination of the Merits, *Journal of Strategic Security*, 11(1), 43-61. doi: 10.5038/1944-0472.11.1.1657
- Internet World Stats. (2023). World Internet Users and Population Stats, <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>
- Kaspersky, E. (2010). Stuxnet Worm: Facts and Highlights, Kaspersky Lab. https://www.kaspersky.com/about/press-releases/2010_kaspersky-lab-provides-its-insights-on-stuxnet-worm
- Kimball, J. (2021). Costs of the 20-year war on terror: \$8 trillion and 900,000 deaths, <https://www.brown.edu/news/2021-09-01/costsofwar>
- LaGrone, S. (2021). Anti-Ship Missiles Top Marines \$2.95B Fiscal Year 2022 Wishlist, <https://news.usni.org/2021/06/02/anti-ship-missiles-top-marines-2-95b-fiscal-year-2022-wishlist>
- Langner, R. (2011). Stuxnet: Dissecting a Cyberwarfare Weapon, *IEEE Security & Privacy*, 9(3), 49-51. doi: 10.1109/MSP.2011.67

- Lindsay, J. R. (2013). Stuxnet and the Limits of Cyber Warfare, *Security Studies*, 22, 365-404. doi: 10.1080/09636412.2013.816122
- Magnolia Pictures. (2016). Zero Days. United States. Retrieved 2016, <https://www.imdb.com/title/tt5446858/>. (access: 20.05.2023).
- Malus, K. (2018). From “Atoms for Peace” to “JCPOA”: History of Iranian Nuclear Development, <https://k1project.columbia.edu/content/atoms-peace-jcpoa-history-iranian-nuclear-development>
- Moos, J. (2015). Cyber Forensics in a Post Stuxnet World, *ITNOW*, 57(4), 32-33. doi:10.1093/itnow/bwv100
- Nakashima, E. ve Warrick, J. (2012). Stuxnet was work of U.S. and Israeli experts, officials say, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/stuxnet-was-work-of-us-and-israeli-experts-officials-say/2012/06/01/gJQAlnEy6U_story.html
- Pool, P. (2013). War of the Cyber World: The Law of Cyber Warfare, *International Lawyer*, 47(2), 299-323. <https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1585&context=til>
- Öğün, M. N. ve Kaya, A. (2013). Siber Güvenliğin Milli Güvenlik Açısından Önemi ve Alınabilecek Tedbirler, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 9(18), 145-181. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84487>
- Özcan, A. B. (2011). Uluslararası Güvenlik Sorunları ve ABD'nin Güvenlik Stratejileri, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22, 451-470. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/289003>
- Reuters. (2014). South Korea To Buy 40 F-35 Jets For \$7 Billion, <https://www.businessinsider.com/r-south-korea-to-sign-deal-this-month-to-buy-40-f-35-jets-for-7-billion-sources-2014-9>
- Rosenbaum, R. (2012). Richard Clarke on Who Was Behind the Stuxnet Attack, <http://www.smithsonianmag.com/history/richard-clarke-on-who-was-behind-the-stuxnet-attack-160630516/?no-ist>
- Sağiroğlu, Ş. (2018). Siber Güvenlik ve Savunma: Önem, Tanımlar, Unsurlar ve Önlemler, Şeref Sağiroğlu ve Mustafa Alkan (Ed.), *Siber Güvenlik ve Savunma: Farkındalık ve Caydırıcılık* içinde (s. 21-45), Ankara: BGD Siber Güvenlik ve Savunma Kitap Serisi.
- Sancak, K. (2013). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü, *KTÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 123-134. https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/sbedergisi_69519.pdf
- Sanger, D. E. (2013). *Confront and Conceal: Obama's Secret Wars and Surprising Use of American Power*, US: Broadway Books.
- Stone, A. (1994). What Is a Supranational Constitution? An Essay in International Relations Theory, *The Review of Politics*, 56(3), 441-473. https://openyls.law.yale.edu/bitstream/handle/20.500.13051/5323/What_is_a_Supranational_Constitution_An_Essay_in_International_Relations_Theory.pdf;jsessionid=070CAFDF7AD6443C416D49CE82DFA9FC?sequence=2
- The Sydney Morning Herald, Stuxnet mutating, rampaging through Iran, 2010, <https://www.smh.com.au/business/stuxnet-mutating-rampaging-through-iran-20100927-15u8o.html>
- Turhan, O.(2006). Bilgisayar Ağları İle İlgili Suçlar (Siber Suçlar), *Planlama Uzmanlığı Tezi*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Hukuk Müşavirliği. http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Bilgisayar_Aglari_ile_ilgili_Suclar_OguzTurhan.pdf

- USSF (United States Space Force). (2020). United States Space Force history, <https://www.spaceforce.mil/About-Us/About-Space-Force/History/>
- Viotti, P. R. ve Kauppi, M. V. (1993). *International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism*, New York: Macmillan Publishing.
- Yazıcıoğlu, Y. (2002). Bilgisayar Ağları İle İlgili Suçlar Konusunda Türk Ceza Kanunu 2000 Tasarısı, *Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası İnternet Sempozyumu Bildirisi*, İzmir, 451-470.
- ZERODIUM, How to Sell Your Zero-Day (0day) Exploit to ZERODIUM, Zerodium, <https://zerodium.com/program.html>
- Zetter, K. (2014). *Countdown to Zero Day: Stuxnet and the Launch of the World's First Digital Weapon*, US: Broadway Books.

Çevresel Güvenliğin Ekokırım Yorumu Üzerinden Ormansızlaşma Olgusu: Kolombiya'daki Silahlı Çatışmalar Örneği

Hakkı Bahadır Öztürk*

Özet: Savaş, terörizm, nükleer silahlar gibi sorunların hüküm sürdüğü dünya politiğinde çevresel bozulmalara ancak yumuşak tehditler kategorisinde yer verilmektedir. Buna karşın Soğuk Savaş sonrasında tehditlerin karakteristiklerinde yaşanan değişimin, çevresel güvenliğe olan ilgiyi artırdığı da gözlenmektedir. Akademik, politik ve hukuksal alanlarda yapılan çalışmalara rağmen çevresel güvenlik kavramı tartışılmaya açık kalmakta ve farklı bakış açılarıyla yorumlanabilmektedir. Bu düzlemde bu çalışmanın amacı, çevresel güvenliği ekokırım üzerinden yorumlayarak bu alanda eksik bırakılan bir boşluğu doldurmaktır. Antropojenik bir tehdit olarak silahlı şiddetin çevre üzerindeki etkileri bu çalışmada belirlenen amaç doğrultusunda; Kolombiya'da yarım asırdan fazla süredir devam eden çatışmalar ve ormansızlaşma örneğinde incelenmektedir. Günümüzde karşılaşılan çevresel tehditlerin kaynaklarının çoğunlukla belirsiz olduğu, etkilerinin ülke sınırlarının dışına taşıdığı ve sonuçlarıyla uzun vadede yüzleşildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla devletlerin tek başlarına güvenlikleştirici aktör rolünü üstlenerek ulusal güvenliklerini de tehdit eden çevresel bozulmalara karşı mücadele etmekte güçlük çektiklerine şahit olunmaktadır. Bu çalışmada bireysel, ulusal ve küresel sonuçları olan çevresel bozulmaların üstesinden gelebilmek üzere yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin, devletlerin ve uluslararası örgütlerin iş birliğine olanak sağlayan küresel yönetim süreci işletilerek sürdürülen güvenlikleştirme politikalarının bir çözüm sunabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekokırım, Çevresel Savaş Yöntemi, Çevresel Terörizm, Ateş Terörizmi, Ormansızlaşma, Kolombiya Silahlı Çatışmaları, Küresel Yönetişim.

* Dr., Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Misafir Öğretim Elemanı,
e-mektup: bahadir@bilkent.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5338-5002.

Deforestation Phenomenon Through Ecocide Interpretation of Environmental Security: Colombian Armed Conflict Case

Hakkı Bahadır Öztürk

Abstract: Environmental degradation is perceived as a soft threat in international politics, where the fight against threats such as wars, terrorism and nuclear weapons have great importance. However, it is observed that environmental security has become more attractive due to the changes in the characteristics of threats in the post-Cold War period. On the other hand, the fact that the environmental security is an ambiguous concept makes it possible to interpret from different perspectives. In this context, this study aims to contribute to literature by approaching environmental security through ecocide. In accordance with this purpose, it is explained that the effects of armed violence on the environment, as an anthropological threat through the example of deforestation and armed conflict in Colombia, which has lasted more than fifty years. In our age, the characteristics of environmental threats can be summarized as their sources are primarily unknown, their effects extend beyond the country's borders, and their consequences are faced in the long term. That's why it is concluded that it has become difficult for states to fight against environmental degradation that threatens their national security by assuming the role of securitizing actor alone. In this context, securitization policies pursued by operating a global governance mechanism that allows the cooperation of local governments, non-governmental organizations, states and International organizations can offer a solution to overcome environmental degradation that has individual, national, and global effects.

Key Words: Ecocide, Environmental Warfare, Environmental Terrorism, Fire Terrorism, Deforestation, Colombian Armed Conflicts, Global Governance.

Giriş

İnsanın güvenlik arzusu, ana rahmini terk edişiyile başlamakta ve son nefesini verinceye kadar sağlık, aşk, onur gibi yaşamına eşlik etmektedir. İnsanlar doğumları ve ölümleri arasında tam bir güven içinde yaşamanın mümkün olmadığının bilincinde olsalar da tehdit, risk ve tehlikelerle yüzleşmedikçe bu düşüncenin ağırlığından kaçınmayı tercih edebilmektedir. Çevre güvenliğinin çoğunlukla ihmal ediliyor oluşunu bu çıkarımla açıklamak mümkündür. Çünkü sert tehditler olarak kabul edilen kitle imha silahlarının varlığı, terörizm, silahlı çatışmalar gibi olaylar; şiddetlerinin yoğunluğu, gerçekleşme olasılıklarının yüksekliği, tahribatlarının büyüklüğü, zamansal ve mekânsal yakınlıkları nedeniyle güvenlik öznelerini acil önlemler almaya zorlamaktadır. Oysa çevresel değişimler; yoksulluk, gelir eşitsizliği, bulaşıcı hastalıklar gibi yumuşak tehditler kapsamında sınıflandırılmakta (Annan, 2003) ve etkileriyle doğrudan yüzleşmedikçe ötelenebilmektedir.

Tehdit önceliğinde alt sıralarda yer alsa da tarım alanları, su kaynakları, ormanlar gibi yenilenebilir doğal kaynakların kıtlığının güvenlik ile olan ilişkisi akademisyenlerin dikkatini çekmiştir. Özellikle Soğuk Savaş dönemi sonrasında güvenlik çalışmalarında yaşanan paradigma değişikliği, ekosistemdeki bozulmalar ile güvenlik arasındaki ilişkiyi teori hâline getirme çabalarını hızlandırmış, nihayetinde çevresel güvenlik kavramı uluslararası güvenlik politikaları literatürüne kazandırılmıştır (Zurlini ve Müller, 2008, s.1350). Dolayısıyla çevresel güvenlik; güvenlik olgusunu devlet öznesi tekelinden çıkararak birey, alt-toplum, toplum ve uluslararası sistem analiz seviyelerini ekleyerek derinleştiren ve askerî tehditlerle çerçevelenen güvenlik konusunun kapsamını çağın her türlü tehdidini içine alacak şekilde genişleten yeni güvenlik anlayışının bir ürünü olmuştur.

Çevre ve güvenlik gibi iki belirsiz kavramı içerdiğinden çevresel güvenlik tartışmalı bir çalışma alanı olarak kabul edilmektedir (Barnett, 2009, s.553). Ayrıca çevresel bozulmalardan hangilerinin güvenlikle ilişkili olduğu sorusunun cevabı açık kaldığından alanın sınırlarını belirlemek de güçleşmektedir. Bununla birlikte Homer-Dixon (1991, s.88-89) çevresel sorunları; (a) sera etkisi, (b) asit yağmuru, (c) ozon tabakasının incelmeye, (ç) su kıtlığı ve su kaynaklarının kirletilmesi, (d) tarım arazilerinin bozulması, (e) balık stoğunun tükenmesi ve (f) ormansızlaşma şeklinde sınıflandırarak alanın kapsamına bir çerçeve sunmaktadır. Yazara göre ormansızlaşma, su kıtlığıyla birlikte sosyal bozulmaların ve çatışmaların nedeni ve hedefi olma açısından diğerlerine kıyasla öne çıkmaktadır.

Su kıtlığının çatışmalarla olan ilişkisi su savaşları olarak kavramlaştırılmış ve literatürde belirgin bir yere sahip olmuştur. Örneğin Web of Science veri tabanında yapılan aramada su savaşlarını içeren 8659 sonuç bulunmuştur. Buna karşın orman güvenliği, ormanların korunmasında alınacak yasal ve idari tedbirler ile ormansızlaşmanın sebep olduğu çevresel sorunlar kapsamında sınırlı olarak çalışılmıştır. Türkçe literatürde ise orman güvenliğini tehdit eden şiddet olgusu

az sayıda çalışmanın konusu olmuş ve çoğunlukla çevresel terörizm üzerinden tartışılmıştır (Akyüz, 2020; Güngörmez ve Alkanat, 2019; Karaağaç, 2023; Yıldırım, 2022).

Bu doğrultuda bu çalışmada özgün bir yorumla çevresel güvenliğe ekokırım üzerinden yaklaşılarak Türkçe literatürde eksik bırakılan bir boşluğun doldurulması amaçlanmıştır. Buradan hareketle antropojenik etkilerden birisi olan silahlı çatışmaların ormansızlaşma üzerinde nasıl bir etki gösterdiğinin açıklanması çalışmanın sorunsalı olarak seçilmiştir. Çalışmada öncelikle çevresel güvenliği tartışmalı bir alan hâline getiren konular tartışılarak bu tartışmalar ekseninde çevresel güvenliğin ekokırım yorumuna ulaşılmış ve çalışmayı sınırlandırabilmek adına ormansızlaşma olgusuna odaklanılmıştır. Müteakiben silahlı çatışmaların ve terörizmin ormansızlaşmayla olan ilişkisi açıklanmış, bu açıklamalar bağlamında Kolombiya'daki silahlı çatışmaların ormanların tahribi üzerindeki etkisi örnek olay yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz neticesinde elde edilen tespitler, ormanların güvenleştirilmesine yönelik çözüm yollarına da ışık tutmuştur. Bu tespitlerin değerlendirilmesi ise sonuç bölümüne bırakılmıştır.

Tartışmalara Açık Bir Çalışma Alanı Olan Çevresel Güvenliğin Ekokırım Yorumu

Güvenlik kavramı; tehdit, risk veya tehlikenin olmadığı bir hâl veya durumu tasvir etmektedir. Uluslararası ilişkiler disiplininde her ne kadar güvenliğin tanımlanmasında bir uzlaşma olmasa da hemen her tanımında tehdit ile ilişkilendirilmektedir (Collins, 2017, s.1). Tehdit denildiğinde devletlerin, toplumların veya bireylerin bekalari ve refahları için olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeline sahip olaylar anlaşılmaktadır (Krahmann, 2005, s.4). Dolayısıyla güvenlik denildiğinde tehdidi sadece tehdit olarak görülen olgularla sınırlamak yerine algıları da hesaba katmak gerekmektedir (Knudsen, 2001, s.360). Bu nedenle bir güvenlik sorunundan bahsedildiğinde öncelikle tehdidin veya tehdit algısının anlaşılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Günümüzde tehdit veya tehdit algısının tanımlanması geçmişe kıyasla daha da güçleşmiştir. Özellikle devletlerin yanında devlet dışı aktörleri, sınıfları, toplumları, bireyleri de önceleyen küresel paradigma (Viotti ve Kauppi, 1999, s.10), güvenliği genişleten ve derinleştiren yeni güvenlik anlayışı (Williams, 2008, s.3) ile küreselleşme tehdit algısı yelpazesinin sınırlarını genişletmiş ve belirsizleştirmiştir. Karabulut (2011, s.120-121) küreselleşmenin etkilerini öne çıkararak günümüzdeki tehditlerin uluslararası dolaşimleri nedeniyle mekânsal uzaklıkların anlamını yitirdiğini ve bu nedenle tek bir devletin üstesinden gelebileceğinin ötesine geçtiklerini, bertaraf edilmelerinde askerî gücün yanında diğer güç unsurlarının kullanılmasının da gerektiği tespitinde bulunmaktadır.

Sıralanan tehdit karakteristiklerinin çevresel bozulmalar için de geçerli olduğu ifade edilebilir. Zira çevresel sorunlar da sonuçlarıyla uzun vadede yüzleşilen, askerî güç dışında diğer ulusal güç unsurlarının da kullanılmasını gerektiren ve diğer devletlerle iş birliği yapılmasına ihtiyaç duyulan karakteristiklere sahiptir. Bu farkındalıkla NATO'nun 1999 yılında yayınlanan "Uluslararası Bağlamda Çevre ve Güvenlik" başlıklı raporunda çevresel nedenlerden kaynaklanan çatışmalara karşı önleyici tedbirler almanın gerekliliği üzerinde durulmuştur (NATO, 1999). Raporun yayınlanmasından bir yıl sonra ABD'de hazırlanan bir çalışmada da çevresel tehditlerin gelecekte askerî tehditlerden daha önemli bir hâle gelebileceğine dair bir öngöründe bulunulmuştur (Sills, Glenn, Gordon ve Perelet, 2000). Bu kapsamda çevresel kaygıların 1950'li yıllardan beri konuşuluyor olmasına rağmen çevresel güvenliğin 2000'li yılların başında ulusal ve küresel bir kriz olduğu kabulünün tehdit karakteristiklerinde yaşanan dönüşüm sonucunda gerçekleştiği düşünülmektedir (Paterson, 2019, s.347).

Çevresel güvenliğe duyulan ilgi artsa da böyle bir sorununun gerçekte var olup olmadığı hususunda bir uzlaşımın sağlanamadığı, bu konu üzerinde politik ve akademik tartışmaların devam ettiği gözlenmektedir. Örneğin neo-Maltusçuluk yaklaşımı çoğunlukla nüfusun hızlı artışı sonucu ortaya çıkan çevresel sorunlar ile çatışma arasında bir ilişki olduğunu savunmaktadır. Buna karşın *cornucopia* düşüncesini takip edenler (Türkçeye bereketçiler olarak çevrilebilir) çevresel bozulmalar ile teknolojinin bağlantısını araştırarak teknoloji alanında yaşanan ilerlemelerin çevresel sorunlara çözüm getirebileceğini iddia etmektedir (Gleditsch ve Magnus, 2010, s.222-223). Bununla birlikte Hardin'in ortakların trajedisi argümanı; su kaynakları, ormanlar ve atmosfer gibi insanların ortak kullanımına açık doğal kaynakların rasyonel seçim teorisi kapsamında bencilce tahrip edildiğini ortaya koyarak 1960'lı yıllardan itibaren kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarmıştır (Hyer, 2018).

Gerek çevre gerekse güvenlik kavramlarının sınırlarının belirsiz oluşu, çevresel güvenliğinin tanımlanması sorununu da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle çevresel güvenlik tanımlanırken çevre ya çatışmaların nedeni olarak odağa alınabilmekte ya da güvenliği sağlanacak bir referans nesnesine dönüşebilmektedir (Barnett, 2017, s.191). Dolayısıyla bazı akademisyenler çevresel güvenliğin, çevresel bozulmaların şiddet içeren çatışmalardaki rollerini açığa çıkarmayı amaçladığını iddia ederken bu çalışmada da olduğu üzere bazı akademisyenler ise çevresel güvenliğin, insan hayatının ve ekolojik sistemin devamlılığı açısından çevrenin tehdit, tehlike ve risklerden korunmasını konu edindiğini düşünmektedir (Græger, 1996, s.109). Gerek Homer-Dixon'ın (1991) gerekse Baechler'ın (1998) çok bilinen çalışmalarında çevrenin; etnik gruplar veya kabileler arasındaki gerginlikler, nüfus göçü, ekonomik eşitsizlikler gibi nedenlere kıyasla nadiren bir çatışma sebebi olabildiği sonucuna ulaşmaları, çevreyi referans nesnesi olarak kabul eden ikinci yaklaşımı desteklemek üzere bir gerekçe sunmaktadır (Hulme, 2008, s.7).

Çevre, çatışmaların kaynağı olmaktan çok güvenliği sağlanacak referans nesnesi hâline dönüştüğünde güvenlikleştirici özne rolünün hangi aktöre biçileceği yeni bir zorlamanın önünü açmaktadır. Çevresel güvenlik her ne kadar insan-merkezci bir düşünceyi konu edinse de bu sorunu çözmek bireylerin gücünü aşacağından az ya da çok bağımsız eylemler yapabilme yeteneğine sahip organize varlıklara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durumda; bahse konu tehditleri savuşturmanın devletlerin mi, uluslararası örgütlerin mi yoksa küresel yönetişimin mi sorumluluk alanına girdiği tartışması başlamaktadır.

Çevresel değişimler ulusal güvenlik sorununa dönüşebildiklerinden devletlerin ilgisiz kalmaları mümkün görünmemektedir (Barnett, 2017, s.198). Öncelikle bir devletin ulusal gücü, ulusal güç unsurlarının toplamıdır. Dolayısıyla ulusal güç unsurları arasında sayılan doğal kaynaklarda yaşanan olumsuz bir değişim, güç unsurlarının birbiriyle ilişkili olduğunu savunan bağlantı politikası (Art, 1996, s.25-39) kapsamında diğer güç unsurlarını da etkileyecek ve ulusal güçte azalmaya neden olacaktır. Bu durumda, ormanları ve çevreyi hedef alan tehditlerin sınırlandırılması için askerî güç dâhil olmak üzere tüm ulusal güç unsurlarının birlikte kullanılmasını gerektiren kapsayıcı ulusal politikalara ihtiyaç vardır. Çalışma kapsamında bu politika ormanlar özelinde “ormanların güvenlikleştirilmesi” olarak isimlendirilmiştir.

Ormanların güvenlikleştirilmesi politikası, dönüşen veya hibritleşen tehditlerin takip ettiği ideolojilere ve silahlı şiddeti de içeren uygulamalarına karşı mücadelenin hem girdisi hem de çıktısıdır. Bu paralelde ormanların güvenlikleştirilmesi politikasının, sert ve yumuşak güç unsurlarının karışımıyla inşa edilen çatışmacı ve barışçıl stratejiler içermesi beklenmektedir. Bu stratejinin araçları şu şekilde sıralanmaktadır;

- Hudut güvenliğinden başlayarak doğrudan hedef unsurların etkisiz hâle getirilmesine uzanan yelpazede askerî güç,
- İç istikrardan başlayarak tehdide kaynaklık eden devleti caydıracak ve uluslararası ortamda yalnızlaştıracak zorlayıcı diplomasiye uzanan yelpazede siyasi güç,
- Tehdidin anlatılarına dayanak sağlayan istihdam ve gelir eşitsizliğinin önlenmesi gibi ekonomik hamleleri içeren ekonomik güç,
- Sınıfsal, mezhepsel, dini ve etnik ayrımcılığı önlemek üzere milli şuuru geliştirme çabalarını içeren sosyal güç,
- Sayılan güç unsurlarına destek sağlamak üzere teknolojik güç.

Sonrasında bu araçları rasyonel yaklaşımla farklı oranlarda bir araya getirecek yöntem/yöntemler belirlenmektedir. Bu süreç, stratejinin arzu edilen sonuç, araçlar ve yöntemler şeklindeki üçlü sacayağını çağırıştırılmaktadır.

Her ne kadar tehdit önceliklendirilmesinde üst sıralarda yer almasa da çevresel değişimlerin ülke ve halkının değerleri üzerinde yarattığı tahribat konusunda siyasal otoritenin alımlayıcı kitleyi ikna etmesi ihtiyacı belirmektedir. Bu aşamada siyasal irade tarafından belirlenen politikaları, söylem ve eylemleri destekleyecek şekilde bürokratik yapının, siyasal partilerin, elitlerin, medyanın ve sivil toplum kuruluşlarının yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bu yapılandırma süreci, küresel yönetişimin bir diğer unsuru olan ulus-altı aktörlerin rollerini belirginleştirmektedir.

Bununla birlikte çevresel sorunlar; sınırları aşarak etkilerinin küresel boyuta taşınması, kaynaklarının belirsiz oluşları, çözüm maliyetlerinin tek veya sınırlı sayıda devletin güç kapasitesini aşması nedeniyle devletlerin iş birliğini gerektirmektedir. Bu bağlamda uluslararası örgütlerin varlığı önem kazanmaktadır. Buzan ve Wæver (2009, s.257-259), sayıları artan ve güvenlik sorunlarını çeşitlendiren tehditler arasındaki karmaşık bağları güvenlik örüntüsü (*security constellation*) olarak tanımlamaktadır. Bu tür sorunlarda tehdidin varoluşsal olduğuna dair ikna edilmesi gereken hedef kitle uluslararası kamuoyuna dönüşmekte ve bu süreç makro-güvenlikleştirme olarak isimlendirilmektedir. Buzan ve Wæver (2009, s.257-259) iklim değişikliğini evrensel düzeyde ele alınması gereken kısmen kapsayıcı ve hedef kitlenin orta düzeyde ikna olduğu bir kategoriye yerleştirmiştir. İklim değişikliğiyle paralel olarak ormansızlaşmanın da aynı kategori içinde yer aldığını söylemek mümkün görünmektedir.

Bu kapsamda ormansızlaşma sorununun uluslararası toplumun daha büyük bir bölümünün ikna edilerek kapsayıcı bir hâle dönüştürülebilmesi ve makro-güvenlikleştirme sürecinin başlatılabilmesi için küresel uluslararası örgütlerin güvenleştirici aktör rolü üstlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) bu konuda bir fırsat sunmaktadır. UNEP, BM Genel Kurulu'nun 1972 tarihli 2997 (xxvii) sayılı kararı doğrultusunda; üye devletlere bilgi akışı sağlamak, orta vadeli stratejilerle devletlerin uluslararası anlaşmalar kapsamındaki çevresel taahhütlerini yerine getirmelerini destekleyici yol haritaları sunmakta, program ve projelere finans desteği vermekte ve bu projelere çevresel ve sosyal boyutların sistematik bir şekilde entegre edilmesini sağlamaktadır (<http://www.unep.org>, 2024).

BM aynı zamanda devletlerin karar vericilerinin bir araya gelerek ortak politika belirlemek, karşılıklı görüş alışverişinde bulunmak, önemli sorunları çözmek üzere iş birliğinin geliştirilmesi için bir platform sağlamaktadır. Örneğin 1972 yılında UNEP'in kuruluşunun da ilan edildiği Stockholm'de düzenlenen konferansta sadece çevre konularına odaklanılmış, çevre güvenliğinin geliştirilmesine yönelik bir eylem planı yayımlanmıştır. Bu tarihten sonra da 1992 ve 2012 yıllarında Rio de Janeiro'da, 2002 yılında Johannesburg'da, 1997, 2000, 2005, 2008, 2010, 2013 ve 2015 yıllarında New York'ta çok sayıda üye devletin temsilcilerinin katılımıyla konferanslar düzenlenmiştir (<https://www.un.org>, 2024). Yine 2013 yılında Varşova'da gerçekleştirilen BM İklim Değişikliği Konferansı'nda çerçe-

vesi çizilen REDD+ programı, gelişmekte olan devletlerin ormanların korunması ve sürdürülebilir yönetimi konusundaki siyasi taahhütlerini sahada eyleme dönüştürmeleri için ulusal düzeyde yürütülen çabaları desteklemiştir. Bu kapsamda 162 milyon hektarlık arazi ağaçlandırılmıştır. Bugüne kadar programa dâhil olan devletlerin bildirdiği orman emisyon miktarının 150 milyon aracın trafikten çekilmesine eş değer olduğu tespit edilmiştir (<https://www.unep.org>, 2024). Son olarak 2022 yılında Stockholm’de düzenlenen konferansta, devletlerden eyleme geçmeleri yönünde bir tepki oluşturulması, gerçek anlamda kapsayıcı, çok paydaşlı katılım ve ortaklık sağlanması, cesur ve istekli çalışılması için taleplerin iletildiği bir ortam oluşturulmuştur (Noronha, 2022).

Sayılan tartışma konuları ekseninde çevresel güvenlik kavramının çok sayıda farklı tanımıyla (Zurlini ve Müller, 2008, s.1352) ve yorumuyla karşılaşılabilmektedir. Tanım ve tartışma konuları çerçevesinde çevresel güvenliğin Tablo-1’deki altı temel yorumuna ulaşılabilmektedir. Bu çalışmada güvenliği sağlanacak varlık için doğal çevre, temel risk kaynağı için antropojenik etkiler seçilmiş, mesele küresel, ulusal ve yerel boyutlarda ele alınarak tabloda listelenen yorumlara ekokırım yorumu eklenmiştir.

Tablo-1. Çevresel Güvenliğin Altı Temel Yorumu

İsim	Güvenliği Sağlanacak Varlık	Temel Risk Kaynağı	Meselenin Boyutu
Ekolojik Güvenlik	Doğal Çevre	İnsani Faaliyet	Ekosistemler
Ortak Güvenlik	Ulus Devlet	Çevresel Değişim	Küresel/Bölgesel
Çevresel Şiddet	Ulus Devlet	Savaş	Ulusal
Ulusal Güvenlik	Ulus Devlet	Çevresel Değişim	Ulusal
Yeşil Savunma	Silahlı Kuvvetler	Yeşil/Barış Grupları	Örgütsel
İnsani Güvenlik	Bireyler	Çevresel Değişim	Yerel
Çalışma Kapsamında Üretilen Çevresel Güvenlik Yorumu			
Ekokırım	Doğal Çevre	Antropojenik Etkiler (Silahlı Çatışmalar)	Küresel/Ulusal/ Yerel

Kaynak: Barnett, (2017, s.195).

Bu çalışmada, çevresel güvenlik ekokırım yorumuyla; “Birey, toplum ve küresel ekosistem açısından hayati önem taşıyan çevresel unsurlara yönelik objektif açıdan antropojenik (insan kökenli) tehditlerin olmaması, subjektif açıdan ise böyle bir tehdit korkusunun yaşanmaması durumudur.” şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu tanım Kopenhag Okulu’nun önermelerinden de faydalanılarak çevrenin güvenleştirilmesi sürecinin kapısını aralamaktadır. Süreç, hayatta kalma meşruiyetine sahip olan güvenleştirici aktörün (*securitizing actor*) va-

roluşsal tehdide maruz kalan başvuru nesnesini (*referent object*) ilan etmesiyle başlamaktadır. Güvenlikleştirme sürecine Buzan'ın askerî, politik, ekonomik, toplumsal ve çevresel şeklinde sıraladığı sektörlerde yer alan ve tehditle ilişkili dinamikleri etkileyen işlevsel (*facilitating*) aktörler de dâhil olmaktadır (Buzan, Weaver ve Wilde, 1998, s.36-41).

Bu noktadan devamla çalışma kapsamında güvenlikleştirici aktör; insan hayatının devamlılığını sağlamak ve ekosistemin dengesini korumak amacıyla, ormanlara yönelen tehditlere karşı güvenlikleştirme sürecini başlatan, bu tehdidin varoluşsal olduğu gerekçesiyle kamu kaynaklarının bu yönde tahsis edilmesi gerektiğine dair hedef kitleyi söylemleriyle ikna eden, ulusal güç unsurlarını kullanarak ulusal politikayı inşa eden ve uygulayan devlettir. İşlevsel aktörlerden birisi, devletin ulusal güvenlik politikalarının inşasında ve uygulanmasında olumlu veya olumsuz etkiler gösterebilen sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, siyasi partiler gibi devlet-altı organizasyonlardır. İşlevsel aktörlerden bir diğeri ise uluslararası hukukun bir öznesi olarak hukuki sonuçlar doğuran kararlar alabilen ve bu kararları uygulayabilen (Çakmak, 2017, s.453), normlar ve değerler üzerinden rejimler üretebilen, sınır aşan sorunların çözümünde devletler arasında iş birliği yaratabilen (Karns ve Mingst, 1989, s. 460) uluslararası örgütlerdir. Güvenlik nesnesi ise güvenliğinin sağlanması için bu aktörlere ihtiyaç duyan ormanlardır.

Ormansızlaşmanın Silahlı Şiddet Boyutu

Ormansızlaşma, çatışmalara ev sahipliği yapan devletler için coğrafi konumlarıyla da ilişkilendirilebilecek çok sayıda nedenle iç içe geçmiş önemli bir çevresel sorundur (Conflict and Environment Observatory, 2021). Aynı zamanda ormansızlaşma diğer çevre sorunlarıyla da yakından ilişkilidir (Sümer, 2017, s.597). Örneğin ormansızlaşma çölleşmenin, iklim değişikliğinin, küresel ısınmanın, biyolojik çeşitliliğin kaybının, arazideki bozulmaların, su ve gıda kıtlığının nedenleri arasında gösterilmektedir (Ślusarczyk, 2021, s.56-59).

Havayı ve suyu temizleyen ormanların varlığı insan sağlığı açısından vazgeçilmezdir. Dolayısıyla ormansızlaşma sadece meydana geldiği bölgedeki bireyleri veya toplumları değil, devletleri ve küresel ekosistemi de olumsuz yönde etkilemektedir. Biyolojik yaşam kadar ekonomik değerler açısından da önemli doğal kaynaklardan birisi olan ormanların üçte birinin son on bin yılda yeryüzünden silindiği tespit edilmiştir. Buzul çağıının hemen sonrasında yerkürenin %57'si ormanlarla kaplıyken günümüzde bu oran %30 civarına gerilemiştir (Ritchie, 2021). Dahası her yıl 19 milyon dönüm ormanlık alan yok olmaya devam etmektedir (Prem, Saavedra ve Vargas, 2020, s.1). Bu rakam Türkiye'nin yüzölçümü açısından en büyük ili olan Konya'nın kapladığı alanın yaklaşık iki katına denk gelmektedir.

Sınırları çizilmiş bir alandaki orman örtüsünün oransal olarak yok olma sürecini ifade eden ormansızlaşma yangınlar, kuraklık ve iklim değişikliği gibi doğal nedenler veya ticari ve ekonomik gayeler güden beşerî nedenler sonucunda gerçekleşmektedir (Ślusarczyk, 2021, s.56). Tarım alanlarının genişletilmesi, hayvanların otlatılması, kereste üretilmesi, maden çıkarılması, baraj yapılması ve şehirleşmenin artmasıyla yeni binaların inşa edilmesi gibi insan temelli faaliyetler doğal nedenlere kıyasla ormanlara daha fazla zarar vermektedir (Bodo, Gimah ve Seomoni, 2021, s.25). İnsan faktörünün ormansızlaşmaya neden olan olumsuz etkilerinden birisinin de her ne kadar aralarında belirgin bir şekilde ilişki kurulamasa da silahlı çatışmalar olduğu düşünülmektedir (Daiyoub, Gelabert, Saura-Mas ve Vega-Garcia, 2023).

Silahlı çatışmaların ormanlar üzerindeki etkilerini sorgulayan Jong, Donovan ve Abe'nin (2007, s.2) tespitine göre, 1990'lı yılların son çeyreğindeki çatışmaların %40'ı tropik ormanların bulunduğu ülkelerde meydana gelmiştir. Modern savaşlarda orman içinde saklanan düşmanı bölgeyi terk etmeye zorlamak ve imha etmek üzere bombalar, yakıcı silahlar, biyolojik ve kimyasal maddeler kullanılması kadar siyasal amaçlarına ulaşmak isteyen birtakım örgütler tarafından doğa ve ekosistemi hedef alan çevresel terörizmin yöntem olarak seçilmesi de ormanlara zarar vermektedir (Güngörmez ve Alkanat, 2019, s.9).

Silahlı Çatışmaların Ormansızlaşma Üzerindeki Etkisi

Ormansızlaşmanın antropojenik nedenlerinden birisi olarak gösterilen silahlı çatışmalar, Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesine göre, devletler arasında veya hükümet güçleriyle örgütlü silahlı gruplar arasında uzun süreli silahlı şiddetin yaşandığı durumları ifade etmektedir (Yalçınkaya, 2008, s.31). Silahlı çatışmaların kuvvet, zaman ve mekân olmak üzere üç boyutu vardır. Çevre, silahlı çatışmaların mekân boyutuna karşılık geldiğinden kaçınılmaz olarak şiddetinden de etkilenmektedir.

Ormanların askerî açıdan değerlendirilmesi silahlı çatışmalardaki mekânsal boyutunun belirleyiciliğine ışık tutmaktadır. Bu boyutta ormanların, savunan tarafa örtü ve gizleme sağlayarak taarruz edenin hava ve ateş destek vasıtalarını etkin olarak kullanmasını kısıtladığından özellikle savunana avantaj sağladığı anlaşılmaktadır. Vietnam Savaşı örneğinde olduğu üzere ormanlık alan içindeki tünellerin ve sığınakların mevcudiyeti, savunana barınma ve görünmeden hareket etme imkânı sunmaktadır. Üstelik savunan taraf pusularla ve taktik akınlarla inisiyatif elinde tutmaktadır. Taarruz eden tarafın zırhlı birliklerinin geçişine müsaade etmediği gibi yol imkânları sınırlı olduğu için belli bir güzergâha kanalize olmasına neden olmaktadır. Savunan tarafın bubi tuzakları ve el yapımı patlayıcıları tuzaklamasını kolaylaştırarak taarruz edenin zayıflığını artıran bir ortama dönüştürebilmektedir.

Sayılan nedenlerle ormanlık alanda harekât, meskûn mahallerde yapılanlar ile benzerlikler göstermektedir. Çatışma alanlarının savunan tarafa avantaj sağladığı durumlarda üstün taarruz kuvvetleri zayıtı azaltmak, zaman ve kuvvet tasarrufu yapmak üzere yüksek yoğunluklu muharebeyi tercih edebilmektedir. Bu seçenek tercih edildiğinde, asimetrik yöntemleri kullanan silahlı gruplara karşı orantısız güç kullanılmaktadır. Meskûn mahallerde icra edilen harekâtlar için kullanılan “Ordular şehirleri öldürür.” veya “Şehirleri korumak için yok etmek gerekir.” gibi askerî söylemler ormanlarda icra edilen harekâtlar için de geçerlilik kazanmaktadır. Bu nedenle çevrenin askerî amaçlarla tahrip edildiği durumlar için “ekokırım (*ecocide*)” terimi üretilmiştir (McNeely, 2003, s.9). Ancak meskûn mahallerde sivil halkın yaşam özgürlüğünden bahsedilebilirken çevre, üzerindeki ve altındaki flora ile fauna askerî gücün sessiz kurbanlarına (Verheyen, 2017) dönüşmektedir.

Ormanlar savunan tarafa sağladığı avantajların bedelini hedef seçilerek ödemektedir. Ormanı hedef alan yöntemlerden birisi ve belki de en eskisi yangın çıkarmadır. Yaklaşık 2500 yıl önce Savaş Sanatı'nın yazarı Sun Tzu (1996) yangın konusunda şu tavsiyelerde bulunmaktadır;

“Beş çeşit yangın vardır; insanları yakmak, erzakları yakmak, araç gereçleri yakmak, ambarları yakmak ve silahları yakmak... Genellikle bu tür saldırılarda yangının neden olduğu karışıklıktan yararlanmak gerekir. Yangın bir düşman kampının içinden başlatıldığında, hemen dışarıdan saldırıya geç. Yangın söndürüldüğünde askerler soğukkanlı iseler bekle-saldırma. Yangın yerini bulduğunda, durma, ilerle, şayet bu mümkün değilse, geri çekil.” (s.192).

Sun Tzu'nun tavsiyelerine rastlayan aşağı yukarı aynı tarihlerde Antik Yunan kent-devletleri arasındaki savaşlarda da yakıp yıkmak ve harabeye çevirme bir yöntem olarak kullanılmıştır (Keegan, 2021, s.325). Daha yakın tarihlerde de bu yöntemin örneklerine rastlanabilmektedir. Örneğin Napolyon, 1812 yılında Rus topraklarını işgali sırasında tüm toprakları ateşe verme stratejisini uygulamıştır. Alman Ordusu ise 1944 yılında Hollanda'da 200.000 dönüm tarla alanını taktik gerekçelerle kasıtlı olarak yakmıştır. Ancak yangın çıkarma sadece taarruz eden tarafın kullandığı bir yöntem olarak kalmamış, savunan taraflar da bu yöntemden faydalanmıştır. Örneğin; 1. Körfez Savaşı'nın sürdüğü 1991 yılında Irak güçleri 1250 petrol kuyusunu patlatmış, bunlardan 600'ünde devam eden yangınlar nedeniyle bölge yoğun duman altında kalmıştır. Bu ve benzeri örnekler, askerî amaçlara ulaşmak için çevrenin kullanılması anlamına gelen “çevresel savaş yöntemi (*environmental warfare*)” şeklinde kavramlaştırılmıştır (Berkowicz, 2011, s.19).

Ekokırım kavramı ise 1961-1975 yılları arasında yaşanan Vietnam Savaşı'nda ABD'nin kimyasal silah kullanmasıyla literatüre girmiştir (Schwartz, 1998, s.492). ABD Ordusu, sık ormanlık alanlarda saklanan Vietnam Cumhuriyet Ordusuna üstünlük kurabilmek için portakal gazı (*agent orange*) kullanmıştır. Yaklaşık 2,6 milyon dönüm alana püskürtülen 49,3 milyon litre portakal gazı birkaç gün içinde bölgede bulunan hayvan ve bitki türlerini yok etmiştir (Crouse, 2015).

Ormanlar, düşmanı hedef alan silahların yarattığı tahribattan da etkilenebilmektedir. Sovyetler Birliği'nin 1979-1991 yılları arasındaki Afganistan'ı işgali sırasında özellikle Paktia-Kunar bölgesine düzenlediği hava bombardımanları neticesinde çıkan büyük ve uzun süreli yangınlar ormanlara ciddi zarar vermiştir. Bu yangınların yanı sıra büyük miktarda ağacın yakıt ve kereste olarak kullanılmak üzere Pakistan'a satılması neticesinde Afganistan'daki ormanlık alanının büyüklüğü ülkenin yüzölçümünün %3,4'ünden %2,6'sına düşmüştür (Formoli, 1995, s.66).

Silahlı çatışmaların şiddeti ve süresinin ormansızlaşma üzerinde doğrudan etkileri olduğu kadar dolaylı etkileri de vardır. Örneğin Yugoslavya İç Savaşı sırasında Sırpların kuşattığı Saraybosna'da Bosnalılar, yakıt olarak kullanılmak üzere yakın tepelerdeki ağaçları kesmek durumunda kalmışlardır. Diğer taraftan aynı savaşta savaş ağaları silah satın almak için gereken büyük miktardaki mali kaynağı ülkenin kaliteli ormanlarından kestikleri ağaçları satarak temin etmişlerdir (FAO, 2005, s.121). Kamboçya, Burma, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Fildişi Sahilleri ve Liberya'ya yaşanan çatışmalarda da kereste ticareti şiddeti artıran ve çatışma süresini uzatan bir faktör hâline gelmiştir. Öyle ki yasadışı kerestecilikten elde edilen gelir 100 milyon doların üstüne çıkmıştır (USAID, 2005, s.3).

Suriye'de 2010 yılının sonlarında başlayan ve hâlen devam eden iç savaşta da şiddetin hem doğrudan hem de dolaylı sonuçlarının ormansızlaşma üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Tarafların top atışları ve hava bombardımanları sonucunda çıkan yangınlar kadar diğer enerji kaynaklarından mahrum kalan yerinden edilmişlerin ısıtma ve pişirme gibi amaçlarla ağaçları kullanmaları neticesinde ormanlık alanların %19,3 oranında azaldığı tespit edilmiştir (Daiyoub vd., 2023).

Suriye iç savaşı örneğinden de anlaşıldığı üzere devlet dışı silahlı aktörlerin (DDSA) kendi aralarında veya hükümet güçleriyle yaşadığı silahlı çatışmalar da ormansızlaşmaya neden olmaktadır. Kaimowitz ve Fauné'nin (2003) Nikaragua iç savaşını inceledikleri çalışmalarında bu konuda bazı genel çıkarımlar yer almaktadır. Buna göre; çiftçilerin ilk defa tarım arazisi olarak kullanılmak amacıyla ormanları temizledikleri bölgelerde şiddet yaygın bir duruma dönüşmektedir. Özellikle merkezi idarenin kontrolünün zayıf olduğu, özel mülkiyet hakkının açıkça tanımlanmadığı, yerinden edilmiş kitlelerin göçünden rahatsızlık duyan yerel grupların yaşadığı bölgelerde silahlı çatışmalar meydana gelebilmektedir. Değerli doğal kaynaklardan kazanç elde etmek için ölmeyi göze alan yerel gruplar karşısında koruma altına alınan alanların hayatta kalma şansı çok düşük kalmaktadır.

Bu çıkarımlardan anlaşıldığı üzere, DDSA'ların ormanları çatışma mekânı olarak seçmelerinin askerî amaçlarının yanında politik, sosyal ve ekonomik sebepleri de bulunmaktadır. Politik açıdan, merkezî hükümetler ormanlık alanlarda siyasi etkinliklerini tam olarak sürdüremediklerinden bölgeye hâkim yerel unsurlar bu boşluğu doldurmaktadır. Sosyal açıdan yerel halk, merkezî hükümetin bölgeye yeterli altyapı ulaştırmasındaki ihmalkârlığından duyduğu memnuniyetsizlik nedeniyle DDSA'ların anlatılarını takip etme eğilimi göstermektedir. Üstelik

işsizliğin yüksek olduğu ormanlık bölgelerde anlatuların peşinden sürüklenenler, silahlanarak bu aktörlere katılmayı ve geçimlerini bu yolla sağlamayı tercih edebilmektedir. Ekonomik anlamda ise ormanlık alanlar aynı zamanda petrol, elmas, altın gibi değerli kaynaklara ev sahipliği yaptığından ayaklanmacılar veya teröristler bu kaynakları finansal destek için kullanabilmektedir (FAO, 2005, s.117). Bu nedenler aynı zamanda terör örgütlerinin çevresel terörizmi yöntem olarak tercih etmelerine de gerekçe sunmaktadır.

Çevresel Terörizmin Ormansızlaşma Üzerindeki Etkisi

Bir ekokırım yöntemi olarak çevresel terörizm kavramı, Irak Ordusu'nun Kuveyt'te uyguladığı yöntemlere atıfla ABD tarafından kullanılmıştır. Yangın çıkarma şeklinde uygulanan bu yöntemler sonrasında British Columbia Üniversitesi ve BM tarafından desteklenen bir konferansta çevresel terörizmin uluslararası güvenliğe yönelik bir tehdit olduğu açıklanmıştır (Schwartz, 1998, s.483). Bununla birlikte düzenli birliklerin petrol kuyularını yakmasında askerî taktik üstünlük kurma amacı gütmeleri, çevresel terörizmden daha çok çevresel savaş yöntemini çağrıştırmaktadır.

Farklı tanımları ile karşılaşılsa da Arend ve Beck'in (1994, s.163) kelimeleriyle terörizm, "Politik amaçlara ulaşabilmek için hedef grubu korkutma niyetiyle şiddet kullanma veya tehdidinde bulunulmasıdır." Terörizmin bu tanımından yola çıkılarak dört unsuruna ulaşmak mümkündür; (a) politik bir amaç, (b) amacı gerçekleştirmek için bir araç, (c) aracın üzerinde kullanıldığı hedef ve (d) şiddet veya şiddet tehdidi içeren aracın kullanılma yöntemi. Bu doğrultuda Zirschky'nin (1988, s.1206) tanımına benzer şekilde çevresel terörizmin "Politik bir amacı gerçekleştirmek üzere, hava, su, toprak gibi çevresel ortamlar vasıta ile hedef kitleyi veya doğal kaynakları fiziksel, kimyasal, nükleer ve biyolojik maddelere doğrudan ve kasıtlı olarak maruz bırakmak veya tehdidinde bulunmaktır." tanımına ulaşılmaktadır.

Bu tanımla çevresel terörizmin, "eko-terörizm"den farklı bir anlam taşıdığı anlaşılmaktadır. Eko-terörizm, "Radikal çevreci grupların, çevrenin insanlar tarafından sömürülmesini engellemek ve bu konuda kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla hedef kitlenin özel mülkiyet hakları üzerinde şiddet kullanmaları veya kullanma tehdidinde bulunmalarıdır." Örneğin ABD'nin güneybatısında 1980 yılında kurulan Earth First! Örgütü ile 1990'lı yılların başında İngiltere'de kurulan ve çevrenin tahribini önlemek için sabotaj ve gerilla yöntemleri kullanan Environment Liberation Front (ELF) bilinen çevreci radikal gruplardandır (Chalecki, 2002, s.48).

Çevresel terörizmin kavramsal çerçevesini belirleyen bu açıklamalardan sonra iki farklı senaryo üretilmektedir. Bunlardan birisi baraj ve nehir setleri gibi insanları çevresel felaketlerden koruyan yapılara yönelik terör eylemlerinde bulu-

nulmasıdır. Diğer senaryoda ise terör eylemleri; hava, su veya toprağı kirletmek ya da tarım ve orman alanlarını yok etmek şeklinde gerçekleşmektedir (Heger, 2012, s.1070). Baird, özellikle ikinci senaryo kapsamında yangın çıkarma yoluyla ormanlık alanların hedef alınmasının yaratacağı olumsuz sonuçların büyüklüğüne dikkat çekmiş ve Eski Yunanca’da ateş anlamına gelen *pyro* kelimesinden faydalanarak ateş terörizmi (*pyro-terrorism*) kavramını üretmiştir (Baird, 2006).

Baird (2006, s.415), ateş terörizmini “Siyasi bir amacı gerçekleştirmek ve kitleleri bu amaç doğrultusunda sindirmek/korkutmak maksadıyla yangın çıkarma/kundakçılık eylemleri yapmak veya yapma tehdidinde bulunmaktır.” şeklinde tanımlamıştır. Son yıllarda ateş terörizmi DDSA’lar için tercih edilebilir bir yöntem hâline gelmiştir. Bu yöntemin çekiciliği ise aşağıdaki nedenlerle açıklanabilmektedir (Berkowicz, 2011, s.22-23):

- Kundakçılık faaliyeti için çok az kaynağı ihtiyaç vardır. Az miktarda yanıcı madde, kibrit veya uzaktan ateşlemek için saat veya basit bir mekanizmayla yangın çıkarılabilmektedir.
- Geniş alanlara yayılan ve sık ağaçlıklı ormanların güvenliğini sağlamak için önemli bir bütçe ayırmak gerektiğinden ormanlar sürekli kontrol altında tutulamamaktadır.
- Ormanlık alanlarda yaşayan insan nüfusu az ancak ormanlık alanların giriş ve çıkışları fazladır. Bu nedenle kundakçılık suçunu işleyenlerin yakalanma ve cezai bir işleme tabi tutulma ihtimali düşüktür.
- Eylemleri gerçekleştirmek için özel bir eğitime ihtiyaç duyulmamaktadır.
- Özellikle kurak geçen mevsimlerde ve akşam üstü rüzgârın estiğı saatlerde yapılan eylemlerde alevler hızla yayılmakta ve bu nedenle söndürülmesi de güçleşmektedir. Bu durum yapılan eylemin olumsuz etkilerini büyütmektedir.

Sayılan nedenlerle DDSA’lar orman yakma eylemlerini tercih edebilmektedir. Örneğın İsrail’de 1980 ve 1990 yılları arasında yaşanan orman yangınlarının büyük çoğunluğunun kundaklama sonucunda meydana geldiğı tespit edilmiştir. Yine İsrail’de sadece 2007 yılında kundaklama sonucunda meydana gelen orman yangınlarının sayısı yaklaşık olarak 300’dür ve 40.000’e yakın ağaç yok olmuştur. İsrail topraklarının sadece %3,7’sinin ormanlık alan olduğı düşünöldüğünde eylemlerin yıkıcılığının büyüklüğü anlaşılmalıdır. Aynı tarihlerde İspanya’da üst üste üç yıl boyunca stratejik ve planlı olarak çıkarıldığı düşünölen orman yangınlarında on biri itfaiyeci 20 kişi hayatını kaybetmiştir. Estonya’nın başkenti Tallinn’deki bir Sovyet heykelinin kaldırılmasını isteyen aşırılıkçı bir grup tarafından gerçekleştirilen orman yakma eylemlerinde ölkedeki ormanlık alanların %13’ü yok olmuştur. Sadece 2007 yılı yazında kasıtlı olarak çıkarılan orman yangınları neticesinde 7 milyar dolar tutarında tahribat ve yaklaşık 70 can kaybı meydana gelmiştir (Deshpande, 2009, s.36-64).

Türkiye'nin sayılan örnekler arasında ayrı bir yeri vardır. PKK, 1994 yılında başlayan ve örgüte yakınlığı ile bilinen Ateşin Çocukları İnisyatifi tarafından üstlenilen 2020 yılındaki Hatay'daki orman yangınına kadar çok sayıda kundakçılık eyleminde bulunmuştur (Pancar, 2020). PKK'nın kundakçılık faaliyetleri neticesinde sadece 1995 yılının ilk yarısında 950 hektar büyüklüğünde ormanlık alan yok olmuştur. Bahse konu yıllarda özellikle Akdeniz ve Ege bölgesindeki turistik alanlara yakın ormanlar hedef alınmıştır (Güngörmez ve Alkanat, 2019, s.13).

PKK'nın orman yakma eylemlerinin bu dönemde ortaya çıkışında "araziye dayalı savaş stratejisi"nin başarısızlığı sonucunda Örgüt'ün eylemsizlik sürecine girmesi etkili olmuştur. Zira terör örgütleri propagandalarını hedef kitle üzerinde korkuyu inşa eden eylemler (*propaganda by deed*) üzerinden yapmaktadır. Bu açıdan orman kundaklama eylemleri PKK'ya bir fırsat sunmuştur. Nitekim 1996 yılında ilk canlı bomba eylemi gerçekleştirildiğinde de sözde Örgüt yöneticileri tarafından bu eylem taktik tıkanıklığa bir müdahale olarak nitelendirilmiştir.

Örgüt'ün elebaşısı Öcalan'ın 1999 yılında yakalanmasından 2004 yılına kadar geçen eylemsizlik süreci sonrasında da taşeron örgüt olarak kurulan Kürdistan Özgürlük Şahinleri (TAK), 2006 yılında Ege ve Akdeniz Bölgelerinde çıkan orman yangınlarının sorumluluğunu üstlenmiştir (Karaağaç, 2023, s.46-47). Arada geçen sürede münferit orman yakma eylemlerinde 2019 yılından itibaren tekrar gözle görülür bir artış olmuştur. Bu eylemlerde 2016 yılında PKK liderliğindeki çeşitli sol örgütlerin ittifak girişimi olan Halkın Birleşik Devrim Hareketi (HBDH) ile Ateşin Çocukları İnisyatifi'nin sorumluluklarının bulunduğu iddia edilmektedir (Karaağaç, 2023, s.46-47). Örgüt'ün orman yakma eylemlerini taşeron örgütlere yaptırması, PKK'nın çevreye duyarlı iç ve dış kamuoyunun tepkilerinden kaçınma istediğinin bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

Kolombiya'da Yaşanan Silahlı Çatışmaların Ormansızlaşma Üzerindeki Etkisi

Kolombiya'daki iç savaşın ormansızlaşma üzerindeki etkisi Nepal, Sri Lanka, Fil dişi Sahili ve Peru gibi örneklerle benzer bir model sergilemektedir. Bununla birlikte akademisyenler, hükümetler, yerel ve uluslararası sivil toplum örgütleri sayılan ülkelere kıyasla Kolombiya örneğine daha yoğun düzeyde ilgi göstermektedir (Conflict and Environment Observatory, 2021). Kolombiya'daki ormanlık alanların üçte ikisinin dünyanın akciğeri olarak bilinen Amazon havzasında yer alması ve bölgede yaşanan ormansızlaşma sorununun %70'inden fazlasının yasadışı gruplardan kaynaklanması bu ilginin nedenleri arasında sayılmaktadır (Selibas, 2020). Ayrıca 1960'lı yıllarda başlayan farklı silahlı aktörler arasındaki asimetrik karakterli çatışmaların olumsuz etkileriyle ormansızlaşma hızının günümüze kadar yüksek bir oranda seyretmesi de Kolombiya örneğini cazip kılmaktadır.

Bir Güney Amerika ülkesi olan Kolombiya'nın topraklarının yaklaşık %52'sini (600,247 km²) ormanlık alanlar oluşturmaktadır. Tahmini nüfusu 50 milyon olan Kolombiya'da yaşayanların %3 ile %11'i ormanlık alanın %53,45'i üzerinde yasal yetkilere sahipken ormanların sadece %16'sı koruma altındadır (Cantillo ve Garza, 2022, s.4). Geçimini orman ürünlerinden karşılayan köylülerin yaşadığı bölgelerin dağlık alanlarda yer alması bölgeler arasındaki ulaşımı ve iletişimi güçleştirmekte ve merkezi yönetimin etkisini zayıflatıcı rol oynamaktadır.

Bahse konu zayıflığın etkisiyle de toprak ve güç kazanma ile sosyal adaleti sağlama gibi motivasyonlarla beslenen DDSA'ların devletin otoritesine karşı gelmesi, 1964 yılından itibaren Kolombiya'yı istikrarsız bir ülke hâline getirmiştir. Sol görüşlü Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC) ve Ejercito de Liberacion Nacional (ELN) gerilla gruplarının komünist devrimi gerçekleştirmek için yaptıkları eylemlerin şiddeti özellikle 1980'li yılların başında artmıştır. Hükûmetin bu örgütlerle mücadelede yetersiz kalmasıyla da zengin toprak sahiplerinin desteklediği sağ görüşlü paramiliter güçler bu yıllarda FARC ve ELN ile çatışmaya başlamıştır (Alvarez, 2003, s.52). Bahse konu aktörler, çatışmanın finansmanını ABD'ye yasadışı uyuşturucu satışından sağlamışlardır. Dünyanın en önemli kokain üreticisi (200.000 hektar alan) durumunda olan Kolombiya'da bu gelirden pay almak isteyen organize suç örgütlerinin de paramiliter gruplara sponsor olmasıyla %80'ini sivillerin oluşturduğu yaklaşık 220 bin insanın hayatını kaybetmesine neden olan bir iç savaş yaşanmıştır (Aljazeera, 2013).

Şiddetinin yoğunluğu ve süresinin uzunluğu açısından benzerlerinden ayrılan böyle bir çatışma ortamının çevre üzerindeki sonuçlarının ağır olması beklenmektedir. Oysa FARC'ın silah bıraktığı 2016 yılına kadar olan dönemi inceleyen çok sayıda araştırmada gerilla gruplarının ormansızlaşma üzerindeki etkisi üzerine çelişkili sonuçlarla karşılaşılmaktadır (Cantillo ve Garza, 2022, s.2). Toplanan verilerin dönemsel ve bölgesel farklılıkları ile seçilen metodolojideki ayrışmalar kadar çatışan aktörlerin stratejilerinin zamansal ve mekânsal döngüsünün de elde edilen sonuçlar üzerinde etkili olduğu değerlendirilmektedir.

FARC ve ELN militanları, hedef olmaktan kaçınmak üzere ormanları güvenli sığınaklar olarak görmüşlerdir. Askerî saiklerinin yanı sıra kereste ve doğal mineral ile kokain ticaret yollarının ifşa olmasını engellemek gibi ekonomik nedenlerle de çevre dostu bir yaklaşım izlemişlerdir. Bu örgütler kendi barınma alanlarında sivillerin faaliyetlerini kısıtlayarak silah zoruyla ormanları korumuşlar ve hatta iç ve dış kamuoyunun desteğini alma niyetiyle biyolojik çeşitliliği koruduklarına dair 2002 yılında bildiri yayımlamışlardır (Alvarez, 2003, s.59). Bununla birlikte bazı bölgelerde faaliyet gösteren grupların kokain başta olmak üzere yasa dışı ürünleri ekmek, altın madenciliği yapmak, kereste ticaretinden gelir elde etmek ve büyükbaş hayvan sürülerini otlatmak gibi bazı faaliyetlerle ormanları tahrip ettikleri de tespit edilmiştir (Reilly ve Parra-Peña, 2019, s.6). Cantillo ve Garza (2002, s.11) özellikle paramiliter grupların ideolojik ve ekonomik nedenlerle ormansızlaşma üzerinde daha etkili olduklarını, Kolombiya Silahlı Kuvvetleri'nin

ormanları tahrip oranının ise gerilla örgütlerinininkine yakın oranda gerçekleştiğini tespit etmişlerdir.

FARC ile Kolombiya Hükûmeti arasında 2016 yılında imzalanan barış anlaşması sonrasında ormansızlaşma oranında gözle görünür oranda bir artış yaşanmış, 2017 yılında ormansızlaşma hızı %23'e yükselmiş, tahrip edilen alanın büyüklüğü 219 bin 973 hektara ulaşmıştır (Taylor, 2024). Kolombiya'da bu tarihten sonra her yıl yaklaşık 200 bin hektarlık ormanlık alan yok olmuştur (Moloney, 2019). Bu artışa, FARC'ın silah bırakmayı reddeden on bin muhalif mensubu ile 25 farklı örgütten 4600 militanın bölgedeki güç boşluğunu doldurarak başta kokain yetiştirme olmak üzere ormanların sağladığı diğer ekonomik getirilerden faydalanma isteği neden olmuştur. (Radwin, 2021). Bu grupların yanı sıra şiddetin yoğun olduğu dönemde yerinden edilen çiftçiler topraklarına geri dönmüşler, geçimlerini sağlamak için ormanlarda alan açmaya başlamışlar veya bu gruplarla düşük miktarda ücret karşılığında iş birliği yapmışlardır (International Crisis Group, 2021). Kolombiya hükûmetinin bu gelişmelere karşı tepkisi 2019 yılında 22 bin güvenlik görevlisinin katılımıyla Artemis Operasyonunu başlatmak olmuştur. Artemis operasyonlarıyla yasa dışı örgütlerin ormanlardan atılması, milli parkların korunması ve ormansızlaşan bölgelerde on milyonlarca ağaç dikilmesi amaçlanmıştır.

Artemis operasyonlarının başarısı sorgulamaya açık kalmıştır. Zira operasyonlarda çoğunlukla kırsaldaki fakir çiftçi ve işçiler hedef alınmış, hiyerarşinin tepesinde kalan elit yapı ve suç örgütleri ihmal edilmiş, ormansızlaşmanın temel nedeni olan yolsuzluğu engelleyemeyerek sorunun çözümüne katkısı sınırlı olmuştur (Moore, 2023). Korunan alanlarda yol inşa edilmesi, büyükbaş hayvan yetiştiriciliği için izinsiz arazilerin açılması, ormanların korunması için sağlanan fonların farklı amaçlarla harcanması gibi amaçlarla siyasilere rüşvet verilmesi ormansızlaşmanın önlenmesi için atılan adımların önünde engel teşkil etmektedir. Nitekim hükûmetin çabalarına rağmen Kolombiya'daki ormansızlaşma 2019 yılına kıyasla 2020 yılında %8 artarak ormanlık alan kaybı 171.685 hektara yükselmiştir (Global Times, 2022).

Yerel, ulusal ve uluslararası girişimlerle ormansızlaşma hızı 2022 yılından itibaren düşme eğilimi göstermiştir. Ormansızlaşma oranında 2021 yılına kıyasla 2022 yılında %29, 2023 yılında ise %25-35 azalma olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu gerilemede en önemli etkenin Kolombiya güneyinde faaliyet gösteren hükûmet karşıtı Estado Mayor Central (EMC) Örgütü'nün müzakere sürecinde elini güçlendirmek için kontrol ettiği bölgelerde ormansızlaşmaya neden olan faaliyetleri yasaklaması olduğu iddia edilmektedir (Taylor, 2024). Nitekim müzakerelerin tıkanmasıyla Örgüt'ün yasağı kaldırdığı 2023 yılının son çeyreğinde ormansızlaşma hızı bir önceki seneye kıyaslandığında %41 oranında artmıştır.

Sonuç olarak ülkedeki en büyük isyancı grup olan FARC'ın kurulduğu 1964 yılından silah bıraktığı 2016 yılına kadar geçen sürede silahlı çatışmaların ormansızlaşma üzerindeki etkisi konusunda kesin bir kanaat edinilememektedir.

Örgütler kendi kontrollerini sağladığı kurtarılmış alanlarda ormanları koruma eğilimi göstermektedir, ancak bu bölgelerin dışında kalan yerlerde özellikle çatışmayı finanse edebilmek için ormanlara zarar veren ekonomik girişimlere yönelebilmektedir. 2016 yılı sonrasında yaşanan istikrarsızlık süreci, silahlı çatışmalar ve ormansızlaşma ilişkisini ortaya koyabilecek daha güçlü veriler üretmektedir. Bununla birlikte çatışma ve ormansızlaşma arasındaki ilişki anlık olarak gözlemlenemediğinden bu araştırmaların sonuçlarına ulaşmak üzere zamana ihtiyaç bulunmaktadır.

Sonuç

Çevresel bozulmalar 1950'li yıllardan itibaren üzerinde çalışılan bir konu olmasına rağmen ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde tehdit karakteristiklerinde yaşanan dönüşümle birlikte güvenlik çalışmalarının konusu olmuştur. Konvansiyonel ya da konvansiyonel olmayan yöntemleri kullanan yeni tehditlerin gerek devletlerin ve gerekse devlet dışı silahlı aktörlerin rol aldığı silahlı şiddet eylemleriyle gerçekleşiyor olması hibrit bir karakter gösterdiklerini işaret etmektedir. Bu kapsamda Sanden ve Bachmann'ın (2013, s.10) ürettiği hibrit eko-tehditler kavramına doğrudan vurgu yapılmasa da çalışmada elde edilen tespitlerden ve değerlendirmelerden gelecekte yapılacak akademik çalışmalar için kapı aralayacağı düşünülmektedir.

Çalışmada elde edilen tespitler kapsamında ormanların, geleneksel ve dönüşen tehditlerin mekânına, sahip olduğu değerli metaller üzerinden finans kaynağına, siyasi ve askerî amaçların gerçekleştirilmesinin aracına ve hedefine dönüştükleri tespit edilmiştir. Nitekim ormanlar çok eski tarihlerden itibaren silahlı çatışmaların mekânı olmuş ve olmaya devam etmektedir. Özellikle güçsüz olan devlet ya da devlet dışı silahlı aktörler, sağladığı avantajlar nedeniyle savunma bölgelerini ormanlık alanlarda tahkim etmektedir. Buna mukabil taarruz eden taraf, saklanan düşmanı açığa çıkarmak veya imha etmek üzere ormanları hedef almaktadır. Dolayısıyla her iki taraf da doğrudan veya dolaylı olarak az ya da çok ekokırımı neden olmaktadır.

Devlet dışı aktörlerin ormanları tercih etmesinin askerî gerekçelerinin yanı sıra ekonomik ve sosyal sebepleri de bulunmaktadır. Zira ormanların ekonomik değerlerine ek olarak barındırdığı doğal zenginlikler çatışmaları finanse etmekte kullanılmaktadır. Ayrıca ormanların devletin merkezi otoritesinin zayıf olduğu bölgeler olması geçim, eğitim, sağlık gibi kamusal yükümlülüklerin orman köylerine ulaştırılmasını zorlaştırmakta ve bu durum aynı zamanda bölge halkının örgütlerin anlatılarını zorla veya iknaya kabullenmesine neden olmaktadır.

Ormanlar çevresel terörizmin de hedefi hâline gelebilmektedir. Kundaklama eylemlerinin maliyeti ve faillerinin cezalandırılma ihtimali düşük, etkisi büyüktür. Bu nedenle özellikle terör örgütlerine politik amaçlarını gerçekleştirmek için eylem yoluyla propaganda yapmak üzere bir fırsat sunmaktadır. Bununla birlikte

terör örgütleri ulusal ve uluslararası kamuoyunun tepkisinden çekinerek bu tür eylemlerin sorumluluğunu üstlenmemekte veya inkâr etmektedir.

Ormansızlaşma sorununun neden olduğu olumsuzluklar, kısa vadede sadece bölgede yaşayan halk tarafından hissedilmekte, uzun vadede ve küresel ölçekte neden olduğu sonuçlara karşı kamuoyunun tepkisi sınırlı kalabilmektedir. Bu nedenle daha öncelikli tehditlere kaynak ayırmak, bu tehditlerin toplumu mobilize etmesindeki kolaylaştırıcı etkiden faydalanmak isteyen karar vericilerin güvenlik gündeminde çevresel konular ihmal edilebilmektedir. Oysa çevresel güvenlik, kapsayıcı ve çok boyutlu politikaların inşasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla çevre sorunlarının güvenikleştirilmesi de devletlerin askerî, sosyal, ekonomik ve siyasi güç unsurlarını bir arada kullanmasıyla inşa ettiği ve uyguladığı politikalarla mümkün olmaktadır. Bu politikaların yerel ve küresel ölçekteki işlevsel aktörlerin iş birliğiyle eşgüdümlü yürütülmesinin daha etkin ve daha hızlı sonuçlar vereceği beklentisinin karşılığı ise küresel yönetim gibi görünmektedir. Zira küresel yönetim, egemenliğini devam ettiren devletleri, iş birliği için platform oluşturan uluslararası örgütleri ve yerel faaliyetleri organize eden ulus-altı aktörleri bir araya getiren bir mekanizma olarak (Keyman, 2022) düşünülmektedir.

Bu doğrultuda Kolombiya'nın ormansızlaşmayla mücadelesi olumsuz bir örnek teşkil etmektedir. Kolombiya hükûmeti, bir yandan topraklarında istikrarı sağlamak, diğer taraftan Paris Anlaşması'nda taahhüt ettiği ulusal karbon salınımı düşürme yükümlülüğünü yerine getirmek istemektedir. İkinci amacıyla uyumlu olarak Kolombiya, 2021 yılında düzenlenen COP26 (Conference of the Parties) Zirvesinde yayımlanan Glasgow Bildirisini (UN Climate Change Conference, 2021) imzalayarak 2030 yılına kadar ormansızlaşmayı durdurmayı hedeflemektedir. Bu hedefe uygun yürütülecek politikalarla, REDD+ projelerinin uygulanabilirliğine zemin hazırlayarak gerek gelişmiş ülkelerden gerekse uluslararası örgütlerden finans ve bilgi akışının önünün açılması beklenmektedir.

Kolombiya'nın iyi niyetli çabalarına rağmen sosyal, ekonomik ve politik nedenlerden kaynaklanan sorunların devlet otoritesinin zayıflığıyla birleşmesi ormansızlaşmayla mücadele önünde engel teşkil etmektedir. Zira ülke sınırları içinde DDSA'ların varlığı uluslararası yardımların yerine ulaştırılmasını engellediğinden uluslararası aktörler daha isteksiz davranma eğilimi göstermektedir. Siyasi, ekonomik ve sosyal sorunların çözümünü de içerecek şekilde çevre güvenikleştirme politikası inşa edilmediğinden ormana yönelik suçların cezasını artıran hukuksal yöntemler ile köylü ve işçileri hedef alarak icra edilen askerî yöntemler sonuç almaktan uzak kalmaktadır. Dolayısıyla ulusal güç unsurlarının eş güdümlü ve eş zamanlı kullanılması ile yerel ve uluslararası aktörlerin iş birliği koşulları sağlanamadığı takdirde sıfır-ormansızlaşma politikasının başarıya ulaşma şansı zorlaşmaktadır. Küresel yönetim, çevreye olumsuz sonuçları olan ekokırığa karşı çözüm üretmediği sürece dünya biyoçeşitliliğinde ikinci sırada yer alan Kolombiya'da ormanlar ve içinde yaşayan canlılar çatışmaların sessiz kurbanları olmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Akyüz, E. (2020). Türkiye’de çevresel terör: PKK terör örgütü örneği. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3(4), s.197-207.
- Aljazeera. (2013). Report says 220,000 died in Colombia conflict. 23 July 2013. 15.06.2024 tarihinde <https://www.aljazeera.com/news/2013/7/25/report-says-220000-died-in-colombia-conflict> adresinden erişilmiştir.
- Alvarez, M.D. (2023). Forests in the time of violence: conservation implications of the Colombian War. Price, S.V. (Ed.) *War and tropical forests: conservation in areas of armed conflict* içinde (s.49-71). New York: CRC Press.
- Art, R.J. (1996). American Foreign Policy and The Fungibility of Force. *Security Studies*, 5(4), s.25-39, doi: 10.1080/09636419608429287.
- Annan, K. (2003). “Adoption of policy of pre-emption could result in proliferation of unilateral, lawless use of force, Kofi Annan tells General Assembly”. 23 September 2003. 12.12.2023 tarihinde <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2003-09-23/adoption-policy-pre-emption-could-result-proliferation-unilateral> adresinden erişilmiştir.
- Baird, R.A. (2006). Pyro-terrorism: the threat of arson-induced forest fires as a future terrorist weapon of mass destruction. *Studies in Conflict & Terrorism*, 29(5), s.415-428. doi:10.1080/10576100600698477
- Barnett, J. (2009). Environment security. R. Kitchin ve N. Thrift (Ed.), *International encyclopedia of human geography* içinde (s.553-557). Amsterdam: Elsevier.
- Barnett, J. (2017). Çevre güvenliği. A. Collins (Ed.), *Çağdaş güvenlik çalışmaları* içinde (s.190-207). (N. Uslu, 3.bs.den Çev.). İstanbul: Role Akademik Yayıncılık.
- Baechler G. (1998). Why environmental transformation causes violence: a synthesis, environmental change and security project report. 03.02.2024 tarihinde <http://wilsoncenter.org/index.cfm?topic...> adresinden erişilmiştir.
- Beck, R. J. and Arend, A. C. (1994). Don’t tread on us: international law and forcible state responses to terrorism. *Wis. Int’l L. J.*, (12), s.153-219.
- Berkowicz, S.M. (2011). Eco-terrorism/enviro-terrorism: background, prospects, countermeasures. Alpas, H., Berkowicz, S.M., Ermakova, I. (Ed.), *Environmental security and ecocentrism* içinde (s.15-30). Dordrecht, Hollanda: Springer.
- Bodo, T., Gimah, B. ve Seomoni, K. (2021). Deforestation: human causes, consequences and possible solution. *Journal of Geographical Research*, 4(2), s.22-30. doi:10.30564/jgr.v4i2.3059.
- Buzan, B., Weaver, O. ve Wilde, J. (1998). *Security: A new framework analysis*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- , Wæver O. (2009). Macrosecuritization and security constellations: reconsidering scale in securitization theory. *Review of International Studies*, 35(2), s.253-276. doi:10.1017/S0260210509008511.
- Cantillo, T., Garza, N. (2022). Armed conflict, institutions and deforestation: A dynamic spatiotemporal analysis of Colombia 2000–2018. *World Development*, 160, (s.1-25) <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.106041>.
- Chalecki, E.L. (2002). A new vigilance: identifying and reducing the risks of environmental terrorism. *Global Environmental Politics*, 2(1), s.46-64.

- Collins A. (2017). “Giriş: güvenlik çalışmaları nedir?”. A. Collins (Ed.), *Çağdaş güvenlik çalışmaları* içinde (s.1-9). (N. Uslu, 3.bs.den Çev.). İstanbul: Role Akademik Yayıncılık.
- Conflict and Environment Observatory. (2021). Deforestation in conflict areas in 2020. <https://ceobs.org/assessment-of-recent-forest-loss-in-conflict-areas/> (E.T.13.01.2024).
- Crouse, C.W. (2015). The use and effects of agent orange in Vietnam. *Pressbooks*. 18.01.2024 tarihinde <https://ohiostate.pressbooks.pub/sciencebites/chapter/the-use-and-effects-of-agent-orange-in-vietnam/> adresinden erişilmiştir.
- Çakmak, C. (2017). Uluslararası örgütler. Ş. Kardaş ve A. Balcı (Ed.) *Uluslararası İlişkilere Giriş*, 7.bs. içinde (s.453-464), İstanbul: Küre Yayınları.
- Daiyoub, A., Gelabert, P., Saura-Mas, S. ve Vega-Garcia, C. (2023). War and deforestation: using remote sensing and machine learning to identify the war-induced deforestation in Syria 2010-2019. *Land*. 12(8). <https://doi.org/10.3390/land12081509>.
- de Jong, W., Donovan, D. ve Abe, K. (2007). *Extreme conflict and tropical forests*. Dordrecht, Hollanda: Springer.
- Deshpande, N. (2009). Pyro-terrorism: recent cases and the potential for proliferation. *Studies in Conflict & Terrorism*, 32(1), s.36-44. doi:10.1080/10576100802563214.
- FAO. (2005). *Forests and war, forests and peace, state of the world forests 2005*, s.116-123. <https://www.fao.org/3/y5574e/y5574e12.pdf> (E.T.18.01.2024).
- Formoli, T.A. (1995). Impacts of the Afghan–Soviet War on Afghanistan’s environment. *Environmental Conservation*, 22(01), s.66-69. doi:10.1017/s0376892900034093 66.
- Gleditsch, N.P. ve Magnus, O.T. (2010). Resources, the environment and conflict. M.D. Cavelti ve V. Mauer (Ed.) *The Routledge handbook of security studies* içinde (s.221-231). New York: Routledge.
- Global Times. (2022). Fighting deforestation: tree-clearing criminals fuel Colombia’s wildfire surge. 20 February 2022. 13.06.2024 tarihinde <https://www.globaltimes.cn/page/202202/1252665.shtml> adresinden erişilmiştir.
- Græger, N. (1996). Environmental security?. *Journal of Peace Research*, 33(1), s.109-116. <https://doi.org/10.1177/0022343396033001008>
- Güngörmez, O. ve Alkanat, A. (2019). *Çevre terörizmi ve PKK’nın orman sabotajları*. İstanbul: SETA Yayınları.
- Heger, M. (2012). Terrorist attacks against the natural environment: a phantom or a real danger. *German Law Journal*, 13(9), s.1066-1074. doi:10.1017/S2071832200018058.
- Homer-Dixon, T.F. (1991). On the threshold: environmental changes as causes of acute conflict. *International Security*, 16(2), s.76-116.
- Hulme, K. (2008). Environmental security: implications for international law. *Yearbook of International Environmental Law*, 19(1), s.3-26. doi:10.1093/yiel/19.1.3.
- Hyer, H. (2018). Introducing green theory in international relations. 02.01.2024 tarihinde <https://www.e-ir.info/2018/01/07/green-theory-in-international-relations/> adresinden erişilmiştir.
- International Crisis Group. (2021). A broken canopy: deforestation and conflict in Colombia. 13.06.2024 tarihinde <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/colombia/091-broken-canopy-deforestation-and-conflict-colombia> adresinden erişilmiştir.

- Karns, M.P. ve Mingst K.A. (1989). International organizations and foreign policy: influence and instrumentally. C.F. Hermann, C.W. Kegley, J.N. Rosenau (Ed.). *New directions in the study of foreign policy* 4.bs. içinde (s.454-474), Boston: Unwin Hyman.
- Kaimowitz, D., Fauné, A. (2003). Contras and comandantes: armed movements and forest conversation in Nicaragua's Bosawas biosphere reserve. S.V. Price (Ed.). *War and tropical forests: conservation in areas of armed conflict* içinde (s.21-48). New York: CRC Press.
- Karaağaç, Y. (2023). Çevre terörizmi kapsamında PKK terör örgütünün orman yakma stratejisi ve sabotaj yapılanmaları. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, (7), s.37-54. <https://doi.org/jirps.1274243>
- Karabulut, B. (2011). *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*. Ankara: Barış Kitapevi.
- Keegan, J. (2021). *Savaş sanatı tarihi*. (S. Koçak, Çev.), 2.bs. İstanbul: Say Yayınları.
- Keyman, F.E. (2022). Küresel yönetim. *TÜBİTAK ansiklopedisi*. 13.01.2024 tarihinde https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/kuresel_yonetisim adresinden erişilmiştir.
- Knudsen, O.F. (2001). Post-Copenhagen security studies: desecuritizing securitization. *Security Dialogue*, 32(3), s.355-368. doi:10.1177/0967010601032003007.
- Krahmann, E. (2005). From state to non-state actors: the emergence of security governance. E. Krahmann (Ed.) *New threats and new actors in international security* içinde (s.3-22). New York: Palgrave Macmillan.
- McNeely, J.A. (2003). Biodiversity, war, and tropical forests. S.V. Price, (Ed.). *War and tropical forests: conservation in areas of armed conflict* içinde (s.1-20). New York: CRC Press.
- Moloney, A. (2019). Colombia seen losing deforestation battle in war-hit areas. *Reuters*. 31.05.2019. 12.06.2024 tarihinde <https://www.reuters.com/article/us-colombia-forest-war-idUSKCN1T125N/> adresinden erişilmiştir.
- Moore, J. (2023). Armed force isn't saving Colombia's forests, but a new effort might. *United State Institute of Peace*. 13.06.2024 tarihinde <https://www.usip.org/publications/2023/04/armed-force-isnt-saving-colombias-forests-new-effort-might#:~:text=Colombia's%20rate%20of%20deforestation%20surged,ending%20Colombia's%20continued%20armed%20conflicts> adresinden erişilmiştir.
- NATO. (1999). Committee on the challenges of modern society. Environment & security in an international context, Report 232. Brussels, Belgium.
- Noronha, L. (2022). Why does Stockholm+50 matter? what did it achieve? what does it offer going forward? 28.01.2023 tarihinde <https://www.stockholm50.global/news-and-stories/why-does-stockholm50-matter-what-did-it-achieve-what-does-it-offer-going-forward> adresinden erişilmiştir.
- Pancar, S. (2020). Terör örgütü YPG/PKK, Hatay'daki orman yangınına propaganda çalışmasına dönüştürdü. *Anadolu Ajansı*, 10.10.2020. 02.02.2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/teror-orgutu-ypg-pkk-hataydaki-orman-yanginini-propaganda-calismasina-donusturdu/2002376> adresinden erişilmiştir.
- Paterson, M. (2019). Yeşil siyaset. B. Scott vd. (Ed). *Uluslararası ilişkiler teorileri* içinde (s.347-378). (M. Ağcan ve A. Aslan, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.

- Prem, M., Saavedra, S., ve Vargas, J.F. (2020). End-of-conflict deforestation: evidence from Colombia's peace agreement. *World Development*, 129, s.1-11. doi:10.1016/j.worlddev.2019.104852.
- Radwin, M. (2021). FARC peace deal in Colombia sparked war on forests, report says. *Mongabay*. 12.06.2024 tarihinde <https://news.mongabay.com/2021/11/farc-peace-deal-in-colombia-sparked-war-on-forests-report-says/> adresinden alınmıştır.
- Reilly, B. ve Parra-Peña S.R.I. (2019). Forests and conflict in Colombia. *Archivos de Economía*, 17507. Departamento Nacional de Planeación. 13.06.2024 tarihinde <https://ideas.repec.org/p/col/000118/017507.html> adresinden erişilmiştir.
- Ritchie, H. (2021). The world has lost one-third of its forest, but an end of deforestation is possible. *Our World in Data*. 20.12.2023 tarihinde <https://ourworldindata.org/world-lost-one-third-forests#> adresinden erişilmiştir.
- Sanden, J. ve Bachmann, S-D. (2013). Countering hybrid eco-threats to global security under international law: The need for a comprehensive legal approach. *Liverpool Law Rev*, 33. doi: 10.1007/s10991-012-9120-x.
- Schwartz, D.M. (1998). Environmental terrorism: analyzing the concept. *Journal of Peace Research*, 35(4), s.483-496.
- Selibas, D. (2020). Colombia's forests lurch between deforestation and the hope for a sustainable future. 11.06.2024 tarihinde <https://news.mongabay.com/2020/12/colombias-forests-lurch-between-deforestation-and-the-hope-for-a-sustainable-future/> adresinden erişilmiştir.
- Sills, J.B., Glenn J.C., Gordon T.J. ve Perelet R. (2000). *Environmental security-United Nations Doctrine for managing environmental issues in military actions*. Atlanta: Army Environmental Policy Institute (AEPI).
- Ślusarczyk, J.M. (2021). Deforestation and environmental (ecological) security. *Scientific Journal of Bielsko-Biala School of Finance and Law*, 25(4), s.56-59. doi: 10.19192/wsfip.sj4.2021.9.
- Taylor, L. (2024). Colombian Amazon deforestation surges as armed groups tighten grip. *Guardian*. 11.04.2024. 12.06.2024 tarihinde <https://www.theguardian.com/world/2024/apr/11/colombian-amazon-deforestation-surges-armed-groups#...> adresinden erişilmiştir.
- Sümer, V. (2017). Çevre sorunları ve küresel iklim değişikliği. Ş. Kardaş, ve A. Balcı (Ed.), *Uluslararası ilişkilere giriş*, 7.bs. içinde (s. 593-604). İstanbul: Küre Yayınları.
- Tzu, S. (1996). *Savaş sanatı* (S. Özbudun ve Z. Ataman, Çev.). 2.bs. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- UN. Conferences: Environment and sustainable development. <https://www.un.org/en/conferences/environment> (E.T.25.01.2024)
- UN Climate Change Conference (2021). Glasgow Leaders' Declaration on forests and land use. 14.06.2024 tarihinde <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20230418175226/https://ukcop26.org/glasgow-leaders-declaration-on-forests-and-land-use/> adresinden erişilmiştir.
- UNEP. About the United Nations Environment Programme. <https://www.unep.org> adresinden erişilmiştir. (E.T.25.01.2024)
- USAID. (2005). *Forests&Conflict*. https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnade290.pdf (E.T..20.01.2024)

- Verheyen, L. (2017). War's silent victim: the environment. *E-International Relations*. 17.01.2024 tarihinde <https://www.e-ir.info/2017/05/07/wars-silent-victim-the-environment/> adresinden erişilmiştir.
- Viotti, P.R. ve Kauppi, M.V. (1999). *International relations theory: realism, pluralism, globalism and beyond*. Boston: Allyn and Bacon.
- Yalçınkaya, H. (2008). *Savaş: Uluslararası ilişkilerde güç kullanımı*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Yıldırım, K. (2022). Çevresel terörizmin “güvenlik” bağlamında değerlendirilmesi: Doğu Karadeniz bölgesinden çıkarımlar. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8(15), s.195-218. doi:10.31765/karen.1089695
- Williams, P.D. (2008). Security studies: an introduction. Williams P.D. (Ed.). *Security studies: introduction* içinde (s.1-12). New York: Routledge.
- Zirschky, J. (1988). Environmental terrorism. *Journal (Water Pollution Control Federation)*, 60(7), s.1206-1210. <http://www.jstor.org/stable/25043625>.
- Zurlini, G. ve Müller, F. (2008). Environmental security. Sven Erik Jørgensen (Ed.), *Encyclopedia of ecology* içinde (s.1350-1356), Amsterdam: Elsevier.

Ayaklanmaya Karşı Koyma ve Terörle Mücadele İstihbaratının Konvansiyonel İstihbarat Faaliyetlerinden Farkı

Doğukan Tuncal*

Özet: İstihbarat faaliyetlerinin, ayaklanmaya karşı koyma (AKK) ve terörle mücadele (TM) süreçlerinin başarısına ve etkinliğine dair ayırt edici rolü, çeşitli çalışmalarda dile getirilmiş ancak bu rolün kapsamı ve icra edilen faaliyetlerin konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasla farklılık arz ettiği noktalar kapsamlı bir şekilde ele alınmamıştır. Bununla birlikte, gerek ayaklanma süreçlerinde isyancıların benimsemiş olduğu spesifik yöntemler gerekse de terörizmden kaynaklanan tehdidin nevi şahsına münhasır doğası, istihbarat faaliyetlerinin icrasında da çeşitli değişiklikleri ve hedef odaklı belirli düzenlemeleri zorunlu kılar. Ayaklanmalar söz konusu olduğunda, düşük-seviyeli istihbarata atfedilmesi gereken önem, istihbarat çarkında meydana gelen değişiklikler ve toplama aşamasında gerçekleştirilmesi gereken destekleyici birtakım özel faaliyetler ayırt edici unsurlar olarak tezahür eder. Benzer şekilde, terörizmin kolay hedeflere yönelik saldırı gerçekleştirme eğilimi, terörizmden kaynaklı tehdidin ivedilik arz eden doğası ve toplama faaliyetlerinin meşakkatli yapısının operasyon-istihbarat füzyonunu gerekli kılarak istihbarat çarkı nezdinde sebep olduğu çeşitli değişiklikler, konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasla farklılık arz eder. Bu çalışma, bahse konu farklılıklara ve bu farklılıklar karşısında istihbarat bağlamında geliştirebilecek cevaplara dair bir perspektif sunarak literatüre ve pratiğe katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ayaklanma, Terörizm, İstihbarat, Ayaklanmaya Karşı Koyma İstihbaratı, Terörle Mücadele İstihbaratı.

* Araştırma Görevlisi, Polis Akademisi, İç Güvenlik Fakültesi, dogukan.tuncal@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9299-4425.

The Difference of Counterinsurgency and Counter-Terrorism Intelligence Compared to Conventional Intelligence Activities

Doğukan Tuncal

Abstract: Intelligence activities have been recognized in various studies for their distinctive role in the success and effectiveness of counterinsurgency (COIN) and counter-terrorism (CT) processes. However, the scope of this role and the differences in the activities performed compared to conventional intelligence activities have not been comprehensively addressed. Nevertheless, both the specific methods adopted by insurgents in the process of insurgency and the unique nature of the threats arising from terrorism require various changes and targeted adjustments in the execution of intelligence activities. Regarding insurgencies, the significance placed on low-grade intelligence, alterations in the intelligence cycle, and the implementation of supportive special activities during the collection phase emerge as distinctive factors. Moreover, the inclination of terrorism to direct its attacks towards soft targets, the pressing and imminent nature of the threats posed by terrorism, and the complex nature of collection activities necessitate diverse adaptations that entail the fusion of operational and intelligence efforts, distinct from conventional intelligence practices. The primary objective of this study is to enhance the existing body of knowledge and practical understanding by offering a scholarly perspective on these disparities and proposing potential intelligence strategies that can be formulated in response to these divergent circumstances.

Keywords: Insurgency, Terrorism, Intelligence, Counterinsurgency Intelligence, Counter-terrorism Intelligence.

Giriş

Kurumsal bir nitelik arz etmeyen istihbarat faaliyetlerinin icrası, toplumsal ve siyasal düzenin erken dönem inşası ile eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, kavrama dönümünde atfedilen anlam, istihbarat faaliyetlerinin tarihsel süreç içerisinde tecrübe etmiş olduğu kurumsallaşma, modernite ve profesyonelleşme¹ yolculukları nedeniyle öncekilerden farklıdır (Tinas and Tuncal, 2020). Modern anlamda istihbaratın kavramsallaştırılması sorununa temas eden ilk araştırmacı olan Kent, istihbaratı bilgi, organizasyon ve faaliyet olarak tanımlamıştır. İstihbarat, ilk olarak ulusal güvenliğin üzerine bina edildiği bilgiyi ifade eder (Kent, 1965, s. 3). İkincil olarak istihbarat, profesyonelleşmiş ve özel olarak eğitilmiş bireyleri istihdam ederek ulusal güvenlikle ilgili belirli türden bilgileri hedefleyen fiziksel bir organizasyon anlamına gelir (Kent, 1965, s. 69). Son olarak istihbarat, bahse konu organizasyonun, ulusal güvenlik ihtiyaçları neticesinde toplanan bilginin işlenerek ve analiz edilerek karar alıcıların kullanıma hazır hale getirildiği bir faaliyeti ifade eder (Kent, 1965, ss. 151-158). Kent'in kurucu argümanı sonrasında kavramsallaştırma sorununa farklı veçhelerden de yaklaşılmış; bu kapsamda Lowenthal (2015) istihbaratın bir süreç², ürün ve organizasyon olduğunu dile getirmiştir (s. 11). Kavramı, görece daha pro-aktif bir çerçeveden kurgulayan ve gizlilik unsuruna vurgu yapan bir başka başat yaklaşıma göre ise istihbarat, yabancı kuruluşları yalnızca anlamayı değil; aynı zamanda onları etkilemeyi de amaçlayan gizli bir devlet faaliyetidir (Warner, 2002, s. 21). Gill ve Phytian'a göre istihbarat, muhtemel tehditlere ve fırsatlara yönelik erken uyarı mekanizmalarının işletilmesi vasıtasıyla ulusal güvenliği tahkim etmek ve/veya ulusal gücü muhafaza etmek amacıyla icra edilen istihbarat çarkı uhdesindeki gizli faaliyetleri ifade eder (2018, ss. 23-24). Literatürde, tarihsellik neticesinde çeşitli ulusal kültürlerin ve sair girdilerin etkisiyle pek çok farklı tanım hasıl olsa da (Sims, 2009; Wheaton ve Bearbower, 2006; Herman, 1996; Johnson, 2010; Even ve Granit, 2009; Özdağ, 2014; Yakın, 1969), esas boşluk, çeşitli özellikleri ve fonksiyonları zikredilen istihbarat faaliyetlerinin, ilişkili diğer kavramlar ile temasının kapsamlı bir şekilde tahlil edilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu vaziyet, alana dair çalışmaların kapsamını tarih yahut teori odağında kısıtlamakta; pratiğe katkı sağlayabilecek akademik ürünlerin sayısını sınırlamaktadır.

İstihbarat, süreç, ürün ve organizasyon fonksiyonlarının tümünü ihtiva eden en geniş anlamıyla, karar alma süreçleri bakımından hayati bir önem arz etmektedir. Karar alma, en sarıh tabiriyle, bireyin farkı alternatifler arasından bağlamı itibarıyla en doğru seçimi yapmasını sağlayacak bilişsel süreci ifade eder (Smedt,

1 Profesyonelleşme ifadesi ile istihbaratın devlet yönetimine ait diğer faaliyetlerden münhasıran ayrılması ve icrasına yönelik belirli standartları ihtiva eden mesleki eğitim süreçlerinin gelişmesi kastedilmektedir.

2 İstihbaratı bir süreç olarak tanımlarken Lowenthal (2015), Kent'e nazaran faaliyetlerin mahiyetine dair daha detaylı açıklamalarda bulunmuş; başka bir ifade ile istihbarat çarkının çerçevesini daha sarıh bir şekilde çizmiştir (ss. 70-86).

2008, s. 92). Bu doğrultuda ve kolektif manada, iktidar etme yetkisini haiz siyasetçilerin ulusal güvenliğe ilişkin konularda politika belirleme süreçleri, esasında bir kurum olarak karar alma sürecinin en üst seviyede tezahür ettiği anlardan biridir. Bu noktada istihbaratın rolü eşsizdir. Zira istihbarat kurumunun varoluş gayesinin arkasında yatan en temel mantık, stratejik sürprizler ile karşılaşılmasının önlenmesi, uzun erimli uzmanlık ve danışmanlık sağlanması, politika yapım süreçlerine destek olunması ve devlet güvenliği ilgilendiren süreçlere ilişkin gizliliğin sağlanmasıdır (Lowenthal, 2015, ss. 2-6). Bu noktada, sayılan kritik önemi haiz bu hizmetlerin muhatabı, karar alıcı pozisyonunda bulunan bireylerdir. En ham haliyle dahi gözlemlenmesi oldukça mümkün olan karar alma ve istihbarat ilişkisi, çeşitli karar alma modelleri incelendiğinde daha aleni bir hal almaktadır. Örneğin, Rasyonel Karar Alma Modeli uyarınca, karar alma sürecinin öznelere olan aktörler rasyonel varlıklardır ve içerisinde bulunulan durumun artı ve eksilerini mantık çerçevesinde değerlendirerek (hedeflerin ve amaçların, alternatiflerin ve sonuçların tüm yönleriyle kapsamlı bir şekilde ele alınması) karar alırlar (Allison, 1971, ss. 29-30). Lakin, karşı tarafın da her koşulda rasyonel bir zeminde karar alacağı öngörüsü muğlaklık arz eder ve modelin açıklayıcı gücünü azaltır. Bu noktada istihbarat, gerek karar alıcı bakımından rasyonel aktör modeli uyarınca hedef, amaç, alternatif ve olası sonuçların tespit ve tahlili gerekse de somut olayda muhatabın karar alma sürecine etki eden faktörlere ilişkin toplama faaliyeti gerçekleştirilmesi bakımından en kritik bileşenlerden biri olarak ortaya çıkar. Benzer şekilde, öne çıkan bir karar alma modeli olarak Bürokratik Politika Modeli, karar alma sürecini çeşitli devlet kurumlarının karmaşık etkileşimi sonucu ortaya çıkan bir olay olarak görür. Bu modelde, kararlar seçeneklerin rasyonel bir analizinden ziyade, çeşitli bürokratik aktörler arasındaki müzakere ve pazarlığın sonucudur (Allison, 1971, s. 6). Bir organizasyon olarak istihbarat, bahse konu karmaşık etkileşim bakımından da esasa etki eden en önemli bileşenlerden biri olarak tezahür eder. Bir diğer örnek olan Organizasyonel Süreç Modeli kapsamında, karar alma süreçleri ve bu süreçlerin alt bileşenleri, esasında belirli ve düzenli davranışsal örüntüleri olan devlet kurumlarının çıktuları neticesinde şekillenir (Allison, 1971, s. 6). Bir önceki modelde vurgulanan karmaşık etkileşim ve müzakere kavramından farklı olarak bu model, başat kurumların tarihsellik neticesinde hâsıl olan duruşlarına ve davranış örüntülerine vurgu yapar. Bu noktada, istihbarat teşkilatlarının da ulusal güvenlik konseptleri ve kültürel girdilerin de birleşimi ile tarihsel süreç içerisinde şekillenmiş özgün bir karakteristiğe sahip olduklarını belirtmek yerinde olacaktır (Davies, 2002) ve bu durum, istihbaratı, Organizasyonel Süreç Modeli bakımından da değerli bir katılımcı olarak öne çıkarır. Öne çıkan karar alma modellerinin yanı sıra, karar alma süreçlerine olumsuz etki eden “grup dü-

şüncesi sendromu³” yahut “çoklu düşünce sendromu⁴” olarak adlandırılan çeşitli sendromların ortadan kaldırılmasında da istihbarat teşkilatlarının karar almayı kolaylaştırıcı sarih bilgi temin etme fonksiyonu nedeniyle en yetkin devlet kurumu olarak tezahür ettiğini söylemek mümkündür.

Karar alma süreçleri ve istihbarat ilişkisini stratejik perspektiften tahlil etmek görece daha kolaydır. Literatürde bu ilişkiyi inceleyen önemli çalışmalar bulunmaktadır (Kent, 1965; Herman, 1996; Lowenthal, 2015; Johnson, 2010; Russell, 2007; Clark, 2007; Gentry ve Gordon, 2019). Bununla birlikte, benzer çalışmaların gerek sayısı gerekse de niteliği, araştırma konusunun spesifikleştiği alanlarda hatırı sayılır bir düşüş göstermektedir. Ayaklanmaların ve terörizmin hükümeti devirmeye yönelik bir siyasal şiddet aracı olma vasfının ötesine taşarak devletlerin ve devlet dışı aktörlerin birbirlerine karşı kullandıkları çok amaçlı ve az maliyetli bir enstrüman olma vasfını elde ettiği günümüz konjonktüründe, bu süreçleri hedef alan istihbarat faaliyetlerinin özgün doğası, şüphesiz, önemli bir araştırma konusu olarak ortaya çıkar. Ek olarak, isyancılar ve teröristler teknolojik ilerlemenin sağlamış olduğu avantajları da kullanarak yeni yöntemler geliştirmektedir. Terörizm yahut ayaklanmalar başta olmak üzere çeşitli formlarda gözlemlenen bahse konu değişim, istihbarat faaliyetlerinin, kurumlarının ve süreçlerinin yapısını da derinden etkilemiştir. Bu bağlamda bahse konu dönüşümü okumak, tasnif etmek ve kurumsallaştırmak, akademik ve pratik anlamda önemli faydaları beraberinde getirir.

Ayaklanmaya karşı koyma (AKK) ve terörle mücadele (TM) konusunda çalışan önde gelen düşünürler, istihbaratın bahse konu süreçler uhdesinde ne derece kritik bir yer tuttuğunu ve istihbaratın etkin kullanımı olmaksızın söz konusu süreçlerin başarıya ulaşamayacağını müteaddit kereler dile getirmişlerdir. Galula, iyi bir istihbaratın operasyonlara kılavuzluk ettiğini, ayaklanmaya dahil politik hücrelerin tespiti nazarında ve popülasyon üzerinde kontrol sağlama bakımından fayda sağlayacağını belirtmiştir (2006, s. 81). Calwell, istihbarata duyulan ihtiyacın, hiçbir çatışma formunda ayaklanmaya karşı koyma harekâtlarında olduğu kadar yüksek olmadığını vurgular (1906, s. 143). Kitson, istihbaratın muharip kumandanlar için gerekli bilgilerin temini bakımından kritik olduğunu dile getirir (1991, s. 96). Benzer şekilde Thompson, başarılı ve iyi organize edilmiş bir istihbarat yapılanması olmayan bir hükümetin ayaklanmaları bastırmakta muvaffak olamayacağını ileri sürer (1967, s. 84). Trinquier, ülke çapında teşkilatlanmış bir istihbarat kuruluşunun düşman taarruzlarını ve sızıntılarını tespit etmek ve önlemek nazarında faydalı ola-

³ Grup düşüncesi sendromu, grup üyelerinin, grubun bir parçası olmanın getirdiği baskılara, dinamiklere, lider etkisine, iletişimsizlikten kaynaklı sebeplere yahut grubu oluşturan üyelerin benzer özellikler taşımaları gibi sair etkenlere bağlı olarak, objektif değerlendirme ve eleştirel düşünme yeteneklerini kayb ettikleri ve bu nedenle ideal bir karar alma süreci takip edemedikleri durumları ifade eder.

⁴ Çoklu düşünce sendromu, karar alma sürecindeki grupların, çelişen veya farklı görüşleri benimsemeleri ve bunları yapıcı bir şekilde çözümlenmek yerine birbirleriyle çatışmaları nedeniyle karar alma süreçlerinde ve politika oluşturma süreçlerinde etkili ve verimli çözümlerin üretilmediği durumları ifade etmek için kullanılır.

cağını vurgular (2006, s. 31). Alanın bir diğer önde gelen ismi Kilcullen ise AKK bağlamında kolluk modeline dayalı ceza adaleti yahut savaş modeline dayalı askeri yaklaşımların yerine istihbarat-odaklı bir yaklaşımın benimsenmesi gerekliliğini ileri sürer (2009, s. 145). Nagl da, diğer düşünürler gibi, istihbaratın bir AKK süreçleri bağlamında en üstün ihtiyaç olarak addedilmesi gerekliliğini vurgular (2002, s. 92). Lakin, stratejik seviyede istihbaratın temsil etmiş olduğu hayati konumu teşhis etmekte güçlük çekmeyen pek çok önemli düşünür, lafzen bahse konu kampanyaların başarıya ulaşmasında ana bileşen olduğunu belirttikleri iyi-yapılandırılmış istihbarat kurumunun ve istihbarat faaliyetlerinin, özü itibarıyla esasında neyi temsil ettiğini tartışmamış; bahse konu faaliyetlerin bileşenlerini açıklamamış, kurucu sütunlarını resmetmemişlerdir. Bu durum, yalnızca AKK istihbaratı ve TM istihbaratı bağlamında teori ve saha arasında vuku bulan bir kopukluğa yol açmamış; aynı zamanda stratejik düzeyde gerçekleştirilen tespit ve beklentilerin operasyonel ve taktik düzeyde ideal şekilde icra edilememesi riskini doğurmuştur. Bu doğrultuda, AKK istihbaratı ile TM istihbaratının konvansiyonel istihbarattan farklılık arz ettiği noktaların tespiti ve bu spesifik noktalarda görünür olan ihtiyaçları tatmin etme nazarında muhtemelen istihbari enstrümanların teşhisi araştırılması zaruret arz eden bir alan halini almıştır.

Bu kapsamda, “Konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasen AKK ve TM istihbaratının ihtiva etmiş olduğu özgün nitelikler nelerdir?” araştırma sorusu çerçevesinde bu çalışma, öncelikli olarak AKK istihbaratı ve TM istihbaratının ayırt edici özelliklerini ve gerekliliklerini tespit ederek bu özelliklerin ve gerekliliklerin hangi spesifik istihbarat vasıtaları ile tatmin edilebileceğini inceleyecektir. Bu doğrultuda, “AKK ve TM süreçlerinde karşılaşılan özgün olgular (isyancıların eylem tarzı nedeniyle düşük seviyeli istihbarat ihtiyacı, toplama ve analiz faaliyetleri arasındaki döngüsel ilişki nedeniyle farklılaşan konvansiyonel istihbarat çarkı, amaca özgü spesifik faaliyetlere duyulan ihtiyaç, TM kapsamında tehdidin ivedi doğası, kolay hedef tercihi, toplama faaliyetlerindeki zorluklar nedeniyle ortaya çıkan istihbarat-operasyon füzyonu), AKK ve TM istihbaratının konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden farklılaşarak amaca mahsus bir yöntem geliştirilmesine neden olur” önermesi ileri sürülecek ve çalışma kapsamında doğrulanacaktır. Böylelikle, literatürde sıklıkla dile getirilen ancak çerçevesi çizilmeyen AKK ve TM kampanyalarında iyi-yapılandırılmış istihbarat ihtiyacı kavramının kendine özgü doğası, bu çalışma vesilesi ile bir araştırma sorunsalı haline getirilerek açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

1. Ayaklanmaya Karşı Koyma Harekâtı İstihbaratı

AKK istihbaratı, ayaklanmayla mücadele olgusunun çok katmanlı sofistike yapısının konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine hâkim belirli bileşenleri dönüştürmesi nedeniyle, özgünlük ihtiva eder. Galula’ya göre ayaklanma, günü sonunda mevcut

hükümeti devirme saiki taşıyan yönelik orta vadeli hedeflere ulaşmak için belirli bir yöntem eşliğinde aşamalı bir şekilde icra edilen uzun erimli bir mücadeledir (2006, s. 2). Thompson'a göre ise ayaklanmalar, hükümet ve hedef nüfusu arasındaki bağları koparmak ve böylelikle mevcut otoriteyi devirmek amacıyla kullanılan araçların tümüdür (1966, s. 24). Daha kapsamlı bir perspektiften, bir ayaklanma, öncelikle hedef yerel nüfusun desteğini elde etmek ve devamında mevcut otoriteyi alaşağı etmek maksadıyla hâkim toplumsal düzene ve devletin şiddet kullanma tekeline çeşitli yıkıcı yöntemler vasıtasıyla meydan okuma çabalarının tümünü ifade eder. İstihbarat bakımından önem arz eden husus, ayaklanma süreçlerinin kendine özgü doğasıdır. Bu ayırt edici koşullar, AKK kapsamında icra edilecek istihbarat faaliyetlerinin omurgasını şekillendirir.

Bir ayaklanma başladığında, isyancıların temel politik hedeflerinden biri, hedef nüfusu etkileme kabiliyetini geliştirmek, bu nüfusu kontrol edebilecek araçları inşa etmek ve mevcut siyasi otorite ile aralarında mevcut bulunan bağa zarar vermektir (Thompson, 1966, ss. 29-30; Galula, 2006, s. 4). İsyancıların nüfusla kuracağı bu ilişki yalnızca hükümetin otoritesine ve saygınlığına zarar vermekle kalmaz; aynı zamanda ayaklanmanın benimsemiş olduğu davaya da artan oranda meşruiyet sağlar. Meşruiyet elde etme hususu, nüfus desteğine/sadakatine yönelik ihtiyaçları bakımından politik bir mücadele ihtiva eden ayaklanmaların başarıya ulaşması bakımından önemli bir belirleyici olarak ortaya çıkar (Galula, 2006, ss. 4-5). Bu bakımdan, nüfusun desteğinin ve sadakatinin kazanılması gerek isyancılar gerekse de AKK icra eden hükümet güçleri bakımından mücadelenin ana hedeflerinden birisi haline gelir. AKK istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayıran ilk husus, nüfus desteğine yönelik verilen mücadele nedeniyle ortaya çıkan hedefleme faaliyetlerindeki farklılıklardır. Konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinde hedef çoğu zaman diğer ulus-devletlerdir ve ilgili personel, hedef devlet tarafından ihtimam ile korunan gizli bilgiye erişmeye çalışır (Calvin, 2009, s. 63). Bu tür faaliyetlerde, bahse konu gizli bilgiye ulaşabilmek için icra edilen toplama faaliyetleri, örneğin insan kaynaklı toplama (HUMINT) faaliyetleri, yüksek-değerli kaynaklara yönelik icra edilir. Zira, konvansiyonel istihbarat süreçlerinde elde edilmek istenen bilgi, hedef ülkenin ilgili teşkilatlarınca gizli tutulmaya çalışılmaktadır ve bu bilgiye erişim yalnızca yüksek-değerli kaynaklara yaklaşımları ile mümkündür. Bu bağlamda konvansiyonel istihbarat, Warner'ın istihbarat tanımı bağlamında yüksek-değerli hedeflerin anlaşılması ve bu hedeflere nüfuz edilmesi üzerine kuruludur.

Esasında, AKK istihbaratı da yüksek-değerli kaynakların hedeflenmesi ile ilgilenir ancak farklılık arz eden nokta, ayaklanmalarda nüfusun bir ana hedef olarak tezahür etmesi ile birlikte, bu nüfusu teşkil eden ve her zaman yüksek-değerli kaynak olarak nitelendirilemeyecek yerel nüfusun da esasa etki edecek bir aktör olarak ortaya çıkmasıdır. Yerel nüfusun anlaşılması, kontrol edilmesi ve gerektiğinde yönlendirilmesi, AKK istihbaratının ana hedeflerinden biri olarak ortaya çıkar. Jackson, AKK istihbaratı kapsamında yaklaşılan yüksek-değerli kaynakların

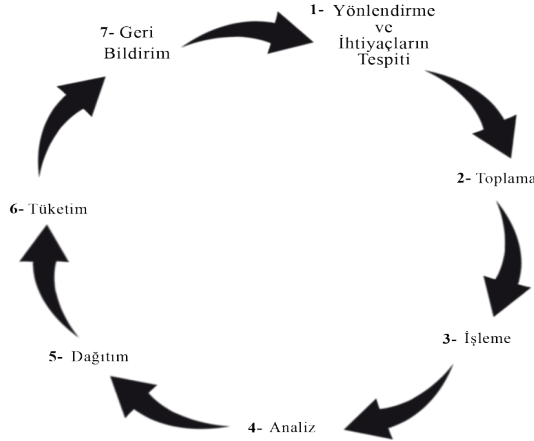
değerinin altını çizmekle birlikte, bu kaynakların ancak etkin bir düşük-seviyeli istihbarat ağının varlığı halinde değerli olacağını belirtir (2007, s. 77). İyi inşa edilmiş bir düşük-seviyeli istihbarat ağı, nüfusun ayaklanmaya verdiği desteğin değerlendirilmesinde, bu desteğe esas teşkil eden yoksunlukların izahında ve en önemlisi yerel halkın arasına gizlenerek faaliyet icra eden isyancıların tespitinde büyük fayda sağlar. Bir AKK kapsamında, hükümet güçleri çoğu zaman isyancılar ile mücadele etme kapasitesine fazlasıyla sahiptir; esas meşakkatli hadise isyancıların tespit edilmesidir (Kress ve Szechtman, 2009, s. 578). Yerleşik bir nüfus içerisinde faaliyet göstermek, isyancıların hükümet güçlerine oranla içerisinde buldukları maddi imkânlar bakımından dezavantajlı durumu hafifletir ve hükümet güçleri tarafından tespit edilme ihtimallerini azaltır (Galula, 2006, s. 4). Ek olarak, yerleşik halk arasına başarılı bir şekilde sızmış isyancılar, yalnızca güvenlik güçleri hakkında daha etkili bilgi toplama imkânına sahip olmaz; aynı zamanda elde etmiş oldukları gizlilik sayesinde beklenmedik saldırılar icra etme noktasında büyük bir karar avantajına sahip olurlar (Trinquier, 2006, ss. 73-74). Saldırıya yönelik avantajlarının yanı sıra, aralarında asimetrik bir güç ilişkisi bulunan hükümet güçleri ile doğrudan mücadeleye girişmek ayaklanmaların ömrünü kısaltacaktır (Scheideman, 2011, s. 10; Mack, 1975, s. 185).

Tüm bu nedenlerle, isyancılar, desteğini elde etmek istedikleri nüfus içerisine gizlenir ve böylelikle hükümet ile aralarında hâlihazırda mevcut olan güç asimetrisini sınırlayıp, kendi davaları lehine işleyecek bir bilgi asimetrisi inşa etmeye çalışırlar (Scheideman, 2011, s. 17). Özetle, ayaklanma süreçlerinde isyancıların benimsemiş olduğu yöntem, nüfus ile iki yönlü bir ilişki kurar. İlki, yerel halk arasına gizlenerek hükümet güçlerine karşı dezavantajlı konumlarını yönetebilecek bir bilgi asimetrisi inşa etmek ve mücadeleyi uzun-erimli hale getirebilmektir. İkincisi ise hâlihazırda aralarında faaliyet icra ettikleri yerel halkın desteğini elde ederek davalarına meşruiyet kazandırmaktır. Nüfusa yönelik olarak isyancıların benimsemiş olduğu bu ilişki tarzı, AKK istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayırır ve koşullara uyum sağlamaya mecbur bırakır. Bu noktada AKK istihbaratı, isyancıların yerel halk içerisinde faaliyet göstererek kurmak istedikleri bilgi asimetrisini engellemek ve yerel halkın desteğinin kazanılmasının önüne geçmek için, yüksek-değerli kaynakların yanı sıra düşük-seviyeli kaynaklara yönelik mahiyeti çeşitli birtakım faaliyetler icra etmek durumunda kalır. Örneğin, 7 Ağustos 1924 tarihinde yaşanan Hangediği Ayaklanması ile patlak veren ve bastırıldığı tarih olan 28 Eylül 1924'e kadar süren Nasturi ayaklanması sürecinde, yıkıcı propaganda karşı koyma faaliyetlerine gerekse de AKK harekâtının taktik düzlemine katkı sağlamaları saikiyle günümüzde Hakkâri'nin Şemdinli ve Yüksekova bölgeleri ile Van'ın Başkale ve Saray bölgelerine ikamet eden aşiretlerden faydalanılmıştır. Harekâta iştirak eden aşiretlere yönelik, örtülü ödenekten ikramiye verme, madalya ile taltif etme ve uğradıkları zarar giderilerek çeşitli uygun bölgelere iskân etme gibi teşvik edici uygulamalar icra edilmiştir (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1972, ss. 19-77). Bu minvalde uygulamalar, AKK istihbaratının da yerel nüfusa

yönelik faaliyet icra etme zaruretinin farkında olduğunun somut örneklerindedir. Günün sonunda, ayaklanma olgusunun özgün yapısı, AKK istihbaratı bünyesinde hedefleme faaliyetlerinin konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasen farklı bir şekilde icra edilmesi zorunluluğunu hâsıl kılar.

AKK istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayıran ikincil başat unsur, istihbarat çarkının işleyişinde meydana gelen farklılıklardır. İstihbarat çarkı, istihbaratın bir süreç olarak ele alınması ve tanımlanması durumunda karşılaşılan ve istihbaratın oluşumunu sıralı olarak ilerleyen çeşitli fazlara ayırarak açıklayan bir kavramdır. İstihbarat çarkının ihtiva ettiği fazlar farklı istihbarat kültürleri arasında farklılık gösterse de (Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı [MİT], 2023; Central Intelligence Agency [CIA], 2023), güncel literatür ışığında istihbarat çarkı, karar alıcıların ilgili istihbarat teşkilatını ulusal güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda yönlendirmesi ile başlayan, teşkilatın bahse konu ihtiyaçların tespitini müteakiben icra ettiği toplama faaliyetleri ile devam eden, toplanan teknik bilginin çeşitli işlemlerden (tercüme, deşifre, teyit, kıymetlendirme vb.) geçirilerek tasnif edildiği işleme safhası ve sonrasında bahse konu bilginin alanında ihtisas sahibi analistler tarafından anlamlandırıldığı analiz safhası ile ilerleyen, nihayetinde ortaya çıkan ürünün karar alıcılara iletilmesi ve karar alıcılar tarafından kullanılarak geri bildirim sağlanması ile son bulan yedi aşamalı bir süreci ifade eder (Lowenthal, 2015, ss. 70-86). Bu süreci aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

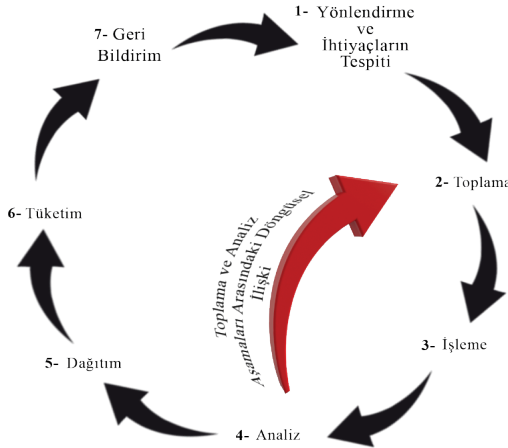
Şekil 1. Konvansiyonel İstihbarat Çarkı (Kaynak: Lowenthal'in öne sürmüştüğü olduğu yedi aşamalı çark esas alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır)

Konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinde Şekil 1'deki biçimde işleyen istihbarat çarkı, AKK istihbaratı bağlamında esaslı bir değişikliğe uğrar. Bunlardan ilki, teoride tek yönlü ve sıralı olarak ilerleyen istihbarat çarkı aşamalarından olan toplama- işleme- analiz fazları arasındaki AKK istihbaratı bağlamında ortaya çı-

kan döngüsel ilişkidir. Bu durumun sebebi, isyancıların gizlilik maksadıyla yerel halkın arasına karışarak hareket etmeleri ve tabiatı gereği böyle bir operasyon alanında gerek isyancıları tespit etmenin gerekse de olağan akışı uyarınca toplama faaliyeti icra etmenin zorlaşmasıdır. Ek olarak, isyancılar mevcut siyasi otoritenin kendi örgütleri ve faaliyetleri hakkında bilgi edinme çabalarının farkındadır ve bu çabalara karşı kendi istihbarata karşı koyma (İKK) mekanizmalarını geliştirirler. Bu bağlamda isyancı örgüt içerisinde gelişmiş bölümlendirme⁵, iletişim güvenliği, personel güvenliği ve şifreleme prosedürleri mevcuttur (Arango, 1968, ss. 1-4). Toplama faaliyetlerinin isyancıların yerel halk arasında gizlenmesi ve bahse konu güvenlik prosedürleri nedeniyle yeterli etkinlikte gerçekleştirilememesi, analiz faaliyetlerinin etkinliğini zayıflatır ve nihayetinde her bir fazı ile kümülatif olarak eksiksiz işlemesi öngörülen istihbarat çarkının akışını bozar. Bahse konu eksikliğin önüne geçebilmek amacıyla istihbarat çarkı nezdinde birtakım değişiklikler gerçekleştirmek gerekir. Bu kapsamda, mevcut istihbarat çarkı içerisinde kendi kendini yeniden üretecek döngüsel bir “toplama-işleme-analiz çarkı” geliştirmek ve böylelikle etkin bir analiz faaliyeti gerçekleştirmeye yetecek ölçüde toplama faaliyeti icra edilene dek sürecek bir örülü ilişki kurgulamak gerekir. Literatürde AKK istihbaratında toplama ve analiz fazlarının birbirini sürekli olarak desteklemesi gerektiğini ileri süren görüş (Teamey ve Sweet, 2006, s. 28), esasında bahse konu fazlar arasındaki döngüsel ilişkiye dikkat çeker. Böylelikle AKK istihbaratına hâkim istihbarat çarkı aşağıdaki şekilde tezahür eder:

Şekil 2. AKK İstihbaratı Kapsamında Farklılaşan İstihbarat Çarkı

⁵ Lowenthal (2015), bölümlendirme (compartmentalization) kavramını, bir teşkilat mensubununun güvenlik izni almış olmasının re'sen mevcut tüm istihbari bilgilere erişim hakkı sağlamadığı, farklı bölümlere erişimin ancak ve ancak bilmesi gereken prensibi temelinde gerçekleştirildiği durumu ifade etmek için kullanır (s. 209). Bölümlendirme, gizlilik, güvenlik ve hassas bilgiye yönelik kontrolün sağlanması için tasarlanmış bir yöntemdir.

Bu döngü sayesinde, kapsamlı bir analiz faaliyetine zemin teşkil etme imkânı olmayan toplama neticesinde elde edilen bilgi, analiz safhasında ilave toplama faaliyeti icra edilmesini sağlayacak bir planlamanın konusu olur ve konvansiyonel istihbarat çarkında olduğunun aksine, analiz edilen ürün, yeni ve daha kapsamlı bir toplama faaliyeti gerçekleştirilmesi için toplama safhasına geri döner. Burada analiz safhasında icra edilen faaliyetin aşkın bir nitelik arz ettiği ve bilgiyi anlamlandırma ve noktaları birleştirme görevinden öte yeni bir toplama faaliyetine öncülük ettiğini belirtmek gerekir. Bu döngüsel ilişki, sonuç odaklı birtakım spesifik toplama operasyonlarının icrası ile birlikte günün sonunda analiz faaliyetine esas teşkil edecek bilgiye erişimi ve bu vesile ile istihbarat çarkının etkin bir şekilde işleyişini temin eder.

AKK istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayıran diğer unsur ise istihbarat çarkı bünyesinde icra edilen toplama faaliyetlerinin doğasında ortaya çıkar. AKK istihbaratı kapsamında toplama faaliyetleri büyük oranda HUMINT faaliyetlerine dayanır. Zira, isyancılar, hükümetin çeşitli bilgi toplama yöntemlerinin (HUMINT, sinyal istihbaratı [SIGINT] vb.) ve farklı enstrümanlar aracılığı ile ayaklanmaya nüfuz etme niyetinin farkındadır ve özgün İKK mekanizmalarını inşa etmek de dâhil olmak üzere çeşitli güvenlik tedbirleri uygulayarak. Bu nedenle, AKK kapsamında nitelikli bilgi çoğu zaman yerel halk ile doğrudan teması olan insan kaynağından yahut ayaklanma ile doğrudan yahut dolaylı temas sağlama imkânı olan insan kaynağından sağlanır (Zeytoonian, 2006, s. 189). Bu nedenle, ayaklanmayı hedef alan etkili bir HUMINT kapasitesi inşa etmek ve diğer toplama vasıtalarını HUMINT yönlendirmesi ile daha etkin kullanmak önem arz eder. Örneğin, isyancılar, elektronik alet kullanımını yasaklayarak mümkün mertebe SIGINT faaliyetlerinin odağı olmaktan kaçınabilirler. Aktörlerin, hükümetin SIGINT kapasitesinin farkında olduğu ve bunu kısıtlamaya yönelik etkili önlemler geliştirdikleri durumlarda, HUMINT diğer toplama vasıtaları için de destekleyici ve yönlendirici bir enstrüman halini alır (Lowenthal, 2015, s. 132). Etkin bir HUMINT kapasitesinin inşası, her bir somut vakada iyi yapılandırılmış bir “hedef tespit döngüsü” faaliyetinin icrasını gerekli kılar. Hedef tespit döngüsü kapsamında ilk aşamada, ihtiyaçlar bakımından değerli bilgiye sahip olan kaynak tespit edilir. İkinci aşamada, bahse konu kaynağın güvenilirliği, faaliyete ve “keysofiser” tarafından idareye yakınlığı, profil olarak güçlü ve zayıf yönleri gibi hususlar kaynak doğrulama sistemi vasıtası ile değerlendirilir. Üçüncü aşamada, kaynak, motivasyonu doğrultusunda devşirilir ve faaliyetin muhteviyatına fayda sağladığı ölçüde idare edilir. Döngünün son aşamasında, ihtiyaçların değişmesi yahut güven ilişkisinin zayıflaması gibi sair sebeplerden kaynaklı olarak gerek görüldüğü takdirde, “keysofiser” ve kaynak arasındaki ilişki sonlandırılır (Lowenthal, 2015, s. 128). Konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinde genellikle yüksek-değerli kaynaklara yönelik olarak icra edilen HUMINT faaliyeti, AKK istihbaratı kapsamında düşük-seviyeli kaynakların da dâhil edildiği daha kapsayıcı bir yaklaşım ile icra edilmek zorundadır. Ek olarak, konvansiyonel istihbarat

faaliyetlerine oranla isyancıların güvenlik tedbirleri konusunda farkındalık sahibi olması ve önlem geliştirme kapasiteleri, AKK istihbaratının HUMINT odaklı tezahür etmesine sebebiyet verir.

HUMINT odaklı bir toplama yaklaşımı da münhasıran AKK istihbaratının etkin bir nitelik arz etmesini sağlamaz ve destekleyici diğer unsurların icrasını gerektirir. Bunlardan ilki, açık kaynak istihbaratı (OSINT) faaliyetlerinin AKK kapsamında arz etmiş olduğu esasa etkili roldür. Ayaklanmalar, yerel fenomenlerdir (Teamey ve Sweet, 2006, s. 28). Bu nedenle yerel dinamiklerin dikkate alınması ve AKK faaliyetlerinin de mümkün olduğu ölçüde yerelleştirilmesi zaruret arz eder (Calvin, 2009, s. 64). Bu durum açık kaynak istihbaratına (OSINT) atfedilen önemi artırır. OSINT, her türlü açık kaynak vasıtası ile erişilebilen bilgiyi ifade eder (Lowenthal, 2015, ss. 137-138). Pratikte diğer toplama vasıtaları için de bir başlangıç noktası teşkil eden OSINT, AKK söz konusu olduğunda, kıyasen, daha etkin bir fonksiyon ihtiva eder. Zira, yerel nüfusun desteğinin elde edilmeye çalışıldığı ve bu nedenle düşük-seviyeli istihbaratın önem kazandığı bir operasyonel çevrede gerek isyancıların tespiti gerek yerel nüfusa egemen toplumsal örüntülerin teşhisi ve gerekse de ayaklanmaya verilen mevcut desteğin hesaplanması bakımından, OSINT her zaman olduğundan daha faydalı bir destekleyici enstrüman olarak öne çıkar. Bilhassa, OSINT aracılığı ile sosyal medya vasıtalarının incelenmesi sayesinde siyasi yönelimlerin de tespitine imkân veren toplumsal görüş ve hassasiyet analizi, yerel nüfusun ile isyancılar arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi açısından fayda sağlar (Galindo, 2020, s. 10283). Ek olarak, belirtilen istikamette icra edilen OSINT faaliyetleri, yıkıcı faaliyetlerin erken dönem tespitinde, isyancıların ilişki ağlarının ortaya çıkarılmasında ve profillemeye faaliyetlerinin icrasında büyük önem arz eder (Galindo, 2020, s. 10282). İsyancıların düşünce yapılarının anlaşılması, dahil oldukları organizasyonun anlaşılmasına yardım eder (Murray, 2018). Sosyal medya vasıtalarının yanı sıra, yerel gazeteler ve radyolar da ilgili coğrafyaya ve yerel halkın eğilimlerine temas etme noktasında fayda sağlar (Zeytoonian, 2006, s. 33). Günün sonunda, doğası itibari ile HUMINT odaklı gelişen AKK istihbaratının çeşitli OSINT vasıtaları ile hedef odaklı desteklenmesi, hareketin başarı şansını arttıran etmenlerden biri olarak karşımıza çıkar.

Son olarak, HUMINT faaliyetlerini destekleyici olarak icra edilmesi zaruri olan ve konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasen AKK kapsamında daha belirleyici bir konumu haiz diğer uygulamalar, psikolojik harekât ve örtülü operasyon faaliyetleridir. AKK pek çok veçhesi ile sofistike bir nitelik arz eder ve bu nedenle amaca yönelik kurgulanmış enstrümanlara ihtiyaç duyar (Jackson, 2007, s. 79). Yerel halkın desteği, bu desteğin seviyesi, yerel halkın ayaklanmaya yönelik olarak duymuş oldukları yakınlığın yönetilmesi hususları, AKK için hayati önem arz eden başlıklardır. Bu bağlamda, bölgede isyancılara yönelik hâkim kamuoyu, yalnızca değerli öngörüler sunmakla kalmaz; aynı zamanda ayaklanmaya yönelik olası bir sempati, düşük-seviyeli kaynaklara ihtiyaç duyulan bir atmosferde toplama faaliyetlerini de zorlaştırır (Jackson, 2007, s. 79). Bu nedenle, kamu-

oyunu ve AKK kapsamında hedef kitle olarak nitelendirilebilecek yerel nüfusun eğilimlerini şekillendirecek psikolojik harekât faaliyetleri önem kazanır. Psikolojik harekât, hedef kitlenin duygularını, motivasyonlarını, karar alma mekanizmalarını, davranışlarını ve davranış örüntülerini etkilemek yahut şekillendirmek gayesiyle belirli bir bilginin yahut uyarıcının iletimine yahut iletiminin engellenmesine yönelik icra edilen faaliyetleri ifade eder (FM 3-05.301, 2003, s. 1-1). Bu bağlamda psikolojik harekât faaliyetleri, AKK icra eden hükümet güçlerinin yerel nüfuz nezdinde imajını kuvvetlendirmek, isyancıların imajını zedelemek ve ayaklanmaya yönelik algıyı yönetmek, bölgesel olarak önem arz eden etnik, kültürel, dini yahut ekonomik özellikleri AKK faaliyetlerinin başarısına yönelik olarak kullanmak yahut hedef kitlenin ayaklanmaya destek verme noktasında moral ve motivasyonunu düşürmek gibi çeşitli önemli fonksiyonlar ifa eder (FM 3-05.301, 2003, s. 1-2). Örneğin, 1924 yılında patlak veren Nasturi Ayaklanması'na yönelik icra edilen AKK harekâtında çeşitli gizli kanallar kullanılarak ayaklanmaya destek veren nüfusa yönelik bir psikolojik harp faaliyeti icra edilmiş; bu kapsamda Kurtuluş Savaşı'nda bir tümen Yunan askerini tek bir manevra ile kolayca esir eden Hacı Arif Bey'in bölgeye intikal ettiği ve bölgedeki diğer askeri unsurlar ile ayaklanmaya yönelik harekât icra edeceği bilgisi ilgili hedef kitleye iletilerek korku ve panik ortamı inşa edilmesi amaçlanmıştır (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1972, s. 44). Bu nedenle, psikolojik harekât konusunda eğitilmiş ekiplerin, Savaş Alanı İstihbarat Hazırlığı (Intelligence Preparation for the Battlefield [IPB]) kapsamında AKK faaliyetlerinin tamamlayıcı bir parçası olarak görev yapması ve HUMINT faaliyetleri ile karşılıklı inşa edici ilişkisinin AKK icra edecek personelin eğitime entegre edilerek izah edilmesi önem arz eder (Moir, 2008, ss. 1-2). Etkin bir psikolojik harekât ile şekillendirilen yerel kamuoyu, ayaklanmaya yönelik olumlu bir izlenim oluşmasını engelleyerek yahut halihazırda mevcut olumlu algıyı zedeleyerek/yöneterek HUMINT faaliyetlerinin düşük-seviyeli kaynak tedarik etme amacına da katkı sağlar. AKK bünyesine entegre olmuş etkin bir psikolojik harekât mekanizması, gerek bölgeyi ve koşulları operasyona hazırlamak bakımından, gerek yerel nüfusun ayaklanmaya desteğini yönetmek açısından gerekse de yeri geldiğinde isyancılara karşı yürütülen bilgi savaşına katkı sağlaması bakımından esasa etkili bir unsur olarak tezahür eder.

AKK istihbaratı kapsamında icra edilen ve psikolojik harekât faaliyetleri gibi AKK kampanyasının başarısına esaslı bir şekilde katkı sağlayan bir diğer unsur ise örtülü eylemdir. Ağırlıklı olarak 2. Dünya Savaşı yıllarında faaliyet gösteren Stratejik Hizmetler Ofisi (Office of Strategic Services [OSS]) tarafından geliştirilen bir düşünce yapısının ve Soğuk Savaş yıllarının mecburi kıldığı koşulların bir neticesi olarak oraya çıkan örtülü eylem kavramı (Rudgers, 2000, ss. 249-250), 50 sayılı Birleşik Devletler Federal Kanunu kapsamında, ABD hükümetinin yurtdışındaki siyasi, ekonomik veya askeri koşulları etkilemek amacıyla icra ettiği ancak eylem esnasında yahut sonrasında rolünü açıkça veya resmi olarak kabul etmediği bir faaliyet türü olarak tanımlanmıştır (50 U.S. Code § 3093, 2012; De-

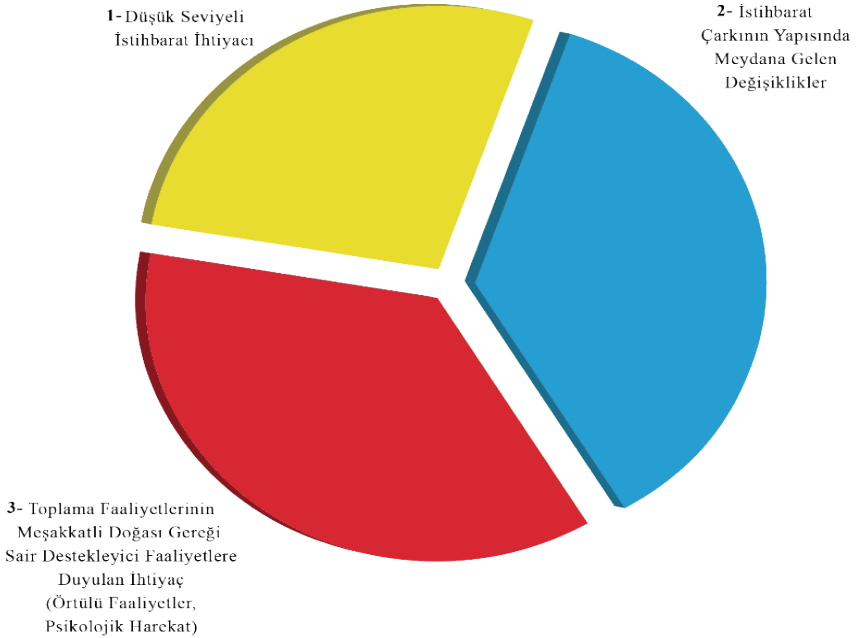
Vine, 2022, s. 5). İlgili kanun metni incelendiğinde, istihbarat toplama amaçlı faaliyetlerin, geleneksel İKK faaliyetlerinin, ABD hükümet programlarının operasyonel güvenliğini iyileştirmek veya sürdürmek için icra edilen faaliyetlerin veya yönetsel faaliyetlerin, geleneksel askeri yahut diplomatik faaliyetlerin, ABD hükümeti kolluk kuvvetleri tarafından kolluk görev ve yetki alanına kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerin ve nihayetinde diğer ABD devlet kurumlarının yurtdışındaki açık suretle icra edilen faaliyetlerine rutin destek sağlamayı amaçlayan faaliyetlerin örtülü eylem kapsamında değerlendirilemeyeceği anlaşılmaktadır (Birleşik Devletler Kanunu, Başlık 50, Bölüm 44, Alt Bölüm 3, Paragraf 3093). Görüldüğü üzere, hayatın olağan akışı içerisinde icra edilen konvansiyonel istihbari, askeri, diplomatik ve kolluk faaliyetlerinden kasten hariç tutularak kavramsallaştırılan örtülü eylem, ülke dışında vuku bulan askeri, ekonomik veya siyasi atmosferde bir değişiklik yapmak üzere tasarlanmış ancak rolünün bilinmesi halinde ulusal çıkarlar bakımından olumsuz sonuçlar doğuracak olması sebebiyle icracı tarafın kendi dahlini gizlediği ve kabul etmediği faaliyetleri tanımlar.

Özü itibariyle örtülü eylem, spesifik bir faaliyeti işaret etmekten ziyade, esasında bir yöntem ifade eder. Bahse konu şartları taşıyarak icra edilen pek çok faaliyet, örtülü eylem kapsamında ele alınabilir. Örtülü eylem, çoğu geleneksel istihbarat toplama faaliyetinin aksine pasif değildir (DeVine, 2022, s. 5). Bu yönüyle, Warner'ın sunmuş olduğu kavramsallaştırmanın unsurlarından biri olan etkileme fonksiyonunu yerine getiren en önemli enstrümanlardan biridir. Bu noktada, örtülü eylemin AKK kapsamında önemli bir destekleyici unsur olarak ortaya çıkmasının nedeni ayaklanmaların kendine has doğasıdır. Örneğin, ayaklanma süreçlerinde isyancılar ülke içerisinde konuşlanabilecekleri gibi komşu ülkelerde de yerleşkeler tesis edebilir ve bu durum AKK kapsamında icra edilecek faaliyetlere ulus aşırı bir nitelik katar (Salehyan, 2009, s. 4). Bu kapsamda, ayaklanmaya karşı gerçekleştirilecek çeşitli harekât türlerinin uluslararası hukuk nezdinde egemenlik ihlallerinden kaynaklı sorun teşkil etme ihtimali, AKK harekâtı icra eden devleti örtülü eylem icra etmeye yöneltebilir (Poznansky, 2020, s. 2). Bunun yanı sıra, çeşitli dahili siyasi dinamikler, toplumsal elitler nezdinde ayaklanmanın ulusal güvenliği doğrudan tehdit edip etmediğine yönelik fikir ayrılıkları yaratabilir. Başka bir ifade ile çeşitli toplumsal yahut siyasi elitler, yürütmeyi sınırlayıcı enstrümanları işleterek AKK kapsamında icra edilecek birtakım faaliyetleri engelleyebilir yahut sınırlayabilir (Smith, 2019, s. 685). Bu durumda hükümet, dahili siyasi baskıdan ve kamusal dikkatten kaçınmak amacıyla örtülü eyleme başvurma yolunu seçebilir (Poznansky, 2020, s. 3).

Ek olarak, AKK istihbaratı kapsamında toplama faaliyetlerinin çeşitli sebeplerle konvansiyonel toplama faaliyetlerine nazaran daha meşakkatli olması ve isyancıların kullanmış olduğu ivedi tehdit arz eden çeşitli yöntemler (canlı bomba eylemleri gibi çeşitli terörizm formları) nedeniyle kaynak geliştirmek için yeterli vaktin olmaması, isyancıların canlı bir şekilde ele geçirilmesi ve sorgulama faaliyeti icra edilerek istihbarat toplama yöntemini AKK kapsamında kullanılan

önemli faaliyetlerden biri haline getirir. Benzer şekilde, uluslararası hukuk kapsamında ve Birleşmiş Milletler Şartı 51 inci maddenin yorum yoluyla uygulanıp uygulanamayacağına ilişkin pek çok tartışmaya konu olmakla birlikte, AKK kapsamında icra edilen hedef gözeterek öldürme faaliyetlerinin (*targeted killings*) de ayaklanmanın kapasitesini ve yaşam süresini etkilemek amacıyla sıklıkla kullanılan enstrümanlardan biri halini aldığı görülmektedir (Meisels ve Waldron, 2020; Walsh, 2018; Hunter, 2009). Bu bağlamda, gerek sorgulama neticesinde istihbarat toplama amacıyla olsun gerek hedef gözeterek öldürme faaliyeti icra ederek ayaklanmanın kapasitesini ve yaşam süresini etkilemek amacıyla olsun, ülke sınırları dışarısında mukim isyancılara yönelik gerçekleştirilen operasyonlarda örtülü eylem bir kez daha önemli bir ayaklanmaya karşı koyma enstrümanı olarak tezahür etmektedir. Bu durum, örtülü eyleme başvurma yatkınlığı olarak AKK istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayıran önemli bir diğer husustur. Ayırt edici tüm bu özellikler kapsamında, AKK istihbaratı, Şekil 3'te vurgulanan unsurlar bakımından özgün bir nitelik arz eder:

Şekil 3. AKK İstihbaratını Konvansiyonel İstihbarat Faaliyetlerinden Ayıran Unsurlar

2. Terörle Mücadele İstihbaratı

İdantik olmamakla birlikte, AKK istihbaratı ile hatırı sayılır ölçüde paralel özellikler arz eden TM istihbaratı, ayaklanma ve terörizm kavramsallaştırmaları arasındaki farklılıklara binaen AKK istihbaratı başlığından ayrı bir şekilde değerlendirilmeyi hak eder. İki kavramın da özünde politik şiddet içermesi ve ek olarak isyancıların zaman zaman diğer yöntemlerin yanı sıra terörizmi de bir yöntem olarak tercih ettikleri olgusu, iki kavramdan birine münhasır özelliklerin bir şekilde diğeri için de mevcut olduğu yanılgısını yaratmakta; kavramlar arasındaki gömülü önemli farklılıkların gözden kaçmasına neden olmaktadır. Kavramsal bir katkı sunma motivasyonu olmamakla birlikte, bu bölüm öncelikle ayaklanma ve terörizm kavramları arasındaki belirleyici farklılıkları inceleyecek; sonrasında bir önceki bölümde değinilen AKK istihbaratına ek olarak TM istihbaratının konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden farkına odaklanacaktır. AKK istihbaratı ile benzerlikler atfeden noktaları olsa da TM istihbaratı, terörizme yönelik icra edildiği için gerek düşünce yapısı gerekse de birtakım yöntemsel farklılıklar nedeniyle müstakil bir tahlili hak eder.

Ayaklanma ve terörizm, yolları yer yer keşişse de özünde siyasal şiddetin iki farklı türünü temsil eder. Ayaklanmalar, yerel nüfusun desteğini elde etmek ve devamında mevcut otoriteyi alaşağı etmek amacıyla hâkim toplumsal düzene ve devletin şiddet kullanma tekeline çeşitli yıkıcı yöntemler vasıtasıyla meydan okuma çabalarıdır. Bu noktada isyancılar politik değişimi tatbik etmek saikiyle kuvvet kullanır ancak bahse konu kuvvet kullanımı kapsam ve etki alanı bakımından çeşitlidir. İsyancılar, vur-kaç saldırıları ve pusu gibi çeşitli gerilla savaş yöntemlerinden sıklıkla faydalanır ve bu yöntemler, güvenlik güçlerini yahut daha geniş tabiri ile devlet otoritesini hedef alacak ve bu otoriteye meydan okuyacak bir şekilde icra edilir (Kiras, 2019, s. 185). Terörizm söz konusu olduğunda ise, terörist pratiğin iletişimsel saikler barındırması hasebiyle (Kydd ve Walter, 2006), savunmasız sivillerin hedeflenmesi oldukça sık rastlanan (Polo, 2020, s. 1; Schmid, 2004, s. 404) ve kavramın kurucu unsurlarından biri haline gelmiş bir uygulamadır. Başka bir ifade ile terörizm, ayırt edici bir pratik olarak, toplumsal korku, endişe ve sair psikolojik çıktılar yaratmak amacıyla savunmasız sivilleri hedef alır. Ayaklanmalar, nüfus desteğine muhtaç uzun erimli mücadelelerdir (Galula, 2006, ss. 4-6). Terörizmde ise, ayaklanmaların tam tersine, nüfus desteğini elde etmek gibi spesifik bir amaç yoktur. Teröristlerin asıl gayesi, korku ve tedhiş üretimi vasıtasıyla politik amaçları doğrultusunda hükümetten ve toplumdan reaksiyon almak, hükümet üzerinde baskı kurmak yahut belirli bir istikamete yönlendirmektir (Schmid, 2004, s. 404). Bu kapsamda özellikle savunmasız sivillere, muharip olmayan unsurlara ve masumlara yönelik şiddet kullanma yöntemi, kural olarak terörizmi ayaklanmalardan ayıran unsurlardan biridir.

Ayaklanmalar, mevcut bulunan yoksunlukların politik şiddete ve ayaklanmanın nihai amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik fiili davranışlara dönüşmesi noktasında zamana ihtiyaç duyar. Zaman, isyancıların teşkilatlanmasına, yerel nüfus ile sıhhatli bir biçimde temas etmesine, rakibin direncini ve kararlılığını yıpratmasına ve çeşitli ayaklanma sınıflandırmalarında zaruri olarak değerlendirilen konvansiyonel bir kapasite geliştirmelerine olanak tanır (Kiras, 2019, s. 186). Terörizm sözü konusu olduğunda ise zaman mefhumu ayaklanmalara kıyasen daha farklı değerlendirilir. Siyasal şiddetin en asimetrik formu olarak nitelendirilebilecek terörist saldırılar, gerçekleştirilme biçimleri bakımından uzun sürelerle ihtiyaç duymazlar. Silahlı saldırılar ya da intihar bombacılığı eylemleri değerlendirildiğinde, taktik manada eylemin planlanması, gerekli malzemelerin tedariki ve icrası için gerekli olan bir süre mevcuttur ancak bu süre, ayaklanmaların gerek muhatabı yıpratmak ve kararlılığını azaltmak gerekse de Maoçu ayaklanma modelinde olduğu gibi (Kiras, 2019, s. 186) bazı ayaklanma türlerinde gözlemlenen konvansiyonel kapasite geliştirmek için ihtiyaç duyulan süreyle kıyaslanamaz. Bu doğrultuda, terörizm ivedi bir tehdit barındırır ve icrai eylemleri ayaklanmaların ihtiyaç duyduğu zaman faktörüne ihtiyaç duymaz. Bu husus da iki kavramı birbirinde farklı kılan başat unsurlarda birini teşkil eder. Ek olarak, ayaklanmaların temelinde bölgede mukim nüfusun desteğini elde etme amacına yönelik olarak ortaya çıkan bir bölgesellik iddiası vardır. Bahse konu bölgesel hakimiyet, güvenlik güçleri ile arasında asimetrik bir ilişki bulunan isyancılara savunma bağlamında gerektiğinde geri çekilme ve toparlanma, taarruzi bağlamda ise karar avantaj sağlar (Kiras, 2019, ss. 187-188). Terörizmde ise bölgesellik bir zaruret değildir. Çeşitli terör faaliyetlerinin icrası, bölgesel hakimiyet gerektirmez. Örneğin, yakın tarihte vuku bulan terör saldırılarında sıklıkla rastlanan yalnız-kurt tarzı olarak isimlendirilen ve bir kişi yahut oldukça küçük bir grup tarafından planlanarak, tasarlama, hazırlık veya icraat aşamalarında herhangi bir harici aktörün desteği olmaksızın yürütülen eylemler, terörizmin herhangi bir bölgesel kontrole ihtiyaç duymadan var olabileceğinin önemli örneklerindedir (Bakker ve van Zuijdewijn, 2016, s. 1; Hamm, 2013).

Silahlı saldırılar ve bombalama eylemleri gibi saldırılar az sayıda terörist ile hedefe yönelik herhangi bir kontrol yahut tahakküm mekanizması inşa etmeden gerçekleştirilebilir. Bir ayaklanmanın icrasında omurgayı oluşturan bahse konu unsurlar, gerilla savaşı gibi çeşitli vasıtalar aracılığı ile tatbik edilebilir. Bununla birlikte, isyancıların başvurmuş olduğu yöntemler tahdidi değildir ve koşulların gerektirdiği hallerde terörizm de bir yöntem olarak benimsenebilir. Başka bir ifade ile ayaklanma, somut birtakım fiillerin icrasını aşkın bir nitelik arz ederek daha ziyade bir süreç yahut hareket olarak tezahür eder. Buna karşılık terörizm, ayaklanma özelinde, politik hareketin amacına yönelik olarak başvurduğu yöntemlerden birisidir (Trinquier, 2016, s. 15; AJP-3.4.4, 2016, s. B-1; Calvin, 2009). Ayaklanma ve terörizm kavramlarının zaman zaman hatalı bir şekilde birbirlerini ikame edecek şekilde değerlendirilmelerinin başat nedeni, ayaklanmaların terö-

rizmi yöntem olarak benimseyerek faaliyet icra ettiği durumlardır. Günün sonunda, sivillere ve muharip olmayan hedeflere yönelik şiddet kullanma konusundaki eğilimleri, bir hareket ve bir yöntem olarak farklılaşan kavramsal doğaları, yerel halk desteğine duyulan ihtiyaç, zaman mefhumuna yaklaşımları ve bölgesel kontrole yönelik saikleri, ayaklanma ve terörizm kavramlarını birbirinden ayırır. Belirli durumlarda ayaklanmaların terörizmi bir vasita olarak kullanması neticesinde tezahür eden bulanıklık, bahse konu hususların dikkatli teşhisi ile dağılacaktır. Kavramlar arasındaki farklılıklar, istihbarat bağlamında yapılacak değerlendirmelerin de yer yer arz etmiş oldukları ortaklıklara rağmen, ayrı başlıklar altında yapılmasını zorunlu kılar.

Bu kapsamda TM istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayıran ilk husus, teröristlerin hedefleme tercihlerindeki farklılıktır. Terörizm sıklıkla kolay hedef olarak nitelendirilen gayri-muharip olarak nitelendirilen savunmasız sivilleri ve korunmasız unsurları hedef alır (Vasilis, Martin ve George, 2018, s. 2). Bu hedefler arasında okullar, alışveriş merkezleri, tiyatrolar ve benzeri yoğun nüfuslu ve düşük güvenli yerler bulunur (Vasilis, Martin ve George, 2018, s. 2). Bu bakımdan, TM istihbaratının kolay hedeflere karşı gerçekleştirilecek saldırıları kayıp yaşanmadan önleme noktasında ihtiva etmiş olduğu sorumluluk, nitelikli bir tehdit değerlendirme mekanizmasının ve iyi yapılandırılmış bir fiziki/teknik takip konfigürasyonunun eksiksiz işleyişini zorunlu kılar. Bu faaliyetlerin belirtilen kalitede icrası, nitelikli istihbarat sayesinde mümkündür. Terörizmin hedeflendirme tercihler ve bu istihbaratın bu bağlamda kolay hedefleri koruma yükümlülüğü, TM istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayıran temel hususlardan biridir.

Terörist saldırıların yöntemlerine ilişkin tahdidi bir değerlendirme yapmak mümkün olmamakla birlikte (zira kavramın özünü muhafaza ettiği ölçüde değişen koşullar ve imkânlar neticesinde yöntemler çeşitlendirilebilir), en çok karşılaşılan saldırı formlarına göre bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Bahse konu başat formlar arasında, patlayıcı madde kullanımı, meskûn mahallerde gerçekleştirilen silahlı saldırılar, zorla kaçırma yahut rehin alma eylemleri, hava araçlarına yönelik olarak gerçekleştirilen eylemler, kimyasal, biyolojik ve radyolojik maddeler vasıtasıyla gerçekleştirilen eylemler (MI5, 2023) ve siber terörizm başlığı altında bilişim sistemleri vasıtası ile icra edilen eylemler sayılabilir (Curran, Concannon ve McKeever, 2007, s. 2). Bu yöntemler, terörizmin esas gayesi ile de uyumlu olacak bir şekilde, yoğun, belirsiz ve ivedi bir tehdit arz eder. Kullanılan yöntemlerin yüksek barındırmış olduğu yüksek tahribat potansiyeli tehdidi yoğun, bu yöntemlerin sahada icra edilme usulleri ise tahdidi ivedi kılar. Özellikle yalnız-kurt tarzı eylemlerde, eylemi icra eden teröristin eylemin planlaması, lojistiği ve icrası süreçlerinde örgütle temasının ve örgütten almış olduğu desteğin hiç ya da az olması, terörizm söz konusu olduğunda tehdidin ivedi oluşuna dair en somut örneklerden birini teşkil eder (Pantucci, 2011, ss. 14-31; Capellan, 2018, s. 177). Tüm bu yöntemler kullanılarak icra edilen saldırılarda, muhtemel bir saldırıya

ilişkin belirli bir düzeyde istihbarat bulunsa dahi, saldırıları önleyebilecek nitelikte operasyonel seviyede istihbaratı elde etmek müstakil ve çok daha meşakkatli bir çalışmayı gerektirir. Bu doğrultuda, TM istihbaratının yanıtlamakla yükümlü olduğu tehdidin yoğun ve ivedi niteliği, konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayrıştığı bir başka noktayı işaret eder.

Son olarak, AKK istihbaratında olduğu gibi, TM istihbaratı da kendine has nedenlerden ötürü toplama ve kaynak geliştirme faaliyetlerinin icrasında çeşitli zorluklar barındırır. Bu durumun başlıca sebebi, teröristlerin yoğun bir şekilde takip edildiklerinin ve bu nedenle gizlilik prosedürlerine en üst seviyede dikkat etmeleri gerektiğinin bilincinde olmalarıdır. Örnek vermek gerekirse, tek bir teröristin hedef haline getirilmesi sayesinde dahil olduğu çok daha geniş terörist ağları ifşa etme noktasında ve böylelikle gerek muhtemel saldırıları önlemekte gerekse de terörizmin finansmanını takip etmekte büyük faydalar sağlayan SIGINT faaliyetleri (Byman, 2013, ss. 10-11), El-Kaide gibi terör örgütlerinin devletlerin HUMINT ve SIGINT kapasitelerinin farkında olması durumu ve bu faaliyetleri hüsrana uğratmak amacıyla benimsemiş oldukları yöntemler sebebiyle (Byman, 2013, s. 6) her zaman ideal şekilde sonuç verememektedir. Burada mesele, teröristlerin almış gizlilik önlemlerine binaen SIGINT vasıtasıyla takip edilecek teröristlerin tespit edilememesi sorunudur (Byman, 2013, s. 12). Güvenlik güçlerinin bahse konu takip ve gözetim enstrümanlarından kaçınmak amacıyla pek çok terörist bir kez kullandığı bir cihazı bir daha kullanmamakta; tespit edilebilir ve takip edilebilir iletişim vasıtalarından kaçınmaktadır (Aid, 2003, ss. 79-80). HUMINT söz konusu olduğunda ise, AKK istihbaratında da olduğu gibi, tehdidin ivedi olması sebebiyle uzun erimli bir hedef tespit döngüsü faaliyeti doğrultusunda kaynak geliştirmek için yeterli zaman yoktur. Başka bir ifade ile TM istihbaratı, çok kısa bir süre içerisinde gerçekleşmesi muhtemel terörist saldırılara karşı koymak durumundadır ancak bu faaliyeti konvansiyonel istihbarata nazaran çok daha süratli bir süreç izleyerek gerçekleştirmelidir. Bu durum, TM istihbaratının kısa ömürlü doğasını tarif eder (Byman, 2013, s. 8).

Bu noktada, en çok başvurulan yöntemlerden biri olarak teröristlerin canlı olarak ele geçirilmeleri ve istihbari amaçlarla sorgulanmaları, TM istihbaratına ilişkin en vasıflı bilgi kaynaklarından biri olarak ortaya çıkar (Byman, 2013, s. 8). Sorgulama faaliyetlerine ek olarak, genel itibarıyla toplama aşamasında karşılaşılan güçlükler, AKK istihbaratında olduğu gibi, toplama ve analiz aşamaları arasında döngüsel bir ilişki yaratır ve anlamlı bir resim oluşana dek toplama faaliyetleri analiz aşamasını, analiz aşaması ise toplama faaliyetlerini besleyebilir. Bu noktada tehdidin ivedi doğası, ilgili birimlerin ivedi bir şekilde toplama faaliyeti gerçekleştirebilmesi için operasyonlar icra etme zaruretiyi hasıl kılar. Böylelikle, konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasen çok daha yoğun bir şekilde istihbarat- operasyon entegrasyonu gerçekleşir ve literatürde istihbarat, gözetleme ve keşif (İGK) olarak değerlendirilen süreç çoğunlukla özel operasyon birliklerinin spesifik görevleri yerine getirmek amacıyla dahil olduğu hibrit bir nitelik kaza-

nır (Flynn, Juergens ve Cantrell, 2008, s. 56). Bahse konu operasyonların amacı görevin mahiyeti ile paralellik arz edecek şekilde çeşitlenebilir ancak sıklıkla başvurulan ve çoğu zaman TM bağlamında kurumlar arası iş birliği sayesinde icra edile bahse konu faaliyetlerde, konvansiyonel istihbarat çarkından farklı ve çok daha agresif bir çark kullanılır. F3EA⁶ modeli olarak adlandırılan ve “Bul, Belirle, Bitir, Kullan, Analiz Et” talimatlarından oluşan bu çark kapsamında icra edilen faaliyetler, hedefin yahut hedefleri teşhisi, müteakiben yerinin net bir şekilde tespiti ile faaliyetlerinin takibi, gerektiği takdirde ele geçirilmesi yahut etkisiz hale getirilmesi ve TM istihbaratı bağlamında en önemli unsurlardan biri olarak stratejik bilgilere erişilmesi gibi amaçlarla gerçekleştirilebilir (Flynn, Juergens ve Cantrell, 2008, s. 57).

Operasyonların icrai amacı doğrudan stratejik belgelere erişim olabileceği gibi, sorgulama faaliyetlerinin önemine binaen belirli teröristlerin ele geçirilmesi de olabilir. DEAŞ terör örgütü ile mücadelede başat aktörlerden biri olan Türkiye Cumhuriyeti'nin örgüt personelinin yakalanmasına ve müteakibinde sorgulanarak ilave operasyonlara imkân tanyacak değerinde haber elde edilmesine yönelik faaliyetleri, bahse konu çarkın somut tezahürü niteliğinde faaliyetlerdir. Örneğin, DEAŞ terör örgütü mensubu H.A.K. isimli şahsın canlı bomba eyleminde kullanılmak üzere patlayıcı kemer hazırlama girişimde bulunduğu tespit edilmesi üzerine ikamet ettiği adrese 8 Şubat 2020 tarihinde yapılan operasyonda, bahse konu örgüt mensubu canlı ele geçirilmiş; Antalya Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü'nde alınan ifadesinde 2014 yılında Tel Abyad'da almış olduğu silahlı ve dini eğitimin yanı sıra kendisini eylem gerçekleştirmeye ikna eden Abdullah Abu Yusuf isimli DEAŞ mensubunun adını ve bilgilerini vermiştir (TEM Daire Başkanlığı, 2022, ss. 217-218). Konvansiyonel istihbarat çarkından farklı olarak F3EA modeli kullanılarak icra edilen bu gibi faaliyetler, istihbarat-operasyon füzyonu neticesinde hem tehditlerin nötralizasyonu nazarında hem de daha kapsamlı bir haber alma faaliyeti icra etme noktasında fayda sağlar.

Ek olarak, operasyonun tamamlanmasını müteakiben gerçekleştirilen ve önemsiz gözüke dahi her türlü belgenin, her türlü fiziki evrakın, her türlü elektronik aletin ve ilgili materyalin toplanması yoluyla gerçekleştirilen belge değerlendirme faaliyeti⁷, TM istihbaratı kapsamında önem arz eden uygulamalardan bi-

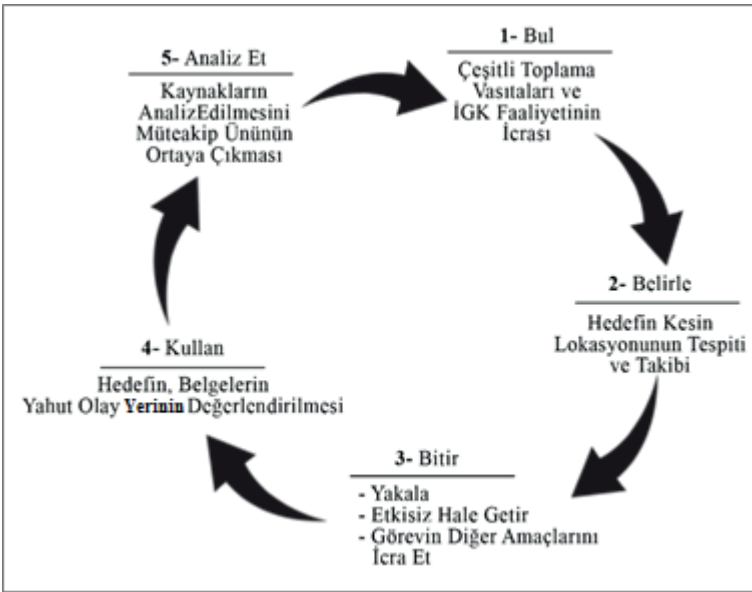
⁶ Flynn, Juergens ve Cantrell'e göre (2008) F3EA modeli, İngilizce'de “find, fix, finish, exploit, analyze” adlandırılan faaliyetlerden müteşekkil çarkın, faaliyetlerin baş harfleri kullanılarak kısaltılmasını ifade etmektedir. Bu faaliyetler Türkçe'ye, “Bul, Belirle, Bitir, Kullan, Analiz Et” şeklinde tercüme edilebilir. Bu kapsamda, bulma aşaması hedefin veya hedeflerin teşhis edilmesini, belirleme aşaması hedefin yerinin operasyonel manada net ve doğru bir şekilde tespit edilmesini, hedeflerin takip edilmesini ve sabitlenmesini, bitirme aşaması hedefin etkisiz hale getirilmesini, ele geçirilmesini veya hedefe yönelik operasyonun tamamlanmasını, kullanma aşaması elde edilen bilgilerin ve materyallerin istihbarat amaçları için kullanılmasını ve son olarak analiz aşaması ise toplanan istihbaratın değerlendirilmesini, analiz edilmesini ve sonuçlarının çıkarılarak dağıtımına çıkarılmasını ifade eder (s. 57).

⁷ İngilizce'de “document exploitation (DocEx)” olarak adlandırılan faaliyet, özel operasyon-

ridir. Örneğin, 2 Mayıs 2011 tarihinde Usame Bin Ladin'in etkisiz hale getirildiği Abbottabad Baskını neticesinde icra edilen belge değerlendirme faaliyetinde çok sayıda kritik önem arz eden belge ele geçirilmiş; bu belgelerden 17'si değerlendirilmek üzere Birleşik Devletler Askeri Akademisi bünyesinde faaliyet gösteren Terörizmle Mücadele Merkezi'ne teslim edilmiştir. Bu belgelerin analiz edilmesi neticesinde yalnızca üst düzey El-Kaide mensuplarına yönelik biyografik istihbarat elde edilmemiş; aynı zamanda örgütün yakın ve orta vadeli planlarına ilişkin değerli çıkarımlarda bulunma imkânı hâsıl olmuştur (Lahoud, Caudill, Koehler-Derrick, Ressler ve Ubaydi, 2012, ss. 1-3).

Bu doğrultuda, TM istihbaratına matuf toplama faaliyetlerinin meşakkatli doğası, istihbarat-operasyon füzyonunu sağlayarak hibrit bir yöntem üretmiş; konvansiyonel istihbarat çarkından farklı olarak aşağıdaki şekilde özetlenebilecek bir çark ortaya çıkmıştır:

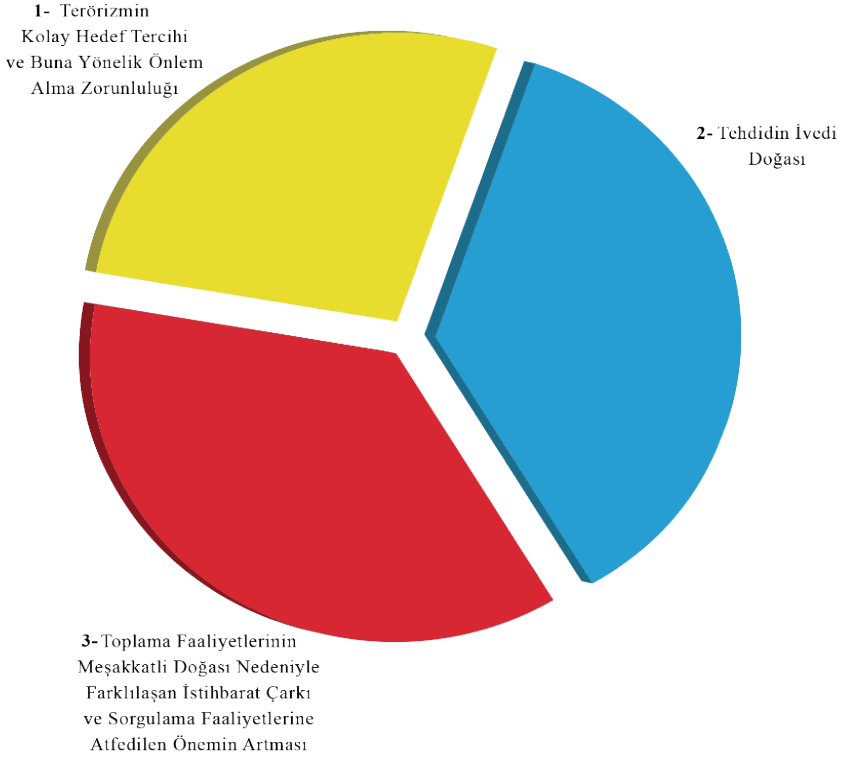
Şekil 4. TM İstihbaratı Kapsamında Farklılaşan İstihbarat Çarkı (Kaynak: Flynn, Juergens ve Cantrell, 2008, s. 57)

ların kapsamında kullanılan bir teknik olarak hedeflenen kişilerin veya grupların kullandığı belgelerin ele geçirilmesini, analiz edilmesini ve ilave istihbarat elde etmek için bu belgelerin değerlendirilmesini ifade eder. Bahse konu faaliyet, belgelerdeki gizli bilgileri ortaya çıkarmak, düşman taktiklerini anlamak veya hedeflerin planlarını ifşa etmek gibi amaçlarla kullanılabilir. Bu yönüyle toplama-analiz aşamalarının döngüsel ilişkisine güzel bir örnek teşkil eder.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda, TM istihbaratını konvansiyonel istihbarattan ayıran başat unsurlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Şekil 5. TM İstihbaratını Konvansiyonel İstihbarat Faaliyetlerinden Ayıran Unsurlar

Sonuç

AKK ve TM süreçlerinde istihbarat faaliyetlerinin rolü ve önemi, pek çok önemli araştırmada dile getirilmiş ancak yeterince detaylandırılmamış bir husustur. Pek çok başat eser, bir ayaklanmanın bastırılabilmesi için yahut etkin bir TM kampanyası sürdürülebilmesi için iyi istihbarata ihtiyaç duyulduğunu müteaddit ke-relere vurgulamış ancak bu istihbaratın oluşumuna, çarkı oluşturan aşamaların icrasındaki farklılıklara ve en önemlisi, geneli itibariyle konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine oranla hangi hususların özgün bir nitelik arz ettiğine yeterli ilgiyi göstermemişlerdir. Bu durum, teori ve pratik arasında verimli bir ilişki kurulmasını engelleyen önemli hususlardan biridir.

AKK istihbaratının konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayrıldığı ilk nokta, yüksek-seviyeli kaynakların yanı sıra düşük-seviyeli kaynakların kullanımına duyulan ihtiyaçtır. Zira, isyancıların yerel nüfusun desteğini kazanma ve yerel nüfusu bir örtü olarak kullanma eğilimlerinin bir sonucu olarak düşük-seviyeli kaynaklar da önem kazanır. Bu durum, tabiatı gereği, hedefleme faaliyetlerinin konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden farklılaşmasına neden olur. İkinci olarak, toplama faaliyetlerinin meşakkatli yapısı konvansiyonel istihbarat çarkının yapısını dönüştürür. Bu noktada, toplama ve analiz aşamaları döngüsel bir nitelik arz eder. Son olarak, toplama aşamasında ortaya çıkan bahse konu güçlükler bir toplama yöntemi olarak OSINT'e duyulan önemi artırır; örtülü faaliyetler ve psikolojik harekât gibi uygulamaların kullanımını gerektirir.

TM istihbaratı söz konusu olduğunda ise ortaya çıkan ilk farklılık, terörizmin kolay hedef olarak nitelendirilen savunmasız sivillere ve gayri-muharip hedeflere yönelik olarak gerçekleştirmiş olduğu saldırılardır. Bu durum, TM istihbaratını konvansiyonel istihbarattan ayırır ve kolay hedeflere yönelik gerçekleştirilecek saldırıları önleme noktasında bir misyon oluşmasına neden olur. İkincil olarak, silahlı saldırılar, intihar bombacılığı eylemleri de dahil olmak üzere bombalama eylemleri ve yalnız-kurt tarzı icra edilen eylemler nezdinde görüldüğü üzere, terörizmde tehdit ivedidir ve yaratabileceği tahribat yoğundur. Bu nedenle, TM istihbaratı kısa ömürlüdür ve ivedi bir tehdide karşı ivedi çözümler üretmek durumundadır. Son olarak, TM istihbaratının kısa ömürlü doğası, toplama faaliyetlerinin ve kaynak geliştirme faaliyetlerinin zamana yayılarak gerçekleştirilmesini engeller. Ek olarak, pek çok terör örgütü toplama vasıtalarına ilişkin bilgi sahibidir ve çeşitli yöntemler vasıtasıyla bu faaliyetlerin ideal bir şekilde işlemlerini engellemeye çalışırlar. Bu hususlar, TM istihbaratına özgü, operasyonların da toplama faaliyeti gerçekleştirebilmek amacıyla sürece dahil edildiği yeni bir istihbarat çarkının oluşmasına sebebiyet verir. Bu noktada, sorgulama faaliyetleri ve operasyonlar neticesinde icra edilen belge değerlendirme süreçleri büyük önem kazanır.

Günün sonunda, konvansiyonel istihbarat faaliyetleri ile AKK ve TM istihbaratı arasında önemli farklılıklar mevcuttur. Esasında bu farklılıklar, pek çok

önemli çalışmada sözü geçen ancak çerçevesi etraflıca çizilmemiş iyi istihbarat kavramının temelini inşa eder. Zira, konvansiyonel faaliyetlerde iyi istihbarat farklı gerekliliklerden müteşekkil iken, AKK hareketlerinde yahut TM operasyonlarında niyete ve hedefe özgün bir şekilde kurgulanmış istihbarat faaliyetlerine ihtiyaç duyulur. Netice itibariyle bu çalışma, ilgili süreçlerin ne'î şahsına münhasır özelliklerine ve bir süreç, ürün ve organizasyon olarak değerlendirilen istihbaratın bu farklılıklar karşısında geliştirebileceği cevaplara dair bir perspektif sunarak gerek literatüre gerekse de teori ve pratik arasındaki iş birliğine yönelik bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Kaynakça

- 50 U.S. Code § 3093. (2012). Presidential approval and reporting of covert actions. <https://www.govinfo.gov/app/details/USCODE-2014-title50/USCODE-2014-title50-chap44-subchapIII-sec3093/summary>
- Aid, M. M. (2003). All Glory is Fleeting: Sigint and the Fight Against International Terrorism. *Intelligence and National Security*, 18(4): 72-120.
- AJP-3.4.4. (2016). *Allied Joint Publication 3.4.4 Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)*.
- Allison, G. T. (1971). *Essence of decision: Explaining the Cuban missile crisis*. Little, Brown and Company.
- Arango, C. R. (1968). Insurgent Counterintelligence. *Studies in Intelligence*, 12(1): 39-53.
- Bakker, E. ve van Zuijdwijn, J. d. R. (2016). *Lone Actor Terrorism: Definitional Workshop (No: 2)*. RUSI Occasional Papers- Countering Lone-Actor Terrorism Series. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/occasional-papers/lone-actor-terrorism-definitional-workshop>
- Byman, D. (2013). The Intelligence War on Terrorism. *Intelligence and National Security*, 29(6): 837-863.
- Calvin, M. (2009). People, Partnerships and Collaboration: Understanding and Improving Intelligence in Counterinsurgency. *Josef Korbel Journal of Advanced International Studies*, 1(Summer 2009): 53-73.
- Calwell, C. E. (1996). *Small Wars: Their Principles and Practice*. University of Nebraska Press.
- Capellan, J. A. (2018). Killing Alone: Can the Work Performance Literature Help Us Solve the Enigma of Lone Wolf Terrorism. Valeri, R. M. ve Borgeson K. (Ed.). *Terrorism in America* içinde. (ss. 175-188). Routledge.
- Central Intelligence Agency. (2023). *The Intelligence Cycle*. Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2023. <https://www.cia.gov/spy-kids/parents-teachers/docs/Briefing-intelligence-cycle.pdf>
- Clark, J. R. (2007). *Intelligence and national security a reference handbook*. Praeger Security International.
- Curran, K., Concannon, K. ve McKeever, S. (2007). Cyber Terrorism Attacks. Janczewski, L. J. ve Colarik A. M. (Ed.). *Cyber Warfare and Cyber Terrorism* içinde. (ss. 1-7). Information Science Reference.
- Davies, P. H. J. (2002). Ideas of intelligence: divergent national concepts and institutions. *Harvard International Review*, 24(3): 62-66.
- De Smedt, P. (2008). Strategic Intelligence in Decision Making. Cagnin, C., Keenan, M., Johnston, R., Scapolo, F. ve Barre, R. (Ed.). *Future-Oriented Technology Analysis: Strategic Intelligence for an Innovative Economy* içinde. (ss. 89-102). Springer Publishing.
- DeVine, M. E. (2022). *Covert Action and Clandestine Activities of the Intelligence Community: Selected Definitions (No: R45175)*. Congressional Research Service. <https://sgp.fas.org/crs/intel/R45175.pdf>
- Even, S. ve Granit, A. (2009). *The Israeli Intelligence Community: Where To? (Hebrew) (No: 97)*. Institute for National Security Studies. <https://www.inss.org.il/he/publication/the-israeli-intelligence-community/>

- Flynn, M. T., Juergens, R. ve Cantrell, T. L. (2008). Employing ISR SOF Best Practices. *Joint Force Quarterly*, 50(3): 56-61. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA496431>
- FM 3-05.301. (2003) *Psychological Operations Tactics, Techniques, and Procedures*.
- Galula, D. (2006). *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*. Praeger Security International.
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Seri No: 8. (1972). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar (1924-1938)*. Genelkurmay Basımevi.
- Gentry, J. A. ve Gordon, J. S. (2019). *Strategic Warning Intelligence: History, Challenges, and Prospects*. Georgetown University Press.
- Gill, P. ve Phythian, M. (2012). *Intelligence in an Insecure World*. Polity Press.
- Hamm, M. (2015). *Lone Wolf Terrorism in America: Using Knowledge of Radicalization Pathways to Forge Prevention Strategies (No: 248691)*, National Institute of Justice. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/lone-wolf-terrorism-america-using-knowledge-radicalization-pathways>
- Herman, M. (1996). *Intelligence Power in Peace and War*. Cambridge University Press.
- Hunter, T. B. (2009). Targeted Killing: Self-Defense, Preemption, and the War on Terrorism. *Journal of Strategic Security*, 2(2): 1-52. <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.2.2.1>
- Jackson, B. A. (2007). *Counterinsurgency Intelligence in a 'Long War': The British Experience in Northern Ireland*. RAND Publications.
- Johnson, L. K. (2010). National Security Intelligence. Johnson, L. K. (Ed.). *The Oxford Handbook of National Security Intelligence* içinde. (ss. 3-32). Oxford University Press.
- Karlos, V., Larcher, M. ve Solomos, G. (2018). *Review on soft target/public space protection guidance*. European Commission JRC Science for Policy Report. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC110885>
- Kent, S. (1965). *Strategic Intelligence for American World Policy*. Archon Books.
- Kilcullen, D. (2009). *The accidental guerrilla: Fighting small wars in the midst of a big one*. Oxford University Press.
- Kitson, F. (1991). *Low intensity operations: Subversion, insurgency and peacekeeping*. Faber and Faber.
- Kiras, J. D. (2019). Irregular Warfare: Terrorism and Insurgency. Baylis, J., Wirtz, J. J. ve Johnson J. L. (Ed.). *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies* içinde. (ss. 183-202). Oxford University Press.
- Kress, M. ve Szechtmann, R. (2009). Why Defeating Insurgencies Is Hard: The Effect of Intelligence in Counterinsurgency Operations—A Best-Case Scenario. *Operations Research*, 57(3): 578-585.
- Kydd, A. ve Walter, B. (2006). The Strategies of Terrorism. *International Security*, 31(1): 49-80. DOI:10.1162/isec.2006.31.1.49
- Lahoud, N., Caudill, S., Koehler-Derrick, G., Ressler, D. ve Al`Ubaydi, M. (2012). *Letters from Abbottabad: Bin Ladin Sidelined?*. The Combatting Terrorism Center at West Point. https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2012/05/CTC_LtrsFromAbottabad_WEB_v2.pdf
- Lowenthal, M. (2015). *Intelligence: From secrets to policy (Sixth Edition)*. CQ Press.
- Mack, A. J. R. (1975). Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict. *World Politics*, 27, (2): 175-200.

- MI5. (2023). Terrorist Methods. Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2023. <https://www.mi5.gov.uk/terrorist-methods>
- Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı. (2023). *İstihbarat Çarkı*. Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2023. <https://www.mit.gov.tr/t-cark.html>
- Moir, N. (2008). Influencing Coin Ops through PSYOP. *Military Intelligence Corps Association*, 13(3): 4-8.
- Murray, R. (25 Temmuz 2018). *The Unrealized Value of Open Source Intelligence for Irregular Warfare*. Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2023. https://www.realcleardefense.com/2018/07/25/the_unrealized_value_of_open_source_intelligence_for_irregular_warfare_303364.html
- Nagl, J. (2002). *Learning to Eat Soup with a Knife: Counterinsurgency Lessons from Malaya and Vietnam*. Praeger Publishers.
- Özdağ, Ü. (2014). *İstihbarat teorisi*. Kripto Yayınları.
- Pantucci, R. (2011). *A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists*. International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence Report. https://icsr.info/wp-content/uploads/2011/04/1302002992ICSRPaper_ATypologyofLoneWolves_Pantucci.pdf
- Pastor-Galindo, J., Nespola, P., Mármol, F. G. ve Pérez, G. M. (2020). The Not Yet Exploited Goldmine of OSINT: Opportunities, Open Challenges and Future Trends. *Institute of Electrical and Electronics Engineers*, 8(January 2020): 10282-10304. DOI:10.1109/ACCESS.2020.2965257
- Polo, S. M. (2020). The quality of terrorist violence: Explaining the logic of terrorist target choice. *Journal of Peace Research*, 57(2): 235–250. <https://doi.org/10.1177/0022343319829799>
- Poznansky, M. (2020). Revisiting Plausible Deniability. *Journal of Strategic Studies*, 1(23): 511- 533.
- Rudgers, D. F. (2000). The Origins of Covert Action. *Journal of Contemporary History*, 35(2): 249–262. <https://doi.org/10.1177/002200940003500206>
- Russell, R. (2007). *Sharpening Strategic Intelligence: Why the CIA Gets It Wrong and What Needs to Be Done to Get It Right*. Cambridge University Press.
- Salehyan, I. (2009). *Rebels without Borders: Transnational Insurgencies in World Politics*. Cornell University Press.
- Scheideman, J. (2011). The Role of Intelligence in Fighting Insurgencies. *American Political Science Association*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1915746>
- Schmid, A. (2004). Terrorism - The Definitional Problem. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 36(2): 375-419. <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1400&context=jil>
- Sims, J. (2009). A Theory of Intelligence and International Politics. Treverton, G. F. ve Agrell, W. (Ed.). *National Intelligence Systems: Current Research and Future Prospects* içinde. (ss. 58-92). Cambridge University Press.
- Smith, G. L. (2019). Secret but Constrained: The Impact of Elite Opposition on Covert Operations. *International Organization*, 73(3): 685- 707.
- Teamey, K. ve Sweet, J. (2006). Organizing Intelligence for Counterinsurgency. *Military Review*, 86(5): 24-29.
- TEM Daire Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı. (2022). *DEAŞ Terör Örgütü*. Terörle Mücadele Akademisi Yayınları.

- Thompson, Sir R. (1966). *Defeating Communist insurgency: Experiences from Malaya and Vietnam*. Praeger Publishers.
- Trinquier, R. (2008). *Modern Warfare: A French View of Counterinsurgency*. Praeger Security International.
- Tınas, M. ve Tuncal, D. (2020). Uluslararası İlişkiler ve Güvenlikte İstihbarat: Değişen Tanımlar, İşleyişler, Kurumlar ve Roller. Çıtak, E. ve Kiraz, S. (Ed.). *Uluslararası Güvenlik: Gelenekselden Güncele Bir Gündem Analizi* içinde. (ss. 463- 500). Orion Kitabevi.
- Waldron, J. ve Meisels, T. (2020). *Debating targeted killing: counter-terrorism or extrajudicial execution?*. Oxford University Press.
- Walsh, J. I. (2018). The rise of targeted killing. *Journal of Strategic Studies*, 41(1-2): 143-159. <https://doi.org/10.1080/01402390.2017.1393035>
- Warner, M. (2014). *The Rise and Fall of Intelligence: An International Security History*. Georgetown University Press.
- Wheaton, K. J. ve Beerbower, M. T. (2006). Towards a New Definition of Intelligence. *Stanford Law & Policy Review*, 17(317): 319-330.
- Yakın, A. (1969). *İstihbarat, Casusluk ve Casuslukla Mücadele*. Dışişleri Akademisi Yayınları.
- Zeytoonian, D. (2006). Intelligence Design: COIN Operations and Intelligence Collection and Analysis. *Military Review*, 86(5): 30-37.

Suç Sosyolojisi: Türkiye'deki Hapishanelerin Mekânsal ve Zamansal Bağlamı

Arif Akbaş*

Öz: Günümüzde suç ve ceza konuları, toplumları derinlemesine etkileyen karmaşık ve çok yönlü olgular olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, suç sosyolojisi disiplini, suçun toplumsal kökenlerini, etkilerini ve cezalandırma sistemlerinin toplumsal yapılarıdaki rolünü anlamaya yönelik önemli bir çaba sarf etmektedir. Bu makale, özellikle Türkiye'deki hapishanelerin mekânsal ve zamansal bağlamını inceleyerek suç sosyolojisi disiplininde önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Başlangıç kısmında, suçun sosyolojik boyutunu anlamak adına suç sosyolojisinin genel çerçevesine odaklanılacaktır. Bu bağlamda, suçun bireylerarası, toplumsal ve kültürel etkenlere nasıl bağlı olduğunu anlamak için temel kavramlar ile teoriler ele alınacaktır. Ayrıca, suçun toplum üzerindeki etkilerini inceleyerek, suçla mücadelede kullanılan cezalandırma sistemlerinin ve hapishane gibi kurumların toplumun sosyal dokusundaki rolü irdelenecektir. Türkiye'deki hapishanelerin tarihçesi/değişimi ele alınacak ve bu kurumların mekânsal boyutu detaylı bir şekilde incelenecektir. Hapishanelerin yerleşim yerleri, yapısal özellikleri ve kapasiteleri gibi faktörler, suçla mücadelede bu kurumların etkinliğini anlamak adına önemli bir perspektif sunmaktadır. Ayrıca hapishanelerin zamansal boyutu üzerine odaklanılacaktır. Bu bağlamda, Türkiye'de hapishane nüfusundaki değişimler, suç oranlarındaki dalgalanmalar ve cezalandırma politikalarındaki değişiklikler incelenecektir. Bu analiz, hapishane sistemlerinin toplumdaki değişen dinamiklere nasıl tepki gösterdiğini ve suçun zamansal olarak nasıl dönüştüğünü anlamamıza yardımcı olacaktır. Elde edilen bulguların suç sosyolojisi teorileriyle nasıl ilişkilendirilebileceği ve bu analizlerin Türkiye'deki ceza sistemi üzerindeki pratik etkileri tartışılacaktır. Gelecekteki araştırmalara yönelik öneriler sunularak, suç sosyolojisi alanında spesifik sorunlar ve dinamikler hakkında daha derinlemesine, kapsamlı bir bilgi birikimi oluşturma hedeflenmektedir. Bu makale, Türkiye'deki hapishanelerin mekânsal ve zamansal boyutlarıyla toplumsal ilişkisine odaklanarak suç sosyolojisi disiplinine yeni bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulguların, suçun toplumsal bağlamını anlamak ve etkili suç politikaları geliştirmek adına önemli bir katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suç sosyolojisi, Ceza sosyolojisi, Kriminoloji, Hukuk sosyolojisi, Türkiye'deki suçlu profili.

* Dr. Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, aakbas@cumhuriyet.edu.tr ORCID: 0000-0002-8480-4350.

Sociology of Crime: Spatial and Temporal Context of Prisons in Turkey

Arif Akbaş

Abstract: In contemporary times, the issues of crime and punishment stand out as complex and multifaceted phenomena deeply impacting societies. In this context, the discipline of the sociology of crime endeavors to understand the social origins of crime, its effects, and the role of penal systems within social structures. This article aims to fill a significant gap in the discipline of the sociology of crime by examining the spatial and temporal context of prisons in Turkey. Initially, to comprehend the sociological dimension of crime, the general framework of the sociology of crime will be focused upon. In this context, fundamental concepts and theories will be addressed to understand how crime is linked to interpersonal, social, and cultural factors. Additionally, by examining the impacts of crime on society, the role of penal systems and institutions like prisons in the social fabric will be scrutinized. The history and evolution of prisons in Turkey will be discussed, and the spatial dimensions of these institutions will be examined in detail. Factors such as the locations of prisons, their structural features, and capacities offer a significant perspective for understanding the effectiveness of these institutions in combating crime. Moreover, the temporal dimension of prisons will be focused upon. In this context, changes in the prison population in Turkey, fluctuations in crime rates, and shifts in penal policies will be analyzed. This analysis will help us understand how prison systems respond to changing dynamics in society and how crime transforms temporally. The findings will be discussed in relation to theories of the sociology of crime and the practical implications of these analyses on the penal system in Turkey will be explored. Suggestions for future research will be presented, aiming to build a more profound and comprehensive knowledge base on specific issues and dynamics within the field of the sociology of crime. By focusing on the spatial and temporal dimensions of prisons in Turkey and their social relationship, this article aims to provide a new perspective to the discipline of the sociology of crime. It is hoped that the findings will contribute significantly to understanding the social context of crime and developing effective crime policies.

Keywords: Sociology of crime, sociology of punishment, criminology, sociology of law, criminal profile in Turkey.

Giriş

Suç sosyolojisi, suçun sosyal/ kültürel kökenlerini anlamaya yönelik bir disiplindir ve toplumları etkileyen karmaşık bir olgu olan suçun çeşitli yönlerini incelemeyi amaçlar. Bu makalede, suç sosyolojisinin temel kavramlarına ve bu disiplinin sunduğu teorik çerçeveye odaklanarak, suçun toplumsal dinamikleri anlama çabasına katkıda bulunma amaçlanmaktadır. Suç sosyolojisi, bireyler arası etkileşimlerin, toplumsal normların ve kültürel faktörlerin suç olgusunu nasıl şekillendirdiğini anlamaya çalışır. Suçun bireyin içsel özelliklerinden ziyade toplumsal etkenlere bağlı olduğu temel teorilerden biri, bu disiplinin odak noktalarından biridir (Hester, 2017, s. 1-27). Bu bağlamda, suçun toplumsal bir olgu olarak nasıl inşa edildiği ve sosyal yapılar üzerindeki etkileri incelenir. Toplumun çeşitli katmanlarında görülen suç eğilimleri, ekonomik faktörler, eğitim seviyeleri ve sosyal sınıf gibi değişkenlerle ilişkilidir. Suçun sosyal bir olgu olarak anlaşılması, etkili suç politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması açısından kritiktir. Suç sosyolojisinin bir diğer önemli boyutu, kriminal konuların cezalandırılmasıyla ilgilidir. [Sosyoloji için ceza formal ya da enformal tüm yaptırımları içerir. Ceza hukuku sistemi bunun bir parçası olabilir.] Ceza sistemleri, suçun önlenmesi ve toplumun korunması amacıyla tasarlanmıştır. Ancak, cezalandırma politikalarının etkinliği ve adilliği konusundaki tartışmalar da suç sosyolojisinin odak noktalarındandır. Suç sosyolojisi, suçun sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamlarını anlamak için önemli bir araştırma alanı sunmaktadır. Bu disiplin, suçun nedenleri, sonuçları ve cezalandırma sistemleri üzerine yapılan çalışmalarla toplumların suçla mücadelesine ışık tutmaktadır. Suç sosyolojisi, toplumsal dinamiklere duyarlı suç politikalarının geliştirilmesine katkıda bulunarak daha adil ve sürdürülebilir bir toplum hedefine ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır (Downes, 2016, s. 334).

Ceza sosyolojisi, suçun cezalandırılması sürecini ve ceza sistemlerinin toplumsal bağlamdaki rolünü inceleyen bir disiplindir. [Sosyolojinin “ceza” denilen kavramı resmi yaptırımlardan daha geniş gördüğünü vurgulamak gerekir. Diğer yandan ceza hukukunun bu yönüne ilişkin çabalar genellikle kriminoloji disipliniince tetkik edilir.] Bu alan, ceza hukukunun ötesine geçerek, cezalandırma pratiklerinin sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerini anlamaya odaklanır. Ceza sosyolojisi, suç ve ceza arasındaki ilişkiyi ele alırken, cezalandırmanın adalet, etkinlik ve toplumsal düzen açısından nasıl değerlendirilmesi gerektiği konularını da ele alır (Garland, 2018, s. 8-33). Bu disiplin, ceza politikalarının olası etkilerini analiz ederek, ceza sistemlerinin toplumsal eşitsizlikleri nasıl etkilediğini ve toplumun genel güvenlik algısını nasıl şekillendirdiğini araştırır. Ayrıca, ceza sosyolojisi, suçun toplumsal/ ekonomik nedenlerini inceleyerek, suçun önlenmesine ve toplumun daha güvenli bir hale gelmesine yönelik etkili stratejiler geliştirmeye katkıda bulunur. Bu disiplin, ceza sistemlerinin evrimini, cezalandırma pratiklerinin değişimini ve ceza politikalarının toplumsal normlar üzerindeki etkilerini anlama

çabasında önemli bir rol oynar. Ceza sosyolojisi aslında suç ve ceza konularında geniş bir perspektif sunarak, toplumun adil, etkili ve sürdürülebilir bir ceza sistemine doğru ilerlemesine katkı sağlar (Garland, 1990, s. 1-15).

Kriminoloji, suç ve suçluluğun bilimsel bir perspektiften incelendiği, suçun nedenleri ve toplumun suçlara verdiği tepkilerin araştırıldığı çok disiplinli bir alan olarak tanımlanır. [Ayrıca kriminoloji, suçun nedenlerini, sonuçlarını ve önlenmesi için alınabilecek önlemleri inceleyen disiplinler arası bir bilim dalıdır. Sosyoloji, psikoloji, hukuk, antropoloji ile ekonomi gibi çeşitli bilim dallarının yöntem/ teorilerini kullanarak, suçun bireyler ve toplum üzerindeki etkilerini analiz eder. Kriminologlar, suçlu davranışlarının kökenlerini, suçun yaygınlık ya da dağılımını, suç işleme oranlarını ve suç önleme stratejilerini araştırırlar. Suç, bir toplumun yasaları tarafından yasaklanmış ve cezalandırılması öngörülmüş davranışlar bütünü olarak tanımlanabilir. Suç, yasalara aykırı olarak gerçekleştirilen bir eylem ya da ihmal sonucu da oluşabilir. Suçlar, cezai yasalar kapsamında düzenlenir ve suç işleyen bireyler bu yasalar çerçevesinde cezalandırılır. Suç: Belirli bir yasal çerçeveye göre tanımlanmış, toplum tarafından yasaklanmış ve cezalandırılan davranışlardır. Kriminoloji ise suçu ve suçlu davranışlarını inceleyen, suçun nedenleri, sonuçları ve önlenmesi üzerinde araştırmalar yapan bir bilim dalıdır. Suç, belirli bir eylemin yasadışı olup olmadığına ve bu eylemin cezai yaptırımlara tabi olup olmadığına odaklanır. Kriminoloji, suçun arka planını, nedenlerini, sosyo-ekonomik, psikolojik, kültürel faktörlerini, suçla mücadele yöntemlerini ve suçun toplumsal etkilerini anlamaya çalışır.] Bu disiplin, suçlu davranışlarla ilgili desenleri, motivasyonları ve sonuçları anlamak amacıyla sosyoloji, psikoloji, hukuk, antropoloji gibi çeşitli alanlardan faydalanarak kapsamlı bir analiz sunar. Kriminolojinin temel amacı, bireyleri suç işlemeye iten etkenlerin karmaşıklığını çözmektir (Newburn, 2017, s. 1-12). Bu alan, suçlu davranışlara katkıda bulunabilecek sosyal, ekonomik ve psikolojik faktörleri incelemektedir. İstatistiksel verilerin, vaka analizlerinin ve teorik çerçevelerin analiziyle, kriminoloji, suçun farklı sosyal bağlamlar içinde daha derin bir anlayışa ulaşmayı amaçlar. Kriminoloji, aynı zamanda suçun önlenmesi ve müdahale stratejilerinin etkinliğini araştırarak, suçla mücadelede adalet sisteminin işleyişini de ele alır. Bu disiplin, kolluk kuvveti uygulamalarını, mahkeme süreçlerini ve düzeltici yöntemleri eleştirerek, bunların bireyler ve toplum üzerindeki etkilerini değerlendirir (Vito, 2015, s. 3). Bunun yanında, kriminoloji, suç/ ceza ile ilgili halk politikalarının oluşturulmasında da etkili bir rol oynar ve suçlu davranışların temel nedenleriyle ilgilenen kanıta dayalı yaklaşımları savunur. Kriminolojinin önemli bir yönü, suçla ilgili toplum tepkilerinin incelenmesidir; bu, suçla mücadele amacıyla oluşturulan hukukların gelişimi ve cezanın uygulanmasını içerir. Bu disiplin, çeşitli cezai önlemlerin etik açıdan değerlendirilmesini/ bunların toplumsal değerler ve normlar üzerindeki etkilerini eleştirel bir bakış açısıyla analiz eder. Kriminoloji, toplum içindeki suçun karmaşık dinamiklerini anlamak için önemli bir akademik çerçe-

ve sağlar. Çeşitli disiplinlerden gelen bilgileri birleştirerek, kriminoloji sadece suçlu davranışları açıklamakla kalmaz, aynı zamanda suçun önlenmesine yönelik etkili stratejilere ve adil bir ceza sistemine katkıda bulunmayı da amaçlar (Jones, 2021, s. 6).

Hukuk sosyolojisi, hukuki normların toplumsal bağlamda nasıl işlediğini ve hukukun toplumsal düzenleme süreçlerine olan etkilerini inceleyen bir disiplindir. Bu makale, hukuk sosyolojisinin temel kavramlarına odaklanarak, hukuki yapının toplumsal dinamiklere olan etkilerini açıklamayı da amaçlamaktadır (Ehrlich, 1922, s. 130-145). Hukuk sosyolojisi, hukuki normların oluşturulması, uygulanması ve değişim süreçlerini sosyal faktörler bağlamında anlamaya çalışır. Bu bağlamda, hukuki normların toplumsal normlarla etkileşimi, adaletin toplumsal algısı ve hukukun toplum üzerindeki rolü gibi konular önemli bir rol oynar. Ayrıca, hukuki kurumların toplumsal eşitsizliklere olan etkileri ve hukukun toplumsal değişimle nasıl ilişkili olduğu da incelenir. Hukuk sosyolojisi, hukuki normların toplumsal düzeni nasıl etkilediğini anlamaya yönelik kapsamlı bir analiz sunar. Hukukun toplumsal normları düzenleme ve çeşitli sosyal gruplar arasında denge sağlama işlevi, hukuk sosyolojisinin önemli bir alanını oluşturur. Bu bağlamda, hukuki normların toplumsal düzeni koruma ve güç ilişkilerini dengeleme potansiyeli, hukuk sosyolojisinin merkezinde yer alır. Hukuk sosyolojisi, hukukun toplumsal dinamikleri üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik önemli bir disiplindir. Bu metinde hukuk sosyolojisinin temel kavramları açıklanırken, hukukun toplumsal düzen içindeki rolü ele alınarak disipline dair önemli katkıları da vurgulanmaktadır (Timasheff, 2017, s. 15-16).

Suç işleme eğilimi, yüzyıllardır insanlık üzerindeki bir soru işareti olmuştur. Suçun sosyolojik perspektiften incelenerek, bireylerin suç işleme nedenlerini anlamaya yönelik yoğun bir çaba sarf edilmelidir. Sosyoloji, suçun birey ve toplum arasındaki kompleks etkileşimlerle nasıl bağlantılı olduğunu açıklamak adına güçlü bir araç sunar. Birçok sosyolog, suçun temel nedenlerinden birinin toplumsal yoksulluk olduğunu savunmaktadır. Yoksulluk içinde büyüyen bireylerin, ekonomik olanaklardan yoksun olmaları nedeniyle suça yönelebileceği düşünülmektedir (Denno, 1985, s. 711-741). Bu bağlamda, gelir eşitsizliği, sosyal hizmetlere erişimdeki farklılıklar ve işsizlik gibi toplumsal faktörler, suç eğilimini artırabilir. Toplumsal değerler ve normlar, bireylerin davranışlarını şekillendiren önemli etmenlerdir. Toplumun değer yargılarına uymayan bireyler, suç işleme eğiliminde olabilirler. Ayrıca, toplumun suça karşı tepkisi, cezalandırma sistemleri ve toplumsal baskılar da suçun sosyal bir olgu olarak ele alınmasında önemli rol oynar. Aile ve çevresel etkenler, bireylerin suç işleme eğiliminde etkili bir faktördür. Aile içinde yaşanan şiddet, ihmaller veya duygusal sorunlar, bireyin suça yönelmesine neden olabilir. Bireyin çocukluk ve gençlik döneminde maruz kaldığı çevresel etkiler, suç eğilimini etkileyebilir. Sosyal hizmetler, suça yönelen bireylerin rehabilitasyonu ve suçun önlenmesi açısından kritik bir rol oynar. Toplumun suçla mücadelede sosyal hizmetlere daha fazla yatırım yapması, suça duyarlı bireylerin desteklenmesini ve suçun kökenleriyle başa çıkılmasını sağlayabilir. İnsanların

suç işleme eğilimi, sosyolojik bir bakış açısıyla incelendiğinde, suçun karmaşık bir sosyal olgu olduğu görülmektedir. Toplumsal faktörler, aile/ çevresel etkiler, değerler ile normlar gibi unsurlar bir araya geldiğinde, suç işleme eğilimini anlamak yahut önlemek için sosyal hizmetler, eğitim ve toplumsal destek önemli rol oynar. Bu bağlamda, suçun sosyolojik izahatı, daha adil, eşit ve suça dayanıklı bir toplumun inşasına katkıda bulunabilir (Bottoms, 2002, s. 11-35).

Suç, bireyler, toplumlar ve kültürler arasında karmaşık bir etkileşim ağı içinde gelişen bir olgudur. Sosyoloji, suçun kökenlerini anlamak ve suçun toplumsal dinamiklerini çözümlenmek adına bireylerarası, toplumsal/ kültürel etkenlere odaklanarak önemli bir perspektif sunar. Bireylerarası etkenler, suçun temelini oluşturan önemli unsurlardan biridir. Bireylerin kişisel özellikleri, psikolojik durumları ve sosyal ilişkileri, suç eğilimini etkiler. Örneğin, çocukluk travmaları, aile içi şiddet ya da psikolojik sorunlar, bireyin suça yönelme olasılığını artırabilir. Bireyin içsel dünyasındaki çatışmalar ve kişisel deneyimler, suç işleme eğilimini şekillendirebilir. Suçun toplumsal boyutu, bireylerarası etkileşimleri aşarak geniş bir perspektifi içerir. Toplumsal faktörler, ekonomik eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik gibi durumlar, suçun ortaya çıkmasında etkili olabilir (Gottfredson, 1991, s. 197-226). Ayrıca, eğitim seviyeleri, sosyal hizmetlere erişim ve mahalle yapıları gibi toplumsal dinamikler, suçun yayılmasında/ bireylerin suça katılma olasılığında etkili rol oynar. Bir başka açıdan kültür, suçun anlaşılmasında ve açıklanmasında önemli bir faktördür. Kültürel değerler, normlar ile yaşam tarzları, bireylerin suça yönelik motivasyonlarını ve suç işleme biçimlerini etkiler. Örneğin, belirli bir kültürde suçun tolere edilip edilmediği, suçun toplum içindeki algısını derinden etkiler. Sosyolojik perspektiften bakıldığında, suçun bireylerarası, toplumsal ve kültürel etkenlere bağlı olduğu görülmektedir. Bu etkenler arasındaki kompleks etkileşim, suçun doğasını anlamak ve suçla mücadele stratejileri geliştirmek adına önemlidir. Bu nedenle, suçun sosyolojik boyutlarına odaklanan araştırmalar, daha kapsamlı ve etkili suç politikalarının oluşturulmasına katkıda bulunabilir. Bu ise toplumsal düzenin güçlendirilmesine ve suça dayanıklı bir toplumun inşasına yönelik adımlar atılmasına yardımcı olabilir (Cullen, 1994, s. 527-559).

Suç Sosyolojisi ile İlgili Temel Teoriler ve Suçun Toplumsal Etkileri

Suç, gündelik dilde, bir devlet ya da diğer otoriteler tarafından yasa dışı kabul edilen ve cezalandırılan bir eylemi ifade eder. [Suç sosyolojisi açıklanırken sosyolojinin benzer bir alanı olan “sapma sosyolojisi” de açıklanmalıdır. Sapma sosyolojisi, toplumsal normlara ve kurallara aykırı davranışları inceleyen sosyoloji dalıdır. Toplumlar da kabul edilmiş normların dışında kalan davranışlar “sapma” olarak nitelendirilir ve bu davranışların nedenleri, sonuçları, toplumsal tepkiler/ bu tepkilerin etkileri sapma sosyolojisinin inceleme alanına girer. Toplumların işleyişinde belirli davranış kalıpları ve kurallar vardır. Normlar, bireylerin ne

yapması veya yapmaması gerektiğini belirler. Sapma, bu normlara aykırı davranış olarak tanımlanır. Toplumlar, normları ve kuralları korumak yahut sapmayı önlemek için çeşitli sosyal kontrol mekanizmaları geliştirirler. Bu mekanizmalar, yasalar, cezalar, eğitim sistemleri, aile yapıları ve toplumsal beklentiler gibi araçlarla sağlanır. Etiketleme teorisine göre; sapma bir davranışın kendisinden ziyade, toplumsal tepkiler ve etiketlemeler sonucu oluşur. Bir birey veya grup “sapık” olarak etiketlendiğinde, bu etiketin kendisi sapkın davranışları pekiştirebilir. Edwin Sutherland tarafından geliştirilen “farklılaşan birliktelik teorisi”ne göre sapmanın öğrenilen bir davranış olduğunu öne sürülmektedir. Bireyler, sapkın davranışları, içinde buldukları sosyal çevre ve etkileşimler yoluyla öğrenirler. Robert K. Merton’un “gerilim teorisi” açısından toplumların belirlediği hedeflere ulaşamayan bireyler, alternatif yollar arayarak sapkın davranışlarda bulunabilirler. Bu teoride, toplumda var olan sosyal yapı ve bireyler arasındaki eşitsizlikler, sapmanın nedenleri arasında gösterilir. Travis Hirschi’nin “sosyal bağ teorisine” göre bireylerin toplumsal bağlarının güçlü olması durumunda sapma davranışlarına daha az eğilimli oldukları savunulmaktadır. Aile, arkadaşlar, eğitim ve diğer sosyal bağlar, bireylerin normlara uygun davranmasını teşvik eder.] Modern ceza hukukunda suçun basit ve evrensel bir tanımı bulunmamakla birlikte, yasal tanımlar belirli amaçlar için sunulmuştur. Genel bir bakışa göre, suç, mevcut kanunlar tarafından tanımlanmış bir kategori olarak kabul edilir; yani bir eylem, ilgili ve yürürlükteki bir kanun tarafından suç olarak belirlendiyse, bu eylem suç teşkil eder. Önerilen tanımlardan biri, suçun sadece bireylere değil, aynı zamanda bir topluluğa, topluma ya da devlete zarar veren bir eylem olduğunu vurgular (“kamuya açık bir yanlış”). Bu tür eylemler yasal olarak yasaktır ve cezalandırılır (Lamond, 2007, s. 609-632).

Cinayet, tecavüz ve hırsızlık gibi eylemlerin dünya genelinde yasaklanması gerektiği düşüncesi evrensel bir kabul görmektedir. Ancak, her bir yargı bölgesinin ceza hukuku tarafından tanımlandığı için cezai suçun tam olarak ne olduğu konusunda genel bir tanım bulunmamaktadır. Bazı ülkelerde bu konuda kapsamlı bir kanun, genellikle ceza kanunu adı altında, bulunurken, ortak hukuk sistemine sahip diğer bazı ülkelerde bu kadar detaylı bir kanun bulunmayabilir. Devlet ya da hükümet, bir bireyin suç işlemesi durumunda özgürlüğünü ciddi şekilde kısıtlama yetkisine sahiptir. Modern toplumlarda, soruşturma ve yargılama süreçlerine uyma zorunluluğu vardır. Bir kişi suçlu bulunduğu anda, suçun niteliğine bağlı olarak toplu hapis cezası, tazminat veya bazı yargı bölgelerinde ölüm cezasına çarptırılabilir. Genellikle, “suç teşkil eden bir eylemde bulunmanın” (actus reus) suç olarak kabul edilmesi için, bazı istisnalar dışında, “suç teşkil eden bir eylemde bulunma niyetinin” (mens rea) bulunması gerekmektedir. Her kanun ihlali suç olmasına rağmen, her hukuk ihlali suç olarak kabul edilmez. Özel hukuk ihlalleri, devlet tarafından otomatik olarak cezalandırılmaz; bunun yerine, bu tür ihlaller hukuk yargılaması yoluyla ele alınabilir, örneğin haksız fiil ve sözleşme ihlalleri gibi (Elizabeth, 2003, s. 5-10).

Suçun kesin tanımı, felsefi bir konu olup genel bir kabule varılamamıştır. Hukuk, siyaset, sosyoloji ve psikoloji gibi farklı alanlar, suçu çeşitli perspektiflerden tanımlamaktadır. Suç, bireylere, topluluğa veya devlete karşı yapılan haksızlıklar olarak çeşitli biçimlerde değerlendirilebilir. Bir eylemin suç sayılma durumu, bulunduğu bağlama bağlıdır. Şiddet içeren eylemler genellikle suç olarak kabul edilir, ancak bazı durumlarda bu eylemlere izin verilebilir veya arzu edilebilir olarak bakılabilir. Suç, tarih boyunca genellikle kötülüğün bir ifadesi olarak algılanmıştır; ancak, modern suç teorileri bu perspektifi değiştirmiştir (Fattah, 1997, s. 30-47). Sosyolojik bir kavram olarak suç, zarar veren ve toplumsal normları ihlal eden eylemlerle ilişkilendirilir (Fattah, 1997, s. 35-36). Bu tanıma göre suç bir tür sosyal yapıdır ve toplumsal tutumlar neyin suç sayılacağını belirler (Fattah, 1997, s. 29). Hukuki ahlakçılığa dayalı hukuk sistemlerinde suçun sosyal tanımını olduğu kadar hukuki tanımını da toplumun hâkim ahlaki inançları belirler. Bu sistem, bireyciliğe ve çok kültürlülüğe diğer ahlaki inançlara göre öncelik veren liberal demokratik toplumlarda daha az öne çıkar. Paternalizm, suçu yalnızca başkalarına veya topluma zarar vermek olarak değil, aynı zamanda kendine zarar vermek olarak tanımlar (Fattah, 1997, s. 38) Suçla ilgili psikolojik tanımlamalarda faillerin ruh halleri ve çevreleriyle ilişkileri dikkate alınır (Fattah, 1997, s. 36-37).

Suç sosyolojisi, suç ile suçlu davranışların toplumsal kökenlerini ve etkilerini anlamaya odaklanan bir alandır. [Köken, etkiler ile... suç tanımına ve suçlu olarak etiketle(n)meye giden süreçleri de anlamaya çalışır.] Bu alanda birkaç temel teori bulunmaktadır. Klasik Kuram: Temsilcileri; Cesare Beccaria, Jeremy Bentham'dır. Klasik kuram, suçun bireylerin rasyonel tercihleri sonucunda ortaya çıktığını savunur. Suçlu, suç işleyerek elde edeceği kazançların, olası cezadan daha büyük olduğunu düşünür. Bu nedenle, klasik kuram, caydırıcılık ilkesini vurgular. Hukukun kesin ve hızlı bir biçimde uygulanmasını savunur (Ferrajoli, 2019, s. 75-84). Çatışma Kuramı: Temsilcileri; Karl Marx, George Vold, Richard Quinney'dir. Çatışma kuramı, toplumun temelinde sınıfsal çatışma olduğunu ve suçun toplumsal eşitsizliklerin bir ürünü olduğunu öne sürer. Zengin ve güçlü sınıfların, yoksul sınıflara uyguladığı baskılar suçun ortaya çıkmasında etkilidir. Suç, toplumsal çatışmaların bir yansımasıdır ve hukukun uygulanmasında sınıfsal adaletsizlik vardır (Quinney, 2017, s. 7-11). Etiketleme Kuramı: Temsilcileri; Howard Becker ve Edwin Lemert'tir. Etiketleme kuramı, toplumun suçluları etiketleyerek onları suçlu kıldığını ve bu etiketin bireyin davranışlarını olumsuz etkilediğini savunur. Bu teori, suçluluğun sosyal bir yapı olduğunu ve suç etiketi alan bireylerin toplum tarafından dışlanma eğiliminde olduğunu iddia eder (Tannenbaum, 1994, s. 189). İçsel Çatışma Kuramı (Strain Teorisi): Temsilcileri: Robert K. Merton ve Albert Cohen'dir. İçsel çatışma kuramı, bireylerin toplumsal hedeflere ulaşamamaları durumunda içsel bir çatışma yaşayarak suç işlediklerini ileri sürer. Toplumun belirlediği hedeflere ulaşma yolları sınırlı olduğunda, bireyler alternatif yollara başvurabilirler ve bu da suç oranlarını artırabilir (Poveda, 1970, s. 59). Rasyonalizasyon Kuramı (Rational Choice Theory): Temsilcileri;

Ronald V. Clarke ve Derek B. Cornish'dir. Rasyonalizasyon kuramı, suçun bireylerin rasyonel düşünce süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını savunur. Suç, bireyin kişisel çıkarlarını maksimize etmeye yönelik bir seçimdir. Bireyler, suç işlemenin getireceği avantajları ve olası cezayı değerlendirerek eylemlerini planlarlar (Cornish, 2006, s. 48-80). Bu teoriler, suç sosyolojisi alanında farklı perspektifler sunar ve suçun toplumsal nedenlerini anlamaya çalışır. İhtiyaç duyulan teori, spesifik bir suç türü veya toplumsal bağlam düzeyinde değişebilir.

Suç, toplumları derinden etkileyen karmaşık bir olgudur. Suçun toplum içinde sosyal bağlamda yarattığı etkiler, birincil olarak suçun toplumun dokusunu nasıl etkilediğini inceler. Suç, toplumsal güveni zedeler ve sosyal normlara karşı bir tehdit oluşturabilir. Ayrıca, etkilenen bireyler arasında güvensizlik ve korku duygularını artırabilir, toplumda sosyal kopukluğa neden olabilir. Suç, ekonomik düzeyde de önemli etkilere yol açar. Güvenlik önlemleri ve ceza adalet sistemine yapılan yatırımlar, devletlerin bütçesini olumsuz yönde etkileyebilir. Ayrıca, suç nedeniyle kaybedilen üretkenlik ve işgücü, ekonomik gelişmeyi kısıtlayabilir. Suç, mağdurlar ve suçlular arasında psikolojik etkilere neden olabilir. Mağdurlar, travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik sorunlar yaşayabilirler. Suçlu bireylerde ise ceza adalet sistemine maruz kalmanın psikolojik etkileri, topluma geri dönüşleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Suçun hukuki etkileri, ceza adalet sistemini ve yasal kurumları içerir. Suç, hukuki bir mücadeleye ve hapis cezalarına yol açabilir. Bu durum, hapishanelerin kapasite sorunlarına, mahkemelerin yargılama süreçlerine ve adalet sisteminin genel işleyişine etki edebilir. Suç, genellikle toplumsal eşitsizlik ve ayrımcılıkla bağlantılıdır. Belirli topluluklar veya sosyal sınıflar, suçla daha fazla ilişkilendirilebilir, bu da toplumsal eşitsizlikleri derinleştirebilir ve toplumsal adaletsizlik hissini artırabilir. Defaatle belirtildiği gibi suçun toplum üzerindeki etkileri, çok yönlü ve karmaşıktır. Sosyolojik, ekonomik, psikolojik ve hukuki perspektiflerden bakıldığında, suçun toplumda yarattığı zararlar daha iyi anlaşılabilir. Bu bağlamda, suçla mücadele politikalarının geliştirilmesi ve suçun etkileriyle başa çıkılması, toplumun genel refahını artırmak adına önemli bir adımdır (Fraser, 2011, s. 1-16).

Suçla Mücadelede Kullanılan Cezalandırma Sistemleri ve Hapishaneler

Suçla mücadele, toplumların güvenliğini sağlamak ve adaleti tesis etmek adına önemli bir hedefi temsil eder. Bu bağlamda, suçla mücadelede kullanılan cezalandırma sistemleri, suçun önlenmesi, suçluların cezalandırılması ve toplumsal düzenin korunması amacıyla çeşitlenmiş yaklaşımları içermektedir. En yaygın ve bilinen cezalandırma sistemlerinden biri hapis cezalarıdır. Suçluların belirli bir süre boyunca hapiste tutulmaları, topluma karşı tehdit oluşturan bireylerin izole edilmesini sağlar. Ancak, aşırı kullanımı ve uzun ceza süreleri, toplumsal rehabilitasyon yerine suçluların sertleşmesine neden olabilir (Eadie, 2003, s. 541-573).

Para cezaları, suçlulara belirli bir miktar para ödeme yükümlülüğü getirir. Bu sistem, ekonomik bir yaptırım olarak işlev görür ve suçlunun maddi sorumluluk taşımasını sağlar. Ancak, ekonomik sınırlamaları olan bireyler için etkili bir caydırıcı olmayabilir. Toplumsal hizmetler, elektronik kelepçeler, ev hapsi gibi alternatif cezalandırma yöntemleri, suçlulara hapis cezaları yerine daha rehabilitatif bir yaklaşım sunar. Bu sistemler, suçluların topluma entegrasyonunu kolaylaştırmayı ve tekrar suç işleme riskini azaltmayı amaçlar. Suçluların belirli bir süre hapis cezasını tamamlamasının ardından şartlı salıverme ve gözetim, sürecin devamını içerir. Bu süreçte, suçlu belirli kurallara uymak ve düzenli kontrollerden geçmek zorundadır. Bu sistem, suçluların topluma geri dönüşünü desteklemeyi amaçlar. Suçla mücadelede etkili bir yaklaşım, suçluların eğitim ve rehabilitasyon programlarına katılımını içerir. Bu programlar, suçun temel nedenlerini anlamayı ve suçluların davranışlarını olumlu bir şekilde değiştirmeyi hedefler. Suçla mücadelede kullanılan cezalandırma sistemleri, çeşitli avantajlara ve zorluklara sahiptir. Etkili bir strateji, cezalandırmanın yanı sıra suçun sosyal, ekonomik ve psikolojik kökenlerini anlamayı içermelidir. Bu bağlamda, cezalandırma sistemleriyle birlikte iyileştirme, eğitim ve topluma entegrasyon stratejilerinin entegre bir şekilde uygulanması, suçla mücadelede daha sürdürülebilir sonuçlara yol açabilir (Levitt, 2007, s. 455-495). Suçlar genel olarak; şiddet suçu, mülkiyet suçu, kamu düzeni suçu, siyasal suçlar ve henüz gelişmemiş suçlar şeklinde beş ana bölüme ayrılmaktadır. 21. yüzyıldaki hemen hemen tüm ülkelerde medeni hukuk, genel hukuk, İslam hukuku veya sosyalist hukuka dayanan ceza hukuku vardır. Tarihsel olarak, ceza kanunları sıklıkla suçluları sınıfa veya kasta göre ayırmış ve statüye bağlı olarak farklı cezalar öngörmüştür. Bazı kabile toplumlarında, bir klanın tamamı bir suçtan sorumlu olarak kabul edilmektedir. Çoğu durumda, bu sistemdeki bir suçla ilgili anlaşmazlıklar, birkaç nesil boyunca sürececek bir kan davasına yol açmaktadır (Roth, 2014, s. 23-24). [Örneğin kan davaları bu türdendir.] Kanun kapsamında hangi eylemlerin suç sayılacağını devlet belirler. Kriminalizasyon, özerklik haklarını ihlal edebileceği ve bireyleri haksız cezaya maruz bırakabileceği için önemli insan hakları hususlarına sahiptir (Ashworth, 2013, s. 32-33).

Suçlu davranışın temel analizi, maliyet-fayda analizi ile belirlenir. Suç işleyen birey genellikle bu eylemin getireceği faydaların, yakalanma ve cezalandırılma riskine göre daha ağır basacağına inanır. Ekonomik faktörler, özellikle işsizlik ve gelir eşitsizliği gibi olumsuz etkiler, suç işleme teşvikini önemli ölçüde artırabilirken, ağır cezalar ise bazı durumlarda bu teşviki azaltabilir. Sosyal faktörler de benzer şekilde suç olasılığını etkiler. Suç, büyük ölçüde toplumsal bütünleşme ile ilişkilidir; toplumla daha az bütünleşmiş veya zorla bütünleşmiş grupların suçta karışma olasılıkları daha yüksektir. Topluluğa kilise/ cami/ havra aracılığıyla dâhil olmak, suç olasılığını azaltırken, suçlu kişilerle ilişki kurmak suçlu olma olasılığını artırabilir. Suçun bilinen bir genetik nedeni yoktur. Bazı genlerin bireyleri suç faaliyetlerine yönlendirebilecek özellikleri etkilediği bulunmuştur; ancak suç eylemlerine doğrudan neden olan veya bunu zorlayan hiçbir biyolojik veya fizyo-

lojik özellik bulunamamıştır. Biyolojik faktörlerden biri de cinsiyet eşitsizliğidir; çünkü hemen hemen tüm kültürlerde erkeklerin suç işleme olasılığı, kadınlara göre önemli ölçüde daha yüksektir. Ayrıca, erkeklerin işlediği suçların kadınların işlediği suçlardan daha ciddi olma eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir (Fajnzylber, 2002, s. 1323-1357).

Gelişmiş ülkelerde, [BM Kalkınma Programı'nın İGE'sine göre] suç genellikle ülkenin suç oranlarına bakılmaksızın yüksek öncelikli bir siyasi konu olarak kabul edilmektedir. Düzenli olarak suça maruz kalmayan bireyler, genellikle medya aracılığıyla haberleşme ve suç kurguları gibi mecralarla suçla temas kurmaktadır. Suçun haberlerle gündeme gelmesi, alarmizme ve suç eğilimlerinin yanlış algılanmasına neden olabilir. Suçla ilgili haberlerdeki seçim yanlılığı, şiddet içeren suçların yaygınlığını önemli ölçüde abartabilir ve habercilik, belirli bir suç türünü belirli bir süre boyunca aşırı vurgulayarak bir "suç dalgası" etkisi yaratabilir. Toplumun ahlaki değerleri zamanla değiştiğçe, bir zamanlar suç olarak görülen eylemler zaman içinde haklı görülebilir hale gelebilir (Fattah, 1997, s. 63-64).

Hapishane [tutukevi/ cezaevi veya ıslah merkezi] insanların kendi istekleri dışında hapsedildiği ve reddedildiği bir tesistir. Genellikle çeşitli suçların cezası olarak devletin yetkisi altında çeşitli özgürlükler sağlanır. Yetkililer genellikle ceza adaleti sistemi içinde cezaevlerini kullanır: Suçla itham edilen kişiler duruşmalarına kadar hapsedilebilir; duruşmada suçları itiraf eden veya suçlu bulunanlar belirli bir süre hapis cezasına çarptırılabilir. Cezaevleri, otoriter rejimler tarafından muhalif olarak algılanan bireyleri genellikle adil bir yargılama veya hukuki süreç olmaksızın siyasi suçlar gerekçesiyle tutuklamak için kullanılan bir siyasi baskı aracı olarak da işlev görebilir. Bu tür bir kullanım, uluslararası hukukun çoğu formuna göre yasadışıdır. Savaş zamanlarında, savaşan taraflar veya tarafsız ülkeler, askeri hapishanelerde veya savaş esiri kamplarında savaş esirlerini veya tutukluları tutabilir. Devletler herhangi bir zamanda sivilleri (bazen geniş sivil grupları) toplama kamplarında hapsedebilir (Eadie, 2003, s. 541-573).
Formun Üstü

İnsanlık tarihi boyunca, suç ve ceza kavramları toplumsal düzenin temelini oluşturmuştur. [Yazının icadı ve ilk yazılı kanunlara atıfla Mezopotamya'da ikili cezalandırma sisteminden bahsedilebilir: «Talion» denilen kısasa kısas cezası Sami kavimlerinde (Babil'de Hammurabi Kanunları'nda bu prensibe geniş ölçüde yer verilir), Sümer kanunlarında cezalar daha çok maddi, para cezası şeklindedir.] Hapishaneler, suç işleyen bireyleri izole etmek ve topluma bir mesaj göndermek amacıyla kullanılan ceza sistemlerinin değişiminde önemli bir rol oynamıştır. Antik çağlarda, suç işleyenler genellikle kamuya açık yerlerde cezalandırılırdı. Roma İmparatorluğu'nda, gladyatör dövüşleri ve arenada yapılan infazlar yaygındı. Orta Çağ'da ise, ceza genellikle fiziksel işkence ve halka açık infazlar şeklinde uygulanırdı. Ancak, bu yöntemlerin suç oranlarını düşürmede etkili olmadığı görüldü. 18. yüzyılda, filozof ve düşünürlerin etkisiyle hapishane reformları başladı.

John Howard ve Cesare Beccaria gibi isimler, insan haklarına saygı gösteren ve cezanın suçluyu rehabilite etmeyi amaçlayan bir sistem önerdiler. Bu dönemde, hapishanelerin suçluları toplumdan izole etme ve eğitime amacı güden bir işlevi olduğu düşüncesi yaygınlaştı (Lakobrija, 2021, s. 216-236). İngiliz filozof Jeremy Bentham, 18. yüzyılın sonlarında Panopticon adlı bir tasarım geliştirdi. Bu, gözetim kulesi merkezli bir yapıydı ve mahkûmların her an gözlemlenebileceği bir sistem sunmaktaydı. Bu tasarım hem gözetimi artırmak hem de suçluları rehabilite etmek amacıyla hapishaneleri düzenlemek için kullanıldı (Cooper, 1981, s. 675-690). 19. yüzyılda, hapishaneler daha kurumsallaştı ve ceza sistemi giderek standardize edildi. Ayrıca, suçluların eğitim ve meslek becerileri kazanmalarını sağlamak amacıyla çeşitli reformlar uygulandı. Ancak, 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, hapishaneler tekrar gözetim ve cezalandırma odaklı hale geldi. Bugün, hapishaneler dünya genelinde farklı sistemlere sahiptir. Bazıları ceza odaklı yaklaşımları benimserken, diğerleri suçluların topluma kazandırılmasını hedefler. Ayrıca, alternatif cezalandırma yöntemleri ve rehabilitasyon programları da giderek daha fazla kullanılmaktadır. Hapishanelerin tarihi, suç ve ceza anlayışının evrimine paralel olarak şekillenmiştir. Antik dönemden günümüze kadar geçen süreçte hapishaneler, suçluların cezalandırılmasının yanı sıra topluma geri kazandırılmalarını sağlama amacıyla çeşitlenmiştir. Bu evrim, adalet ve toplumsal kontrol kavramlarının sürekli olarak değerlendirilip geliştirilmesini gerektirmektedir (Scharff-Smith, 2016, s. 525-535).

Cezaevleri, mahkûmların kontrolünü elinde tutarken hapishaneyi işletmek ve sürdürmek için insanları çalıştırır. Çoğu zaman bir cezaevinde çalışan kişi sayısı, cezaevinin büyüklüğü, cezaevinde kaç mahkûmun bulunduğu ve cezaevinin ne kadar finansman sağladığı gibi faktörlere bağlıdır. Bu personeller içinde; gardiyanlar, öğretmenler, sosyologlar, psikologlar, vaka yöneticileri, cezaevi danışmanları, sağlık çalışanları, çalışma izni amiri, dini görevliler, cezaevi müdürü vb. yer almaktadır (Bennett, 2013, s. 17). Cezaevlerinde süreç adaleti, hukuki prosedürlerin adil bir şekilde uygulanması ve mahkûmların haklarına saygı gösterilmesi anlamına gelir. Bu bağlamda, cezaevlerindeki personel özellikleri, süreç adaletinin sağlanması açısından kritik bir rol oynar. Cezaevlerinde süreç adaleti, mahkûmların haklarına saygı gösterilmesi, adil yargılanma süreçleri ve ceza uygulamalarının şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesi temel ilkelerine dayanır. Bu nedenle, cezaevi personelinin özellikleri bu süreçleri etkiler. Personelin adil ve eşit davranışları, mahkûmlar arasında güvenin oluşmasına katkıda bulunur. Adaletin sağlanması, cezaevlerinde disiplini korumak ve toplumsal rehabilitasyonu desteklemek açısından önemlidir. Personelin dürüstlüğü, tarafsızlığı ya da saygınlığı, mahkûmların hukuki süreçlere güvenmelerini ve iş birliği yapmalarını teşvik eder. Personelin eğitimi ve deneyimi, süreç adaletinin kalitesini etkiler. Uygun eğitim alan personel, mahkûmlarla daha etkili iletişim kurabilir ve hukuki prosedürleri daha iyi anlayabilir. Aynı zamanda, çeşitli kültürel ve sosyal bağlamlara uygun personel, mahkûmların çeşitli ihtiyaçlarına daha duyarlı bir şekilde yanıt

verebilir. Cezaevlerinde süreç adaleti, mahkûmların insan haklarına saygı gösterilmesini sağlayarak toplumsal adalete hizmet eder. Personelin özenli, adil ve etkili bir şekilde görev yapması, cezaevlerinde güvenliği artırırken, mahkûmların topluma kazandırılmasına da katkı sağlar. Cezaevlerinde süreç adaleti, personelin nitelikleri ile doğrudan ilişkilidir. Adil ya da eşit davranan, eğitilmiş, deneyimli ve çeşitliliğe duyarlı personel, cezaevlerinde süreç adaletini güvence altına alır. Toplum adına olumlu sonuçlara katkı sağlar (Beijersbergen, 2015, s. 337-358).

Cesare Beccaria ve Jeremy Bentham, 18. yüzyılın önemli düşünürlerindedir ve her ikisi de ceza hukuku ile cezalandırma sistemleri konusunda önemli katkılarda bulunmuşlardır. Cesare Beccaria Kitabı: “Suçlar ve Cezalar Üzerine”dir. (1764) Temel Görüşleri: Beccaria’ya göre cezaların temel amacı, suçları önlemek ve suç işlemeye yönelik caydırıcılık yaratmaktır. Cezalar, suçun topluma verdiği zararla orantılı ve suçtan daha ağır olmamalıdır. Beccaria, yasaların açık ve anlaşılır olmasını savunur. Suçların ile cezaların önceden belirlenmiş ve yazılı olması gerektiğini, keyfi uygulamalardan kaçınılması gerektiğini belirtir. Beccaria, işkence/ ölüm cezasının insanlık dışı olduğunu ve suçları önleme konusunda etkili olmadığını savunur. Onun yerine, daha insancıl ve caydırıcı cezaların uygulanmasını önerir. Cezaların suçtan hemen sonra ve kesin bir şekilde uygulanması gerektiğini vurgular. Gecikmiş veya belirsiz cezaların caydırıcılığını kaybedeceğini düşünür. Jeremy Bentham’ın felsefesi: Utilitarianism’dir (Faydacılık). Bentham, cezanın amacının toplumsal faydayı maksimize etmek olduğunu savunur. Cezalar, suçu önlemek ve genel mutluluğu artırmak için uygulanmalıdır. Bentham’a göre, cezalar suçun verdiği zararla orantılı olmalıdır. Aşırı ağır cezalar haksızdır ve toplumsal faydaya hizmet etmez. Bentham’ın faydacılık ilkesine göre, bir ceza, eğer o ceza uygulanmasaydı ortaya çıkacak zararları önlüyorsa haklıdır. Yani, cezanın getirdiği acı, önlediği suçun zararından daha az olmalıdır. Bentham, ceza sisteminin suçluları ıslah etmeye yönelik olması gerektiğini savunur. Suçluların topluma yeniden kazandırılması ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesi önemlidir. Beccaria, cezaların orantılı ve insan haklarına uygun olması gerektiğine vurgu yaparken, Bentham cezaların faydacı bir perspektifle değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Her iki düşünür de cezaların caydırıcı olması gerektiğini savunur ancak Beccaria bu caydırıcılığın insancıl ve adil yollarla sağlanmasını önemserken, Bentham cezaların genel toplumsal faydayı maksimize etmesi gerektiğini vurgular. Beccaria, ölüm cezasına karşıdır ve bu cezanın etkili bir caydırıcı olmadığını savunur. Bentham ise belirli koşullar altında ölüm cezasının uygulanabilir olduğunu düşünebilir ancak genellikle ceza sisteminin reformcu ve ıslah edici olması gerektiğini savunur. Beccaria & Bentham’ın görüşleri, modern ceza hukuku ile adalet sistemlerinin şekillenmesinde büyük rol oynamış ve hala etkili olmaya devam etmektedir.

Fransız sosyolog Michael Foucault, 1975’te “Discipline and Punish: The Birth of the Prison” (Fr. Surveiller et punir: Naissance de la jail, Tr. *Disiplin ve Ceza: Hapishanenin Doğuşu*) kitabını yayımlamıştır. Fransa’dan elde edilen tarihi bel-

gelere dayanarak, modern çağda Batı ceza sistemlerinde gerçekleşen değişikliklerin ardındaki sosyal ve teorik mekanizmaların analizi, Foucault'nun hapishane sistemi üzerine yaptığı çözümlemeye dayanmaktadır. Foucault, hapishanenin sadece reformistlerin insani kaygıları nedeniyle temel cezalandırma biçimi haline gelmediğini savunmaktadır. Kültürel değişimlerin izini sürerek, hapishanenin beden ve iktidar üzerinden hâkimiyetine yol açan sosyal dinamikleri açıklamaktadır. Foucault, hapishanenin sadece ceza alanında değil, aynı zamanda okullar, hastaneler ve askeri kışlalar gibi farklı yerlerde de bulunan yeni teknolojik güçler tarafından "disiplinler" tarafından kullanıldığını öne sürmektedir (Schwan, 2015, s. 7-9). Michael Foucault'nun "Discipline and Punish: The Birth of the Prison" adlı eseri, ceza sistemlerinin tarihsel değişimini inceleyerek, modern hapishane sistemlerinin ortaya çıkışını detaylı bir şekilde ele alır. Foucault, eserinde disiplin, güç ve kontrol mekanizmalarını sorgular, bu bağlamda hapishane sistemini tarihsel bir perspektiften değerlendirir. Foucault'nun eserinde temel tez, hapishane sistemlerinin sadece suçluları izole etmek ve cezalandırmak amacı taşımadığı, aynı zamanda toplumu belirli normlara/ kurallara tabi kılmak için bir araç olarak kullanıldığıdır. Eser, kitlesel gösterimlerin ve şiddetin yerini, bireysel denetim ya da disiplinin aldığını savunur. Foucault, bu değişimi bir dönüşüm olarak değerlendirir ve modern ceza sistemlerindeki bu evrimi anlamak için tarihsel bağlamı inceler. Foucault, eserinde hapishane sistemlerinin ortaya çıkışını, 18. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan toplumsal, politik ve ekonomik değişimlerle ilişkilendirir. Panopticon kavramı üzerinden, gözetim ve denetimin modern ceza sistemlerine nasıl entegre olduğunu analiz eder. Bu, bireyin sürekli gözetim altında hissettiği bir yapıdır ve suçun önlenmesi için gözetimin kendisinin yeterli olduğunu savunur. Foucault, kitabında aynı zamanda ceza sistemlerinin insan bedeni üzerindeki etkilerini inceler. Hapishane sisteminin bir disiplin aracı olarak nasıl kullanıldığını, mahkûmların bedenleri üzerinde nasıl bir kontrol mekanizması oluşturduğunu ele alır. Bedenin, toplumsal normlara uyması için ceza sistemleri tarafından nasıl düzenlendiğini ve biçimlendirildiğini vurgular. Eser ayrıca, ceza sistemlerinin sadece hapishane ile sınırlı olmadığını, aynı disiplin ve kontrol mekanizmalarının okullar, hastaneler yahut diğer kurumlar üzerinde de uygulandığını ileri sürer. Foucault, bu disiplin mekanizmalarının toplumsal düzeni sürdürme ve bireyleri belirli normlara uydurma amacı taşıdığını öne sürer. Foucault'nun "Discipline and Punish: The Birth of the Prison" eseri, ceza sistemlerinin evrimini, toplumsal değişimlerle ve güç dinamikleriyle ilişkilendirerek analiz eder. Kitap, hapishane sistemlerinin sadece suçluları cezalandırmak değil, aynı zamanda toplumu discipline etmek için nasıl bir araç olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Foucault'nun bu eseri, ceza hukuku, sosyoloji ve siyaset bilimi alanlarında derinlemesine bir düşünce sunan önemli bir metindir (Foucault, 1977, s. 1-20).

Foucault dışında bu konuda başka bazı eserler de yazılmıştır: "Are Prisons Obsolete?" - Angela Y. Davis "Hapishaneler Neden Kaldırılmalıdır?", "Incarceration Nations: A Journey to Justice in Prisons Around the World" - Baz Dreisinger

“Hapishanelerde Adaletin İzinde: Dünya Çapında Bir Yolculuk”, “The New Jim Crow: Mass Incarceration in the Age of Colorblindness” - Michelle Alexander “Yeni Jim Crow: Renk Körlüğü Çağında Kitleli Hapis”, “Doing Time: 25 Years of Prison Writing” - Bell Gale Chevigny “Zaman Geçirme: Hapishane Yazılarının 25 Yılı”, “Just Mercy: A Story of Justice and Redemption” - Bryan Stevenson “Sadece Merhamet: Adalet ve Kurtuluş Hikâyesi”, “Punishment and Inequality in America” - Bruce Western “Amerika’da Cezalandırma ve Eşitsizlik”, “Prisoners of Geography: Ten Maps That Explain Everything About the World” - Tim Marshall “Coğrafyanın Esirleri: Dünya Hakkında Her Şeyi Açıklayan On Harita” bunlardan birkaçıdır.

Hapishane kavramı, toplumun suç ve ceza ile başa çıkma yöntemlerini temsil ederken, birçok eleştiriye maruz kalmaktadır. Sosyologların gözüyle hapishane sistemini eleştiren temel argümanlara odaklanmak ve alternatif yaklaşımların düşünülmesi gerektiği bir gerçektir. Hapishanelerdeki koşullar ve uygulamalar, sıklıkla insan haklarına aykırı olduğu eleştirilerine neden olmaktadır. Özellikle aşırı kalabalık, kötü hijyen koşulları ve şiddetin yaygın olduğu ortamlar, mahkumların temel haklarını ihlal etmektedir. Bu durum, ceza sürecinin insan onurunu koruma amacından uzaklaştığını göstermektedir. Hapishanelerde görülen orantısız ırk ve sınıf temelli cezalandırma, toplumsal adaletsizlik sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Yoksul topluluklardan gelen bireylerin, aynı suçu işleyen daha varlıklı bireylerden daha ağır cezalara çarptırılması, adaletin nesnel olmadığını ve sistemdeki eşitsizlikleri göstermektedir. Hapishaneler genellikle cezalandırma odaklıdır ve mahkumların topluma geri dönüşünü teşvik eden rehabilitasyon çabaları ihmal edilmektedir. Mahkûmların eğitim, meslek edinme ya da psikososyal destek alması yerine, sıklıkla cezalandırma ve izolasyon öne çıkmaktadır. Bu durum, suçun nedenlerini ele almak yerine, mahkûmları daha da marjinalleştirebilir. Hapishanelerin eleştirilmesi, daha etkili ve insana yakışır alternatif ceza yöntemlerini düşünme ihtiyacını ortaya koymaktadır. Toplum hizmeti, elektronik kelepçe izleme, rehabilite merkezleri gibi yöntemler, suçluların sorumluluk almasını sağlarken aynı zamanda topluma pozitif katkıda bulunmalarını teşvik edebilir. Hapishanelerin eleştirilmesi aynı zamanda toplumun suçun temel nedenlerini anlama ve bu nedenleri azaltma çabalarına odaklanma çağrısını içermelidir. Eğitim, iş olanakları ve toplumsal adalet önlemleri gibi faktörler üzerinde durularak suçun kökenleri ele alınmalıdır. Hapishaneler sadece cezalandırma değil, aynı zamanda toplumsal düzeni sürdürme amacı taşıdığı için eleştirilmelidir. Alternatif ceza yöntemlerine ve suçun sosyal nedenlerini ele almaya odaklanarak, toplumsal adaletin sağlanabileceği daha etkili bir sistem arayışı önemlidir (Garland, 1986, s. 847-880). Foucault, cezai cezalandırmanın merkezi aracı olarak hapishanenin inşasını incelerken, hapishanenin modern toplumda her şeyi kapsayan egemen bir kurum haline gelen daha büyük bir “hapishane sistemi”nin parçası haline geldiği fikrini savunan bir argüman geliştirmektedir. Cezaevi, üyeleri için panoptik bir toplum inşa eden, okulları, askeri kurumları, hastaneleri ve fabrikaları kapsayan

geniş bir ağın bir parçasıdır. Bu sistem, kendi koridorlarında kilitli olanlar için “disiplin kariyerleri” oluşturur. İnsanlar; tıp, psikoloji ve kriminolojinin bilimsel otoritesi altında işletilmektedir. Üstelik “suçlu üretme konusunda başarısız olmayacağını” garanti eden ilkelere göre faaliyet göstermektedirler. Suçluluk, gerçekten de toplumsal küçük suçlara (efendinin topraklarından odun çalmak gibi) artık tolerans gösterilmediğinde ortaya çıkar ve toplumun gözetiminde polislin vekili olarak hareket eden uzmanlaşmış “suçlular” sınıfı yaratılır (Foucault, 1977, s. 20-25). Foucault, 18. yüzyılda geliştirilen bedene yönelik yeni bir “teknoloji” ve ontolojinin, disiplin “teknolojisinin” ve “makine olarak insan” ontolojisinin sonucu olduğunu öne sürmüştür.

Türkiye’deki Hapishanelerin Mekânsal ve Zamansal Bağlamı

Türkiye’deki cezaevi ve tutuklu/ hükümlü sayılarındaki yıllara göre değişim, ülkenin toplumsal, siyasi ve hukuki dinamiklerini yansıtan önemli göstergelerden biridir. Son yıllarda Türkiye’deki cezaevi nüfusunda belirgin bir artış yaşanmıştır. Adalet Bakanlığı verilerine göre, 2000’li yılların başında cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlü sayısı yaklaşık 50.000 civarındayken, 2020’lere gelindiğinde bu sayı 300.000’in üzerine çıkmıştır. Bu artışın birkaç nedeni bulunmaktadır. Birincisi, Türkiye’de suç oranlarının artmasıdır. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde, hırsızlık, dolandırıcılık ve uyuşturucu suçlarında artış gözlemlenmiştir. İkincisi, terörle mücadele kapsamında yapılan operasyonlar ve bu kapsamda tutuklanan kişi sayısının artmasıdır. Üçüncüsü, yargı sisteminde yapılan reformlar ve uygulanan politikaların etkisidir. Örneğin, denetimli serbestlik uygulamalarının genişletilmesi, infaz sürelerinde yapılan değişiklikler ve ceza indirimini düzenlemeleri, cezaevi nüfusunda dalgalanmalara yol açmıştır. Dördüncü olarak, Türkiye’deki yargı sürecinin uzunluğu ve tutuklu yargılama oranının yüksekliği de cezaevlerindeki nüfusun artmasında önemli bir faktördür. Cezaevlerindeki bu nüfus artışı, kapasite sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Birçok cezaevi kapasitesinin üzerinde mahkûm barındırmak zorunda kalmış, bu da mahkûm hakları ve yaşam koşulları konusunda çeşitli sorunlara yol açmıştır. Hükümet, bu durumu hafifletmek amacıyla yeni cezaevi inşaatlarına hız vermiştir. 2010’lu yıllardan itibaren birçok yeni cezaevi inşa edilmiş ve mevcut cezaevlerinin kapasiteleri artırılmıştır (Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/> Erişim tarihi: 15.01.2024).

Türkiye’deki cezaevlerinde bulunan tutuklu/ hükümlü sayılarının yıllara göre değişimi çeşitli sosyal, ekonomik ve politik faktörlerden etkilenmektedir. Bu değişim, hem ceza-adalet sistemi hem de toplum üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Cezaevi nüfusundaki artış, cezaevi koşullarının iyileştirilmesi ve alternatif ceza yöntemlerinin geliştirilmesi ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Türkiye’deki hapishaneler, toplumun suç ve ceza yönetimine dair önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye’deki hapishanelerin mekânsal ve zamansal bağlamı incelenerek, ceza sistemine sosyolojik bir perspektiften yaklaşım söz konusu olabilir.

Ceza sistemi, sosyal yapıları ve dinamikleri de etkileyen karmaşık bir olgudur. Türkiye’deki hapisaneler, suçla mücadelede etkili bir rol oynamakla birlikte, mekânsal ve zamansal değişimlere tabi tutulmuşlardır. Bu değişimler, ceza sistemini etkileyen toplumsal, politik ve ekonomik faktörleri yansıtmaktadır. Türkiye’deki hapisanelerin mekânsal bağlamı, coğrafi konumları, mimari yapıları ve kapasiteleri üzerinden incelenebilir. Hapisanelerin genellikle şehir merkezlerine yakın olması, sosyal etkileşimi ve mahkûmların topluma geri dönüş sürecini etkileyebilir. Ayrıca, hapisanelerin iç mekân düzenlemeleri, mahkûmların yaşam koşullarını ve rehabilitasyon olanaklarını şekillendirebilir. [Aşırı yalıtım azaltılıp sosyalleşmeleri teşvik edilmelidir.] Türkiye’deki hapisanelerin zamansal bağlamı, zaman içindeki değişimleri ve gelişimleri ele almaktadır. Ceza sistemine yönelik politika değişiklikleri, ceza süreleri ve hapisanelerin kullanım amaçları zaman içinde değişim geçirebilir. Örneğin, cezaevi reformları veya toplum hizmeti projeleri gibi inisiyatifler, hapisanelerin işlevselliğini ve etkinliğini değiştirebilir. Hapisanelerin mekânsal ve zamansal bağlamının toplumsal etkileri de göz önüne alınmalıdır. Hapisanelerin buldukları bölgelerdeki toplumları nasıl etkilediği ve mahkûmların topluma yeniden entegrasyon süreçlerinin nasıl şekillendiği önemli bir sosyal dinamiktir. [Bu olgu; Amerikan yapımı “Esaretin Bedeli” ya da Türk yapımı “Tatar Ramazan” ile “Dokuzuncu Hariceye Koğuşu” filminde yoğun bir şekilde işlenmiştir.] Bu konu Türkiye’deki hapisanelerin mekânsal ve zamansal bağlamını anlamaya yönelik bir çaba olarak ele alınabilir. Hapisanelerin sosyal ve toplumsal dokuya etkisi, ceza sistemini anlamak ya da geliştirmek için önemli bir alan sunmaktadır. Mekânsal ve zamansal analizler, hapisane reformları ve toplumsal adalet politikalarının daha etkili bir şekilde tasarlanmasına katkı sağlayabilir.

Cezaevlerinin mekânsal ve zamansal özellikleri, coğrafi konumlarından iç mekân düzenlemelerine, tarihî evrimlerinden güncel kullanım amaçlarına kadar geniş bir yelpazede değişkenlik gösterir. Mekânsal Özellikler: Hapisaneler genellikle şehir merkezlerine yakın veya uzak bir şekilde konumlanabilir. Bu konum, mahkûmların topluma yeniden entegrasyonunu etkileyebilir. Cezaevlerinin mimari tasarımı, güvenlik düzeyleri, mahkûmların barınma koşulları ve iyileştirme olanaklarını belirler. Bazı cezaevleri açık tipken, diğerleri yüksek güvenlikli olabilir. Cezaevlerinin kapasitesi, içerideki mahkûm sayısını belirler. Kapasite aşıldığında, cezaevleri kalabalıklaşabilir ve bu durum hem mahkûmların hem de görevlilerin yaşam koşullarını etkiler. Vakitsel Özellikler: Cezaevlerinin tarihî değişim süreci, ceza sistemlerindeki değişiklikleri yansıtır. İlk cezaevlerinin ortaya çıkışından günümüze kadar olan süreçte, amaçlar ve yöntemler önemli ölçüde değişmiştir. Ceza süreleri ve ceza politikalarındaki değişiklikler, cezaevlerinin işlevselliğini etkiler. Örneğin, cezaevi reformları veya suçla mücadele politikalarındaki değişiklikler, hapisanelerin kullanım amaçlarını etkileyebilir. Toplumsal ve siyasal olaylar, cezaevlerinin kullanımını etkiler. Olağanüstü durumlar, sivil huzursuzluklar veya politik değişimler, hapisane nüfusunu etkileyebilir. Hapisha-

nelerdeki reform çabaları ile inovasyonlar, mahkûmların rehabilitasyonu, eğitim imkânları ve yaşam koşulları üzerinde etki yaratabilir. Toplumun cezaevleriyle ilgili algısı ve beklentileri zaman içinde değişebilir. Bu durum, cezaevi politikalarının ve uygulamalarının dönüşümünü etkiler. Cezaevlerinin mekânsal ya da zamansal özellikleri, toplumun suç ve ceza algısını yansıtan dinamiklerdir. Bu özelliklerin anlaşılması, ceza sistemlerinin daha etkili ve adil bir şekilde tasarlanmasına katkıda bulunabilir (Rubin, 2015, s. 365-400).

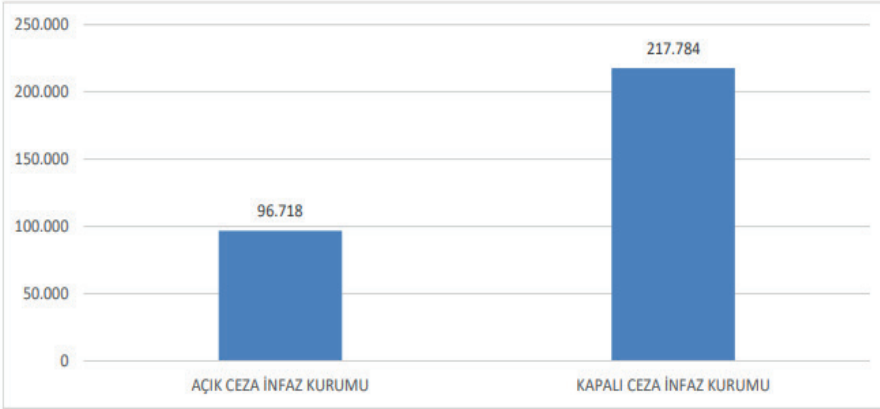
Türkiye’deki Hapishaneler Hakkındaki Güncel İstatistikî Bilgiler

CİNSİYETE VE İNFAZ DURUMUNA GÖRE CEZA İNFAZ KURUMLARI MEVCUTLARI									
YILLAR	HÜKÜMLÜ				TUTUKLU				GENEL TOPLAM
	ERKEK	KADIN	ÇOCUK	TOPLAM	ERKEK	KADIN	ÇOCUK	TOPLAM	
31.03.2022	264.935	10.360	670	275.965	35.318	1.813	1.406	38.537	314.502

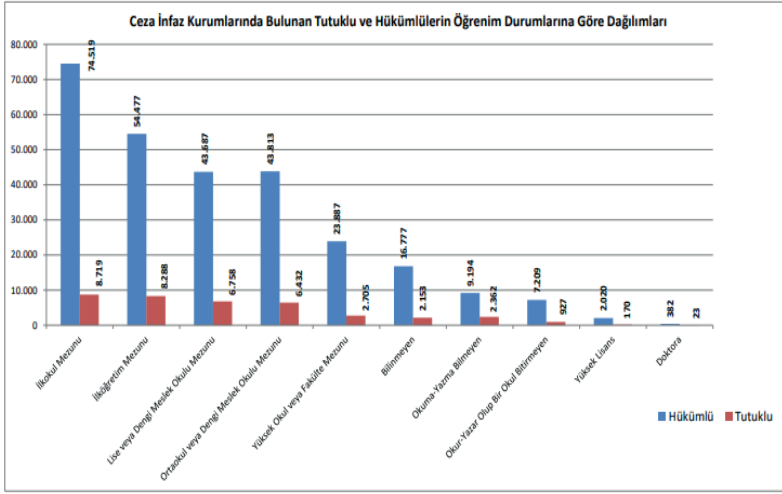
Not: Yukarıdaki verilere 7242 Sayılı Kanun gereği covid-19 iznine ayrılan hükümlüler dahildir.

Kaynak: Adalet Bakanlığı. (2023). “Ceza İnfaz Kurumları İstatistikleri”. Erişim adresi: <https://cte.adalet.gov.tr/> (13.01.2024).

Ceza İnfaz Kurumlarının Kurum Statülerine Göre Dağılımı (2023)

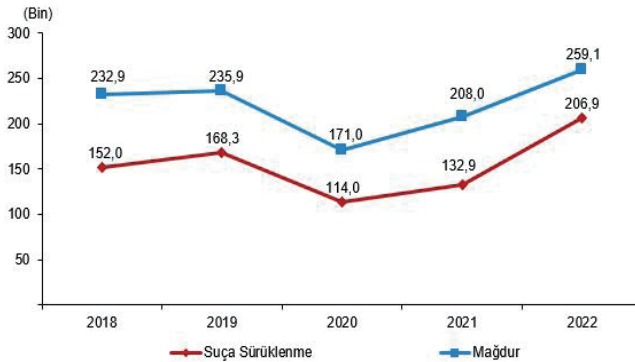
Kaynak: Adalet Bakanlığı. (2023). “Ceza İnfaz Kurumları İstatistikleri”. Erişim adresi: <https://cte.adalet.gov.tr/> (12.01.2024).

Kaynak: Adalet Bakanlığı. (2023). “Ceza İnfaz Kurumları İstatistikleri”. Erişim adresi: <https://cte.adalet.gov.tr/> (12.01.2024).

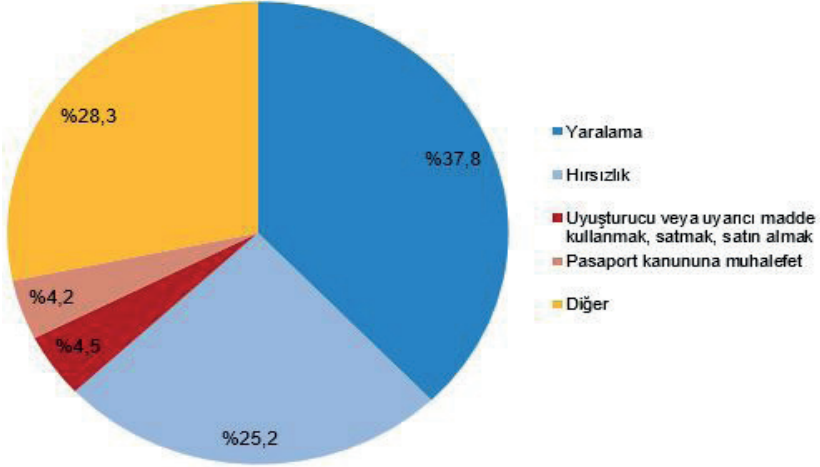
“Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı 2022 yılında, 2021 yılına göre %20,5 oranında artarak 601 bin 754 oldu. Bu olaylarda çocukların 259 bin 106’sı mağdur olarak, 206 bin 853’ü suça sürüklenme sebebiyle (kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla), 100 bin 490’ı bilgisine başvurma amacıyla, 16 bin 499’u kayıp (hakkında kayıp müracaatı yapıp daha sonra bulunan) olması sebebiyle, 12 bin 684’ü kabahat işlediği iddiasıyla, 6 bin 122’si ise bu nedenlerin dışında kalan diğer nedenlerden dolayı güvenlik birimlerine geldi veya getirildi” (TUİK, 2022, s. 1-3).

Çocukların Seçilmiş Geliş Nedenlerinin Yıllara Göre Sayısı (2018-2022)

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/> (14.01.2024).

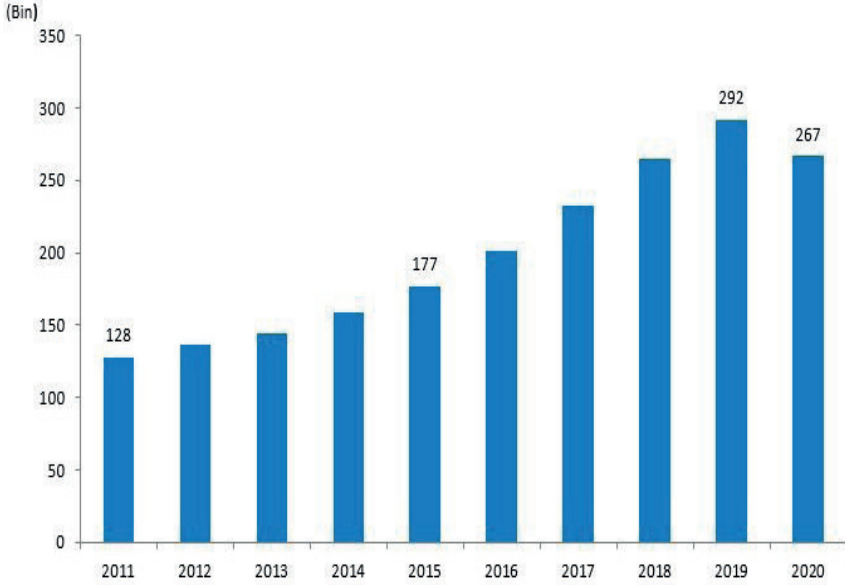
Suç sürüklenen çocuklara isnat edilen suç türü dağılımı (%), 2022

Grafikteki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

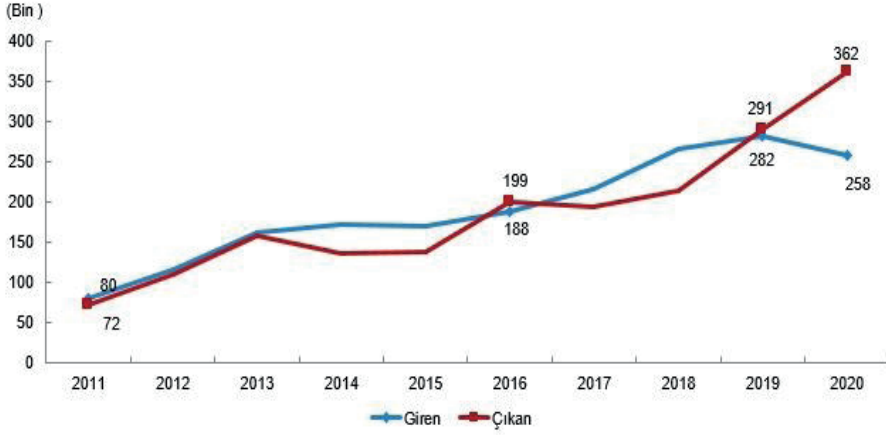
Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/> (14.01.2024).

Ceza infaz kurumunda bulunan kişi sayısı, 31 Aralık, 2011-2020

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/> (14.01.2024).

Ceza İnfaz Kurumuna Giren ve Çıkan Akış Nüfusu (1 Ocak-31 Aralık, 2011-2020)

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/> (14.01.2024).

“Ceza infaz kurumlarının 31 Aralık 2020 tarihindeki nüfusunun %84,3’ünü hükümlüler ve %15,7’sini tutuklular oluşturdu. Bu kişilerin %96,0’ını erkekler, %4,0’ını ise kadınlar oluşturmuştur. Her yılın 31 Aralık tarihi itibarıyla Türkiye’de yüz bin kişi başına düşen ceza infaz kurumundaki kişi sayısı 2011 yılında 172 iken, bu sayı 2019 yılında 351, 2020 yılında ise 319 oldu. Diğer taraftan 2020 yılında 12 ve daha yukarı yaştaki her yüz bin kişiden 390’ı ceza infaz kurumunda yer aldı. Aynı yıl içinde bir veya daha fazla giriş kaydı dikkate alındığında, 1 Ocak-31 Aralık 2020 tarihleri arasında ceza infaz kurumuna 258 bin 401 hükümlü statüsünde giriş kaydı yapıldı. Yine aynı yıl içinde bir veya daha fazla çıkış kaydı dikkate alındığında, aynı tarihler arasında ceza infaz kurumlarından 361 bin 870 hükümlü statüsünde çıkış kaydı yapıldı. Giren hükümlülerin %95,9’unu, çıkan hükümlülerin ise %96,4’ünü erkekler oluşturdu” (TUİK, 2022, s. 2).

İBBS, 1. Düzeyde, Suç Türüne Göre Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler (2020)

Suç türü (2020) - [TR - Türkiye]	Toplam - Total		
	Toplam	Erkek	Kadın
Toplam	Total	Male	Female
Toplam	258 401	247 883	10 518
Öldürme	6 080	5 916	164
Yaralama	40 445	39 413	1 032
Cinsel suçlar	4 890	4 861	29
Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma	4 749	4 580	169
Hakaret	4 334	4 112	222
Hırsızlık	39 279	36 673	2 606
Yağma	7 349	7 087	262
Dolandırıcılık	8 958	8 421	537
Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti	12 241	11 533	708
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma	11 374	11 125	249
Sahtecilik	6 650	6 329	321
Kötü muamele	142	81	61
Zimmet	209	186	23
Rüşvet	109	109	-
Kaçakçılık	3 411	3 318	93
Trafik suçları	15 363	15 168	195
Orman suçları	672	650	22
Ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar	8 801	8 716	85
İcra İflas Kanunu'na muhalefet	13 664	13 001	663
Askeri Ceza Kanunu'na muhalefet	4 212	4 212	-
Tehdit	9 216	8 901	315
Mala zarar verme	2 338	2 222	116
Görevi yaptırılmamak için direnme	4 227	4 102	125
Ailenin korunması tedbirine aykırılık	5 892	5 760	132
Diğer suçlar	43 554	41 171	2 383
Bilinmeyen	242	236	6

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/> (15.01.2024).

Hükümlü ve tutuklu sayısı, 2011-2020

Prison population, 2011-2020

Yıllar Years	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female
2011	128 253	123 648	4 605
2012	136 638	131 732	4 906
2013	144 098	138 906	5 192
2014	158 690	152 902	5 788
2015	177 262	170 754	6 508
2016	200 727	192 354	8 373
2017	232 340	222 444	9 896
2018	264 842	254 426	10 416
2019	291 546	280 114	11 432
2020	266 831	256 231	10 600

Kaynak: Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2011-2020

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/> (13.01.2024).

Tablo 1.14 Cumhuriyet Başsavcılıklarında Sonuçlanan Soruşturmalarda Karar Türüne Göre Suç Sayısı, İLK ON İL, 2020

İller	Karar Türüne Göre Suç Sayısı ve Oranları						
	Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar		Kamu Davası Açılan		Diğer Kararlar (*)		Toplam
	Verilen	%	%	%	%		
İstanbul	713 157	54,7	366 706	28,1	223 444	17,1	1 303 307
Ankara	312 881	56,7	155 947	28,3	83 124	15,1	551 952
İzmir	323 749	60,0	159 307	29,5	56 434	10,5	539 490
Antalya	178 933	58,9	98 282	32,4	26 417	8,7	303 632
Bursa	161 375	58,4	91 829	33,3	22 887	8,3	276 091
Konya	133 170	62,5	59 330	27,9	20 402	9,6	212 902
Adana	106 088	54,6	66 287	34,1	21 922	11,3	194 297
Mersin	105 181	58,1	55 514	30,7	20 202	11,2	180 897
Gaziantep	84 517	51,4	56 149	34,1	23 890	14,5	164 556
Kocaeli	92 809	58,3	46 060	28,9	20 304	12,8	159 173
Diğer İller	1 965 033	55,1	1 202 189	33,7	396 325	11,1	3 563 547
TÜRKİYE	4 176 893	56,1	2 357 600	31,6	915 351	12,3	7 449 844

Kaynak: (Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2020, s. 20)

“Öldürme suçu işleyenlerin %29,2’sini lise ve dengi meslek okulu mezunları oluşturdu. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu işleyenlerin %32,1’ini ortaokul ve dengi meslek okulu, %24,2’sini lise ve dengi meslek okulu, %16,5’ini ilköğretim mezunu hükümlüler oluşturdu. Öldürme suçu işleyenlerin %29,2’sini lise ve dengi meslek okulu, %28,8’ini ortaokul ve dengi meslek okulu, %14,9’unu ilköğretim mezunları oluştururken, cinsel suçları işleyenlerin %31,7’sini ortaokul ve dengi meslek okulu, %24,2’sini lise ve dengi meslek okulu, %19,0’ını ilköğretim mezunu hükümlüler oluşturdu. Ceza infaz kurumuna 1 Ocak-31 Aralık 2020 tarihleri arasında giren hükümlüler eğitim durumu ve işlenen suç sırası itibarıyla değerlendirildiğinde; ilköğretim mezunlarında %18,7, lise ve dengi meslek okulu mezunlarında %16,7, ilkokul mezunlarında %16,5 ve yükseköğretim mezunlarında %9,2 ile yaralama suçu; okuryazar olup bir okul bitirmeyenlerde %30,2, okuma yazma bilmeyenlerde %25,3, ortaokul mezunlarında %22,0 ile hırsızlık suçu ilk sırada yer aldı” (TUİK, 2022, s. 2) Suç istatistikleri incelendiğinde Türkiye’de işlenen ilk altı suç sırasıyla: Yaralama, hırsızlık, tarfık suçları, uyuşturucu kullanımı-ticareti, icra-iflas kanununa muhalefet ve diğer suçlardır. Suçlu sayısı son on yıl içinde %100’den fazla artmıştır.

Sonuç

Suç ile suçlu profili genellikle bir ülkede bir dizi kompleks faktörden etkilenir ve bu profili tam olarak belirlemek zordur. Türkiye’nin suç ya da suçlu profili, çeşitli sosyo-ekonomik, demografik ve kültürel dinamiklere bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Yaş: Genç nüfus genellikle suç oranlarını etkiler. Türkiye’nin genç bir nüfusa sahip olması, gençler arasında suç oranlarının daha yüksek olmasına yol açabilir. Cinsiyet: Suçluluk oranları cinsiyete göre değişebilir. Erkekler genellikle suç işleme eğiliminde daha yüksek oranlara sahipken, kadınlar daha düşük oranlara sahip olabilir. İşsizlik: Yüksek işsizlik oranları, suç oranlarını artırabilir. İşsizlik, bireylerin ekonomik güçlüklerle başa çıkma çabası içinde suça yönelmelerine neden olabilir. Gelir Eşitsizliği: Büyük gelir eşitsizliği, toplumda gerginliklere ve suç oranlarında artışa neden olabilir. Düşük eğitim seviyeleri, suça eğilimi artırabilir. Eğitim, bireylerin iş bulma olasılıklarını ve sosyal entegrasyonlarını etkileyebilir. [Ki istatistiki veriler bu durumu doğrulamaktadır.] Aile Yapısı: Aile içi dinamikler, çocukların eğitiminde ve sosyal entegrasyonunda önemli bir rol oynar. Stabil aile yapısı, suç oranlarını düşürebilir. Toplumsal Değerler: Toplumun genel etik ve değerleri, bireylerin suça yönelimini etkileyebilir. Suç oranları genellikle şehir ve kırsal arasında farklılık gösterebilir. Büyük şehirlerdeki yoğun nüfus, suç riskini artırabilir. Ceza politikaları ve yasa uygulamaları, suç oranlarını etkileyebilir. Daha sıkı cezaların uygulanması, suç caydırıcı olabilir. Bu faktörlerin etkileşimi, Türkiye’nin genel suç ve suçlu profiline katkıda bulunur. Ancak, suç ve suçlu profilleri karmaşık olduğu için genellemelerden kaçınılmalı, spesifik

konular incelenmelidir. Bu faktörlerin analizi, suçun önlenmesi ve azaltılması için daha etkili stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Suç sosyolojisi, suçun toplumsal ve sosyal dinamiklerle nasıl ilişkilendiğini inceleyen bir alan olarak karşımıza çıkar. Bu disiplin, suçun zamansal (zamanla değişim) ve mekânsal (yerleşim yeri) bağlarıyla ilgilenir. Suçun Coğrafi Dağılımı: Suç oranları genellikle belirli bölgelerde yoğunlaşabilir. Toplum içindeki belirli mahalleler, şehirler veya bölgeler suçun daha yaygın olduğu yerler olabilir. Mekânsal bağlam, suçun belirli coğrafi alanlara nasıl odaklandığını açıklar. Mekânsal bağlam, sosyal ve ekonomik faktörlerin suç oranları üzerindeki etkilerini de gösterir. Örneğin, yoksul mahallelerde suç oranlarının daha yüksek olması, mekânsal bağlamın önemli bir yansımasıdır. Suçlar belirli mevsimlere, aylara veya gün saatlerine göre değişiklik gösterebilir. Suç sosyolojisi, zamansal bağlam içinde suçların neden belirli dönemlerde arttığını veya azaldığını anlamaya çalışır. Zamansal bağlam, toplumsal ve ekonomik değişimlerin suç oranları üzerindeki etkilerini ortaya koyar. Örneğin, ekonomik krizler, işsizlik artışları veya toplumsal huzursuzluklar, suç oranlarını etkileyebilir. Suç sosyolojisi, toplumun normları ve değerlerini analiz eder. Bu normlar ve değerler, suçun mekânsal/ zamansal olarak nasıl algılandığını ya da şekillendiğini belirler. Toplumun belirli bir dönemde belirli bir suç tipine nasıl tepki verdiği, sosyal normlarla ilişkilidir. Bu bağlamda, suç sosyolojisi, suçun sadece bireylerin davranışlarından değil, aynı zamanda toplumun yapısından, sosyal ilişkilerden ve kültürel dinamiklerden etkilendiğini vurgular. Bu faktörlerin zaman ve mekân içindeki değişimleri anlamak, suçun daha etkili bir şekilde anlaşılmasına yahut önlenmesine katkı sağlayabilir. Türkiye’de en çok suç işlenen ilk on il sırasıyla: İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Bursa, Konya, Adana, Mersin, Gaziantep ve Kocaeli’dir.

Suç sosyolojisi, suçun toplumsal kökenlerini ve etkilerini inceleyen bir disiplindir. Bu çalışma, suç sosyolojisi perspektifinden Türkiye’deki suçun yapısal ve toplumsal dinamiklerini ele alarak, suçun sosyolojik bağlamını anlamayı amaçlamıştır. Suç sosyolojisi, suçun bireylerarası, toplumsal ve kültürel etkenlere nasıl bağlı olduğunu anlamaya çalışır. Temel kavramlar arasında sosyal kontrol, etiketleme teorisi, anomie (normsuzluk) ve çatışma teorileri gibi konular yer alır. Bu kavramlar, suçun sosyal yapılar içinde nasıl ortaya çıktığını ve yayıldığını açıklamak için kullanılır. Türkiye’deki suçun analizi, çok çeşitli faktörleri içermektedir. Türkiye’nin genç nüfusu, işsizlik ve ekonomik eşitsizlik, suç oranlarını etkileyebilir. Özellikle büyük şehirlerdeki yoğun nüfus ve ekonomik dengesizlikler, suçun yayılmasında etkili olabilir. Türk toplumunun kültürel normları, suçun tanımı ve algılanması üzerinde etkilidir. Toplumun değer sistemleri, suçun meşruiyetini ve karşılaştığı tepkileri belirler. Türkiye’deki ceza adaleti sistemi, suçun önlenmesi, cezalandırılması ve toplumla uyum içinde yaşayan mahkûmların rehabilitasyonu açısından kritik bir rol oynar. Ceza politikalarının etkinliği ve adalete erişim, suç-

la mücadelede belirleyici faktörlerdir. Göç ve kentleşme süreçleri, büyük şehirlerdeki suç oranlarını etkileyebilir. Göçmen nüfusunun yoğunlaştığı bölgelerde suç riski artabilir. Suç sosyolojisi, Türkiye'deki suçun sadece bireysel eğilimlerden değil, aynı zamanda toplumsal dinamiklerden kaynaklandığını vurgular. Bu bağlamda, suçla mücadele stratejileri ve ceza politikaları, toplumsal koşulları dikkate almalıdır. Etkili bir sosyal kontrol mekanizması oluşturmalıdır. Türkiye'nin suçla mücadelesinde, toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleriyle uyumlu çözümlere odaklanılması önemlidir. Bu, suçun önlenmesi ve toplumsal düzenin korunması açısından daha etkili bir yaklaşım sağlayabilir.

Kaynakça

- Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2020). *Adli İstatistikler*. Ankara: ASGM Yayınları.
- Ashworth, Andrew; Horder, Jeremy (2013). *Principles of Criminal Law* (7th ed.). Oxford University Press.
- Beijersbergen, K. A., Dirkzwager, A. J., Molleman, T., van der Laan, P. H., & Nieuwbeerta, P. (2015). Procedural justice in prison: The importance of staff characteristics. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 59(4), s. 337-358.
- Bennett, J., Crewe, B., & Wahidin, A. (Eds.). (2013). *Understanding prison staff*. Willan.
- Bottoms, A. E., & Wiles, P. (2002). Explanations of crime and place. In *Crime, policing and place* (pp. 11-35). Routledge.
- Cooper, R. A. (1981). Jeremy Bentham, Elizabeth Fry, and English Prison Reform. *Journal of the History of Ideas*, 42(4), s. 675-690.
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (2016). The rational choice perspective. In *Environmental criminology and crime analysis* (pp. 48-80). Routledge.
- Cullen, F. T. (1994). Social support as an organizing concept for criminology: Presidential address to the Academy of Criminal Justice Sciences. *Justice Quarterly*, 11(4), s. 527-559.
- Denno, D. W. (1985). Sociological and human developmental explanations of crime: Conflict or consensus?. *Criminology*, 23(4), s. 711-741.
- Downes, D. M., Rock, P. E., & McLaughlin, E. (2016). *Understanding deviance: A guide to the sociology of crime and rule-breaking*. Oxford University Press.
- Eadie, T., Morley, R., Baldock, J., Manning, N., & Vickerstaff, S. (2003). Crime, justice and punishment. *Social policy*, s. 541-573.
- Eadie, T., Morley, R., Baldock, J., Manning, N., & Vickerstaff, S. (2003). Crime, justice and punishment. *Social policy*, s. 541-573.
- Ehrlich, E., & Isaacs, N. (1922). The sociology of law. *Harvard Law Review*, 36(2), s. 130-145.
- Elizabeth, A. Martin. (2003). *Oxford Dictionary of Law* (7 ed.). Oxford: Oxford University Press
- Fajnzylber, Pablo; Lederman, Daniel; Loayza, Norman. (2002). "What causes violent crime?". *European Economic Review*. 46 (7): 1323-1357. doi:10.1016/S0014-2921(01)00096-4.
- Fattah, Ezzat A. (1997). *Criminology: Past, Present and Future: A Critical Overview*. Palgrave Macmillan UK.
- Ferrajoli, L. (2019). Beccaria e Bentham. *Diciottesimo Secolo*, 4, s. 75-84.
- Foucault, Michel (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Vintage Books.
- Fraser, S. (2011). *The drug effect: Health, crime and society* (pp. 1-16). D. Moore (Ed.). Melbourne: Cambridge University Press.
- Garland, D. (1990). Frameworks of Inquiry in the Sociology of Punishment. *British Journal of Sociology*, s. 1-15.
- Garland, D. (2018). Theoretical advances and problems in the sociology of punishment. *Punishment & Society*, 20(1), s. 8-33.
- Garland, David (1986). "Review: Foucault's Discipline and Punish: An Exposition and Critique". *American Bar Foundation Research Journal*. 11 (4): s. 847-880. doi:10.1111/j.1747-4469.1986.tb00270.x.

- Gottfredson, D. C., McNeil, R. J., & Gottfredson, G. D. (1991). Social area influences on delinquency: A multilevel analysis. *Journal of Research in Crime and delinquency*, 28(2), s. 197-226.
- Hester, S., & Eglin, P. (2015). *A sociology of crime*. Routledge.
- Jones, S. (2021). *Criminology*. Oxford University Press.
- Lakobrija, N. (2021). The birth of prisons–evolution of an **idea**. *Civitas*, 11(01), s. 216-236.
- Lamond, G. (2007). What is a Crime?. *Oxford Journal of Legal Studies*, 27(4), s. 609-632.
- Levitt, S. D., & Miles, T. J. (2007). Empirical study of criminal punishment. *Handbook of law and economics*, 1, s. 455-495.
- Newburn, T. (2017). *Criminology*. Routledge.
- Poveda, T. G. (1970). Image of the Criminal: A Critique of Crime and Delinquency Theories. *Issues Criminology*, 5, s. 59.
- Quinney, O. R. (2017). Reality of Crime. *Classic Writings in Law and Society: Contemporary Comments and Criticisms*.
- Roth, Mitchel P. (2014). *An Eye for an Eye: A Global History of Crime and Punishment*. Reaktion Books.
- Rubin, A. T. (2015). A neo-institutional account of prison diffusion. *Law & Society Review*, 49(2), s. 365-400.
- Scharff-Smith, P. (2016). Prisons and human rights-past, present and future challenges. *The Routledge international handbook of criminology and human rights*, s. 525-535.
- Schwan, Anne; Shapiro, Stephen (2011). *How to read Foucault's discipline and punish*. London: Pluto Press.
- Tannenbaum, F., Lemert, E., Becker, H., & Schur, E. (1994). Critical Theories. *Delinquency in Society: A Child-centered Approach*, s. 189.
- Timasheff, N. S. (2017). *An introduction to the sociology of law*. Routledge.
- TÜİK. (2022). “Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri”. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/> (08.01.2024).
- Vito, G. F., & Maahs, J. R. (2015). *Criminology*. Jones & Bartlett Publishers.

Ekler

Fotoğraf: 1 Tarihi Sinop Cezaevi. Kaynak: <https://yuzyllikhikayeler.com/wp-content/uploads/2022/08/sinop-kalesi-ve-cezaevi.jpg> (13.01.2024)

